ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

«Απομάκρυνση Παιδιών από την Οικογένεια Λόγω Κακοποίησης. Θεωρητική και Εμπειρική Διερεύνηση στην Ελλάδα»

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Στέφανος Δ. Αλεβίζος

Αθήνα, 2024

Τριμελής Επιτροπή

Βασιλική Αρτινοπούλου, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (επιβλέπουσα)

Έφη Λαμπροπούλου, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Δουζενης Αθανασιος. Καθηγητής Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Copyright © Στέφανος Δ. Αλεβίζος, 2024
All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διδακτορικής διατριβής εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διδακτορικής διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τονσυγγραφέα.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Αφιερώνεται σε όλα τα παιδιά που γνώρισα

και η ιστορία της απομάκρυνσης τους

αποτέλεσε το έναυσμα για την παρούσα εργασία

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας αυτό το σημαντικό κεφάλαιο στη ζωή μου, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους τους ανθρώπους που σε κάποιο βαθμό συνέβαλλαν και με στήριξαν σε όλη την διαδικασία.

Το μεγαλύτερο ευχαριστώ θα ήθελα να το εκφράσω σε όλους τους νέους και τις νέες που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα και αμέσως δέχτηκαν να συμμετάσχουν προκειμένου η εμπειρία τους να γίνει η βάση για να προστατευτούν άλλα παιδιά με παρόμοιες εμπειρίες και σε παρόμοια κατάσταση με εκείνους και εκείνες όταν ήταν παιδιά.

Μαζί με τους νέους και τις νέες, η σημαντικότερη συνοδοιπόρος στην σύλληψη της ιδέας, την βιβλιογραφική ανασκόπηση, την διεξαγωγή της έρευνας και την εξαγωγή συμπερασμάτων υπήρξε η καθηγήτρια μου, κυρία Αρτινοπούλου, η οποία με εξαιρετική υπομονή μέσα από τις πολύωρες συζητήσεις μας, τις κατευθύνσεις της και την επιστημονική της πλαισίωση μου έδειξε και με ενέπνευσε για αναζήτηση νέων δρόμων επιστημονικής έρευνας και δεοντολογίας.

Επίσης ευχαριστώ θερμά την καθηγήτρια κυρία Λαμπροπούλου , τον καθηγητή κύριο Στυλιανίδη και φυσικά τον καθηγητή κύριο Δουζένη για τις χρήσιμες παρατηρήσεις τους προκειμένου να έχουμε μια ολοκληρωμένη επιστημονική προσέγγιση του θέματος.

Δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω τους γονείς μου, Δημήτρη και Κατερίνα, για τα κίνητρα και την σιωπηλή αλλά ουσιαστική ενθάρρυνση να συνεχίσω την επιστημονική μου εξέλιξη.

Τέλος να ευχαριστήσω από καρδιάς και τον Κωνσταντίνο Φινέσκο για την στήριξη στο όλο εγχείρημα από την πρώτη μέχρι και την τελευταία μέρα, για όλες του τις συμβουλές και τη συναισθηματική του υποστήριξη.

Περιεχόμενα

Περίληψη 10
Abstract 11
Εισαγωγή 12
Μέρος Α: Θεωρητικό μέρος 23
Κεφάλαιο 1. Κακοποίηση παραμέληση παιδιών 23
1.1. Οικογένεια 23
1.2. Βία – Ενδοοικογενειακή Βία 26
1.3. Κακοποίηση Παραμέληση Παιδιών 34
1.3.1. Σωματική κακοποίηση 35
1.3.2. Ψυχολογική κακοποίηση 39
1.3.3. Σεξουαλική κακοποίηση 41
1.3.4. Παραμέληση 45
1.3.5. Άλλες μορφές κακοποίησης παραμέλησης παιδιού στο πλαίσιο της ενδοοικογενειακής βίας 47
1.4. Η Εικόνα των δραστών 49
1.5. Η Εικόνα του φαινομένου σε εθνικό και διεθνές επίπεδο 51
1.6. Συμπεράσματα 56
Κεφάλαιο 2. Νομικό Πλαίσιο Για Την Κακοποίηση Παραμέληση Παιδιών 59
2.1. Σύνταγμα 59
2.2. Εθνικό Νομικό πλαίσιο για την κακοποίηση παραμέληση παιδιών 60
2.2.1. Εθνικό Σχέδιο Δράσης Για τα Δικαιώματα του Παιδιού 64
2.2.2. Εθνικό Σχέδιο Δράσης Για Την Αντιμετώπιση Της Σεξουαλικής Βίας Κατά Των Ανηλίκων 66
2.3. Διεθνείς Δεσμεύσεις της Ελλάδας 67
2.3.1. Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού 67
2.3.2. Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία και άλλες διατάξεις. 73
2.3.3. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και τη Σεξουαλική Κακοποίηση 74
2.3.4. Ευρωπαϊκή Σύμβαση Για Την Άσκηση Των Δικαιωμάτων Των Παιδιών 74
2.3.5. Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού 75
2.3.6. Φιλική Προς το Παιδί Δικαιοσύνη 76

2.3.7. Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 2012 Για Τη Θέσπιση Ελάχιστων Προτύπων Σχετικά Με Τα Δικαιώματα, Την Υποστήριξη Και Την Προστασία Θυμάτων Της Εγκληματικότητας Και Για Την Αντικατάσταση Της Απόφασης-Πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ Του Συμβουλίου 86
2.3.8. Στρατηγική της ΕΕ για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών 88
2.4. Συμπεράσματα 89
Κεφάλαιο 3. Νομική Μεταχείριση του Παιδιού. Διαδικασία Αναφοράς – Καταγγελίας Και Διερεύνησης 98
3.1. Η προστασία του ανήλικου θύματος μέσω της απομάκρυνσης από την οικογένεια 98
3.2. Στάδιο 1: Αναφορές για κακοποίηση και παραμέληση παιδιών 99
3.3. Στάδιο 2: Διερεύνηση της αναφοράς / καταγγελίας για κακοποίηση και παραμέληση παιδιών και οι εμπλεκόμενοι επαγγελματίες 103
3.4. Στάδιο 3: Διεπιστημονική εκτίμηση του παιδιού θύματος 110
3.5. Στάδιο 4: Λήψη απόφασης για την απομάκρυνση του παιδιού, «Το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού» 111
3.6. Συμπεράσματα 113
Κεφάλαιο 4. Το Τραύμα της απομάκρυνσης από την οικογένεια 117
4.1. Οι Θεωρίες που σχετίζονται με το Τραύμα 117
4.1.1. Η Θεωρία του δεσμού και η έννοια του τραύματος 117
4.1.2. Δυσμενείς Εμπειρίες Παιδικής Ηλικίας (Adverse Childhood Experiences) 121
4.1.3. Η Θεωρία του τραύματος 122
4.1.4. Διαταραχή Μετατραυματικού Στρες (Post Traumatic Stress Disorder – P.T.S.D.) 126
4.2. Η Έννοια Και Η Επίδραση Του Ψυχικού Τραύματος Από Την Απομάκρυνση Του Παιδιού Λόγω Κακοποίησης 129
4.3. Συμπεράσματα 143
Κεφάλαιο 5. Συμπεράσματα Μέρους (Α): Θεωρητικό Μέρος 147
Μέρος Β': Έρευνα 151
Κεφάλαιο 6 151
6.1. Ερευνητικά ερωτήματα 151
6.2. Αντικείμενο και στόχοι έρευνας 151
Κεφάλαιο 7: Μεθοδολογικά εργαλεία και συμμετέχοντες / συμμετέχουσες στην έρευνα 153
7.1. Μεθοδολογία έρευνας 153

7.2. Ζητήματα δεοντολογίας στη χρήση ποιοτικών μεθόδων έρευνας 155
7.3. Βιογραφική Αφηγηματική Προσέγγιση 159
7.4. Μεθοδολογικά ζητήματα στη χρήση της αφηγηματικής μεθόδου 165
7.5. Συμμετέχοντες / συμμετέχουσες στην έρευνα. Επιλογή και διαδικασία 166
Κεφάλαιο 8: Η Διεξαγωγή της έρευνας 169
8.1. Μεθοδολογικές δυσχέρειες και το βίωμα του ερευνητή 169
8.2. Στάδια διαδικασίας και η επεξεργασία των αφηγήσεων 170
8.2.1. Η διαδικασία της συνέντευξης 170
8.2.2. Απομαγνητοφώνηση 170
8.2.3. Θεματική Ανάλυση 170
8.3. Περιορισμοί της έρευνας 171
Κεφάλαιο 9: Ευρήματα. Περιγραφή Και Σχολιασμός 172
9.1. Το Βίωμα της Απομάκρυνσης: Ο λόγος των θυμάτων 172
9.2. Τα συμπεράσματα της έρευνας 227
9.3. Προτεινόμενο πρωτόκολλο απομάκρυνσης παιδιών 235
Μέρος Γ’: 239
Τελικά Συμπεράσματα Και Προτάσεις 239
Α. Γενικά συμπεράσματα διατριβής 239
Β. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα 240
Γ. Προτάσεις για δημόσιες πολιτικές 241
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία 244
Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία 264
Παραρτήματα 269
Παράρτημα Ι. Έντυπο Συγκατάθεσης Κατόπιν Ενημέρωσης 269
Παράρτμα ΙΙ. ΝΟΜΟΣ ΥΠ’ΑΡΙΘ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006). Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις. 272
Παράρτημα ΙΙΙ. ΑΣΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ 286
Παράρτημα ΙV. ΝΟΜΟΣ ΥΠ’ ΑΡΙΘΜ. 4855 (ΦΕΚ Α' 215/12-11-2021)- Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες επείγουσες διατάξεις. 289
Παράρτημα V. ΝΟΜΟΣ ΥΠ’ ΑΡΙΘ. 2101/1992 - ΦΕΚ 192/Α/2-12-1992 - Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα τον παιδιού. 299

Πίνακες

Πίνακας 1: Στατιστικά Στοιχεία Ελληνικής Αστυνομίας Περί Ενδοοικογενειακής Βίας, 2020...53

Πίνακας 2: Στατιστικά Στοιχεία Ελληνικής Αστυνομίας Περί Ενδοοικογενειακής Βίας, 2021...54

Πίνακας 3: Αντιστοίχιση Μορφών Κακοποίησης Με Νομικό Πλαίσιο.....89

Πίνακας 4: Εσωτερικές Ερωτήσεις Παιδιού κατά την Απομάκρυνση από το Οικογενειακό του Περιβάλλον.....137

Γραφήματα

Γράφημα 1:Τυπολογία Της Βίας.....30
Γράφημα 2:Τυπολογία Της Βίας Προς Εαυτόν.....31
Γράφημα 3:Τυπολογία Της Συλλογικής Βίας.....31
Γράφημα 4 Τυπολογία Της Διαπροσωπικής Βίας.....32
Γράφημα 5: Φασματικός Χαρακτήρας Της Σωματικής Κακοποίησης.....36
Γράφημα 6: Φασματικός Χαρακτήρας Της Ψυχολογικής Κακοποίησης.....39
Γράφημα 7: Φασματικός Χαρακτήρας Της Σεξουαλικής Κακοποίησης.....42
Γράφημα 8: Φασματικός Χαρακτήρας Της Παραμέλησης.....45
Γράφημα 9: Στάδια Απομάκρυνσης.....228

Περίληψη

Το ζήτημα της κακοποίησης ή / και παραμέλησης παιδιών απασχολεί την επιστημονική κοινότητα πάρα πολλές δεκαετίες. Ειδικά τα τελευταία χρόνια υπάρχει εκτεταμένη επιστημονική έρευνα γύρω από την φύση και τις μορφές της κακοποίησης ή / και παραμέλησης με στόχο την ανάδειξη σημαντικών ενδείξεων τόσο για την ανίχνευση όσο και για την πρόληψη της κακοποίησης. Επιπλέον η έρευνα επεκτάθηκε και στο πλαίσιο εναλλακτικής φροντίδας, αν και εφόσον κριθεί αναγκαίο το παιδί να απομακρυνθεί από το σπίτι του. Συνεπακόλουθα και με βάση τις επιστημονικές έρευνες εμπλουτίσθηκε το νομικό πλαίσιο με νόμους, εγκυκλίους και άλλες πράξεις. Η ίδια όμως η διαδικασία της απομάκρυνσης δεν έχει ερευνηθεί διεξοδικά και δεν υπάρχει καμία αναφορά σε νομικό κείμενο για το πώς πρέπει να γίνονται οι απομακρύνσεις. Με την παρούσα έρευνα επιχειρείται να διερευνηθεί η διαδικασία της απομάκρυνσης και οι επιπτώσεις της ως τραυματική εμπειρία για τα παιδιά. Εκτός από την βιβλιογραφική έρευνα, διεξήχθη ποιοτική έρευνα μέσω συνεντεύξεων σε ενήλικες επιζώντες και επιζώσες κακοποίησης με εμπειρία απομάκρυνσης στην παιδική τους ηλικία. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ακόμη και στις περιπτώσεις που τα ενήλικα άτομα ως παιδιά κατανοούσαν την ανάγκη της απομάκρυνσης, η πράξη της απομάκρυνσης υπήρξε τραυματική και βίαιη με αποτέλεσμα να καθιερωθεί η ορολογία «Το Τραύμα Βίαιης Απομάκρυνσης». Τέλος αναδείχθηκε η ανάγκη για νομοθετική πλαισίωση της πράξης της απομάκρυνσης, βασισμένη σε επιστημονικά ευρήματα.

Λέξεις-κλειδιά: τραύμα, απομάκρυνση, βία, κακοποίηση

Removal of children due to abuse. Empirical and theoretical investigation in Greece

Stefanos D. Alevizos

Abstract

For many decades, the scientific community has been concerned about child abuse and/or neglect. There has been extensive scientific research into the nature and forms of abuse and/or neglect, particularly in recent years, with the goal of highlighting important clues for both the detection and prevention of abuse. Furthermore, research has been expanded to include alternative care if it is deemed necessary to remove a child from his or her home. As a result, specific laws and ministerial circulars were drafted to provide a legal framework for the situation, based on scientific research. However, the process of removal has not been thoroughly addressed, and no reference to how the removal should be carried out can be found in any legal text. This study investigates the removal process and whether it is a traumatic experience for children. In addition to the literature review, original qualitative research was conducted through interviews with adult survivors and survivors of childhood abuse who were removed. The results showed that even in cases where an adult individual as children understood the need for removal, the process of removal itself was traumatic and violent, resulting in the term "The Trauma of Violent Removal". Finally, the need for a legislative framework based on scientific findings for the act of removal was emphasized.

Keywords: trauma, removal, violence, abuse

Εισαγωγή

Παραδοσιακά, οι έννοιες «ανήλικος, «παιδί» και «παιδική ηλικία» είναι στενά συνδεδεμένες με το παιχνίδι, τον αυθορμητισμό, την ευτυχία και γενικά την ανέμελη ζωή. Αυτό γιατί στερεοτυπικά τα παιδιά δεν έχουν υποχρεώσεις, πιέσεις και προβλήματα όπως οι ενήλικες και κατά συνέπεια μπορούν να απολαμβάνουν στο ακέραιο τις χαρές της ζωής.

Αυτό αντανακλάται και στις δηλώσεις των γονέων και γενικά των ενηλίκων, που αναφέρουν ότι επιθυμούν να επιστρέψουν στην χαλαρότητα της παιδικής τους ηλικίας ή τουλάχιστον να είναι ικανοί όπως τα παιδιά να βρίσκουν ευχαρίστηση στις μικρές απολαύσεις της ζωής, όπως για παράδειγμα να περνούν χρόνο με τους αγαπημένους τους και να συμμετέχουν στις αγαπημένες τους δραστηριότητες.

Την ευρέως όμως αυτή διαδεδομένη άποψη αναιρεί η πραγματικότητα, όχι η σημερινή αλλά διαχρονικά. Και αυτό γιατί τα ιστορικά και θρησκευτικά βιβλία, η λογοτεχνία, η ειδησεογραφία και η γενικά η καθημερινότητα, αποκαλύπτουν μια πιο σύνθετη και διαφοροποιημένη εικόνα της παιδικής ηλικίας η οποία μπορεί να είναι γεμάτη με ανησυχίες, προβληματισμούς, προβλήματα και κινδύνους που μπορεί ακόμα και για τους ενήλικες να είναι δύσκολο να διαχειριστούν.

Τα ιστορικά και θρησκευτικά κείμενα, για παράδειγμα, συχνά απεικονίζουν τα παιδιά ως ευάλωτα και με ανάγκη άμεσης προστασίας. Από τις βιβλικές ιστορίες μέχρι τις αμέτρητες ιστορίες παιδικής εργασίας και εκμετάλλευσης σε όλη την ιστορία, η εικόνα της παιδικής ηλικίας είναι μια εικόνα κινδύνων και δυσκολιών.

Και από το παρελθόν στο σήμερα, οι ειδήσεις συχνά αναδεικνύουν τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στην καθημερινή ζωή. Από τον εκφοβισμό και τον διαδικτυακό εκφοβισμό έως την κακοποίηση και την παραμέληση, η πραγματικότητα της παιδικής ηλικίας μπορεί να είναι κάθε άλλο παρά ανέμελη. Τα παιδιά μπορούν επίσης να εκτεθούν στη βία, τη φτώχεια ,την εκμετάλλευση τα οποία μπορούν να έχουν βαθύτατες επιπτώσεις στη σωματική και συναισθηματική τους εξέλιξη.

Ένας όρος που μπορεί να συμπυκνώσει και να επεκτείνει όλα τα παραπάνω είναι οι Δυσμενείς Εμπειρίες της Παιδικής Ηλικίας (στα αγγλικά ο όρος είναι Adverse Childhood Experiences, ενώ συχνά απαντάται και με την συντομογραφία ACEs). Ο όρος αυτός περιλαμβάνει διάφορα επώδυνα, τραυματικά γεγονότα που μπορεί να συμβούν κατά τη διάρκεια της ανατροφής ενός παιδιού. Αυτά τα γεγονότα περιλαμβάνουν τη σωματική κακοποίηση, τη συναισθηματική ή ψυχολογική κακομεταχείριση, τη σεξουαλική παρενόχληση, την παραμέληση, το διαζύγιο των γονέων, την έκθεση σε βία, τον θάνατο ενός αγαπημένου προσώπου, σοβαρή ασθένεια ή τραυματισμό, ψυχική νόσο του γονέα, χρήση ουσιών από τους γονείς, φτώχεια, διακρίσεις και φυλάκιση των γονέων. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι τα παιδιά συχνά βιώνουν Δυσμενείς Εμπειρίες Παιδικής Ηλικίας λόγω της αδυναμίας των γονέων τους να τα προστατεύσουν ή των ενεργειών των γονιών τους με στόχο να τα βλάψουν ή να τα κακοποιήσουν. Αυτή η λίστα δεν είναι εξαντλητική, αλλά υπογραμμίζει τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν πολλά παιδιά.

Όταν λοιπόν συγκεκριμένες μορφές Δυσμενών Εμπειριών Παιδικής Ηλικίας γίνονται μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας τότε γίνεται λόγος για Ενδοοικογενειακή Βία. Σε αυτή την κατηγορία συγκαταλέγονται οι περιπτώσεις οπού οι γονείς είναι βίαιοι απέναντι στα παιδιά τους ή τα παιδιά είναι μάρτυρες βίας μέσα στην οικογένεια.

Σε συνθήκες ενδοοικογενειακής βίας τα παιδιά είναι από τα πιο ευάλωτα και άμεσα θιγόμενα θύματα. Η ενδοοικογενειακή βία, η οποία μπορεί να λάβει πολλές μορφές, συμπεριλαμβανομένης της σωματικής, συναισθηματικής – ψυχολογικής και σεξουαλικής κακοποίησης, μπορεί να έχει σοβαρές και μακροχρόνιες επιπτώσεις στη σωματική, συναισθηματική και ψυχολογική υγεία, ανάπτυξη, ασφάλεια και αξιοπρέπεια ενός παιδιού.

Τα παιδιά που εκτίθενται σε ενδοοικογενειακή βία μπορεί να βιώσουν μια σειρά αρνητικών επιπτώσεων, συμπεριλαμβανομένου του αυξημένου κινδύνου εμφάνισης προβλημάτων ψυχικής υγείας, προβλημάτων συμπεριφοράς και κακών ακαδημαϊκών επιδόσεων. Επιπλέον, τα παιδιά που γίνονται μάρτυρες (θύματα και σε αυτή την περίπτωση) ενδοοικογενειακής βίας μπορεί να αναπτύξουν επιβλαβείς ή δυσπροσαρμοστικούς μηχανισμούς αντιμετώπισης, όπως επιθετικότητα, κατάχρηση ουσιών ή άλλες επικίνδυνες συμπεριφορές.(Garcia-Moreno & Watts, 2011).

Σε πολλές περιπτώσεις, τα παιδιά είναι τα άμεσα θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Μπορεί να γίνουν σκόπιμα στόχος ενός θύτη ή να βρεθούν σωματικά στη μέση μιας βίαιης διαμάχης μεταξύ ενηλίκων. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρές σωματικές βλάβες, συναισθηματικό τραύμα και μακροπρόθεσμες αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη και την ευημερία τους.

Οι επιπτώσεις της κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών μπορεί να είναι εκτεταμένες και μακροχρόνιες. Τα παιδιά που υφίστανται κακοποίηση ή παραμέληση μπορεί να έχουν περισσότερες πιθανότητες να βιώσουν όπως αναφέρθηκε μια σειρά από αρνητικά αποτελέσματα, συμπεριλαμβανομένου του αυξημένου κινδύνου εμφάνισης προβλημάτων ψυχικής υγείας, όπως κατάθλιψη και άγχος, καθώς και προβλημάτων συμπεριφοράς, όπως επιθετικότητα και κατάχρηση ουσιών. Μπορεί επίσης να διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο εμφάνισης προβλημάτων σωματικής υγείας, όπως χρόνιο πόνο ή άλλες χρόνιες ασθένειες. Επιπλέον, τα παιδιά που βιώνουν κακοποίηση μπορεί να δυσκολεύονται με την εμπιστοσύνη και τις σχέσεις σε όλη τους τη ζωή (Garcia-Moreno & Watts, 2011).

Η κακοποίηση και παραμέληση παιδιών έχει επίσης σημαντικό οικονομικό και κοινωνικό κόστος. Για παράδειγμα, το κόστος της υγειονομικής περίθαλψης, των κοινωνικών υπηρεσιών και των παρεμβάσεων της ποινικής δικαιοσύνης που σχετίζονται με την κακοποίηση ή και παραμέληση παιδιών μπορεί να είναι σημαντικό. Επιπλέον μπορεί να ανοίξει ατελείωτους κύκλους φτώχειας, ανεργίας και άλλων κοινωνικών προβλημάτων.

Για όλους τους παραπάνω λόγους η Κακοποίηση και Παραμέληση Παιδιών θεωρείται κοινωνικό φαινόμενο και πρόβλημα Δημόσιας Υγείας, καθώς οι επιπτώσεις είναι εμφανείς και στην ενήλικη ζωή των επιζώντων και επιζωσών κακοποίησης με αποτέλεσμα να επηρεάζεται όχι μόνο το άτομο που βίωσε βία αλλά και όλη η κοινωνία.

Κατά συνέπεια, η προστασία των ανηλίκων αποτελεί ένα παγκόσμιο θέμα, με αποτέλεσμα να έχουν αναπτυχθεί πολυάριθμα διεθνή κείμενα και συμβάσεις για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών. Αυτά τα κείμενα και οι συμβάσεις παρέχουν ένα πλαίσιο για την προώθηση και την προστασία της ευημερίας των παιδιών και έχουν σχεδιαστεί για να διασφαλίσουν ότι τα παιδιά μπορούν να μεγαλώνουν σε ασφαλή και υποστηρικτικά περιβάλλοντα.

Το πιο ευρέως αναγνωρισμένο διεθνές κείμενο για τα δικαιώματα των παιδιών είναι η Διεθνής Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (UNCRC), η οποία εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1989. Η Σύμβαση έχει ενσωματωθεί στο Εθνικό Δίκαιο της Ελλάδας από το 1992, ως νόμος αυξημένης ισχύς που υπερέχει οποιασδήποτε άλλης σχετικής νομοθεσίας. Η Διεθνής Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού ορίζει τα δικαιώματα των παιδιών και καθορίζει τις υποχρεώσεις των κυβερνήσεων, των γονέων και άλλων ενηλίκων να διασφαλίζουν τον σεβασμό και την προστασία αυτών των δικαιωμάτων. Η Σύμβαση αναγνωρίζει τη σημασία της προστασίας των παιδιών από κάθε μορφή βίας, κακοποίησης και εκμετάλλευσης και προωθεί το δικαίωμα των παιδιών να συμμετέχουν στις αποφάσεις που επηρεάζουν τη ζωή τους. Επίσης περιλαμβάνει το δικαίωμα του παιδιού να διαμένει με τους γονείς του ή άλλους νόμιμους κηδεμόνες του, ωστόσο σημειώνει ότι στις περιπτώσεις όπου διαπιστώνεται ότι κάτι τέτοιο θα ήταν επιζήμιο για την ευημερία τους τότε το παιδί θα μπορεί να απομακρύνεται.

Το σύστημα προστασίας του παιδιού και οι υπηρεσίες δικαιοσύνης έχουν σημαντικό ρόλο στον εντοπισμό και την αντιμετώπιση περιπτώσεων ενδοοικογενειακής βίας που αφορούν παιδιά. Υπάρχουν διάφοροι τρόποι με τους οποίους αυτές οι υπηρεσίες μπορεί να ενημερωθούν για ένα παιδί που είναι θύμα ενδοοικογενειακής βίας.

Ένας πιθανός τρόπος είναι μέσω καταγγελίας που γίνεται απευθείας από το παιδί, αν και αυτό είναι σχετικά σπάνιο, καθώς τα παιδιά μπορεί να είναι διστακτικά ή φοβισμένα σχετικά με την αναφορά κακοποίησης, ιδιαίτερα εάν ο θύτης είναι γονέας ή φροντιστής.

Συχνότερα, αναφορές ή καταγγελίες για ενδοοικογενειακή βία που αφορούν ένα παιδί γίνονται από την ευρύτερη οικογένεια ή το κοινωνικό δίκτυο του παιδιού ή από επαγγελματίες που εργάζονται με την οικογένεια. Κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, εκπαιδευτικοί, γιατροί και άλλοι επαγγελματίες που αλληλοεπιδρούν με το παιδί και την οικογένειά του μπορεί να παρατηρήσουν σημάδια ή καταστάσεις που υποδηλώνουν ότι υπάρχει κακοποίηση ή παραμέληση.

Για παράδειγμα, ένας δάσκαλος μπορεί να παρατηρήσει ότι ένα παιδί έρχεται συχνά στο σχολείο με ανεξήγητους τραυματισμούς, φαίνεται φοβισμένο ή αποτραβηγμένο ή παρουσιάζει άλλα σημάδια τραύματος. Ομοίως, ένας γιατρός μπορεί να εντοπίσει σημάδια σωματικής κακοποίησης κατά τη διάρκεια μιας ιατρικής εξέτασης ή να παρατηρήσει ότι ένα παιδί έχει επισκεφθεί επανειλημμένα τα εξωτερικά ιατρεία του νοσοκομείου με τραυματισμούς.

Όλοι οι πολίτες δύνανται να αναφέρουν τις ανησυχίες τους στις αρμόδιες αρχές, οι οποίες στη συνέχεια θα διερευνήσουν την κατάσταση και θα λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία του παιδιού. Μόλις υποβληθεί μια αναφορά ή καταγγελία, οι υπηρεσίες προστασίας του παιδιού με εντολή εισαγγελέα Ανηλίκων ή Πρωτοδικών θα διεξάγουν συνήθως μια κοινωνική έρευνα για να αξιολογήσουν την κατάσταση και να καθορίσουν ποιες ενέργειες πρέπει να ληφθούν για να διασφαλιστεί η ασφάλεια και η ευημερία του παιδιού. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τη παροχή συμβουλευτικών ή άλλων υπηρεσιών υποστήριξης στο παιδί και την οικογένειά του , την δίωξη του θύτη και συνεπακόλουθα την απομάκρυνση του παιδιού από το σπίτι εάν είναι απαραίτητο.

Εν συντομία, η έως τώρα ισχύουσα διαδικασία απομάκρυνσης παιδιών στην Ελλάδα περιλαμβάνει διάφορα στάδια. Ξεκινά τυπικά με μια κοινωνική έρευνα, η οποία διεξάγεται από κοινωνικό λειτουργό που εργάζεται στο Δήμο που κατοικεί το παιδί ή στην αντίστοιχη Περιφέρεια. Η εντολή για την κοινωνική έρευνα δίνεται από Εισαγγελέα Ανηλίκων ή Εισαγγελέα Πρωτοδικών, μετά από καταγγελία ή αναφορά που υποβάλλεται είτε στον ίδιο, είτε στην αστυνομία, είτε στην κοινωνική υπηρεσία του δήμου είτε σε Μη Κυβερνητική Οργάνωση. Κατόπιν αυτής της έρευνας, εάν κριθεί αναγκαία η απομάκρυνση του παιδιού από το σπίτι του, ο Εισαγγελέας Ανηλίκων ή Πρωτοδικών εκδίδει εντολή απομάκρυνσης του παιδιού.

Η απομάκρυνση του παιδιού πραγματοποιείται είτε από κοινωνικούς λειτουργούς είτε αξιωματικούς της ΕΛ.ΑΣ είτε με συνεργασία και των δυο. Δυστυχώς, ούτε το παιδί ούτε η οικογένειά του έχει εκ των προτέρων προετοιμαστεί ή ενημερωθεί για την απομάκρυνση.
Αφού απομακρυνθεί το παιδί από το σπίτι του, οδηγείται στο αρμόδιο Τμήμα Ασφαλείας για καταθέσεις και στη συνέχεια φιλοξενείται σε δημόσιο νοσοκομείο για άγνωστο χρονικό διάστημα. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, το μέλλον του παιδιού είναι αβέβαιο, καθώς μπορεί είτε να περάσει από το σύστημα υιοθεσίας ή ανάδοχης φροντίδας είτε να περάσει στη φροντίδα ενός

Φορέα Παιδικής Προστασίας. Σε όλη την διαδικασία το παιδί αλλάζει πρόσωπα αναφοράς στερούμενο οποιαδήποτε σταθερότητα και ασφάλεια.

Το γεγονός ότι η απομάκρυνση γίνεται απροσδόκητα για το παιδί, δεν του παρέχεται στοχευμένη και τραυματοκεντρική φροντίδα, δεν δίνονται απαντήσεις και πληροφορίες για τα επόμενα βήματα, δεν υπάρχει ένας επαγγελματίας ως σημείο αναφοράς για όλη την διαδικασία και τέλος τα βίαια γεγονότα που μπορεί να προκύψουν ανάμεσα στην οικογένεια και τους επαγγελματίες, καθιστούν την απομάκρυνση βίαιη.

Επιπλέον σύμφωνα με τις θεωρίες του Τραύματος, ο χωρισμός από τους γονείς τους μπορεί να προκαλέσει στα παιδιά συναισθηματικό πόνο και να έχει αρνητικό αντίκτυπο στην ανάπτυξή τους. Επίσης, η θεωρία του Δεσμού υποστηρίζει ότι η συναισθηματική και ψυχολογική υγεία ενός παιδιού εξαρτάται από τη σχέση του με τον γονέα του. Υπό το πρίσμα αυτών των θεωριών η απομάκρυνση ενός παιδιού από τους γονείς του είναι τόσο επώδυνη όσο και επικίνδυνη διαδικασία.

Το Τραύμα της Απομάκρυνσης που προκαλείται από την ίδια την εμπειρία του γεγονότος της απομάκρυνσης συνδέεται στενά με το τραύμα που μπορεί να προκύψει από την απομάκρυνση γενικά. Η διαδικασία απομάκρυνσης ενός παιδιού από το σπίτι του είναι εγγενώς τραυματική, καθώς περιλαμβάνει τον χωρισμό ενός παιδιού από τον φροντιστή του και τη διατάραξη της αίσθησης ασφάλειας. Σε συνθήκες μάλιστα βίαιης απομάκρυνσης το τραύμα εντείνεται και μεγεθύνεται.

Το Τραύμα της Απομάκρυνσης μπορεί επίσης να επεκταθεί στην οικογένεια του παιδιού, η οποία μπορεί να βιώσει σημαντική αγωνία και τραύμα ως αποτέλεσμα του χωρισμού. Η ξαφνική απομάκρυνση ενός παιδιού μπορεί να προκαλέσει βαθιά συναισθήματα θλίψης, απώλειας και ενοχής και μπορεί να οδηγήσει σε κατάρρευση της οικογενειακής μονάδας.
Για όλους αυτούς τους λόγους, το μέτρο προστασίας του παιδιού μέσα από την απομάκρυνση του από την οικογένεια, θα πρέπει να εφαρμόζεται μόνο όταν η ασφάλεια και η ευημερία ενός παιδιού βρίσκονται σε κίνδυνο μέσα στην οικογένειά του, και θα πρέπει να θεωρείται ως η έσχατη λύση.

Δεν είναι βέβαια ποτέ εύκολη απόφαση να απομακρυνθεί ένα παιδί από την οικογένειά του και η απόφαση θα πρέπει να λαμβάνεται με γνώμονα το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού. Αυτό σημαίνει ότι η επιλογή θα πρέπει να βασίζεται σε μια προσεκτική ανάλυση των συνθηκών και συγχρόνως τις ανάγκες και τη μοναδικότητα κάθε παιδιού.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, ένα παιδί μπορεί να απομακρυνθεί προσωρινά από την οικογένειά του με στόχο την επανένωση του μόλις οι συνθήκες το επιτρέψουν.

Οι βραχυπρόθεσμες απομακρύνσεις εφαρμόζονται συνήθως σε περιπτώσεις όπου η ασφάλεια του παιδιού ναι μεν είναι σε κίνδυνο, αλλά τα προβλήματα εντός της οικογένειας δεν είναι τόσο σοβαρά ώστε να δικαιολογούν οριστική απομάκρυνση. Ο στόχος μιας βραχυπρόθεσμης απομάκρυνσης είναι να προσφερθεί στην οικογένεια η υποστήριξη και η βοήθεια που χρειάζεται για να ξεπεράσει τις δυσκολίες της και να δημιουργήσει ένα ασφαλές και περιποιητικό περιβάλλον για το παιδί της.

Κατά τη διάρκεια μιας βραχυπρόθεσμης απομάκρυνσης, το παιδί μπορεί να δοθεί στην φροντίδα μιας ανάδοχης οικογένειας ή σε έναν χώρο φιλοξενίας ανάλογα με τις περιστάσεις. Όσο το παιδί βρίσκεται μακριά από την οικογένειά του, καταβάλλονται προσπάθειες για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα μέσα στην οικογένεια.

Παρά όμως τις προθέσεις των επαγγελματιών στους φορείς παιδικής προστασίας σε πολλές περιπτώσεις ο στόχος της επανένωσης δεν επιτυγχάνεται και η απομάκρυνση του παιδιού γίνεται μόνιμη. Υπάρχουν διάφοροι λόγοι για τους οποίους μπορεί να συμβεί αυτό.

Πρώτον, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι γονείς μπορεί να είναι απρόθυμοι να συνεργαστούν με τις υπηρεσίες παιδικής προστασίας και κοινωνικής πρόνοιας για να κάνουν τις απαραίτητες αλλαγές για να δημιουργήσουν ένα ασφαλές περιβάλλον στο σπίτι για το παιδί τους. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε μια σειρά παραγόντων, όπως για παράδειγμα ζητήματα ψυχικής υγείας, προβλήματα χρήσης ουσιών ή απλώς έλλειψη κατανόησης σχετικά με το τι απαιτείται για την κάλυψη των αναγκών του παιδιού τους.

Δεύτερον, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι γονείς μπορεί να αδιαφορούν για την προοπτική να αναλάβουν ξανά την επιμέλεια του παιδιού τους. Αυτό μπορεί να οφείλεται στην έλλειψη συναισθηματικής σύνδεσης με το παιδί τους ή στην πεποίθηση ότι δεν είναι σε θέση να παράσχουν τη φροντίδα και την υποστήριξη που χρειάζεται το παιδί τους.

Τέλος, οι υποστελεχωμένες υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας και η έλλειψη εξειδικευμένων επαγγελματιών μπορεί να αποτελέσουν σημαντικά εμπόδια για την επίτευξη της επανένωσης ή την πρόληψη της απομάκρυνσης .

Στην Ελλάδα, η εθνική νομοθεσία – η οποία έχει ενσωματώσει διεθνείς συμβάσεις και κατευθύνσεις - προβλέπει την απομάκρυνση ενός παιδιού που είναι θύμα ενδοοικογενειακής βίας από το σπίτι του και την τοποθέτησή του σε συνθήκη εναλλακτικής φροντίδας, όπως η τεκνοθεσία, η ανάδοχη φροντίδα ή ένας Φορέας Παιδικής Προστασίας. Ο νόμος ορίζει με σαφήνεια τις καταστάσεις στις οποίες ένα παιδί μπορεί να απομακρυνθεί από το σπίτι του και να τεθεί σε εναλλακτική φροντίδα, καθώς και τα κριτήρια για την αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Ο «κρίκος» όμως που συνδέει την μετάβαση τους από το κακοποιητικό περιβάλλον στην ασφάλεια, η εισαγωγή δηλαδή του παιδιού σε αυτό που ονομάζεται σύστημα προστασίας του παιδιού, είναι ελάχιστα μελετημένο και ως αποτέλεσμα υποτιμημένο καθώς αξιολογείται ότι η συνθήκη εναλλακτικής φροντίδας και ό,τι ακολουθήσει της απομάκρυνσης θα λειτουργήσει ως θεραπευτική συνθήκη στα τραύματα του παιδιού από την οικογένεια του. Η έλλειψη όμως μιας σαφούς και συστηματικής διαδικασίας για την απομάκρυνση ενός παιδιού που είναι θύμα ενδοοικογενειακής βίας μπορεί να έχει σοβαρές συνέπειες.

Το ερώτημα που προκύπτει λοιπόν είναι «πώς απομακρύνονται τα παιδιά από την οικογένεια τους και ποια είναι η επίδραση στην ψυχική υγεία των παιδιών»; Και άρα κατά συνέπεια «αξίζει να ερευνηθεί το ζήτημα και να αναθεωρηθεί η διαδικασία αν χρειάζεται;»

Ήδη ερευνητικά δεδομένα κυρίως από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής αναδεικνύουν την σπουδαιότητα της μελέτης του γεγονότος της Απομάκρυνσης, ως μια Δυσμενής Εμπειρία Παιδικής Ηλικίας, και του τρόπου απομάκρυνσης του παιδιού από την οικογένεια, ο οποίος μπορεί να είναι μια τραυματική εμπειρία.

Με την παρούσα διατριβή επιχειρείται η διερεύνηση του τραύματος που προκαλεί το γεγονός της απομάκρυνσης, η ανάδειξη επιβαρυντικών παραγόντων που εντείνουν την εμφάνιση και την ένταση του τραύματος αλλά και οι προστατευτικοί παράγοντες που αν ληφθούν υπόψη θα διευκολύνουν τα παιδιά που απομακρύνονται και να χειριστούν συναισθηματικά το γεγονός της απομάκρυνσης αλλά και το τραύμα που πιθανά η απομάκρυνση φέρει.

Η μελέτη των αφηγήσεων των ενηλίκων και η αξιοπιστία του αφηγηματικού υλικού αναφορικά με την αποτύπωση της εμπειρίας του βιώματος της απομάκρυνσης όταν ήταν παιδιά, αποτελούν έναν από τους βασικότερους στόχους της ποιοτικής ανάλυσης με στόχο να εξυπηρετηθούν οι σκοποί της έρευνας.

Ταυτόχρονα μελετήθηκαν τα γνωστικά σχήματα που χρησιμοποιούν οι ενήλικες για να οργανώσουν όχι μόνο την αφήγηση αλλά και την ίδια την εμπειρία οδηγώντας τελικά στην αποτύπωση της πραγματικής εμπειρίας στην αφήγηση. Η διάσταση αυτής της πραγματικής εμπειρίας που αποτυπώνεται στην αφήγηση, μιας εμπειρίας που δεν περιορίζεται στο γεγονός, γίνεται αντιληπτή από το γεγονός ότι το άτομο περιγράφει τα γεγονότα με μια ιστορικότητα, με το ένα γεγονός να συνδέεται με το άλλο και με τις κοινωνικές καταστάσεις τελικά να οργανώνουν την εμπειρία για το ίδιο το άτομο.

Στο συγκεκριμένο ζήτημα του τραύματος της απομάκρυνσης μελετήθηκε ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα αντιλήφθηκαν την εμπειρία της απομάκρυνσης, ο τρόπος με τον οποίο την εσωτερίκευσαν, ο τρόπος με τον οποίο είναι σε θέση να την ερμηνεύσουν και παράλληλα η επίδραση τόσο του πλαισίου της απομάκρυνσης, δηλαδή του χώρου και χρόνου της απομάκρυνσης και εμπλεκόμενων σε αυτή, όσο και του κοινωνικού πλαισίου δηλαδή των ατόμων που παρευρίσκονταν στην απομάκρυνση με οποιονδήποτε τρόπο (συγγενείς, γειτονιά).

Σε ένα άλλο επίπεδο η μελέτη στοχεύει στην εξέταση της αντίδρασης των παιδιών που απομακρύνθηκαν στην εμπειρία αλλά και την ανάμνηση της απομάκρυνσης, αν την αναγνωρίζουν ως τραύμα, ποιες διαστάσεις καθιστούν ή όχι την εμπειρία ως τραυματική και ποια η άποψη τους για τον τρόπο που απομακρύνθηκαν. Το περιεχόμενο της αφήγησης τους - σε συνδυασμό πάντα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία και δεδομένα για την απομάκρυνση και το τραύμα, μας φωτίζει τα ερευνητικά μας ερωτήματα και αποκαλύπτει τις τραυματικές πτυχές της διαδικασίας της απομάκρυνσης.

Τέλος, διερευνώνται και οι πεποιθήσεις τους για την απομάκρυνση και το τραύμα και η άποψη τους για την λιγότερο δυνατή τραυματική εμπειρία της απομάκρυνσης.

Συμπερασματικά, είναι σαφές ότι οι εμπειρίες και οι ιστορίες που μοιράζονται οι επιζώντες και επιζώσες κακοποίησης και απομάκρυνσης μπορούν να παρέχουν πολύτιμες γνώσεις για την έρευνα και να μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε καλύτερα το τραύμα που μπορεί να βιώσουν τα παιδιά που απομακρύνονται από τα σπίτια τους.

Αρχικά προσεγγίστηκε η διαδικασία και ο ορισμός της απομάκρυνσης, η οποία εκτείνεται πέρα από το πραγματικό γεγονός της απομάκρυνσης και περιλαμβάνει διάφορα στάδια, τα οποία ορίζονται για να παρέχουν καλύτερη κατανόηση της πολύπλοκης και πολύπλευρης διαδικασίας που περιλαμβάνει η απομάκρυνση ενός παιδιού από το σπίτι του. Αυτό είναι ένα ουσιαστικό σημείο, διότι είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι το τραύμα που βιώνουν τα παιδιά που απομακρύνονται ξεκινά στη στιγμή της απομάκρυνσης και ο τρόπος που αυτή γίνεται μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην κατανόηση του παιδιού και στην προσαρμογή στη νέα κατάσταση.

Το επόμενο εύρημα που προέκυψε από την έρευνα, ήταν ο ορισμός ενός κοινού μοτίβου ή πρακτικής απομάκρυνσης παιδιών εξετάζοντας τον χρόνο, τον τόπο και τους επαγγελματίες που σχετίζονται με την απομάκρυνση. Αυτές οι πληροφορίες μπορούν να βοηθήσουν να κατανοηθεί καλύτερα ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιούνται οι απομακρύνσεις και μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον εντοπισμό πιθανών περιοχών βελτίωσης στη διαδικασία.

Στη συνέχεια εντοπίστηκαν τόσο οι επιβαρυντικοί παράγοντες που συμβάλλουν στο τραύμα όσο και οι προστατευτικοί παράγοντες που μπορούν να συμβάλουν στον μετριασμό της βλάβης που προκαλείται από την αφαίρεση.

Ο συνδυασμός των ευρημάτων της έρευνας με την βιβλιογραφία και τα υπάρχοντα μοντέλα απομάκρυνσης, οδήγησε στην διαμόρφωση ενός προτεινόμενου πρωτοκόλλου για την απομάκρυνση των παιδιών στην Ελλάδα.

Συνοπτικά, κατανοώντας τους λόγους της απομάκρυνσης και αναγνωρίζοντας τόσο επιβαρυντικούς όσο και προστατευτικούς παράγοντες, είναι δυνατό να βελτιωθεί η διαδικασία και να ελαχιστοποιηθεί η βλάβη που προκαλείται από την απομάκρυνση.

Μέρος Α: Θεωρητικό μέρος
Κεφάλαιο 1. Κακοποίηση παραμέληση παιδιών

1.1. Οικογένεια

Η οικογένεια αποτελεί έναν βασικό κοινωνικό θεσμό που εξυπηρετεί τόσο την συναισθηματική εξέλιξη αλλά και την ασφάλεια των μελών της ενώ ταυτόχρονα καλύπτει και τις υλικές ανάγκες των ατόμων που την απαρτίζουν (Φιλίππου, 1993). Κοινωνιολογικά η οικογένεια μπορεί να προσεγγιστεί ως ένα δίκτυο ανθρώπων που ζουν μαζί για χρονικές περιόδους, και τα άτομα που συγκροτούν αυτό το δίκτυο συνδέονται μεταξύ τους είτε με δεσμούς συγγένειας είτε με δεσμούς γάμου (Laing, 1969). Υπάρχουν αρκετοί ορισμοί για την οικογένεια ανάλογα με διάφορα κριτήρια, όπως της βιολογικής ή/και κοινωνικής συγγένειας, το νομικό ορισμό κ.α. (Μουσούρου, 2005).

Η οικογένεια είναι ένα σύστημα που εξελίσσεται προκειμένου να επιβιώσει την εξέλιξη της κοινωνίας και να ενσωματώσει στοιχεία και δεδομένα για την οικογένεια που προκύπτουν από την επιστημονική έρευνα, την νέα αντίληψη και θεώρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και την de facto αντίληψη της ίδιας της κοινωνίας για την έννοια της οικογένειας.

Οι μορφές της οικογένειας ποικίλλουν και έτσι μπορούν να παρατηρηθούν οικογένειες που περιλαμβάνουν μέλη – συγγενείς εξ' αίματος και εξ' αγχιστείας, οικογένειες που αποτελούνται από γονείς και τέκνα ακόμη και σύγχρονες μορφές συμβίωσης ατόμων με ή χωρίς τέκνα (Κελπανίδης, 1993 - Κατάκη, 2012). Στην σύγχρονη εποχή οι μορφές της οικογένειας μπορούν να ιδωθούν υπό το πρίσμα των παρακάτω θεωρήσεων (Μανωλοπούλου, 2020):

1ο Μοντέλο: Διευρυμένη ή Πολυμελή Οικογένεια

Το συγκεκριμένο μοντέλο είναι διαδεδομένο στις μη δυτικές χώρες ενώ στην Ευρώπη αλλά και στην Βόρεια Αμερική τείνει να εκλείψει. Είναι ένα μοντέλο οικογένειας που συναντάται κατά κύριο λόγο στην ύπαιθρο και αποτελείται από γονείς, παιδιά, παππούδες, γιαγιάδες, θείους, θείες και άλλους ενήλικες συγγενείς. Η βάση της λειτουργίας του συγκεκριμένου μοντέλου αποτελεί κατά κύριο λόγο η οικονομική επιβίωση καθώς η εργασιακή ασχολία της οικογένειας αποτελεί ο πρωτογενής τομέας και είναι απαραίτητη η συμμετοχή όλων των συγγενών.

Σε αυτή την μορφή οικογένειας μπορούν να ενταχθούν και τα κοινόβια, οπού διάφορα άτομα συμβιώνουν χωρίς απαραίτητη συγγενική σχέση μεταξύ τους.

2ο Μοντέλο: Ολιγομελής ή Πυρηνική οικογένεια

Αποτελεί το πιο διαδεδομένο σύγχρονο μοντέλο οικογένειας που συναντάται στις αστικές κοινωνίες. Αποτελείται από τους γονείς και τα παιδιά και η βάση της λειτουργίας είναι ο κοινός προγραμματισμός ζωής.

3ο Μοντέλο: Νέες μορφές οικογένειας

Σε αυτό το μοντέλο οικογένειας ανήκουν οι μονογονεϊκές οικογένειες που προκύπτουν από ανύπαντρα άτομα, διαζευγμένα ή άτομα σε χηρεία. Εδώ ανήκουν και οι «αναμεμειγμένες» (blended) οικογένειες, οι οποίες προκύπτουν με διάφορους τρόπους όπως για παράδειγμα από διαζύγια, από συνένωση μονογονεϊκών οικογενειών χωρίς να υπάρχει γάμος, οι θετοί ή ανάδοχοι γονείς. Τέλος, σε αυτό το μοντέλο οικογένειας συγκαταλέγονται και οι οικογένειες ομόφυλων ζευγαριών που η βάση σχηματισμού τους είναι η ομόφυλη σεξουαλική ταυτότητα του ζευγαριού.

Με βάση τις σύγχρονες λοιπόν θεωρήσεις η έννοια της οικογένειας μπορεί να κατανοηθεί καλύτερα από την έννοια του «πλησιάζω» και του «οικογενειακές υποχρεώσεις ή οικογενειακός προγραμματισμός» χωρίς να χρειάζεται να οριστούν αυστηρά τα μέλη τους (Dermott & Fowler, 2020).

Στον ελληνικό νομικό πολιτισμό παρατηρούμε μια διευρυμένη αντίληψη της οικογένειας. Σύμφωνα με την παράγραφο 2α του άρθρου 1 - Ορισμοί του νόμου υπ. Αριθμ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006) «Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις» η οικογένεια ή κοινότητα που αποτελείται από συζύγους ή γονείς και συγγενείς πρώτου και δεύτερου βαθμού εξ αίματος ή εξ αγχιστείας και τα εξ υιοθεσίας τέκνα τους. Κατά συνέπεια για τον νόμο η οικογένεια αποτελείται από συζύγους ή γονείς, άρα δεν απαιτείται η παρουσία τέκνων και κατά συνέπεια αναγνωρίζει νέες μορφές ζευγαριών. Επίσης συμπεριλαμβάνει συγγενείς πρώτου βαθμού δηλαδή συζύγους, γονείς, και τα παιδιά τους αλλά και δευτέρου βαθμού δηλαδή παππούδες, γιαγιάδες, εγγόνια και αδέλφια. Τα άτομα αυτά μπορεί να είναι συγγενείς είτε εξ' αίματος, δηλαδή άτομα που κατάγονται από τον ίδιο πρόγονο είτε εξ' αγχιστείας δηλαδή μια

μορφή συγγένειας που προκύπτει όταν τελεστή γάμος ανάμεσα σε δύο άτομά, οπού ο ένας σύζυγος είναι συγγενής εξ' αγχιστείας με τους συγγενείς εξ' αίματος του άλλου. Λαμβάνοντας σαν δεδομένο ότι στην παράγραφο 2β του ίδιου νόμου αναφέρεται η διάσταση της συγκατοίκησης, εκτιμάται ότι όλοι οι παραπάνω δηλαδή σύζυγοι, γονείς, παιδιά, παππούδες, γιαγιάδες, εγγόνια και αδέλφια θεωρούνται οικογένεια χωρίς απαραίτητα να συμβιώνουν.

Στην παράγραφο λοιπόν 2β του άρθρου 1 του ίδιου νόμου, αναφέρεται ότι οικογένεια αποτελούν συγγενείς εξ αίματος ή εξ αγχιστείας μέχρι τετάρτου βαθμού, δηλαδή προ-παππούδες, προ-γιαγιάδες, δισέγγονα, ανίψια, θείοι, θείες, ξαδέρφια, θείοι και θείες των γονέων, προ-προ-παππούδες, προ-προ-γιαγιάδες και τρισέγγονα με την προϋπόθεση ότι συνοικούν. Επίσης ορίζεται σαν οικογένεια επίτροπος, δικαστικός παραστάτης ή ανάδοχος γονέας, καθώς και κάθε ανήλικο πρόσωπο που συνοικεί στην οικογένεια.

Τέλος στην παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου και νόμου χαρακτηρίζεται ως οικογένεια και η μόνιμη σύντροφος του άνδρα ή ο νόμιμος σύντροφο της γυναίκας και στα παιδιά, είτε κοινά είτε ενός εξ αυτών, εφόσον και πάλι συνοικούν ενώ η διάσταση της οικογένειας περιλαμβάνει και τους τέως συζύγους.

Καταλήγοντας λοιπόν οικογένεια είναι ένα δίκτυο ατόμων τα οποία προσεγγίζουν το ένα το άλλο προκειμένου να εξυπηρετήσουν βασικούς στόχους, οι οποίοι όπως είδαμε είναι η επιβίωση, η ασφάλεια αλλά και θα προστεθεί η αυτονόμηση ανήλικων ατόμων προς την ενηλικίωση. Οι δεσμοί αίματος, τα θρησκευτικά τελετουργικά ακόμη και η σεξουαλική ταυτότητα των γονέων δεν φαίνεται να επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό πια αυτό που ονομάζεται οικογένεια. Σε χώρες όπως η Ελλάδα, όπου η πυρηνική οικογένεια εξακολουθεί να διατηρεί ορισμένες παραδοσιακές πτυχές (όπως η ισχυρή συναισθηματική εξάρτηση μεταξύ των μελών της), το επίκεντρό της είναι κυρίως τα παιδιά, με έμφαση στην ανατροφή και την εκπαίδευσή τους.

Το ζητούμενο είναι η λειτουργικότητα του δικτύου των ατόμων που ονομάζεται οικογένεια. Σε χώρες όπως η Ελλάδα, όπου η πυρηνική οικογένεια εξακολουθεί να διατηρεί ορισμένες παραδοσιακές πτυχές (όπως η ισχυρή συναισθηματική εξάρτηση μεταξύ των μελών της), το επίκεντρό της είναι κυρίως τα παιδιά, με έμφαση στην ανατροφή και την εκπαίδευσή τους (Μπαμπάλης, 2011).

Στο άρθρο 5 του νόμου 2101: κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΦΕΚ 192, τ. Α') ορίζονται οι υποχρεώσεις της οικογένειας οπού αναφέρεται η υποχρέωση να παρέχεται στο παιδί από την οικογένεια του η κατάλληλη διαπαιδαγώγηση για να ασκεί τα δικαιώματα του. Η λειτουργικότητα και άρα ο στόχος της οικογένειας εξυπηρετούνται από τρεις βασικές διεργασίες (Bowen, 1996):

1. Την διαφοροποίηση του εαυτού, δηλαδή τη συναισθηματική ανεξαρτητοποίηση του ατόμου ενώ παράλληλα παραμένει συναισθηματικά συνδεδεμένο με τα άλλα μέλη της οικογένειας
2. Τη διαδικασία της διαγενεακής μεταβίβασης, δηλαδή την διαμόρφωση προτύπων και συμπεριφορών που περνούν από γενιά σε γενιά
3. Την τριγωνοποίηση, δηλαδή την εμπλοκή ενός τρίτου μέλους, το οποίο μέλος συντελεί στην σταθεροποίηση της σχέσης του αρχικού ζεύγους.

Όσο δεν επιτυγχάνεται η διαφοροποίηση τόσο πιθανότερη είναι η εμφάνιση οικογενειακών συγκρούσεων και ενδοοικογενειακής βίας.

1.2. Βία – Ενδοοικογενειακή Βία

Στην επιστημονική βιβλιογραφία υπάρχουν τέσσερις βασικές προσεγγίσεις για τον ορισμό της βίας (Hamby, 2017) και αυτές είναι: «Η Προσέγγιση της Κοινωνικής Ψυχολογίας» , «Η Προσέγγιση της Δημόσιας Υγείας», «Η Προσέγγιση μέσω της Ηθολογίας» και «Η Προσέγγιση μέσω Παραδειγμάτων».

Προσέγγιση Κοινωνικής Ψυχολογίας

Η επιστήμη της κοινωνικής ψυχολογίας ξεκίνησε από πολύ νωρίς να προσεγγίζει το φαινόμενο της βίας και να επιχειρεί να το ορίσει. Μια αρχική προσπάθεια ορισμού της βίας ήταν «μια συμπεριφορά που επιφέρει βλάβη σε άλλο οργανισμό» (Buss, 1961). Ωστόσο σύντομα έγινε αντιληπτό ότι ο ορισμός αυτός δεν είναι επαρκής καθώς συμπεριελάμβανε ατυχήματα αλλά και άλλες μη βίαιες συμπεριφορές που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν βίαιες με βάση αυτό τον ορισμό όπως για παράδειγμα η εξαγωγή ενός δοντιού (Parrott & Giancola, 2007). Συνυπολογίζοντας τους παραπάνω περιορισμούς αλλά και την ανάγκη διαχωρισμού της βίας από

την επιθετικότητα (Parrott & Giancola, 2007) ο ορισμός που δίνεται από την κοινωνική ψυχολογία για την βία είναι: «ως κάθε επιθετική πράξη που έχει ως στόχο την ακραία σωματική βλάβη, όπως τραυματισμό ή θάνατο» ενώ ως επιθετικότητα ορίζεται «κάθε πράξη με στόχο να βλάψει ένα άτομο το οποίο όμως δεν επιθυμεί να το βλάψουν» (DeWall et al., 2011) ενώ ως επιθετικότητα ορίζεται η εκδήλωση μιας παρόρμησης που είναι δύσκολο να ελεγχθεί (Δουζένης και Λύκουρας, 2008).

Η σημαντική συμβολή της κοινωνικής ψυχολογίας ήταν η συμπερίληψη των στοιχείων της πρόθεσης, της μη επιθυμητής συμπεριφοράς και της βλάβης που προκαλεί η βία. Ωστόσο στην διάσταση της πρόθεσης και συγκεκριμένα της κακόβουλης πρόθεσης, το άτομο επιθυμεί να βλάψει και όχι απλά ενεργεί και βλάπτει (Hamby, 2017) άρα αποκλείει ως βίαιο γεγονός για παράδειγμα το περιστατικό όπου κάποιος ληστεύει μια τράπεζα και στην συμπλοκή σκοτώνει έναν όμηρο, αφού η πρόθεση του δεν ήταν να σκοτώσει αλλά να κλέψει.

Επιπλέον, η προσέγγιση της κοινωνικής ψυχολογίας έχει περιορισμούς όσον αφορά το στοιχείο της βλάβης καθώς (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003):

- Ενώ γίνεται αναφορά, ωστόσο δεν διευκρινίζεται η διαχωριστική γραμμή μεταξύ βλάβης και ακραίας βλάβης
- Φαίνεται να περιορίζεται στην σωματική βία και βλάβη
- Υπονοεί μια εστίαση στις άμεσες συνέπειες της βλάβης, ενώ είναι πια γνωστό ότι οι συνέπειες μπορεί να είναι μακροπρόθεσμες και μη άμεσα ορατές όπως αντίδραση στο στρες, αυτοκτονία, χρόνιες ασθένειες (Felitti et al., 1998; Ouellet-Morin et al. al., 2013; Shalev et al., 2013; Turner, Finkelhor, Shattuck και Hamby, 2012).

Προσέγγιση Δημόσιας Υγείας

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας έχει προσφέρει έναν ορισμό πάνω στην βία ο οποίος φαίνεται να χρησιμοποιείται από πλήθος επιστημών και επιστημόνων. Βία κατά τον Π.Ο.Υ. είναι: «Η σκόπιμη χρήση σωματικής βίας ή δύναμης, απειλούμενη ή πραγματική, εναντίον του εαυτού του, ενός άλλου ατόμου ή εναντίον μιας ομάδας ή κοινότητας, που είτε οδηγεί είτε έχει μεγάλη πιθανότητα να οδηγήσει σε τραυματισμό, θάνατο, ψυχολογική βλάβη, κακή ανάπτυξη ή στέρηση» (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003).

Ο ορισμός αυτός φαίνεται να συμπληρώνεται αρμονικά και από τα σχόλια των συγγραφέων που σημειώνουν ότι η ανάγκη για αυτό τον ορισμό προκύπτει από την πραγματικότητα όπου βίαιες κατά τα άλλα πράξεις δεν οδηγούν σε τραυματισμό ή θάνατο αλλά παρ' όλα αυτά επιβαρύνουν σημαντικά τα άτομα, τις οικογένειες, τις κοινότητες και συστήματα υγειονομικής περίθαλψης παγκοσμίως» (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003).

Επίσης αναφορικά με την λέξη «δύναμη» οι συγγραφείς επίσης σχολιάζουν ότι η λέξη εκτείνεται από την συμβατική της σημασία και περιλαμβάνουν πράξεις που προκύπτουν από μια σχέση εξουσίας, συμπεριλαμβανομένων των απειλών και του εκφοβισμού. Η «χρήση εξουσίας» χρησιμεύει επίσης για να περιλαμβάνει παραμέληση (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003).

Είναι σημαντική και η διάσταση που δίνεται σε αυτή την προσέγγιση για την έννοια της πρόθεσης. Ενώ ο ορισμός αποκλείει ατυχήματα ωστόσο συμπεριλαμβάνει ως πράξεις βίας όλες τις πράξεις με αρνητικά αποτελέσματα στην ψυχική και σωματική υγεία των ατόμων οι οποίες γίνονται μέσα σε ένα πλαίσιο απερισκεψίας, αμέλειας ή παραμέλησης (Hamby, 2017).

Ωστόσο η βασική αδυναμία του ορισμού βρίσκεται στο γεγονός ότι δεν συμπεριλαμβάνει τη διάσταση της ανεπιθύμητης και μη ουσιαστικής συμπεριφοράς.

Στο πλαίσιο αυτής της προσέγγισης δίνονται από το Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (CDC) των Η.Π.Α. πλήθος ορισμών για την βία (βλ. https:// www.cdc.gov/violenceprevention/) με τύπους και υποτύπους. Δυνατά σημεία της προσέγγισης του CDC είναι ότι λαμβάνει υπόψη πράξεις παράλειψης, δίνει έμφαση στην βλάβη που προκαλείται και δεν εγκλωβίζεται σε μια λίστα συμπεριφορών ως παραδείγματα βίας. Ωστόσο δεν προσδιορίζεται ξεκάθαρα η έννοια της πρόθεσης ενώ αποσιωπάται και εδώ η διάσταση της ανεπιθύμητης και μη ουσιαστικής συμπεριφοράς (Hamby, 2017).

Προσέγγιση μέσω Παραδειγμάτων

Μια πολύ δημοφιλής και κοινή στρατηγική προσέγγισης της βίας είναι ο καθορισμός της μέσω παραδειγμάτων . Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της προσέγγισης μπορεί να το δει κάποιος στον Ποινικό Κώδικα όπου απαριθμούνται συγκεκριμένα εγκλήματα και με συγκεκριμένο τρόπο για να οριστούν βία. Το βασικό πλεονέκτημα μέσω της χρήσης

παραδειγμάτων είναι ότι προσφέρει μια σειρά από συμπεριφορές που μπορεί να χαρακτηριστούν ως βία και δίνει την δυνατότητα να εξαχθούν κοινά χαρακτηριστικά αυτών των συμπεριφορών. Ωστόσο αποδεικνύεται πλήρως αδύναμη να εμβαθύνει και θέσει όρια σε κάθε συμπεριφορά (Hamby, 2017).

Ηθολογική Προσέγγιση

Η μελέτη της επιστήμης της συμπεριφοράς των ζώων δίνει πολλά σημαντικά δεδομένα μέσω παραλληλισμών και έρευνας και για την συμπεριφορά των ανθρώπων, και συγκεκριμένα για το φαινόμενο της βίας. Αρχικά η επιστήμη της ηθολογίας διαχωρίζει την βία από την επιθετικότητα. Η επιθετικότητα στα ζώα εξυπηρετεί σκοπούς επιβίωσης και προσαρμογής με την επιθετικότητα να εκφράζεται σε συμπεριφορές που σχετίζονται με την απόκτηση τροφής, στέγης, συντρόφων και θέσης μέσα στην ομάδα.

Η επιθετικότητα στα ζώα σπάνια προκαλεί σοβαρή βλάβη, επειδή συνήθως ρυθμίζεται και ελέγχεται σε μεγάλο βαθμό από μια σειρά ανασταλτικών μηχανισμών. Η βία ορίζεται ως «μια παθολογική μορφή επιθετικής συμπεριφοράς δηλαδή δεν υπόκειται σε ανασταλτικούς μηχανισμούς ελέγχου και έχει χάσει το λειτουργικό της ρόλο στην κοινωνική επικοινωνία» (Koolhaas et al., 2010).

Η διαφορά βίας και επιθετικότητας στα ζώα εντοπίζεται στα εξής ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της βίας:

- Δεν υπάρχει κλιμάκωση
- Σημειώνεται μεγαλύτερος αριθμός επιθέσεων και με μεγαλύτερα ποσοστά απόσυρσης ακόμη και όταν ο αντίπαλος υποχωρεί ή υποτάσσεται.
- Πραγματοποιούνται αδιάκριτες επιθέσεις ανεξαρτήτως πλαισίου
- Οι επιθέσεις στοχεύουν σε ευάλωτα μέρη του σώματος του αντιπάλου με αποτέλεσμα τον σοβαρό τραυματισμό του (Natarajan & Caramaschi, 2010).

Τα δυνατά σημεία αυτής της προσέγγισης είναι η αποφυγή παραδειγμάτων και, όπως στην προσέγγιση της δημόσιας υγείας, ο καθορισμός σαφών δεικτών για βίαιη συμπεριφορά, αλλά κυρίως η έμφαση στην μη ουσιώδη συμπεριφορά (Hamby, 2017).

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας η βία ορίζεται ως «*η σκόπιμη χρήση φυσικής δύναμης ή δύναμης, με μορφή απειλής ή πραγματική, εναντίον του εαυτού του, ή άλλου προσώπου ή κατά ομάδας ή κοινότητας, που είτε έχει ως αποτέλεσμα είτε έχει μεγάλη πιθανότητα να έχει ως αποτέλεσμα τραυματισμό, θάνατο, ψυχολογική βλάβη, επιπλοκές στην ανάπτυξη ή στέρηση*» (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003).

Υποκατηγορίες της Βίας αποτελούν η Βία προς Εαυτόν, η Διαπροσωπική Βία και η Συλλογική Βία (γράφημα 1):

Γράφημα 1:Τυπολογία της Βίας

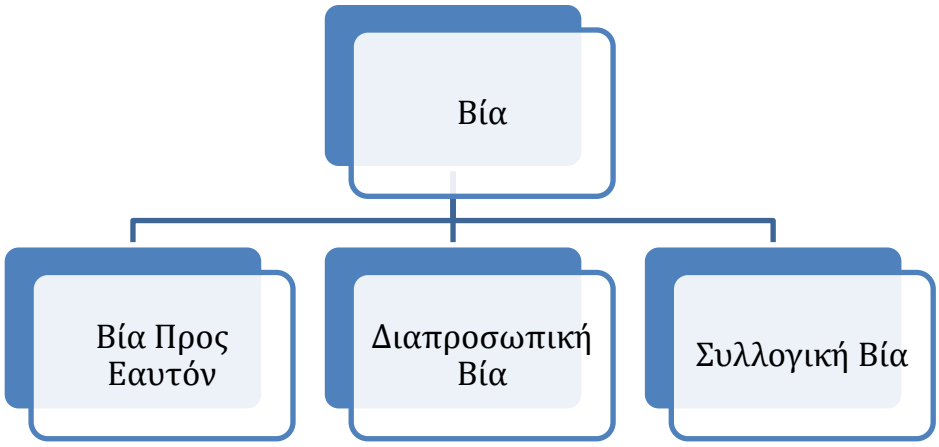

(Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003)

Η **Βία προς Εαυτόν** (W.H.O., 1999) αναφέρεται στη βία όπου ο θύτης και το θύμα είναι το ίδιο άτομο. Υποδιαιρείται σε αυτοτραυματισμό και αυτοκτονία (γράφημα 2).

Γράφημα 2:Τυπολογία της Βίας Προς Εαυτόν

(Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003)

Η **Συλλογική Βία** (W.H.O., 1999) αναφέρεται στη βία που διαπράττεται από μεγαλύτερες ομάδες ανθρώπων και μπορεί να υποδιαιρεθεί σε κοινωνική, πολιτική και οικονομική βία (Γράφημα 3).

Γράφημα 3:Τυπολογία της Συλλογικής Βίας

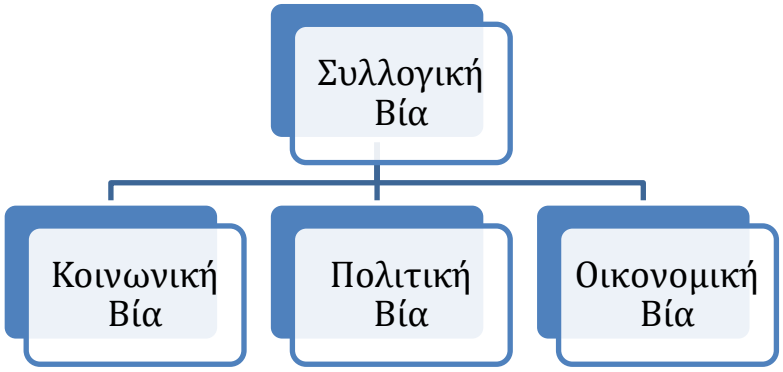

(Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003)

Η **Διαπροσωπική Βία** (W.H.O., 1999) περιλαμβάνει πράξεις βίας και εκφοβισμού που συμβαίνουν μεταξύ μελών της οικογένειας, μεταξύ στενών συντρόφων ή μεταξύ ατόμων, είτε είναι γνωστά μεταξύ τους είτε όχι, και όπου η βία δεν προορίζεται ειδικά για την προώθηση των σκοπών οποιασδήποτε ομάδας ή αιτίας. (Waters, et al., 2004). Η συγκεκριμένη κατηγορία

περιλαμβάνει τις πράξεις βίας που ονομάζονται ενδοοικογενειακή βία ή βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων και εκφράζεται είτε σε παιδιά (κακοποίηση – παραμέληση παιδιών), είτε σε συντρόφους (συντροφική βία) είτε σε ηλικιωμένα άτομα (βία ηλικιωμένων) (γράφημα 4).

Γράφημα 4 Τυπολογία της Διαπροσωπικής Βίας

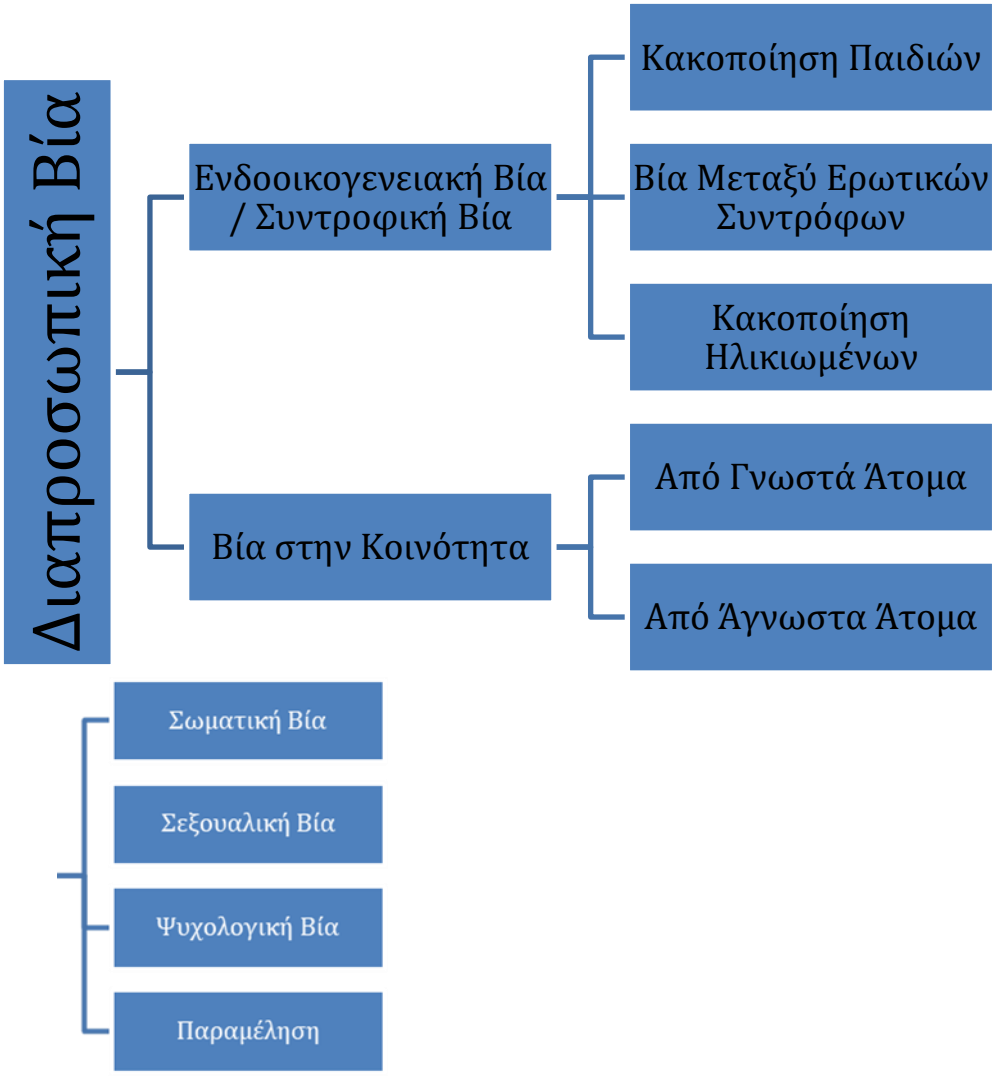

(Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003)

Στην παράγραφο 1 του άρθρου 1[1]- Ορισμοί του νόμου υπ. Αριθμ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006) «Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις» ορίζει την ενδοοικογενειακή βία ως την βία που περιλαμβάνει τα εγκλήματα της σωματικής βλάβης, παράνομης βίας και απειλής, βιασμού και κατάχρησης σε ασέλγεια, προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας, ανθρωποκτονίας και θανατηφόρας σωματικής βλάβης, όταν τελούνται από μέλος της οικογένειας του θύματος (βλ. Κεφάλαιο 1.1. Οικογένεια).

Στο ίδιο πνεύμα κινείται και ο νόμος υπ. Αριθμ. 4531/2018 (ΦΕΚ 62/Α/5-4-2018): Ι) Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, ΙΙ) Ενσωμάτωση της 2005/214/ΔΕΥ απόφασης πλαίσιο, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση-πλαίσιο 2009/299/ΔΕΥ, σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης επί χρηματικών ποινών και ΙΙΙ) Άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και λοιπές διατάξεις[2] οπού στην παράγραφο β του άρθρου 3 Ορισμοί η ενδοοικογενειακή βία σημαίνει *όλες τις πράξεις σωματικής, σεξουαλικής, ψυχολογικής ή οικονομικής βίας οι οποίες συμβαίνουν εντός της οικογένειας ή οικογενειακής μονάδας ή μεταξύ πρώην ή νυν συζύγων ή συντρόφων, είτε ο δράστης διαμένει ή διέμενε στην ίδια κατοικία με το θύμα είτε όχι.*

Η επιστημονική έρευνα για την ενδοοικογενειακή βία αναδεικνύει μια σειρά παραγόντων που μπορεί να σχετίζονται με την κακοποιητική συμπεριφορά. Αυτοί οι παράγοντες κινδύνου περιλαμβάνουν (Αρτινοπούλου, 1995 - Καλούδη, Ψαρρά, Καλέμη , Δουζένη, & Δουζένης, 2017).

- Γεωγραφική και κοινωνική απομόνωση που οδηγεί σε έλλειψη διαθέσιμου δικτύου υποστήριξης.
- Συναισθηματική και οικονομική εξάρτηση από τον/την σύζυγο.
- "Σημαντικά" γεγονότα ζωής, όπως εγκυμοσύνη, θάνατος, απιστία, αλλαγή καριέρας και χρόνια ιατρικά προβλήματα για τη σύζυγο ή τα παιδιά.
- Κατάχρηση ουσιών, η οποία μπορεί να δημιουργήσει οικονομική και συναισθηματική επιβάρυνση στο οικογενειακό σύστημα.

[1] https://www.e-nomothesia.gr/oikogeneia/n-3500-2006.html
[2] https://www.e-nomothesia.gr/oikogeneia/nomos-4531-2018-phek-62a-5-4-2018.html

- Ηλικία μεταξύ 18-35 ετών.
- Σύγκρουση γονικών ή/και συζυγικών ρόλων.
- Εκπαιδευτική και επαγγελματική ανισότητα μεταξύ των συζύγων.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι παράγοντες αυτοί δεν έχουν καθολική εφαρμογή και είναι πιθανότερο να επιδεινώνουν τα επεισόδια κακοποιητικής συμπεριφοράς παρά να τα προκαλούν άμεσα.

Η έννοια της ενδοοικογενειακής βίας έχει συνδεθεί στενά με τις γυναίκες καθώς η πλειονότητα των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας είναι γυναίκες και ότι είναι η πιο διαδεδομένη μορφή βίας που βιώνουν οι γυναίκες (Βλάχου, 2006), ωστόσο περιλαμβάνει και τα παιδιά ως μέλη της οικογένειας αντίθετα στην πεποίθηση του σωφρονισμού η δεν ήταν επαρκώς μελετημένη και κράτησε τη βία κατά των παιδιών στην αφάνεια για μεγάλο χρονικό διάστημα (Βλάχου, 2011).

Η Κακοποίηση και Παραμέληση Παιδιών, αν και μπορεί να συμβεί και εκτός οικογένειας, εν τούτοις με βάση τον πραγματικά μεγάλο αριθμό περιστατικών που λαμβάνουν χώρα ανάμεσα σε μέλη της οικογένειας, συγκαταλέγεται ως μια μορφή ενδοοικογενειακής βίας και υποδιαιρείται σε σωματική βία, ψυχολογική βία, σεξουαλική βία και παραμέληση ενώ αποτελεί μια μορφή δυσμενούς εμπειρίας της παιδικής ηλικίας.

1.3. Κακοποίηση Παραμέληση Παιδιών

Γενικά ο όρος «κακοποίηση» αναφέρεται σε κάθε μορφή συμπεριφοράς ή πράξης που τελείται με στόχο να ασκήσει εξουσία, να εκφοβίσει ή να βλάψει κάποιο άτομο. Είναι μια βίαιη συμπεριφορά οπού ένα άτομο χρησιμοποιώντας την συναισθηματική εγγύτητα, την πίστη και την εμπιστοσύνη πράττει με τέτοιο τρόπο για να νοιώσει ένα άλλο άτομο ευάλωτο (Fayaz, 2019).

Ο όρος «Κακοποίηση Παραμέληση Παιδιού» (κάποιες φορές στην βιβλιογραφία θα αποτυπωθεί ως κακομεταχείριση παιδιού) περιλαμβάνει κάθε *«μορφή σωματικής ή / και συναισθηματικής κακομεταχείρισης, σεξουαλικής κακοποίησης, παραμέλησης ή αμέλειας ή εμπορικής ή άλλης εκμετάλλευσης, με αποτέλεσμα την πραγματική ή πιθανή βλάβη στην υγεία, στην επιβίωση, στην ανάπτυξη ή στην αξιοπρέπεια του παιδιού στο πλαίσιο μια σχέσης ευθύνης, εμπιστοσύνης ή δύναμης»* (World Health Organization, 1999).

Μια άλλη ερμηνευτική προσέγγιση αναφέρει ότι κακοποίηση παιδιού αποτελεί οποιαδήποτε ενέργεια, συμπεριφορά και χειρονομία ενήλικα ή άλλου παιδιού που προκαλεί σημαντική βλάβη σε ένα παιδί. Η ενέργεια, συμπεριφορά ή χειρονομία μπορεί να είναι σωματική, σεξουαλική ή συναισθηματική, αλλά μπορεί εξίσου συχνά να αφορά την έλλειψη στοργής, φροντίδας και προσοχής (Fayaz, 2019). Μέσα από αυτόν τον σύγχρονο ορισμό είναι σαφές ότι ο δράστης της κακοποίησης δεν περιορίζεται αποκλειστικά σε ενήλικο άτομο ή ενήλικα άτομα αλλά και σε ανήλικα.

Γενικά ο όρος «Κακοποίηση Παραμέληση Παιδιού» χρησιμοποιείται ως γενικός όρος που συμπεριλαμβάνει την σωματική κακοποίηση, την ψυχολογική κακοποίηση, την σεξουαλική κακοποίηση , την παραμέληση αλλά και το σύνδρομο του αμέτοχου θεατή, όπου το παιδί δεν είναι ο άμεσος αποδέκτης της βίας αλλά αντίθετα παρακολουθεί την βιαιότητα μεταξύ των γονέων του (Higgins & McCabe, 1998).

Ωστόσο υπάρχουν και άλλες ειδικές μορφές κακοποίησης παραμέλησης παιδιών όπως το σύνδρομο «Μινχάουζεν δι' αντιπροσώπου» (Munchausen by Proxy syndrome), η χημική κακοποίηση ή δηλητηρίαση, το Σύνδρομο του «Ταρακουνημένου Παιδιού», το Σύνδρομο Δυστροφίας Μη Οργανικής Αιτιολογίας, η Τελετουργική / Σατανιστική Κακοποίηση, η Αποστέρηση Τροφής ή / και Νερού, η Διαδικτυακή Κακοποίηση και το trafficking . Όλες οι προαναφερθείσες ειδικές μορφές κακοποίησης εντάσσονται στους τέσσερις βασικούς τύπους, ωστόσο λόγω της φύσης τους, της συχνότητας και της σοβαρότητας του μελετώνται και καταγράφονται και ως ξεχωριστές.

Η κακοποίηση μπορεί να περιλαμβάνει όλες αυτές τις μορφές ωστόσο οι βασικές μορφές που απαντώνται στην βιβλιογραφία (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003) είναι η σωματική κακοποίηση, η ψυχολογική / συναισθηματική κακοποίηση, ή σεξουαλική κακοποίηση και η παραμέληση. Όλες οι μορφές εμφανίζονται συνδυαστικά και εκδηλώνονται είτε με άμεσο τρόπο είτε με έμμεσο. Για παράδειγμα η σωματική και η σεξουαλική κακοποίηση εμπίπτουν στις μορφές που εκδηλώνονται με άμεσο τρόπο, ενώ η παραμέληση και η συναισθηματική κακοποίηση με έμμεσο.

1.3.1. Σωματική κακοποίηση

Η Σωματική κακοποίηση, αφορά τις πράξεις εκείνες του γονέα, οι οποίες μπορούν να προκαλέσουν σωματική βλάβη στο παιδί. Ως σωματική κακοποίηση παιδιού ορίζεται η σκόπιμη χρήση σωματικής βίας κατά του παιδιού που έχει ως αποτέλεσμα να βλάψει την υγεία του παιδιού (χτυπήματα, ξυλοδαρμοί, κλωτσιές, τίναγμα, δάγκωμα, στραγγαλισμός, ζεμάτισμα, κάψιμο, δηλητηρίαση και ασφυξία) (Butchart, Phinney Harvey, Mian, & Fürniss, 2006).

Ο φασματικός χαρακτήρας της σωματικής κακοποίησης παρουσιάζεται στο γράφημα 5 (Αντωνιάδου, 2017).

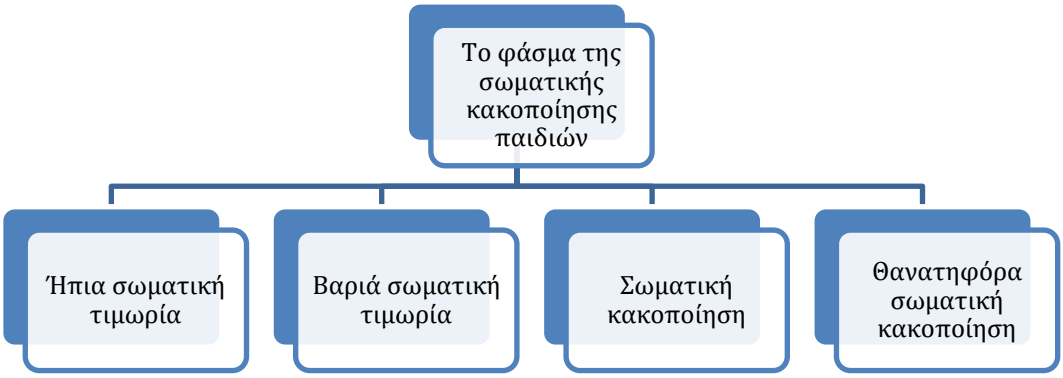

Γράφημα 5: Φασματικός Χαρακτήρας της Σωματικής Κακοποίησης

Αξίζει να αναφερθεί ότι κάτω από ορισμένες συνθήκες (για παράδειγμα στις μονογονεϊκές οικογένειες), τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας μπορεί να επιδεικνύουν αυξημένη ακαμψία στην τήρηση των κανόνων ή να είναι ιδιαιτέρως αυστηρά με το παιδί (Μπαμπάλης, 2011). Ωστόσο η αυστηρότητα δεν ταυτίζεται με την Σωματική Τιμωρία. Η Σωματική Τιμωρία αποτελεί μέρος της Σωματικής Κακοποίησης. Η σωματική τιμωρία ορίζεται ως η πράξη επιβολής πόνου ή σωματικής δυσφορίας σε ανήλικο με σκοπό το σωφρονισμό ή τον έλεγχο της συμπεριφοράς του (Γυφτόπουλου Κυριάκου , Σταμάτη, & Νικολαΐδη , 2013).

Έρευνες έχουν δείξει ότι γονείς που χρησιμοποιούν ήπιες μορφές σωματικής τιμωρίας φαίνεται ότι σταδιακά υιοθετούν και πιο σκληρές μορφές σωματικής τιμωρίας (Cohen1996) ενώ σε μεταγενέστερες έρευνες φάνηκε υψηλή συσχέτιση της σωματικής τιμωρίας και της σωματικής κακοποίησης από τους γονείς των ίδιων παιδιών (Gershoff 2002, Straus 2000).

Η έρευνα των Φερέτη και Σταυριανάκη (1997) με θέμα «Η χρήση της σωματικής τιμωρίας στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια. Μια κοινωνιολογική μελέτη

στην περιοχή της πρωτεύουσας» έδειξε ότι σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 591 οικογενειών μαθητών και μαθητριών δημοτικού σχολείου το 65,5% των γονέων κατέφευγαν στη σωματική τιμωρία, με μεγαλύτερο το ποσοστό των αγοριών (71,3%) που τιμωρούνταν σε σχέση με εκείνο των κοριτσιών (59,7%).

Η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης έχει καταδικάσει τη σωματική τιμωρία μέσα από ψηφίσματα και συστάσεις, όπου ενδεικτικά αναφέρονται[3]: Συστάσεις για τη βία στην οικογένεια (1985), για τα κοινωνικά μέτρα που αφορούν τη βία μέσα στην οικογένεια (1990), για τις ιατρικο-κοινωνικές πτυχές της παιδικής κακοποίησης (1993) και για την πολιτική που υποστηρίζει τη θετική άσκηση του γονικού ρόλου (2006).

Στην Ελλάδα η Σωματική Τιμωρία απαγορεύεται από το νόμο 3500/2006 «Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας» (άρθρο 4)[4].

Στο άκρο του φάσματος της σωματικής κακοποίησης είναι η θανατηφόρα σωματική κακοποίηση. Όλες οι μορφές κακοποίησης έχουν πιθανότητα να οδηγήσουν σε θάνατο. Να διευκρινιστεί ωστόσο η ορθή χρήση του όρου «Παιδοκτονία». Στο Άρθρο 303 – του Ποινικού Κώδικα (Νόμος 4619/2019)[5] – ο όρος Παιδοκτονία περιγράφει μητέρα που με πρόθεση σκότωσε το παιδί της κατά ή μετά τον τοκετό, αλλά ενώ εξακολουθούσε ακόμη η διατάραξη του οργανισμού της από αυτόν, τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη.

Άρα το έγκλημα της παιδοκτονίας αναγνωρίζεται μόνο στη μητέρα , τελείται την περίοδο του τοκετού ή μετά από αυτόν και ο οργανισμός της μητέρας τελεί υπό διατάραξη. Όλες οι υπόλοιπες περιπτώσεις είναι ανθρωποκτονία (συνεπώς δεν υπάρχει πατέρας παιδοκτόνος). Ο νομοθέτης έχει προχωρήσει σε αυτή την ρύθμιση προκειμένου να αναγνωρίσει σε μια μητέρα την ενεργό ψυχοπαθολογία της επιλόχειας κατάθλιψης και κατά συνέπεια περιορισμένη ποινή.

Μια ειδική μορφή σωματικής κακοποίησης είναι «Το Σύνδρομο Ταρακουνημένου Παιδιού» (Shaken Baby Syndrome) το οποίο ορίζεται ως δυνατό ταρακούνημα του βρέφους που οδηγεί σε εγκεφαλική αιμορραγία. Το συγκεκριμένο σύνδρομο προκαλείται με αφορμή τη δυσκολία στη σίτιση ενός παιδιού ή την περίπτωση έντονου κλάματος από πλευράς του παιδιού και την απώλεια

[3] https://rm.coe.int/090000168046d0a4
[4] https://www.e-nomothesia.gr/oikogeneia/n-3500-2006.html
[5] https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-4619-2019/arthro-303-poinikos-kodikas-nomos-4619-2019-paidoktonia

ελέγχου των συναισθημάτων των φροντιστών του. (Γυφτοπούλου , Κυριάκου , Σταμάτη, & Νικολαΐδης , 2013).

Η σωματική κακοποίηση είναι η μορφή κακοποίησης παιδιού με την μεγαλύτερη ορατότητα (Fayaz, 2019) καθώς τα αποτελέσματα της είναι ορατά δια γυμνού οφθαλμού (π.χ. μώλωπες, απώλεια τριχών κτλ.).

Υπάρχουν κάποιες ενδείξεις και προειδοποιητικά σημάδια τα οποία πρέπει να αξιολογούνται σοβαρά για την ύπαρξη σωματικής κακοποίησης. Αυτά είναι:

- Τραυματισμοί για τους οποίους ο φροντιστής δεν είναι σε θέση να δώσει πειστική εξήγηση ή είναι ασυμβίβαστοι με το ιστορικό που παρέχεται από τον φροντιστή
- Τραύματα που δεν συνάδουν με την ηλικία ή το αναπτυξιακό στάδιο του παιδιού
- Πολλαπλά τραύματα, συχνά συμμετρικά (π.χ. και στα δύο χέρια ή τα πόδια) ή τραύματα σε διαφορετικά στάδια επούλωσης
- Συνδυασμοί διαφορετικών τραυματισμών, π.χ. καψίματα με μελανιές
- Σοβαροί τραυματισμοί στους γλουτούς ή στην περιοχή των γεννητικών οργάνων
- Παραδοχή χρήσης σωματικής τιμωρίας για τη διαπαιδαγώγηση του παιδιού (Loiselle, 2002)

Επίσης και η συμπεριφορά του παιδιού μπορεί να δώσει ενδείξεις σωματικής κακοποίησης, και κάποιες από αυτές είναι (Crosson-Tower, 2003):

- Επιδεικνύει επιθετική συμπεριφορά
- Δείχνει να φοβάται τους ενήλικες ή συγκεκριμένους ενήλικες
- Έχει αυτοκαταστροφική συμπεριφορά
- Έρχεται στο σχολείο πολύ νωρίς και αποχωρεί πολύ αργά, δηλώνοντας ότι δεν θέλει να πάει σπίτι
- Δείχνει παρορμητική, επικίνδυνη συμπεριφορά
- Χαρακτηρίζεται ως παιδί επιρρεπές σε ατυχήματα
- Σχετίζεται με απάτες, κλοπές ή ψέματα
- Έχει χαμηλή επίδοση στο σχολείο
- Δυσκολεύεται να δομήσει υγιείς σχέσεις με τα συνομήλικα παιδιά
- Φοράει ρούχα ακατάλληλα για την εποχή και τα οποία καλύπτουν το σώμα

- Παλινδρομεί σε παλαιότερες συμπεριφορές και χαρακτηρίζεται από ανωριμότητα
- Απόφεύγει την σωματική επαφή

Οι επιπτώσεις της σωματικής κακοποίησης στα παιδιά ξεπερνάει σε μεγάλο βαθμό τα τραύματα στο σώμα. Οι έρευνες δείχνουν ότι τα παιδιά θύματα σωματικής κακοποίησης εμφανίζουν καταθλιπτικές διαταραχές, αγχώδεις διαταραχές, διατροφικές διαταραχές, διαταραχές συμπεριφοράς ακόμη και χρήση ναρκωτικών, απόπειρες αυτοκτονίας, παχυσαρκία, και επικίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά (Norman, R.E. et al, 2012).
Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι σωματική κακοποίηση περιλαμβάνει όλες τις προαναφερθείσες πράξεις ανεξάρτητα με το γεγονός αν υπήρχε πρόθεση από πλευράς του επιτιθέμενου να προκαλέσει τραυματισμό (Fayaz, 2019).

1.3.2. Ψυχολογική κακοποίηση

Η συναισθηματική και ψυχολογική κακοποίηση περιλαμβάνει τόσο μεμονωμένα περιστατικά, όσο και την ανικανότητα ενός γονέα ή φροντιστή να παρέχει ένα αναπτυξιακά κατάλληλο και υποστηρικτικό περιβάλλον (Butchart, Phinney Harvey, Mian, & Fürniss, 2006).

Συνήθως εκδηλώνεται με τον περιορισμό της κίνησης του παιδιού, συμπεριφορές ταπείνωσης, κατηγορίες, απειλές, εξευτελισμό και γενικότερα οποιαδήποτε μορφή κακής μεταχείρισης και απόρριψης. Το παιδί είναι πιθανό να παρουσιάσει ακραίες συμπεριφορές, όπως ιδιαίτερα συγκαταβατική ή ιδιαίτερα απαιτητική συμπεριφορά, παθητική ή επιθετική συμπεριφορά, αλλά και υιοθέτηση καταστροφικών και επικίνδυνων συνηθειών, όπως κλοπή και φυγή. Κάποιες φορές αναλαμβάνουν ρόλο γονέα για άλλα παιδιά ή παλινδρομούν σε προγενέστερα στάδια ανάπτυξης (πιπίλισμα του αντίχειρα, αδυναμία ελέγχου των σφιγκτήρων, κ.ά.) (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003).

Ο φασματικός χαρακτήρας της ψυχολογικής κακοποίησης παρουσιάζεται το γράφημα 6 (Αντωνιάδου, 2017).

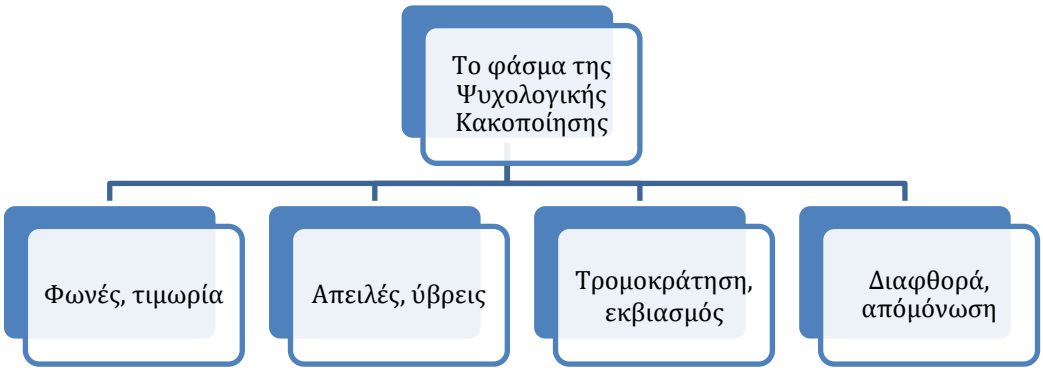

Γράφημα 6: Φασματικός Χαρακτήρας της Ψυχολογικής Κακοποίησης

Μορφές συναισθηματικής κακοποίησης αποτελούν (Field & Winterfeld, 2003 & Fayaz, 2019):

- Οι φωνές και οι κραυγές
- Οι χαρακτηρισμοί
- Η σύγκριση των παιδιών με άλλα παιδιά εις βάρος τους
- Η δημιουργία ενοχών
- Η ταπείνωση του παιδιού
- Οι απειλές εγκατάλειψης ή βίας
- Καθημερινός ή συχνός χλευασμός

Μια μορφή ψυχολογικής - συναισθηματικής κακοποίησης είναι το Σύνδρομο του Αμέτοχου Θεατή. Ως σύνδρομο του αμέτοχου θεατή ορίζεται η έκθεση του παιδιού για μακρύ χρονικό διάστημα σε διάφορες μορφές ενδοοικογενειακής βίας χωρίς το ίδιο να υφίσταται σωματικές κακώσεις (Γυφτόπουλου , Κυριάκου , Σταμάτη, & Νικολαΐδη , 2013).

Σημαντικές Ενδείξεις Ψυχολογικής Κακοποίησης (United Nations, 1993 & Fayaz, 2019):

- Το παιδί παρουσιάζει ακραίες συμπεριφορές (π.χ. από υπερβολικά χαρούμενο άμεσα αποσύρεται και δείχνει στενοχωρημένο)
- Είναι διαρκώς αδιάφορο ή δεν ανταποκρίνεται στα ερεθίσματα του περιβάλλοντος του
- Παρουσιάζει αυτοκαταστροφική συμπεριφορά (π.χ. αυτοτραυματισμοί)
- Παρουσιάζει γενικότερα καταστροφική συμπεριφορά (προς ανθρώπους, ζώα ή / και αντικείμενα)

- Παλινδρομεί σε παλαιότερα στάδια ανάπτυξης
- Ενούρηση ή εγκόπριση, παρόλο που έχει κατακτήσει τις συμπεριφορές αυτές
- Κάνει χρήση ουσιών
- Παρουσιάζει ανεξήγητα σωματικά προβλήματα (πόνος στο στομάχι, πονοκέφαλοι, ανεξήγητη απώλεια ή αύξηση βάρους)

Οι επιπτώσεις της ψυχολογικής κακοποίησης έχει πολλές και σοβαρές μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην ζωή, συμπεριφορά, ψυχική υγεία και αξιοπρέπεια των παιδιών. Υπάρχει υψηλή συσχέτιση μεταξύ ψυχολογικής κακοποίησης και εμφάνισης ριψοκίνδυνης συμπεριφοράς όπως ληστείες, επιθετική συμπεριφορά και φυγές από το σπίτι (Fayaz, 2019). Επίσης έφηβοι που έχουν υποστεί ψυχολογική κακοποίηση για μεγάλο χρονικό διάστημα είναι πιο πιθανό να εμφανίσουν προβλήματα ψυχικής υγείας, διατροφικές διαταραχές αλλά και να εμφανίσουν συμπεριφορές αυτοτραυματισμού (Shaffer et al, 2009) , φαίνεται ότι δεν μπορούν να αντλήσουν ικανοποίηση από την καθημερινότητα (Gavin, 2011) ενώ κάποιες έρευνες έχουν δείξει μια σύνδεση μεταξύ ψυχολογικής κακοποίησης και διαταραχών ελλειμματικής προσοχής (Milletich et al, 2010).

1.3.3. Σεξουαλική κακοποίηση

Ως σεξουαλική κακοποίηση, ορίζεται η εμπλοκή ενός παιδιού σε σεξουαλική δραστηριότητα την οποία δεν κατανοεί πλήρως, δεν είναι σε θέση να δώσει τη συγκατάθεσή του μετά από ενημέρωση ή για την οποία το παιδί δεν είναι αναπτυξιακά προετοιμασμένο (Butchart, Phinney Harvey, Mian, & Fürniss, 2006). Η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών σημαίνει ακατάλληλα αγγίγματα ή αλληλεπιδράσεις μεταξύ ενός παιδιού και ενός μεγαλύτερου και πιο ενημερωμένου παιδιού ή ενός ενήλικα και το παιδί χρησιμοποιείται ως αντικείμενο ικανοποίησης (Fayaz, 2019).

Αυτή η ικανοποίηση μπορεί να προκαλείται από σαφείς σεξουαλικές πράξεις ή μπορεί να περιλαμβάνει επίμονες και ακατάλληλες πράξεις ή ενέργειες που δεν περιλαμβάνουν άμεσα επαφή (Miller et al. 2007). Τέτοιες πράξεις ή ενέργειες μπορεί να είναι η έκθεση του παιδιού σε πορνογραφικό υλικό ή λεκτική σεξουαλική κακοποίηση.

Να σημειωθεί ότι η έννοια της συναίνεσης δεν λαμβάνεται υπόψη για να χαρακτηριστεί μια πράξη ως σεξουαλική κακοποίηση ειδικά σε περιπτώσεις παιδιών κάτω των 15 ετών, ηλικία η οποία είναι η ηλικία συναίνεσης για σεξουαλική επαφή. Ακόμη όμως και σε παιδιά άνω των 15 ετών τίθεται

η διάσταση της σεξουαλικής κακοποίησης όταν λαμβάνει χώρα σε μια σχέση εξουσίας ή όταν (για το διάστημα 15 με 18 ετών) η διαφορά των ατόμων που εμπλέκεται σε σεξουαλική συμπεριφορά ξεπερνά τα 3 έτη.

Ο φασματικός χαρακτήρας της σεξουαλικής κακοποίησης παρουσιάζεται στο γράφημα (Αντωνιάδου, 2017).

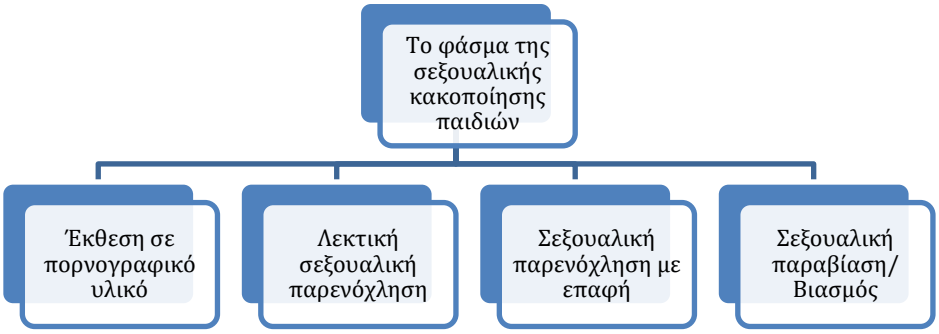

Γράφημα 7: Φασματικός Χαρακτήρας της Σεξουαλικής Κακοποίησης

Με βάση τον παραπάνω φασματικό χαρακτήρα γίνεται κατανοητό ότι η σεξουαλική κακοποίηση περιλαμβάνει συμπεριφορές με επαφή αλλά και συμπεριφορές χωρίς επαφή. Οι συμπεριφορές με επαφή μπορεί να είναι (Fayaz, 2019):

- Σεξουαλικό άγγιγμα οποιουδήποτε μέρους του σώματος είτε φοράει ρούχα είτε όχι.
- Βιασμός ή διείσδυση με αντικείμενα
- Εξαναγκασμός ή ενθάρρυνση ενός παιδιού να λάβει μέρος σε σεξουαλική δραστηριότητα.
- Υποχρέωση ενός παιδιού να γδυθεί
- Υποχρέωση ενός παιδιού να αγγίξει τα γεννητικά όργανα ενός άλλου

Ενώ συμπεριφορές χωρίς επαφή μπορεί να είναι (Fayaz, 2019):

- Ενθάρρυνση ενός παιδιού να παρακολουθεί ή να ακούει σεξουαλικές πράξεις

- ❑ Μη λήψη των κατάλληλων μέτρων για την πρόληψη της έκθεσης ενός παιδιού σε σεξουαλικές δραστηριότητες από τρίτους
- ❑ Έκθεση του παιδιού σε πορνογραφικό υλικό
- ❑ Σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιού για χρήματα
- ❑ Διαδικτυακή κακοποίηση, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας, προβολής ή διανομής εικόνων κακοποίησης παιδιών

Το παιδί βιώνει τη σεξουαλική κακοποίηση ως μια έντονη, εσωτερική καταστροφή, ως ένα βαθύ τραύμα που μπορεί να εκφράσουν μονο οι επιζώντες τέτοιων σοβαρών εμπειριών. Κεντρικό ρόλο στην πορεία προς τη σεξουαλική κακοποίηση παίζουν στοιχεία όπως η παγίδευση, η μυστικότητα, ο εκφοβισμός, η υποταγή και, τελικά, η παραβίαση του ιερού και του πολύτιμου (Θεμελή, 2023).

Αξίζει να σημειωθεί ότι το Διεθνές Κέντρο για τα Εξαφανισμένα και Υπό Εκμετάλλευση Παιδιά[6] χρησιμοποιεί τον όρο Υλικό Σεξουαλικής Κακοποίησης Παιδιών αντί για Παιδική Πορνογραφία, καθώς τον θεωρεί αντιπροσωπευτικό για την πραγματική διάσταση του προβλήματος. Πράγματι οι εικόνες σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών στο διαδίκτυο αποτελούν υλικό σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών στην πραγματική ζωή και η διανομή του υλικού γίνεται με την χρήση του διαδικτύου.

Να σημειωθεί ότι μια μορφή μέσα από την οποία μπορεί να εκφραστεί η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών είναι η αιμομιξία. Ενώ ο όρος "ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση" χρησιμοποιείται πιο συχνά παγκοσμίως, η "αιμομιξία" παραμένει προβληματικός όρος σε σημασιολογικό επίπεδο λόγω του ταμπού που εμπεριέχει, καθώς υπονοεί τόσο μια συγγένεια εξ αίματος όσο και μια πλήρη σεξουαλική επαφή. Η αιμομιξία όμως είναι ένα σύνθετο φαινόμενο που υπερβαίνει μια απλή σεξουαλική πράξη που αντιπροσωπεύει την οικογενειακή δυσλειτουργία (Αρτινοπούλου, 1995).

Ενδείξεις Σεξουαλικής κακοποίησης υπάρχουν όταν τα παιδιά (United Nations, 1995 & Fayaz, 2019):

- ❑ Έχουν σημάδια τραυματισμού στους μηρούς ή στην περιοχή των γεννητικών οργάνων
- ❑ Δυσκολεύονται να περπατήσουν ή να καθίσουν

[6] https://www.missingkids.org/theissues/csam

- Αναφέρουν πόνο, κνησμό ή αιμορραγία στον πρωκτό ή στα γεννητικά όργανα
- Κάνουν συχνά εμετούς
- Έχουν σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα
- Και η εγκυμοσύνη, στην περίπτωση των κοριτσιών

Σε επίπεδο συμπεριφοράς τα παιδιά ενδεχομένως να παρουσιάζουν (Dobash & Dobash, 1998 & Fayaz, 2019):

- Μυστικοπάθεια, αρνούνται να μιλήσουν για την προσωπική τους ζωή
- Φαίνεται να έχουν γνώσεις για σεξουαλικά θέματα, λέξεις που δεν συνάδουν με την ηλικία τους
- Επιζητούν παιχνίδι με σεξουαλικό περιεχόμενο με άλλα συνομήλικα παιδιά
- Παρουσιάζουν συμπεριφορά υποταγής στους άλλους
- Αποσύρονται
- Εκδηλώνουν επιθετικότητα
- Φοβούνται υπερβολικά είτε άντρες είτε γυναίκες
- Συμπεριφέρονται με τρόπο που δείχνει ότι προσπαθούν να σαγηνεύσουν τον άλλο
- Έχουν διαταραχή ύπνου
- Κλαίνε χωρίς προφανή αιτία
- Παρουσιάζουν ξαφνικά ενούρηση ή εγκόπριση
- Αυτοτραυματίζονται
- Έχουν αυτοκτονικές σκέψεις ή πραγματοποιούν απόπειρες αυτοκτονίας
- Πραγματοποιούν συχνά φυγές
- Κακοποιούν ζώα

Οι επιπτώσεις της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών μπορεί να περιλαμβάνουν κατάθλιψη, διατροφικές διαταραχές, μετατραυματικό στρες και μειωμένη ικανότητα αντιμετώπισης του άγχους ή αρνητικών συναισθημάτων (Allnock et al, 2009). Οι επιπτώσεις της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν διάσπαση προσοχής , εξασθένηση της μνήμης και μειωμένη κοινωνική λειτουργία (Whitehead, 2011).

Μια μελέτη από τον Calder (2010) έδειξε ότι άτομα με εμπειρία σεξουαλικής κακοποίησης στην παιδική ηλικία είχαν υπερδιπλάσιες πιθανότητες να σκεφτούν τη διάπραξη αυτοκτονία στην ενήλικη ζωή.

1.3.4. Παραμέληση

Η έννοια της παραμέλησης είναι δύσκολο να προσδιοριστεί εννοιολογικά με έναν κοινά αποδεκτό ορισμό, κυρίως λόγω των πολλών μορφών μέσα από τις οποίες μπορεί να εκφραστεί (Per on & Gillespie, 2015). Μια κοινή βάση στους ορισμούς αποτελεί το γεγονός ότι η παραμέληση αποτελεί μη ικανοποιούμενη ανάγκη παιδιών (Daniel, 2015). Ένας πρόσφατος ορισμός που συγκεντρώνει πολλά δεδομένα από διάφορες προσεγγίσεις αναφέρει ότι η παραμέληση αποτελεί την «εσκεμμένη άρνηση ενός γονέα να ικανοποιήσει τις βασικές ανάγκες του παιδιού, συμπεριλαμβανομένων των ειδών ένδυσης, διατροφής, φαρμάκων και στέγης. (Barboza, Schiamberg, & Pachl, 2021).

Η παραμέληση περιλαμβάνει τόσο μεμονωμένα περιστατικά, όσο και την αποτυχία του γονέα ή άλλου μέλους της οικογένειας να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στους ακόλουθους τομείς (Butchart, Phinney Harvey, Mian, & Fürniss, 2006):

- Υγεία. Δεν παρέχεται δηλαδή η δέουσα ιατρική φροντίδα και περίθαλψη, στερείται δηλαδή τα απαραίτητα αγαθά που θα του εξασφαλίσουν μία καλή σωματική και ψυχική υγεία.
- Εκπαίδευση. Η εκπαιδευτική παραμέληση, στερεί από ένα παιδί την παροχή εκπαίδευσης και μόρφωσης
- Συναισθηματική ανάπτυξη. Η συναισθηματική παραμέληση, στερεί από ένα παιδί την κάλυψη των συναισθηματικών του αναγκών, όπως η ασφάλεια και η αγάπη
- Διατροφή. Δεν παρέχεται επαρκής σίτιση, δεν τρέφεται σωστά
- Ασφαλείς συνθήκες διαβίωσης. Δεν παρέχεται επαρκής σίτιση, στέγαση, δεν ντύνεται με τα κατάλληλα ρούχα, και στερείται γενικά ένα σωστό οικιακό περιβάλλον.

Ο φασματικός χαρακτήρας της παραμέλησης παρουσιάζεται το γράφημα 8 (Αντωνιάδου, 2017).

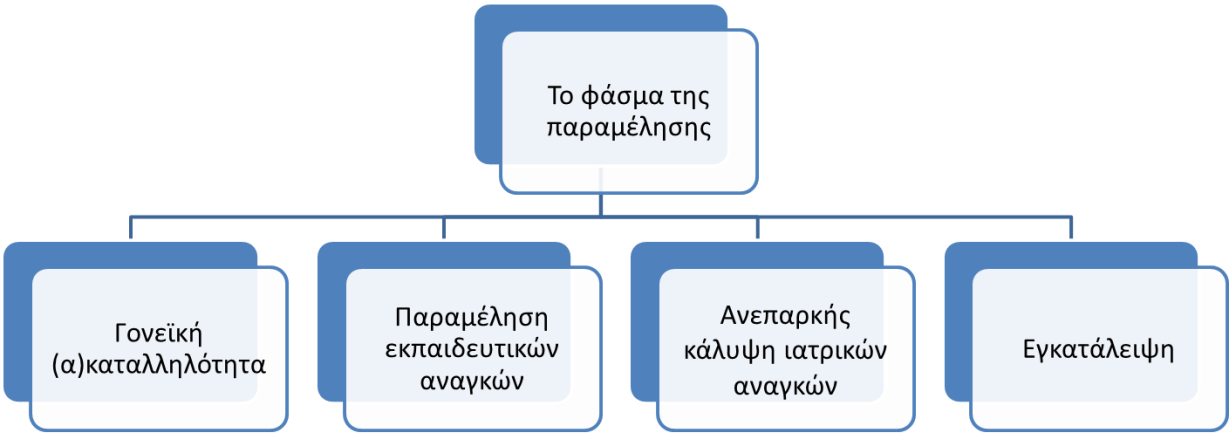

Γράφημα 8: Φασματικός Χαρακτήρας της Σεξουαλικής Κακοποίησης

Οι μορφές παραμέλησης που έχουν καταγραφεί είναι (Haworth και συν., 2022):

- Συναισθηματική
- Ιατρική
- Σωματική
- Εκπαιδευτική
- Κοινωνική
- Έλλειψη εποπτείας και καθοδήγησης

και συνήθως συνυπάρχουν σε μια περίπτωση παραμέλησης παιδιού όπως και η ψυχολογική κακοποίηση (Vanderminden, και συν., 2019).

Σημαντικές ενδείξεις για την παραμέληση ενός παιδιού αποτελούν (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003):

- Ακατάλληλη ενδυμασία για την εποχή (π.χ. να φοράει καλοκαιρινά ρούχα το χειμώνα)
- Παρουσιάζει έντονη και μη δικαιολογημένη κόπωση (ενδεικτικό ότι δεν τρέφεται, κοιμάται ή ξεκουράζεται αρκετά)

- Αναφέρει το ίδιο το παιδί ότι έχει αναλάβει την φροντίδα των μικρότερων αδελφών του (ειδικά αν δεν είναι στην κατάλληλη ηλικία για να φροντίσει τα αδέλφια του)
- Κακή υγιεινή
- Φαίνεται ασυνήθιστα ή ανησυχητικά αδύνατο, και δεν δικαιολογείται από κάποια πάθηση
- Δεν του παρέχεται η κατάλληλη ιατρική / οδοντιατρική φροντίδα
- Επιζητά συνεχώς την προσοχή
- Είναι διαρκώς αδιάφορο ή δεν ανταποκρίνεται στα ερεθίσματα του περιβάλλοντος του

Το παιδί που παραμελείται διακατέχεται από διαρκή πείνα, κόπωση και χαμηλό σωματικό βάρος, διαθέτει κακή σωματική υγιεινή (άπλυτο, αχτένιστο, απεριποίητο) ή ακατάλληλη για την εποχή ένδυση. Παιδιά που παραμελούνται έχουν ασταθή σχολική φοίτηση ή εγκαταλείπουν το σχολείο, κάνουν πολλές και αδικαιολόγητες απουσίες ή παρατείνουν την παραμονή τους σε αυτό, χωρίς λόγο. Τέλος, παρουσιάζουν συμπεριφορές κλοπής ή επαιτείας, αυτοκαταστροφικές τάσεις αλλά και αντικοινωνική συμπεριφορά, ενώ αδυνατούν να δημιουργήσουν ή να διατηρήσουν λειτουργικές σχέσεις (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003).

Παρά το γεγονός ότι η παραμέληση είναι η πιο συχνή μορφή κακοποίησης παιδιού που αναφέρεται στις αρμόδιες αρχές, ωστόσο έχει διερευνηθεί λιγότερο από όλες τις υπόλοιπες μορφές κακοποίησης (Vanderminden, και συν., 2019).

1.3.5. Άλλες μορφές κακοποίησης παραμέλησης παιδιού στο πλαίσιο της ενδοοικογενειακής βίας

Σύνδρομο Munchausen Δι' Αντιπροσώπου Ή Διά Πληρεξουσίου

Μια μορφή κακοποίησης και παραμέλησης παιδιού είναι και το Σύνδρομο Munchausen δι' αντιπροσώπου ή διά πληρεξουσίου (Munchausen by proxy) το οποίο καταγράφηκε για πρώτη φορά από τον Meadow για να περιγράψει την συνθήκη / κατάσταση κατά την οποία τρίτα άτομα επινοούν ότι ένα παιδί νοσεί ή ότι το τρίτο άτομο οδηγεί το παιδί να νοσήσει (Meadow, 1977). Τα κριτήρια που απαιτούνται είναι (Ξαφάκη & Λουρίδα, 2007):

- Νόσος σε παιδί, η οποία προκαλείται ή επινοείται από τρίτο άτομο.

- Συνεχής αναζήτηση ιατρικής φροντίδας και σημαντική ιατρογενής νοσηρότητα.
- Άρνηση του υπεύθυνου γονέα, της ανάμιξής του στη νόσο του παιδιού.
- Υποχώρηση των συμπτωμάτων, όταν το παιδί απομακρύνεται από τον υπεύθυνο γονέα.

Το σύνδρομο αυτό περιγράφεται και στο Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών- Πέμπτη Αναθεώρηση (DSM-V) ως «πλασματική διαταραχή επιβαλλόμενη σε άλλον», αναφέρεται στην κατάσταση εκείνη στην οποία ο γονέας προκαλεί ή επινοεί μια κατάσταση στην οποία το παιδί παρουσιάζεται ως άρρωστο και αντιμετωπίζεται με αντίστοιχο τρόπο (π.χ. λήψη φαρμάκων).

Συνήθως ο γονέας προκαλεί νόσο στο παιδί μέσω χορήγηση φαρμάκων ή τοξινών είτε παραποιεί τα αποτελέσματα των εξετάσεων του παιδιού προκειμένου να πληροί τα κριτήρια για να χαρακτηριστεί άρρωστο. Το Σύνδρομο Μινχάουζεν Δι' Αντιπροσώπου είναι πολύ επικίνδυνο για την υγεία του παιδιού καθώς σταδιακά ο γονέας/φροντιστής μπορεί να οδηγήσει το παιδί να έχει βαριές κακώσεις, μπορεί να του προκαλέσει δηλητηρίαση ή ακόμη και θάνατο.

Το Σύνδρομο του Ταρακουνημένου Παιδιού

Πρόκειται για την συνθήκη εκείνη κατά την οποία το βίαιο ταρακούνημα ενός βρέφους καταλήγει στην πρόκληση εγκεφαλικής βλάβης (Blumenthal, 2002). Αφορά συνθήκες παρατεταμένου απαρηγόρητου κλάματος ενός βρέφους οπού ο φροντιστής ταρακουνάει το παιδί προκειμένου να σταματήσει με αποτέλεσμα είτε το παιδί να πέσει είτε να χτυπήσει το κεφάλι του κατά το τράνταγμα (Cartocci , Fineschi , Padovano , Scopetti , Rossi-Espagnet, & Giannì, 2021). Συνήθως ο δράστης είναι ο πατέρας του βρέφους ή baby sitters (Starling , SP και συν.,1995).

Τα περισσότερα από τα θύματα είναι ηλικίας κάτω του ενός έτους και τα δύο τρίτα είναι ηλικίας κάτω των έξι μηνών. Τα περισσότερα από αυτά είναι πρωτότοκα. Υψηλό ποσοστό αγοριών αναφέρεται σε όλες τις σειρές, αλλά οι λόγοι γι' αυτό παραμένουν ασαφείς (Laurent-Vannier, 2022).

Σύνδρομο Δυστροφίας μη Οργανικής Αιτιολογίας

Πρόκειται για την συνθήκη κατά την οποία το σωματικό βάρος ενός παιδιού παραμένει κάτω από το φυσιολογικό όριο χωρίς να υπάρχει ούτε οργανική αιτία ούτε κληρονομική προδιάθεση ,

σε τέτοιο βαθμό που επηρεάζεται η ανάπτυξη του (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου & Τσαγκάρη, 1999).

Σύνδρομο Αμέτοχου Θεατή

Πρόκειται για την έκθεση των παιδιών σε διάφορες μορφές ενδοοικογενειακής βίας για μεγάλο χρονικό διάστημα, χωρίς όμως τα παιδιά να βιώνουν κάποιο σωματικό τραυματισμό ή επίθεση. Συχνά τα παιδιά είναι θύματα και τραυματισμού όταν προσπαθούν να παρέμβουν ανάμεσα στις αντιδικίες των γονέων τους (Finkelhor, D., και συν. 2009).

Ο νόμος 4531/2018 (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης) ο οποίος αποτελεί Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας αναγνωρίζει ότι τα παιδιά είναι θύματα ενδοοικογενειακής βίας, ακόμη και όταν είναι μάρτυρες βίας στην οικογένεια.

Χημική Κακοποίηση

Η Χημική Κακοποίηση ή δηλητηρίαση παρατηρείται κυρίως σε αγόρια ηλικίας κάτω των τριών ετών και αποτελεί μια μορφή παραμέλησης (W.H.O., 2002) και διακρίνεται σε εσκεμμένη δηλητηρίαση αλλά και σε τυχαία, ωστόσο τα ποσοστά θανάτου παιδιών και εφήβων από εσκεμμένη δηλητηρίαση είναι υψηλότερα σε σχέση με την τυχαία δηλητηρίαση (Wynn et al., 2016).

1.4. Η Εικόνα των δραστών

Τα παιδιά μπορεί να κακοποιηθούν – με οποιονδήποτε τρόπο- από άτομα του περιβάλλοντος τους όπως συγγενείς, φιλικά άτομα της οικογένειας, γνωστά άτομα της οικογένειας, άγνωστα άτομα, εργοδότες, άτομα σε θέση ισχύος και σε κάποιες περιπτώσεις από άλλα παιδιά. Ωστόσο όπως παρουσιάστηκε νωρίτερα το μεγαλύτερος μέρος των δραστών αποτελούν οι γονείς των παιδιών ή ο ένας από τους δυο γονείς.

Πολλές έρευνες και μελέτες (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003) έχουν δώσει ενδιαφέροντα δεδομένα για την διαμόρφωση του προφίλ του γονέα που κακοποιεί το παιδί του. Για παράδειγμα έχει βρεθεί ότι οι συγκεκριμένοι γονείς τείνουν να έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, δυσκολεύονται να ελέγξουν τις παρορμήσεις τους, αντιμετωπίζουν διάφορα προβλήματα

ψυχικής υγείας ενώ επιδεικνύουν αντικοινωνική συμπεριφορά. Επίσης παρουσιάζουν δυσκολίες στο να προγραμματίσουν σημαντικά γεγονότα της ζωής, όπως ο γάμος, η απόκτηση παιδιών ή η αναζήτηση εργασίας. Τέλος φαίνεται ότι έχουν διαταραγμένες κοινωνικές σχέσεις, δυσκολία στην διαχείριση του άγχους και ταυτόχρονη δυσκολία στο να βρουν μέσα κοινωνικής υποστήριξης. Πολλοί από τους κακοποιητικούς γονείς δεν έχουν ρεαλιστικές προσδοκίες για το παιδί, έχουν χαμηλά επίπεδα ανοχής ενώ είναι λιγότερο υποστηρικτικοί, στοργικοί και ταυτόχρονα πιο ελεγκτικοί και εχθρικοί (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003).

Υπάρχουν και άλλοι δευτερεύοντες παράγοντες που διευκολύνουν την κακοποιητική συμπεριφορά (Munro, 2007) και αυτοί συνοπτικά είναι οι εξής:

- Ιστορικό άσκησης βίας ή άλλης παραβατικής συμπεριφοράς
- Φύλο (κυρίως άνδρες δράστες)
- Ιστορικό νοσηλείας για ψυχιατρικούς λόγους
- Διαστρεβλωμένη αντίληψη για την χρήση βίας

Παράλληλα έχουν εντοπιστεί και άλλοι παράγοντες που ενδεχομένως διευκολύνουν την άσκηση βίας, ωστόσο αυτοί δεν έχει μελετηθεί επακριβώς η σχέση τους με την κακοποίηση (Munro, 2007). Αυτοί είναι:

- Οπλοκατοχή
- Χρήση όπλων
- Χρήση / κατάχρηση ουσιών

Υπάρχου έρευνες που συνδέουν το ιστορικό κακοποίησης με την μετέπειτα εκδήλωση κακοποιητικής συμπεριφοράς (Klevens , Bayón, & Sierra, 2000). Συγκεκριμένα υπάρχουν άτομα με ιστορικό κακοποίησης τα οποία αναπαράγουν τις εμπειρίες και τα τραύματα τους στην φροντίδα και ανατροφή̀ των δικών τους παιδιών (Κοντοπούλου, 2007).

Ωστόσο υπάρχουν έρευνες που δείχνουν το αντίθετο, ότι οι κακοποιητικοί γονείς δεν βίωσαν οι ίδιοι κακοποίηση ως παιδιά (Hunter, Kilstrom, Kraybill, & Loda, 1978). Σε γενικές γραμμές, η διαπίστωση αυτή ότι η εμπειρία κακοποίησης συνδέεται άμεσα με την εκδήλωση κακοποιητικής συμπεριφοράς μπορεί να είναι ιδιαίτερα στιγματιστική για τα κακοποιημένα παιδιά, καθώς μπορούν αν θεωρήσουν ότι είναι «δέσμια της ιστορίας και εμπειρίας τους».

Ακόμη και αν σχετίζεται η εμπειρία κακοποίησης με την εκδήλωση αντιστοιχία συμπεριφοράς είναι γνωστό ότι υπεισέρχονται και επηρεάζουν και άλλοι παράγοντες όπως η νεαρή ηλικία των γονέων, το άγχος, η απομόνωση, η συγκατοίκηση με πολλά άτομα, η κατάχρηση ουσιών και η φτώχεια (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2003).

Σε πρόσφατη έρευνα στην Ελλάδα (Ψαρρά, 2019) οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες πίστευαν ότι οι σεξουαλικοί παραβάτες δεν τιμωρούνται επαρκώς για τα εγκλήματά τους και ότι το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης είναι αναποτελεσματικό στη διαχείριση και την επανένταξή τους. Η φυλάκιση ή η επιτήρηση στην κοινωνία ήταν η προτιμώμενη ποινή για τους περισσότερους συμμετέχοντες, ενώ ένα μικρό ποσοστό υποστήριζε εναλλακτικές, μη στερητικές της ελευθερίας ποινές. Επίσης περίπου το 20% των ερωτηθέντων υποστήριξε την επιβολή αυστηρών ποινών, όπως ο ευνουχισμός εκτός από τη στέρηση της ελευθερίας.

Στην ίδια έρευνα οι γυναίκες συμμετέχουσες ήταν πιο αυστηρές στις ποινές που επέλεγαν αλλά και πιο αρνητικές αναφορικά με την προσωπικότητα των δραστών συνολικά, ενώ όσοι δεν ήταν γονείς, είχαν συνολικά λιγότερο αρνητική στάση για τους δράστες. Χαρακτηριστικά ήταν επίσης τα (μη αναμενόμενα) ευρήματα ότι οι ειδικοί ψυχικής υγείας έχουν λιγότερη εμπιστοσύνη στη θεραπευτική αντιμετώπιση ενός δράστη, την οποία δε θεωρούν ικανή να μειώσει την πιθανότητα υποτροπής, αλλά και ότι είναι πιο τιμωρητικοί, σε σχέση με τους νομικούς, προκρίνοντας αυστηρότερες ποινές για τους δράστες, συμπεριλαμβανομένων πρακτικών ευνουχισμού.

1.5. Η Εικόνα του φαινομένου σε εθνικό και διεθνές επίπεδο

Μέσα από την ποιοτική ανάλυση τριάντα οκτώ εκθέσεων με ποιοτικά δεδομένα για τον επιπολασμό της βίας κατά των παιδιών σε 96 χώρες, φάνηκε ότι το 2015 σε παγκόσμιο επίπεδο 1 δισεκατομμύριο παιδιά ηλικίας 2-17 ετών - βίωσαν σωματική, σεξουαλική ή συναισθηματική βία ή παραμέληση (Hillis, Mercy, Amobi, & Kress, 2016). Τον ίδιο αριθμό υιοθέτησε και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας στις 29 Νοεμβρίου 2022[7]. Νωρίτερα στις 19 Σεπτεμβρίου 2022 ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας ανακοίνωσε κάποια ποσοτικά δεδομένα για την βία κατά των παιδιών και συγκεκριμένα[8]:

[7] https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-children
[8] https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment

- Σχεδόν τρία στα τέσσερα παιδιά ηλικίας 2-4 ετών, δηλαδή 300 εκατομμύρια άνθρωποι, υφίστανται τακτικά σωματική τιμωρία και ψυχολογική βία από τους γονείς ή τους φροντιστές τους.
- Μία στις πέντε γυναίκες και ένας στους 13 άνδρες αναφέρουν ότι έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση ως παιδιά.
- 120 εκατομμύρια κορίτσια και νεαρές γυναίκες κάτω των 20 ετών έχουν βιώσει κάποια μορφή εξαναγκαστικής σεξουαλικής επαφής.

Άλλα δεδομένα αναδεικνύουν (UNICEF, 2017) ότι σε παγκόσμιο επίπεδο:

- Το 23% των παιδιών βιώνει σωματική κακοποίηση
- Το 36% των παιδιών βιώνει ψυχολογική κακοποίηση
- Το 16% βιώνει παραμέληση
- Το 18% των ανήλικων κοριτσιών και το 8% των ανήλικων αγοριών βιώνει σεξουαλική κακοποίηση.

Ενώ σημειώνεται ότι κάθε χρόνο, περίπου 41.000 παιδιά κάτω των 15 ετών πέφτουν θύματα ανθρωποκτονίας. Ωστόσο οι θάνατοι παιδιών που οφείλονται σε κακοποίηση δεν υποαναφέρονται και η αιτία θανάτου τους αποδίδεται σε άλλα της κακοποίησης αίτια.

Γενικά το φαινόμενο της κακοποίησης – παραμέλησης παιδιών είναι υπό-εκτιμημένο καθώς διεθνώς καλύπτεται από μεγάλη μυστικότητα (Maier, Mohler-Kuo, Landolt, Schnyder, & Jud, 2013). Υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους η καταγραφή και η εκτίμηση του φαινομένου είναι δύσκολη:

- Στις περισσότερες χώρες δεν υπάρχει ένας ενιαίος φορέας ή σύστημα καταγραφής και παρακολούθησης των υποθέσεων κακοποίησης και παραμέλησης παιδιού (Bross, Kempe Children's Center, & International Society for the Prevention of Child, 2000).
- Υπάρχουν ερευνητικά δεδομένα τα οποία μαρτυρούν ότι υπάρχει χαμηλή συχνότητα αναφοράς περιστατικών κακοποίησης – παραμέλησης παιδιού στις αρμόδιες αρχές, ακόμη και όταν είναι υποχρεωτική (Theodore & Runyan, 1999)
- Ακόμη και να αναφερθούν κάποια περιστατικά κακοποίησης, κάποιοι τύποι είναι δύσκολο να επιβεβαιωθούν

- Ακόμη υπεισέρχονται πολλά θέματα κουλτούρας και αντίληψης ως προς το τί είναι κακοποίηση ή όχι. Για παράδειγμα σε πολλές κοινωνίες ή οικογένειες η σωματική τιμωρία αποτελεί μια αποδεκτή παιδαγωγική μέθοδο.

Τα περιστατικά κακοποίησης παραμέλησης παιδιού γίνονται συνήθως γνωστά από τις περιπτώσεις που οδηγούνται στα εξωτερικά ιατρεία των νοσοκομείων, από τους θανάτους των παιδιών ή από την ίδια την μαρτυρία των παιδιών. Ωστόσο αυτά τα περιστατικά αποτελούν την «κορυφή του παγόβουνου» με το μεγάλο μέρος των περιστατικών να μην μπορεί να τεκμηριωθεί, να μην αποκαλύπτεται από άτομα του περιβάλλοντος που γνωρίζουν ή ακόμη να μην αποκαλύπτεται από το ίδιο το θύμα (Sethi , et al., 2013).

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι έρευνες δείχνουν ότι στο 30% με 60% των οικογενειών που υπάρχει βία μεταξύ των συντρόφων, υπάρχει και βία προς τα παιδιά (Cage & Salus, 2010).

Στην Ελλάδα υπάρχουν περιορισμένα δεδομένα για το φαινόμενο (Dubowitz, Hein, & Tummala, 2018). Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά της Ελληνικής Αστυνομίας, το 2020[9] χειρίστηκαν υποθέσεις 61 ανήλικων θυμάτων με βάση το νόμο 3500/06.

Πίνακας 1: Στατιστικά Στοιχεία Ελληνικής Αστυνομίας περί Ενδοοικογενειακής Βίας, 2020

Κατηγορίες Αδικημάτων Ειδικών Ποινικών Νόμων	Νομοθεσία Περί Ενδοοικογενειακής Βίας	Από 7 έως 12 ετών	Από 13 έως 17 ετών	Σύνολο
		5	56	61

Ενώ τα αντίστοιχα στατιστικά για το 2021[10] αναφέρουν 127 ανήλικα θύματα με βάση το νόμο 3500/2006

[9] https://www.astynomia.gr/file/2021/12/05062021statistika.pdf
[10] https://www.astynomia.gr/file/2022/12/epetirida2021.pdf

Πίνακας 2: Στατιστικά Στοιχεία Ελληνικής Αστυνομίας περί Ενδοοικογενειακής Βίας, 2021

Κατηγορίες Αδικημάτων Ειδικών Ποινικών Νόμων	Νομοθεσία Περί Ενδοοικογενειακής Βίας	Από 7 έως 12 ετών	Από 13 έως 17 ετών	Σύνολο
		3	124	127

Δυστυχώς οι αρμόδιες εισαγγελικές αρχές, δεν διατηρούν στατιστικά στοιχεία. Ωστόσο έρευνες δείχνουν ότι στην χώρα μας σε ποσοστό 70% οι λόγοι απομάκρυνσης ενός παιδιού από την οικογένειά του και τη μετακίνησή του σε κάποια δομή που ορίζεται σύμφωνα με το σύστημα παιδικής προστασίας, είναι η κακοποίηση ή η παραμέλησή του από τους βιολογικούς του γονείς (Περάκη, 2018) ενώ το παιδί μετά την απομάκρυνση του από την οικογένεια, καλείται να βιώσει την απρόσωπη εμπειρία ενός ψυχρού αστυνομικού τμήματος ή ενός νοσοκομείου όπου είναι άγνωστο για πόσο θα παραμείνει, μέχρι να ολοκληρωθεί όλη η γραφειοκρατική διαδικασία και να τοποθετηθεί σε ανάδοχη οικογένεια (Κουτσούκου, 2013).

Στην συνέχεια τα παιδιά και οι έφηβοι οδηγούνται σε ιδρύματα τα οποία συνήθως είναι δυναμικότητας 40 και 50 παιδιών. Η Ελλάδα ανήκει μεταξύ των χωρών με πολύ χαμηλά ποσοστά στην επανατοποθέτηση των παιδιών που έχουν θυματοποιηθεί και απομακρυνθεί από τις οικογένειές τους, με τους βιολογικούς τους γονείς, εφόσον έχουν εισαχθεί στο σύστημα προστασίας. Ακόμη κι αν κάτι τέτοιο τελικά συμβεί, συμβαίνει ‘τυχαία’, όπως για παράδειγμα σε περιπτώσεις που το παιδί εκδηλώνει διαταραχές στη συμπεριφορά του και δεν γίνεται ανεκτό ούτε και στα ιδρύματα και με τη συναίνεση όλων επιστρέφει στη βιολογική του οικογένεια παρότι που δεν έχουν αλλάξει οι οικογενειακές συνθήκες (Φουντεδάκη, 2010).

Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων στους δημόσιους, εκκλησιαστικούς και ιδιωτικούς φορείς προστασίας του παιδιού διαβιούσαν:

- Το Α’ Τρίμηνο του 2021[11] 1564 παιδιά
- Το Β’ Τρίμηνο του 2021[12] 1518 παιδιά
- Το Γ’ Τρίμηνο του 2021[13]1468 παιδιά
- Το Δ’ Τρίμηνο του 2021[14] 1505 παιδιά
- Το Α’ Τρίμηνο του 2022[15] 1482 παιδιά
- Το Β’ Τρίμηνο του 2022[16] 1477 παιδιά
- Το Γ’ Τρίμηνο του 2022[17] 1396 παιδιά

Σχετικά επίσης με την Ελλάδα η μοναδική ερευνητική προσέγγιση του φαινομένου είναι η Επιδημιολογική Μελέτη για την Κακοποίηση και Παραμέληση του Παιδιού στα Βαλκάνια (B.E.C.A.N.), η οποία έδειξε ότι όλοι οι τύποι της κακοποίησης συμβαίνουν πολύ συχνά (Ντιναπόγιας, και συν., 2013).

Ανάμεσα στα κύρια ευρήματα της μελέτης ήταν (Ντιναπόγιας, και συν., 2013):

- το 83,16% και το 76,37% των παιδιών ανέφεραν ότι έχουν υποστεί τουλάχιστον μια εμπειρία ψυχολογικής βίας και σωματικής βίας αντίστοιχα, κατά τη διάρκεια της ζωής τους.
- το 15,86% των παιδιών αναφέρουν ότι έχουν υποστεί μια εμπειρία σεξουαλικής βίας κατά τη διάρκεια της ζωής τους ενώ για το 9,54% των παιδιών η εμπειρία αυτή συνέβη κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους.

[11] https://paidi.gov.gr/wp-content/uploads/2021/06/%CE%A5%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B4%CE%BF%CF%87%CE%AE-%CF%83%CE%B5-%CE%B1%CF%81%CE%B9%CE%B8%CE%BC%CE%BF%CF%8D%CF%82.pdf

[12] https://paidi.gov.gr/wp-content/uploads/2021/07/%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B4%CE%BF%CF%87%CE%AE%CF%82-%CE%A5%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%92-%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BC%CE%AE%CE%BD%CE%BF%CF%85-2021.pdf

[13] https://paidi.gov.gr/wp-content/uploads/2022/01/entipo-OCTOBER-2021_BB.pdf

[14] https://paidi.gov.gr/wp-content/uploads/2022/01/entipo-ANADOXHS-JANUARY-2022_BB.pdf

[15] https://paidi.gov.gr/wp-content/uploads/2022/05/entipo-APRIL-2022_BB.pdf

[16] https://paidi.gov.gr/wp-content/uploads/2022/11/entipo-JULY-2022_BB.pdf

[17] https://paidi.gov.gr/wp-content/uploads/2022/11/entipo-NOVEMBER-2022_BB.pdf

- το 26,41% των παιδιών αναφέρουν ότι αισθάνονται παραμεληεμένα, ενώ το ποσοστό αυτό αυξάνεται στο 37,20% όταν αναφέρονται σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους.

Ωστόσο η καταγραφή της συχνότητας της κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών είναι περιορισμένη σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς οι περισσότερες μελέτες είτε μελετούν και καταγράφουν μία ή περισσότερες μορφές κακοποίησης (όχι όμως όλες) και αγνοούν την έκθεση σε ενδοοικογενειακή βία ως μορφή κακοποίησης (Mathews, και συν.,2020).

1.6. Συμπεράσματα

Όλα τα προαναφερθέντα για τις μορφές κακοποίησης, αποτελούν μόνο ενδείξεις και παρατηρήσεις. Ενδεχομένως ένα παιδί που έχει κακοποιηθεί να παρουσιάζει όλα τα παραπάνω, ένα συνδυασμό των παραπάνω ή και τίποτα. Επίσης *«τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και η συμπεριφορά των παιδιών-θυμάτων, μόνο ως παράγοντες θυματοποίησης είναι δυνατόν να εκληφθούν, παρά ως καθαυτές αιτίες κακοποίησης»* (Αρτινοπούλου, 2004).

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο αξίζει να σημειωθεί πως η κακοποίηση δεν εκδηλώνεται μόνο από άτομα έξω από το οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού, αλλά αρκετές φορές προέρχεται και από τα ίδια τα μέλη της οικογένειας (Case, Fertig, & Paxson, 2005).

Να σημειωθεί ωστόσο ότι ο όρος «Κακοποίηση Παραμέληση Παιδιών» ενώ υποδιαιρείται σε όλους τους παραπάνω τύπους, στην πράξη ωστόσο εμφανίζονται σε συνδυασμό διαφόρων τύπων και συχνότητας. Σπάνια εμφανίζεται δηλαδή ένας τύπος κακοποίησης χωρίς να συνυπάρχει ένας ακόμη.

Μπορεί κάποιος εύκολα να διακρίνει ότι τα βασικά διεθνή και ευρωπαϊκά όργανα για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα του παιδιού, ευθυγραμμίζονται στις τελικές τους εκθέσεις ενώ σε όλα τα κείμενα υπάρχει ρητή αναφορά στην προστασία του παιδιού από κάθε μορφή βίας, κακοποίησης ή / και παραμέλησης.

Παρά την ρητή αναφορά το φαινόμενο της κακοποίησης παραμέλησης γίνεται αντιληπτό μέσα από πολλούς πολιτιστικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες (Kempe, Silverman, Steele, Droegemueller, & Silver, The Battered-Child Syndrome, 1962). Γι’ αυτόν το λόγο πολλοί διεθνείς και επιστημονικοί οργανισμοί δίνουν βασικούς ορισμούς για την έννοια της

κακοποίησης και παραμέλησης, μέσα από το πρίσμα των οποίων γίνεται κατανοητό και το αντίστοιχο νομικό πλαίσιο.

Έχουν αναπτυχθεί πολλές θεωρητικές προσεγγίσεις ερμηνείας των αιτιολογικών παραγόντων εκδήλωσης της βίας κυρίως από τον χώρο *της ψυχανάλυσης, της ηθολογίας, της ψυχολογίας της συμπεριφοράς και της κοινωνιολογίας* (Αρτινοπούλου, 2004).

Συμπερασματικά το φαινόμενο της κακοποίησης και παραμέλησης παιδιού φαίνεται ότι επηρεάζει όλες τις κοινωνίες και όλα τα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, χωρίς να μπορούν να προσδιοριστούν με ακρίβεια οι λόγοι που οδηγούν έναν γονέα να εμφανίσει μια τέτοια επικίνδυνη για την σωματική και ψυχική υγεία του παιδιού του συμπεριφορά.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει το γεγονός ότι τα στατιστικά δεδομένα της κακοποίησης δεν συμφωνούν με τις εκτιμήσεις των ερευνών γεγονός που τονίζει την μυστικότητα η οποία καλύπτει το φαινόμενο αυτό. Και αυτό γιατί προσέγγιση του ακριβούς αριθμού των παιδιών που βιώνουν βία μέσα στην οικογένεια αποτελεί μια δύσκολη εργασία ακόμη και για τους ερευνητές καθώς επικρατεί ένας μεγάλος αριθμός περιπτώσεων που δε γίνεται γνωστός ούτε στις αρμόδιες υπηρεσίες ούτε στους ερευνητές. Ο φόβος και ο κοινωνικός στιγματισμός οδηγούν πολλά θύματα να μην μοιράζονται την εμπειρία βίας και κακοποίησης. Επιπρόσθετα δεν υπάρχει ένα καθολικά αποδεκτός ορισμός της βίας κατά των παιδιών, κάτι που καθιστά δύσκολη την τυποποίηση της συλλογής δεδομένων σε διάφορες περιοχές και πολιτισμούς. Ως εκ τούτου, η απουσία ενός σαφούς, συνεπούς ορισμού δυσχεραίνει τη δυνατότητα των ερευνητών να εντοπίσουν και να καταγράψουν τον ακριβή αριθμό περιστατικών κακοποίησης. Επιπλέον, τα περιορισμένα και ασυνεπή δεδομένα εντείνουν ακόμη περισσότερο το πρόβλημα. Πολλές χώρες δεν διαθέτουν ολοκληρωμένους και συστηματικούς μηχανισμούς αναφοράς για τη βία κατά των παιδιών, με αποτέλεσμα τη δημιουργία σημαντικών κενών στα δεδομένα (United Nations Economic Commission for Europe, 2022). Επιπλέον ένα σημαντικό εμπόδιο σε αυτήν τη διαδικασία είναι η περιορισμένη αποτελεσματικότητα των υπάρχοντων εργαλείων αξιολόγησης, τα οποία εμφανίζουν χαμηλή ευαισθησία και συχνά δεν καταφέρνουν να ανιχνεύσουν περιπτώσεις κακοποίησης παιδιών μέχρι να έχουν ήδη εμφανιστεί σοβαρές επιπτώσεις της κακομεταχείρισης (Bailhache et al., 2013).

Η στατιστική ασυμφωνία αυτή παρατηρείται και μεταξύ των επίσημων φορέων αλλά και των φορέων της κοινωνίας πολιτών και αναδεικνύει την ανάγκη την ύπαρξη ενός ενιαίου φορέα που

θα συγκεντρώνει τα δεδομένα από όλες τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες και θα παρουσιάζει μια ξεκάθαρη εικόνα για το πως το φαινόμενο μεταβάλλεται ποσοτικά και ποιοτικά μέσα στον χρόνο.

Κεφάλαιο 2. Νομικό Πλαίσιο Για Την Κακοποίηση Παραμέληση Παιδιών

2.1. Σύνταγμα

Το Σύνταγμα αποτελεί το θεμελιώδες νομικό κείμενο πάνω στο οποίο στηρίζεται όλο το νομοθετικό έργο της Ελλάδας και θέτει τις βάσεις για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των πολιτών, την οργάνωση και βασικούς κανόνες λειτουργίας του κράτους και των θεσμών του. Από το 1975 μέσω του Συντάγματος προστατεύεται ρητά η ανηλικότητα στην Ελλάδα (Pavlopoulos, 1979).

Ήδη από το άρθρο 2 στο Σύνταγμα αναφέρεται ότι «Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας» (Σ. 2 §1), οπού δεν γίνεται ειδική αναφορά στα ανήλικα άτομα, ωστόσο αναφέρεται γενικά στον άνθρωπο χωρίς να αποκλείει τα παιδιά. Και παρόλο που στο Σύνταγμα γενικότερα δεν προσδιορίζεται η έννοια της ανηλικότητας, υπάρχουν άρθρα που αναφέρονται στα ανήλικα άτομα όπως στο άρθρο 15 οπού ορίζει ρητά ότι η τηλεόραση και η ραδιοφωνία οφείλουν να προστατεύουν την παιδική ηλικία (Σ. 15 §2), το άρθρο 16 που ρυθμίζει τα θέματα παιδείας και εκπαίδευσης (Σ.16) και στο άρθρο 96 όπου ορίζεται η δυνατότητα να εξαιρούνται τα δικαστήρια ανηλίκων από δημόσιες δίκες για την προστασία της ιδιωτικής ζωής των παιδιών αλλά και η εξαίρεση των παιδιών από τέλεση κακουργημάτων (Σ. 96§3).

Ωστόσο η σημαντικότητα της προστασίας της ανηλικότητας εντοπίζεται στο άρθρο 21 στην παράγραφο 1 οπού ορίζεται σε μια απλή δήλωση ότι «Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους...» (Σ. 21§1). Ακόμη στην παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου αναφέρεται ότι «το Κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων» (Σ. 21§1) καθιστώντας την προστασία της νεότητας συνταγματική υποχρέωση του κράτους.

Συμπερασματικά οι συνταγματικές διατάξεις του άρθρου 2 παρ. 1 περί σεβασμού και προστασίας της αξίας του ανθρώπου, του άρθρου 4 παρ. 2 για την ισότητα ανδρών και γυναικών απέναντι στο νόμο και του άρθρου 5 παρ. 1 περί ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας σε συνδυασμό με όλα τα

προαναφερθέντα άρθρα αποτελούν το συνταγματικό πλαίσιο προστασίας των παιδιών στην Ελλάδα (Μάνεσης, 1992).

2.2. Εθνικό Νομικό πλαίσιο για την κακοποίηση παραμέληση παιδιών

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού αποτελεί ένα διεθνές κείμενο επικυρωμένο μέχρι σήμερα σε 194 χώρες (Υπουργείο Δικαιοσύνης, 2014), ανάμεσα στις οποίες και η Ελλάδα, ωστόσο ο ελληνικός νομικός πολιτισμός έχει προβλέψει και με την εθνική νομοθεσία να προστατέψει το παιδί από κάθε είδους μορφής βίας, είτε μέσα στην οικογένεια είτε εκτός. Πριν γίνει η αναφορά σε συγκεκριμένους νόμους και άρθρα, θα αποσαφηνιστούν οι έννοιες παιδί και οικογένεια από την πλευρά του Έλληνα νομοθέτη.

Να σημειωθεί ότι η έννοια παιδί ορίζεται στα εθνικά νομικά κείμενα, τόσο στο Άρθρο 1 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το οποίο αναφέρει ότι «Για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, θεωρείται παιδί κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία» (ΔΣΔΠ 1 §2) όσο και στο άρθρο 55 του νόμου 4478/2017 (ΦΕΚ 91/Α/23-6-2017).

Η έννοια της οικογένειας από την άλλη ορίζεται στον νόμο υπ. Αριθμ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006) Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις. Συγκεκριμένα σύμφωνα με το άρθρο 1 ως οικογένεια νοείται κάθε πρόσωπο με το οποίο το παιδί έχει σχέση αίματος ή εξ' αγχιστείας μέχρι 4ου βαθμού – είτε με βιολογικούς δεσμούς είτε υπό το πρίσμα της αναδοχής ή υιοθεσίας- και ταυτόχρονα κάθε πρόσωπο που συνοικεί με το παιδί, είτε πρόκειται για συγγενή ή άτομο του ευρύτερου περιβάλλοντος του (π.χ. ο/η σύντροφος του γονέα του).

Οι γονείς συνδέονται με τα παιδιά με δύο βασικές νομικές έννοιες, την επιμέλεια και την γονική μέριμνα.

Σύμφωνα με το άρθρο 1510 του Αστικού Κώδικα η μέριμνα για το ανήλικο τέκνο είναι καθήκον και δικαίωμα των γονέων (γονική μέριμνα), οι όποιοι την ασκούν από κοινού και εξίσου. Η γονική μέριμνα περιλαμβάνει την επιμέλεια του προσώπου, τη διοίκηση της περιουσίας και την εκπροσώπηση του τέκνου σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη, που αφορούν το πρόσωπο ή την περιουσία του. Σε περίπτωση όπου η γονική μέριμνα παύει λόγω θανάτου, κήρυξης σε αφάνεια ή έκπτωσης του ενός γονέα, η γονική μέριμνα ανήκει αποκλειστικά στον άλλο. Αν ο ένας από

τους γονείς αδυνατεί να ασκήσει τη γονική μέριμνα για πραγματικούς λόγους ή γιατί είναι ανίκανος ή περιορισμένα ικανός για δικαιοπραξία, την ασκεί μόνος ο άλλος γονέας. Η επιμέλεια όμως του προσώπου του τέκνου ασκείται και από τον ανήλικο γονέα. Το άρθρο 1511 του Αστικού Κώδικα ορίζει και στο τί αποβλέπει η Γονική Μέριμνα και συγκεκριμένα αναφέρεται στην έννοια του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού που απορρέει από την επικοινωνία μεταξύ των γονέων και αφορά στο σεβασμό στην ταυτότητα και στην γνώμη του παιδιού.

Στο Άρθρο 1518 του Αστικού Κώδικα περιγράφεται η έννοια της επιμέλειας ως εξής: Η επιμέλεια του προσώπου του τέκνου περιλαμβάνει ιδίως την ανατροφή, την επίβλεψη, τη μόρφωση και την εκπαίδευσή του, καθώς και τον προσδιορισμό του τόπου διαμονής του. Κατά την ανατροφή του τέκνου οι γονείς το ενισχύουν, χωρίς διάκριση φύλου, να αναπτύσσει υπεύθυνα και με κοινωνική συνείδηση την προσωπικότητά του. Η λήψη σωφρονιστικών μέτρων επιτρέπεται μόνο εφόσον αυτά είναι παιδαγωγικώς αναγκαία και δεν θίγουν την αξιοπρέπεια του τέκνου. Κατά τη μόρφωση και την επαγγελματική εκπαίδευση του τέκνου οι γονείς λαμβάνουν υπόψη τις ικανότητες και τις προσωπικές του κλίσεις. Γι' αυτόν τον σκοπό οφείλουν να συνεργάζονται με το σχολείο και αν υπάρχει ανάγκη, να ζητούν τη συνδρομή αρμοδίων κρατικών υπηρεσιών ή δημοσίων οργανισμών. Κάθε γονέας υποχρεούται να διαφυλάσσει και να ενισχύει τη σχέση του τέκνου με τον άλλο γονέα, τους αδελφούς του, καθώς και με την οικογένεια του άλλου γονέα, ιδίως όταν οι γονείς δεν ζουν μαζί ή ο άλλος γονέας έχει αποβιώσει.

Συμπερασματικά η έννοια της Γονικής Μέριμνας είναι ισχυρότερη απέναντι της έννοιας της επιμέλειας. Ο γονέας που ασκεί την επιμέλεια του ανηλίκου, μπορεί να παίρνει αποφάσεις για την καθημερινότητα του παιδιού όπως διατροφή, ένδυση, εκπαίδευση κτλ. Τα υπόλοιπα ζητήματα αυξημένης σοβαρότητας όπως για παράδειγμα μια ιατρική επέμβαση αποφασίζονται από τον γονέα που ασκεί την γονική μέριμνα του ανηλίκου.

Από τον γονέα που αφαιρείται η γονική μέριμνα αυτόματα αφαιρείται και η επιμέλεια, ωστόσο από τον γονέα που αφαιρείται η επιμέλεια δεν είναι αυτονόητο ότι θα αφαιρεθεί η γονική μέριμνα.

Όταν οι γονείς δεν ασκούν την γονική μέριμνα προς συμφέρον του παιδιού τότε σύμφωνα με το άρθρο 1532 του Αστικού Κώδικα αφαιρείται δικαστικά η επιμέλεια – αν συντρέχουν σοβαροί λόγοι αφαιρείται και με εισαγγελική παραγγελία – και ο εισαγγελέας διατάσσει οποιοδήποτε

πρόσφορο μέτρο όπως η απομάκρυνση του παιδιού και η προσωρινή – μέχρι το δικαστήριο- ανάθεση της επιμέλειας σε τρίτο πρόσωπο ή φορέα.

Μια από τις διαστάσεις της κακής άσκησης της γονικής μέριμνας είναι η ενδοοικογενειακή βία, και η κακοποίηση – παραμέληση των ανηλίκων.

Το τί σημαίνει ενδοοικογενειακή βία το ορίζει ο νόμος υπ. Αριθμ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006) Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας μέσα από τα άρθρα 6,7,8 και 9. Συγκεκριμένα αναφέρεται σε Ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη, σε Ενδοοικογενειακή παράνομη βία και απειλή, σε Βιασμό και κατάχρηση σε ασέλγεια και σε Ενδοοικογενειακή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας

Ως θύμα ενδοοικογενειακής βίας ο νόμος 3500/2006 ορίζει κάθε πρόσωπο σε βάρος του οποίου τελείται αξιόποινη πράξη κατά τα άρθρα 6, 7, 8 και 9 του παρόντος. Θύμα είναι και το μέλος, στην οικογένεια του οποίου τελέσθηκε αξιόποινη πράξη, κατά τα άρθρα 299 και 311 του Ποινικού Κώδικα, καθώς και ο ανήλικος κατά την παράγραφο 2, ενώπιον του οποίου τελείται μία από τις αξιόποινες πράξεις της παρούσας.

Μέσα στον ελληνικό ποινικό κώδικα υπάρχουν άρθρα τα οποία αναφέρονται στην κακοποίηση και παραμέληση του παιδιού και ορίζουν τα εγκλήματα και τις ποινές που επιφέρει η τέλεση τους.

Ιδιαίτερη μνεία γίνεται για την σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση των παιδιών με τέσσερα άρθρα, και συγκεκριμένα το Άρθρο 74: Γενετήσιες πράξεις με ανηλίκους ή ενώπιον τους - Τροποποίηση της παρ. 1 του άρθρου 339 ΠΚ, το Άρθρο 76 Κατάχρηση ανηλίκων - Τροποποίηση της παρ. 1 του άρθρου 342 ΠΚ , το Άρθρο 80: Πορνογραφία ανηλίκων - Πλαίσιο ποινής - Τροποποίηση της παρ. 4 του άρθρου 348Α ΠΚ , το Άρθρο 81 Μαστροπεία - Τροποποίηση του άρθρου 349 ΠΚ και το Άρθρο 82: Γενετήσια πράξη με ανήλικο έναντι αμοιβής - Τροποποίηση του άρθρου 351Α ΠΚ και το Άρθρο 120: Εξέταση ανήλικων μαρτύρων θυμάτων προσβολής προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας - Τροποποίηση της παρ. 1 και αντικατάσταση της παρ. 7 του άρθρου 227 ΚΠΔ

Με βάση τα συγκεκριμένα άρθρα η ηλικία συναίνεσης για σεξουαλική επαφή ορίζεται στα 15 έτη ενώ το πρόσωπο του ατόμου που κακοποιεί σεξουαλικά παιδιά εντοπίζεται σε άτομα του στενού ή ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος του, ατόμων με εξουσία ή ατόμων που η δύναμη τους

υπερέχει αυτής των παιδιών. Επίσης σημειώνεται και η σημασία του θεσμού των Αυτοτελών Γραφείων Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων, οι εργαζόμενοι των οποίων καλούνται να λαμβάνουν τις μαρτυρικές καταθέσεις ακολουθώντας τις αρχές και τις αξίες της Φιλικής προς το Παιδί Δικαιοσύνης.

Ωστόσο ο Έλληνας νομοθέτης έχει προβλέψει την νομική προστασία του ανηλίκου και από την παραμέληση, υπό την σκοπιά ωστόσο της παράλειψης να εμποδίσει το ανήλικο πρόσωπο να τελέσει αξιόποινη πράξη χωρίς όμως να γίνεται αναφορά σε όλο το φάσμα της παραμέλησης. Το συγκεκριμένο άρθρο είναι το Άρθρο 84: Παραμέληση της εποπτείας ανηλίκου - Τροποποίηση του άρθρου 360 ΠΚ

Ακόμη και η διάσταση της σωματικής κακοποίησης των παιδιών προβλέπεται μέσα από τον ποινικό κώδικα, στο Άρθρο 64: Σωματική βλάβη - Τροποποίηση των παρ. 1 και 2 του άρθρου 308 ΠΚ, στο Άρθρο 65: Επικίνδυνη σωματική βλάβη - Πλαίσιο ποινής - Τροποποίηση του άρθρου 309 ΠΚ, στο Άρθρο 66: Βαριά σωματική βλάβη - Αντικατάσταση του άρθρου 310 ΠΚ, και στο Άρθρο 67: Σωματική βλάβη από αμέλεια - Τροποποίηση της παρ. 1 του άρθρου 314 ΠΚ

Το 2017 με το νόμο 4478/2017 2 βασικές διαστάσεις της προστασίας του παιδιού από το κράτος. Η πρώτη είναι η τοποθέτηση ενός παιδιού σε δομή παιδικής προστασίας μετά από αίτημα άλλου κράτους μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η δεύτερη η δικαστική εξέταση ενός παιδιού θύματος βίας. Η διαδικασία της τοποθέτησης ενός παιδιού σε δομή παιδικής προστασίας ορίζεται στο δεύτερο μέρος του συγκεκριμένου νόμου με τίτλο «Προϋποθέσεις τοποθέτησης ανηλίκων σε ίδρυμα ή ανάδοχη οικογένεια από και προς κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης βάσει του άρθρου 56 του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, ο οποίος καταργεί τον Κανονισμό (ΕΚ) 1347/2000» και συγκεκριμένα στα άρθρα 33 έως 46. Η συγκεκριμένη διαδικασία έχει πολλά κοινά σημεία με την διαδικασία τοποθέτησης ενός παιδιού σε δομή παιδικής προστασίας μετά από αίτημα εθνικής αρχής ή υπηρεσίας, η οποία όμως δεν προβλέπεται ή περιγράφεται σε κάποιο νομικό κείμενο. Να σημειωθεί εδώ ότι η διαδικασία απομάκρυνσης των παιδιών δεν περιγράφεται ούτε στον παρόντα νόμο.

Σχετικά με την εξέταση των παιδιών θυμάτων ή μαρτύρων βίας προβλέπεται από τον συγκεκριμένο νόμο να γίνεται στα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, και όπου δεν υπάρχουν, από τα Αυτοτελή Γραφεία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής, σε συνεργασία με ειδικό παιδοψυχολόγο ή παιδοψυχίατρο των δομών ψυχικής υγείας και σε περίπτωση έλλειψής τους, ψυχολόγο ή ψυχίατρο. Επίσης εμπεριέχονται κατευθύνσεις για την εξέταση αυτή.

Και ενώ στο νόμο 2017 περιγράφεται αναλυτικά η διαδικασία τοποθέτησης ενός παιδιού σε δομή παιδικής προστασίας, το 2021 ο νόμος 4837/2021 (ΦΕΚ 178/Α/1-10-2021) «Πρόληψη και αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης ανηλίκων, Πρόγραμμα «Κυψέλη» για την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών σε βρεφικούς, βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς, διατάξεις για την προώθηση της αναδοχής και της υιοθεσίας, «Προσωπικός Βοηθός για τα Άτομα με Αναπηρία» και άλλες διατάξεις» έθεσε το απαραίτητο νομικό πλαίσιο για την δευτερογενή θυματοποίηση των παιδιών στις δομές παιδικής προστασίας και την πρόληψη αλλά και αντιμετώπισης της κακοποίησης μέσα στην δομή. Η ουσία του νόμου επικεντρώνεται στον ορισμό ενός υπεύθυνου παιδικής προστασίας σε όλους τους χώρους που διαβιούν παιδιά με την αρμοδιότητα να υποδέχονται και να καταγράφουν αναφορές και καταγγελίες κακοποίησης και να τις μεταβιβάζουν στις αρμόδιες αρχές. Επιπροσθέτως θέτει και το πλαίσιο εκπαίδευσης των εργαζομένων στις δομές αλλά και θεσπίζει Εθνικό Σύστημα Καταγραφής και Παρακολούθησης Αναφορών περιστατικών κακοποίησης ανηλίκων.

Ωστόσο και ο συγκεκριμένος δεν αναφέρει σχετικά με την απομάκρυνση των παιδιών από την βιολογική τους οικογένεια πριν την τοποθέτηση τους σε δομή παιδικής προστασίας.

2.2.1. Εθνικό Σχέδιο Δράσης Για τα Δικαιώματα του Παιδιού[18]

Με την Διακήρυξη της Βιέννης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα που υιοθετήθηκε στην την Παγκόσμια Διάσκεψη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου τον Ιούνιο του 1993, δόθηκε η

[18] https://www.ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2021/12/National_Action_Plan_for_the_Rights_of_the_Child.pdf

κατεύθυνση στα Κράτη να εκπονούν σχέδια δράσης για την προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Στις 17 Ιουνίου του 2021 ο Εθνικός Μηχανισμός Εκπόνησης, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης υιοθέτησε το «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 2015-2020» το οποίο είχε τεθεί σε διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης από τις 24 Νοεμβρίου 2014 έως τις 9 Ιανουαρίου 2015.

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης αφορά την περίοδο 2021-2023 και αποτελεί μία ολοκληρωμένη στρατηγική για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού. Μέσα στο Σχέδιο τονίζονται οι άξονες υψηλής προτεραιότητας και συγκεκριμένα:

1. Καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας και των επιπτώσεών της στα παιδιά.
2. Δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά.
3. Προστασία των παιδιών στο πλαίσιο των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών.
4. Διασφάλιση του δικαιώματος των παιδιών στην υγειά.
5. Δικαιώματα των παιδιών στην εκπαίδευση.
6. Προστασία της οικογένειας και των παιδιών στην κοινότητα – απόϊδρυματοποίηση.
7. Οριζόντια δράση για τα δικαιώματα των παιδιών με αναπηρία.

Ο έκτος άξονας αναφέρεται στην προστασία της οικογένειας και των παιδιών ενώ φαίνεται ότι προτεραιότητα της κυβέρνησης αποτελεί η μετατόπιση της επιλογής των χώρων παιδικής προστασίας ως πλαίσιο εναλλακτικής φροντίδας σε συνθήκες όπως αυτή της υιοθεσίας και της αναδοχής. Η στρατηγική της Ελληνικής Κυβέρνησης για την απόϊδρυματοποίηση φαίνεται και από την Κοινή Υπουργική Αριθμ. 40494 «Προϋποθέσεις ίδρυσης και λειτουργίας μονάδων Παιδικής Προστασίας και Φροντίδας (ΜοΠΠ) από νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα» που ανακοινώθηκε στις 11 Μαΐου 2022 όπου και σημειώνεται εντόνως η ανάγκη αποιδρυματοποίησης.

Κάποιες από τις νέες δράσεις που προβλέπονται στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου είναι:

- Η δημιουργία 100 Κέντρων Στήριξης Οικογένειας, συνδεδεμένων με τα Κέντρα Κοινότητας για την έμπρακτη στήριξη γονέων και παιδιών στα προβλήματα της καθημερινότητάς τους.

- Η αναμόρφωση του Οικογενειακού Δικαίου, με ρυθμίσεις μεταξύ άλλων για ζητήματα επιμέλειας τέκνων μετά το διαζύγιο
- Η δράση για τα παιδιά έγκλειστων γονέων (για τη διατήρηση της επικοινωνίας και επαφής των παιδιών με τους γονείς τους).

Και σε αυτό το νέο νομικό εγχείρημα η βαρύτητα διαφαίνεται να είναι στις συνθήκες εναλλακτικής φροντίδας των παιδιών και στην πρόληψη της βίας μέσα στην οικογένεια χωρίς να σημειώνεται κάτι σχετικό με τις διαδικασίες απομάκρυνσης των παιδιών.

2.2.2. Εθνικό Σχέδιο Δράσης Για Την Αντιμετώπιση Της Σεξουαλικής Βίας Κατά Των Ανηλίκων[19]

Το 2022, η ελληνική κυβέρνηση παρουσίασε το Εθνικό Σχέδιο Δράσης Για Την Καταπολέμηση Της Σεξουαλικής Βίας Κατά Των Ανηλίκων. Το ολοκληρωμένο αυτό Σχέδιο διαμορφώθηκε σε συνεργασία από 12 υπουργεία, υπό την εποπτεία της Προεδρίας της Κυβέρνησης, και περιλαμβάνει 11 γενικές πολιτικές και 80 συγκεκριμένες δράσεις που πρέπει να υλοποιηθούν από καθένα από τα συμμετέχοντα υπουργεία. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης προσδιορίζει τρεις στρατηγικούς στόχους που πρέπει να επιτευχθούν σε μια πενταετή περίοδο. Αυτοί είναι:

- η αναμόρφωση των θεσμικών διαδικασιών με φιλικές προς τα παιδιά διαδικασίες
- η επίτευξη μετρήσιμης μείωσης της συχνότητας εμφάνισης τέτοιων περιπτώσεων και
- η ενθάρρυνση μεγαλύτερης αναφοράς των περιπτώσεων στις αρμόδιες αρχές και υπηρεσίες.

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης εισάγει 11 νέες πολιτικές για την επίτευξη των στρατηγικών του στόχων. Οι πολιτικές αυτές περιλαμβάνουν τη δημιουργία ενός ενοποιημένου Εθνικού Πρωτοκόλλου Διαχείρισης Κρούσματος, τη δημιουργία Εθνικού Αρχείου Καταγραφής και Επιτήρησης Κρουσμάτων, ένα πλαίσιο για τον έλεγχο των εργαζομένων και των εθελοντών μέσω

[19] http://www.opengov.gr/ypep/wp-content/uploads/downloads/2022/10/20221007_f_%CE%95%CE%A3%CE%94-%CE%A0%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1_%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CF%8E%CE%BD_%CF%83%CE%B5%CE%BE%CE%BF%CF%85%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%B5%CE%BA%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7_%CE%A5%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%A3%CF%85%CE%BC%CE%B2%CF%8C%CF%8D%CE%BB%CE%B9%CE%BF-3.pdf

ενός Ειδικού Ποινικού Μητρώου για σεξουαλικά αδικήματα κατά ανηλίκων, την κατάρτιση των επαγγελματιών, την εφαρμογή πολιτικών προστασίας των παιδιών, τον ορισμό Υπευθύνων Προστασίας Παιδιών, τη διεξαγωγή εθνικής εκστρατείας ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, την ενδυνάμωση των παιδιών για την πρόληψη της δια ζώσης και διαδικτυακής σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης, την ενίσχυση των υπηρεσιών που εμπλέκονται στην παροχή βοήθειας στα παιδιά και τη δίωξη των δραστών, την επικαιροποίηση του υφιστάμενου πλαισίου μέσω θεσμικών παρεμβάσεων, τη βελτίωση της έρευνας σχετικά με την πρόληψη και την αντιμετώπιση της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών και τη σύμπραξη του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, του κυβερνητικού και του μη κυβερνητικού τομέα.

Είναι η πρώτη φορά που η Ελλάδα αναπτύσσει ένα ολοκληρωμένο Εθνικό Σχέδιο για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση, υπογραμμίζοντας τη δέσμευση της πολιτείας να αντιμετωπίσει αυτό το κρίσιμο ζήτημα.

2.3. Διεθνείς Δεσμεύσεις της Ελλάδας

2.3.1. Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού[20]

Η ανάγκη για την ύπαρξη ενός νομικού δεσμευτικού κειμένου για την προστασία του παιδιού ξεκίνησε στις αρχές του 19ου αιώνα, μια εποχή που το φαινόμενο της παιδικής εργασίας ήταν έντονο και υπήρχαν πολλά περιστατικά υπερεκμετάλλευσης και θανάτου παιδιών εξαιτίας ιδιαίτερα δύσκολων συνθηκών εργασίας. Έτσι το 1924 η κοινωνία των Εθνών επιχειρεί μια πρώτη απόπειρα αναγνώρισης και προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού σε παγκόσμια κλίμακα μέσα από την διακήρυξη της Γενεύης . Η Διακήρυξη της Γενεύης περιείχε πέντε στοιχειώδη και βασικά άρθρα :

Κάθε παιδί πρέπει να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέσα για την φυσιολογική του ανάπτυξη, τόσο σε υλικό όσο και σε πνευματικό επίπεδο.

Κάθε παιδί που πεινάει πρέπει να τρέφεται, κάθε παιδί που είναι άρρωστο πρέπει να λαμβάνει περίθαλψη, κάθε παιδί που είναι αβοήθητο πρέπει να λαμβάνει βοήθεια, κάθε παραβατικό παιδί

[20] https://www.e-nomothesia.gr/kat-anilikoi/nomos-2101-1992-phek-192-a-2-12-1992.html

πρέπει να αποκαθίσταται πίσω στην κοινωνία, κάθε ορφανό και κάθε άστεγο παιδί πρέπει να αποκτά στέγη και κάθε είδους βοήθεια.

Κάθε παιδί πρέπει να είναι το πρώτο άτομο που θα λαμβάνει ανακούφιση σε περιόδους δυστυχίας και πένθους.

Κάθε παιδί πρέπει να είναι σε θέση να βιοπορίζεται μόνο του και πρέπει να προστατεύεται ενάντια σε κάθε μορφή εκμετάλλευσης.

1. Κάθε παιδί πρέπει να ανατρέφεται μέσα στην συνειδητοποίηση των ταλέντων του, τα οποία πρέπει να αφιερώνονται στην υπηρεσία των συνανθρώπων του.

Η παραπάνω διακήρυξη είναι γνωστή και ως Παγκόσμιος Χάρτης για την Προστασία των Παιδιών.

Τριάντα πέντε χρόνια μετά, στις 20 Νοεμβρίου του 1959 ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε μία αναθεωρημένη μορφή της, με 10 συνολικά άρθρα διευρυμένου περιεχομένου. Τα άρθρα πλέον αναφέρουν :

1. Το παιδί απολαμβάνει όλα τα δικαιώματα που ορίζονται στην παρούσα Διακήρυξη. Κάθε παιδί, χωρίς καμία εξαίρεση, δικαιούται αυτά τα δικαιώματα, χωρίς διαχωρισμό ή διάκριση λόγω φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικής ή άλλης γνώμης, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, περιουσίας, γέννησης ή άλλης κατάστασης, είτε του εαυτού του ή της οικογένειάς του.
2. Το παιδί θα απολαμβάνει ειδική προστασία και θα του παρέχονται ευκαιρίες και διευκολύνσεις, από το νόμο και με άλλα μέσα, ώστε να μπορεί να αναπτυχθεί σωματικά, ψυχικά, ηθικά, πνευματικά και κοινωνικά με υγιή και φυσιολογικό τρόπο και σε συνθήκες ελευθερίας και αξιοπρέπειας. Κατά τη θέσπιση νόμων για το σκοπό αυτό, το ύψιστο συμφέρον του παιδιού θα πρέπει να ληφθεί υπόψη.
3. Το παιδί δικαιούται από τη γέννησή του όνομα και ιθαγένεια.
4. Το παιδί απολαμβάνει τα οφέλη της κοινωνικής ασφάλειας. Δικαιούται να μεγαλώσει και να αναπτυχθεί με υγεία. Για το σκοπό αυτό, παρέχεται ειδική φροντίδα και προστασία τόσο σε αυτό όσο και στη μητέρα του, συμπεριλαμβανομένης της κατάλληλης

προγεννητικής και μεταγεννητικής φροντίδας. Το παιδί έχει δικαίωμα σε επαρκή διατροφή, στέγαση, αναψυχή και ιατρικές υπηρεσίες.

5. Στο παιδί που έχει σωματική, ψυχική ή κοινωνική αναπηρία θα δοθεί η ειδική θεραπεία, εκπαίδευση και φροντίδα που απαιτεί η ιδιαίτερη κατάστασή του.
6. Το παιδί, για την πλήρη και αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, χρειάζεται αγάπη και κατανόηση. Όπου είναι δυνατόν, θα μεγαλώσει υπό τη φροντίδα και την ευθύνη των γονέων του, και, σε κάθε περίπτωση, σε ατμόσφαιρα στοργής και ηθικής και υλικής ασφάλειας · ένα παιδί στα τρυφερά του χρόνια, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις, δεν πρέπει να χωριστεί από τη μητέρα του. Η κοινωνία και οι δημόσιες αρχές έχουν το καθήκον να παρέχουν ιδιαίτερη φροντίδα σε παιδιά χωρίς οικογένεια και σε εκείνα χωρίς επαρκή μέσα στήριξης. Είναι επιθυμητή η καταβολή κρατικής και άλλης βοήθειας για τη διατήρηση των παιδιών των πολύτεκνων οικογενειών.
7. Το παιδί δικαιούται να λάβει εκπαίδευση, η οποία θα είναι δωρεάν και υποχρεωτική, τουλάχιστον στα πρώτα στάδια. Θα του δοθεί μια εκπαίδευση η οποία θα προάγει τη γενική κουλτούρα του και θα του δίνει τη δυνατότητα, με βάση την αρχή ίσων ευκαιριών, να αναπτύξει τις ικανότητές του, την ατομική του κρίση και το αίσθημα ηθικής και κοινωνικής του ευθύνης και να γίνει χρήσιμο μέλος της κοινωνίας. Το συμφέρον του παιδιού είναι η κατευθυντήρια αρχή των υπευθύνων για την εκπαίδευση και την καθοδήγησή του. ότι η ευθύνη ανήκει καταρχήν στους γονείς του. Το παιδί θα έχει πλήρη δυνατότητα για παιχνίδι και αναψυχή, η οποία θα πρέπει να απευθύνεται στους ίδιους σκοπούς με την εκπαίδευση. Η κοινωνία και οι δημόσιες αρχές θα πρέπει να καταβάλλουν κάθε προσπάθεια να προωθήσουν την απόλαυση αυτού του δικαιώματος.
8. Σε κάθε περίπτωση, το παιδί θα είναι από τα πρώτα άτομα που θα λάβουν προστασία και ανακούφιση.
9. Το παιδί θα πρέπει να προστατεύεται από κάθε μορφής παραμέληση, σκληρότητα και εκμετάλλευση. Δεν θα αποτελεί υποκείμενο εκμετάλλευσης, σε οποιαδήποτε μορφή. Το παιδί δεν επιτρέπεται να εργαστεί πριν από την κατάλληλη ελάχιστη ηλικία. σε καμία περίπτωση δεν θα του επιβληθεί ή θα του επιτραπεί να ασχοληθεί με οποιοδήποτε επάγγελμα ή εργασία που θα έβλαπτε την υγεία ή την εκπαίδευσή του ή θα παρέμβαινε στη σωματική, ψυχική ή ηθική του ανάπτυξη.

10. Το παιδί προστατεύεται από πρακτικές που ενδέχεται να προωθήσουν φυλετικές, θρησκευτικές και κάθε άλλη μορφή διάκρισης. Θα μεγαλώσει με πνεύμα κατανόησης, ανεκτικότητας, φιλίας μεταξύ των λαών, ειρήνης και καθολικής αδελφοσύνης, και με πλήρη συνείδηση ότι η ενέργεια και τα ταλέντα του πρέπει να αφιερωθούν στην υπηρεσία των συνανθρώπων του.

Στην αναθεωρημένη λοιπόν έκδοση και η έννοια της προστασίας από την κακοποίηση – παραμέληση παιδιών εισήχθη ως βασικό δικαίωμα των παιδιών. Αξίζει να σημειωθεί ότι η έννοια της κακοποίησης παραμέλησης παιδιών ήταν έως ένα βαθμό συνδεδεμένη με την παιδική εργασία γι' αυτόν τον λόγο και συνυπάρχουν στο ίδιο άρθρο.

Το 1989 έγινε η τελική, μέχρι σήμερα, αναθεώρηση της Διακήρυξης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία αποτελεί το βασικό νομικό κείμενο για την προστασία των παιδιών τόσο παγκοσμίως όσο και στην Ελλάδα. Η συγκεκριμένη Διακήρυξη υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. το 1989, και στην Ελλάδα κυρώθηκε στις 2 Δεκεμβρίου 1992 με τον Ν. 2101/92 ως «Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού» και αποτελεί εθνικό δίκαιο με αυξημένη τυπική ισχύ δηλαδή υπερισχύει σε περίπτωση αντίθετης διάταξης νόμου (Υπουργείο Δικαιοσύνης, 2014).

Αποτελείται από 54 άρθρα, τα οποία ομαδοποιούνται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες (Λουμάκου & Μπεζέ, 2006):

- Δικαιώματα συνδεδεμένα την προστασία
- Δικαιώματα συνδεδεμένα με την κοινωνική ευημερία
- Δικαιώματα συνδεδεμένα με τις κοινωνικές και πολιτικές ελευθερίες

Όπως φαίνεται η έννοια της προστασίας του παιδιού παίζει σημαντικό ρόλο στην σύμβαση, ένα από τα άρθρα που σχετίζεται με την προστασία των παιδιών, είναι το άρθρο 2. Μέσα από το συγκεκριμένο άρθρο τονίζεται ιδιαίτερα η αρχή της ισότητας, και ότι όλα τα παιδιά που διαμένουν σε ένα κράτος να μπορούν να απολαμβάνουν τα ίδια προνόμια, την ίση πρόσβαση σε υπηρεσίες και κυρίως την ίδια μεταχείριση. Αποτελεί ένα από τα πιο ενδιαφέροντα και σημαντικά άρθρα το οποίο υπαγορεύει την παραβίαση του δικαιώματος των παιδιών στην ίση μεταχείριση όταν οι νομοθετικές ρυθμίσεις αλλά και οι υπηρεσίες δεν λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για να μπορούν να απευθυνθούν σε όλα τα παιδιά. Επίσης είναι ένα σημαντικό άρθρο που τονίζει την

ακαταλληλότητα όταν μέσα στο ίδιο κράτος, από περιοχή σε περιοχή εφαρμόζονται άλλες πολιτικές και άλλες υπηρεσίες για τα παιδιά.

Το άρθρο 3 τονίζει στην δεύτερη παράγραφο την ανάγκη αλλά και υποχρέωση να λαμβάνονται υπόψη σε όλες τις αποφάσεις τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των γονέων. Σε οποιοδήποτε λοιπόν σχεδιασμό ενεργειών και δράσεων για την υποστήριξη του παιδιού και των δικαιωμάτων του, θα πρέπει να μεριμνάται και να λαμβάνονται εξίσου υπόψη τα δικαιώματα των γονέων του. Με λίγα λόγια, σημειώνεται ότι αναφαίρετο κομμάτι των δικαιωμάτων των παιδιών είναι τα δικαιώματα των γονιών του.

Μέσα από το άρθρο 9 τονίζεται το δικαίωμα των παιδιών να βρίσκονται με την οικογένεια τους, εκτός εάν οι αρμόδιες αρχές του κάθε κράτους αποφασίσουν ότι ο αποχωρισμός είναι αναγκαίος εάν εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Γενικά ο όρος «το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού» διακατέχει όλα τα άρθρα της σύμβασης και το καθιστά ως το πρωταρχικό κριτήριο για όλα τα ζητήματα που αφορούν ένα παιδί. Ωστόσο η έννοια είναι αρκετά γενική και ενέχει ο κίνδυνος για υποκειμενικές εκτιμήσεις και σχεδιασμό δράσεων οι οποίες πρακτικά απέχουν από την έννοια «το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού» και ως εκ τούτου η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού των Ηνωμένων Εθνών εξέδωσε στις 29 Μαΐου του 2013 το Γενικό Σχόλιο πάνω στο άρθρο 3 της Διεθνούς Σύμβασης (στο οποίο πρώτα αναφέρεται η έννοια του βέλτιστου συμφέροντος) με τίτλο «General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)» . Στο συγκεκριμένο σχόλιο τονίζεται η ευελιξία και η προσαρμοστικότητα που έχει και θα πρέπει να έχει ο όρος «βέλτιστο συμφέρον του παιδιού», ωστόσο αναφέρεται ο κίνδυνος ο όρος να χρησιμοποιηθεί καταχρηστικά και να πραγματοποιηθούν ενέργειες και δράσεις που τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα θα βλάψουν το παιδί. Γι’ αυτόν τον λόγο δόθηκαν συγκεκριμένες διαστάσεις που πρέπει να ληφθούν υπόψη προκειμένου να ληφθεί μια απόφαση που θα εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Οι διαστάσεις αυτές είναι:

- Η άποψη, γνώμη του παιδιού
- Η ταυτότητα του παιδιού
- Η διατήρηση του οικογενειακού περιβάλλοντος και διατήρηση σχέσεων
- Η φροντίδα, προστασία και ασφάλεια του παιδιού
- Πιθανή κατάσταση ευπάθειας, αδυναμίας ή αναπηρίας του παιδιού

- Το δικαίωμα του παιδιού στην υγεία
- Το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση

Γενικά η εκτίμηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού είναι μια διαρκής διαδικασία, η οποία θα πρέπει να προσαρμόζεται τόσο στα ατομικά χαρακτηριστικά του παιδιού όσο και με τις συνθήκες μέσα στις οποίες το παιδί ζει και εξελίσσεται, και ταυτόχρονα να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες του παιδιού και η κατάσταση στην οποία βρίσκεται. Όλα τα παραπάνω απαιτούν μια διαρκή και συνεχή διαδικασία αξιολόγησης.

Αξίζει όμως να σημειωθεί πως «το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού» ενδέχεται να έρθει σε σύγκρουση με τις απόψεις και επιθυμίες του παιδιού.

Μέσα από το άρθρο 12 τονίζεται μια σημαντική διάσταση σε όλη την διαδικασία λήψης αποφάσεων για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού. Συγκεκριμένα αναφέρεται στον σεβασμό της άποψης, επιθυμίας και της γνώμης του παιδιού και το δικαίωμα ακρόασής του πριν τη ληφθεί οποιαδήποτε απόφαση που το αφορά. Ωστόσο στην καθημερινή πρακτική πολλοί επαγγελματίες υποτιμούν την δυνατότητα και συνεπακόλουθα το δικαίωμα αυτό των παιδιών, θεωρώντας ότι ανεξαρτήτως του αναπτυξιακού τους σταδίου δεν είναι σε θέση να γνωρίζουν το συμφέρον τους και άρα δεν τίθεται θέμα να ερωτηθούν,

Ήδη από την 1 Ιουλίου του 2009, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού των Ηνωμένων Εθνών εξέδωσε το Γενικό Σχόλιο πάνω στο άρθρο 12 «The right of the child to be heard" οπού στην παράγραφο 3 αναφέρει και χαρακτηρίζει το δικαίωμα αυτό με την λέξη «συμμετοχή» και την νοηματοδοτεί ως τον αμοιβαίο διάλογο και ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ παιδιών και ενηλίκων, οπού με σεβασμό ακούγονται όλες οι απόψεις και καταλήγουν σε μια απόφαση.

Το άρθρο 19 είναι το πρώτο άρθρο της Διακήρυξης για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο οποίο γίνεται σαφής αναφορά στην έννοια βία κατά του παιδιού ενώ σημειώνεται η διάσταση της αποτελεσματικότητας των κοινωνικών προγραμμάτων που υλοποιούνται για το χαρακτηρισμό, την αναφορά, την παραπομπή, την ανάκριση, την περίθαλψη και την παρακολούθηση της εξέλιξής τους στις περιπτώσεις που τα παιδιά δέχονται βία.

Ένα δεύτερο σημείο που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι η έννοια της «αποτελεσματικότητας» όπως αναφέρεται στην παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου. Συγκεκριμένα περιγράφει την ανάγκη

για αποτελεσματικές διαδικασίες. Η έννοια της αποτελεσματικότητας είναι μια έννοια στενά συνδεδεμένη με την έννοια του impact assessment (εκτίμηση επιπτώσεων). Υπό αυτό το πρίσμα η αποτελεσματικότητα αξιολογείται σε τέσσερις διαστάσεις: στην αποτελεσματικότητα σε σχέση με τις διαδικασίες, στην αποτελεσματικότητα σε σχέση με την ουσία της υπό αξιολόγησης δράσης, στην αποτελεσματικότητα της διαδραστικότητας στην αποτελεσματικότητα καθιέρωσης ενός προτύπου ή κανόνα (Chanchitpricha & Bond, 2013).

Μέσα από το άρθρο 20 προβλέπεται η υποχρέωση των κρατών να μεριμνούν για μια εναλλακτική επιμέλεια και φροντίδα των παιδιών, σε περίπτωση που κριθεί απαραίτητη η απομάκρυνση τους από το οικογενειακό τους περιβάλλον. Με τον όρο εναλλακτική επιμέλεια νοείται οποιαδήποτε μορφή πραγματικής φροντίδας του παιδιού πέρα από την φροντίδα μέσα στην βιολογική του οικογένεια με μορφές όπως αυτής της αναδοχής, της kafalah του ισλαμικού δικαίου, της υιοθεσίας ή της τοποθέτησης σε ίδρυμα για παιδιά.

Να σημειωθεί ότι με τον όρο «Kafalah» νοείται στο ισλαμικό δίκαιο μια κατάσταση παρόμοια με την υιοθεσία, αλλά που το παιδί διατηρεί το οικογενειακό του όνομα, τα κληρονομικά του δικαιώματα όπως αυτά απορρέουν από την βιολογική του οικογένεια ενώ ταυτόχρονα έχει και επαφές με τους βιολογικούς του γονείς και όλη την οικογένεια (Assim & Sloth-Nielsen, 2014).

Μέσα από το άρθρο 34 γίνεται συγκεκριμένη αναφορά για την ανάγκη προστασίας του παιδιού από κάθε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και σεξουαλικής βίας ενώ επεκτείνει και τον ορισμό της σεξουαλικής κακοποίησης και στην παιδική πορνογραφία.

Η έννοια της θεραπείας και της κοινωνικής επανένταξης κάθε παιδιού θύματος κακοποίησης τονίζεται μέσα από την Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού τονίζεται στο άρθρο 39. Τα παιδιά που έχουν βιώσει κακοποίηση ή / και παραμέληση σε γενικές γραμμές αντιμετωπίζουν προβλήματα κατάθλιψης, άγχους και διαταραχή μετατραυματικού στρες, ωστόσο έχουν αναπτυχθεί και αξιολογηθεί ως αποτελεσματικά πολλά θεραπευτικά μοντέλα και πρωτόκολλα (Fiona & Reginald, 2010).

2.3.2. Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία και άλλες διατάξεις.[21]

[21] https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bcbf8aa2

Με την αυξανόμενη χρήση της τεχνολογίας και την αύξηση των κρουσμάτων του σεξουαλικού τουρισμού η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ έθεσε σε ισχύ το 2000 το «Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία και άλλες διατάξεις» μέσα από το οποίο ορίζονται μέτρα για την προστασία των παιδιών σε σχέση με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία και ταυτόχρονα μέτρα που διασφαλίζουν τα δικαιώματα των παιδιών σε όλα τα στάδια της διαδικασίας της ποινικής δικαιοσύνης.

Η Ελλάδα στις 21 Δεκεμβρίου 2007 προχώρησε στην κύρωση του συγκεκριμένου πρωτοκόλλου με τον νόμο 3625/2007, ο οποίος δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 290, τ. Α'.

2.3.3. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και τη Σεξουαλική Κακοποίηση[22]

Η Ελλάδα στις 17 Δεκεμβρίου 2008 ενσωμάτωσε στο εθνικό της δίκαιο με τον νόμο 3727/2008 (ΦΕΚ 257/Α/18-12-2008) την σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και τη Σεξουαλική Κακοποίηση, γνωστή και ως σύμβαση Lanzarote.

Η σύμβαση περιλαμβάνει 50 άρθρα που αφορούν τόσο την πρόληψη και προστασία του παιδιού από σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση όσο και την δίωξη των σεξουαλικών παραβατών.

2.3.4. Ευρωπαϊκή Σύμβαση Για Την Άσκηση Των Δικαιωμάτων Των Παιδιών[23]

Στις 20 Μαΐου 1997 η Ελλάδα επικύρωσε με τον νόμο 2502/1997 (ΦΕΚ 103/Α/28-5-1997) την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την άσκηση των Δικαιωμάτων των Παιδιών. Στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την άσκηση των Δικαιωμάτων των Παιδιών δεν γίνεται σαφής αναφορά για θέματα που αφορούν την βία κατά των παιδιών. Ωστόσο ορίζονται σημαντικά διαδικαστικά θέματα που αφορούν την επαφή του παιδιού με τις δικαστικές αρχές, ορίζοντας διαδικασίες, δικαιώματα του

[22] https://rm.coe.int/168046e1d0

[23] https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4c469e252

παιδιού αλλά και χρόνους απόκρισης του δικαστικού συστήματος σε θέματα που αφορούν τα παιδιά.

2.3.5. Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού[24]

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε στις 24 Μαρτίου 2021 την πρώτη ολοκληρωμένη Στρατηγική της ΕΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, μέσα από έξι θεματικούς τομείς:

1. **Τα παιδιά ως συντελεστές αλλαγής στη δημοκρατική ζωή**: Η Επιτροπή προτείνει μια σειρά δράσεων – από τη δημιουργία νομικών κειμένων φιλικών προς τα παιδιά, έως τη διεξαγωγή διαβουλεύσεων με παιδιά στο πλαίσιο της Διάσκεψης για το Μέλλον της Ευρώπης και την εφαρμογή του Συμφώνου για το Κλίμα και της Πράσινης Συμφωνίας. Τα κράτη μέλη θα πρέπει επίσης να επιτρέπουν τη συμμετοχή των παιδιών στη δημόσια και δημοκρατική ζωή.
2. **Το δικαίωμα των παιδιών να αξιοποιούν πλήρως τις δυνατότητές τους ανεξάρτητα από το κοινωνικό τους υπόβαθρο**: Η Επιτροπή επιδιώκει να δημιουργήσει την Ευρωπαϊκή Εγγύηση για τα Παιδιά με στόχο την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η Επιτροπή θα ασχοληθεί επίσης, για παράδειγμα, με την ψυχική υγεία των παιδιών και θα συμβάλει στην υποστήριξη της υγιεινής και βιώσιμης διατροφής στα σχολεία της ΕΕ. Η Επιτροπή θα αγωνιστεί για καλύτερα πρότυπα πρώιμης εκπαίδευσης και φροντίδας σε ολόκληρη την ΕΕ και θα αναπτύξει ποιοτική εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς.
3. **Το δικαίωμα των παιδιών να μην υπόκεινται σε βία**: Η Επιτροπή θα προτείνει νομοθεσία για την καταπολέμηση της βίας λόγω φύλου και της ενδοοικογενειακής βίας και θα φέρει προς συζήτηση συστάσεις για την πρόληψη επιβλαβών πρακτικών κατά των γυναικών και των κοριτσιών. Τα κράτη μέλη καλούνται να δημιουργήσουν ολοκληρωμένα συστήματα προστασίας των παιδιών και να βελτιώσουν τη λειτουργία τους, καθώς και να ενισχύσουν την αντιμετώπιση της βίας στα σχολεία και να υιοθετήσουν εθνική νομοθεσία προκειμένου να τεθεί τέλος στη σωματική τιμωρία σε όλα τα περιβάλλοντα.

[24] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_1226

4. **Το δικαίωμα των παιδιών σε δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά, ως θυμάτων, μαρτύρων, υπόπτων, κατηγορούμενων για διάπραξη εγκλήματος ή διαδίκων σε οποιαδήποτε νομική διαδικασία**. Η Επιτροπή, για παράδειγμα, θα συμβάλει στην εξειδικευμένη δικαστική κατάρτιση και θα συνεργαστεί με το Συμβούλιο της Ευρώπης για την εφαρμογή των Κατευθυντήριων Γραμμών του 2010 για Δικαιοσύνη Φιλική προς τα Παιδιά. Τα κράτη μέλη καλούνται να υποστηρίξουν την εκπαίδευση, για παράδειγμα, και να αναπτύξουν ισχυρές εναλλακτικές λύσεις στη δικαστική δράση, όπως εναλλακτικές λύσεις αντί της κράτησης ή της διαμεσολάβησης σε αστικές υποθέσεις.
5. **Το δικαίωμα των παιδιών να περιηγούνται με ασφάλεια στο ψηφιακό περιβάλλον και να αξιοποιούν τις ευκαιρίες του**: Η Επιτροπή θα ενημερώσει την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για ένα Καλύτερο Διαδίκτυο για τα Παιδιά και ο προτεινόμενος Νόμος περί Ψηφιακών Υπηρεσιών αποσκοπεί να προσφέρει μια ασφαλή διαδικτυακή εμπειρία. Η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν αποτελεσματικά τους κανόνες για την προστασία των παιδιών οι οποίοι περιλαμβάνονται στην αναθεωρημένη Οδηγία για τις Υπηρεσίες Οπτικοακουστικών Μέσων και να υποστηρίξουν την ανάπτυξη των βασικών ψηφιακών δεξιοτήτων των παιδιών. Η Επιτροπή προτρέπει επίσης τις εταιρείες Τεχνολογίας Πληροφοριών και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) να αντιμετωπίσουν την επιβλαβή συμπεριφορά στο διαδίκτυο και να αφαιρούν το παράνομο περιεχόμενο.
6. **Τα δικαιώματα των παιδιών σε όλο τον κόσμο**: Τα δικαιώματα των παιδιών είναι οικουμενικά και η ΕΕ ενισχύει τη δέσμευσή της για προστασία, προώθηση και εκπλήρωση αυτών των δικαιωμάτων σε παγκόσμιο και πολυμερές επίπεδο. Αυτό θα επιτευχθεί, για παράδειγμα, με τη διάθεση του 10% της χρηματοδότησης της ανθρωπιστικής βοήθειας για την εκπαίδευση σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και παρατεταμένες κρίσεις. Η Επιτροπή θα προετοιμάσει ένα Σχέδιο Δράσης για τη Νεολαία έως το 2022 προκειμένου να προωθήσει τη συμμετοχή των νέων και των παιδιών παγκοσμίως και να ενισχύσει τις δυνατότητες προστασίας των παιδιών στο πλαίσιο των Αντιπροσωπειών της ΕΕ. Η Επιτροπή διατηρεί επίσης πολιτική μηδενικής ανοχής για την παιδική εργασία.

2.3.6. Φιλική Προς το Παιδί Δικαιοσύνη

Υψίστης σημασίας, για τα δικαιώματα των παιδιών, είναι ο ορισμός των δικαιωμάτων σύμφωνα με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης[25]. Μια αναφορά στα πιο σημαντικά είναι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια (άρθρο 1), η απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων ποινών ή μεταχείρισης (άρθρο 4), το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια (άρθρο 6), το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (άρθρο 7), το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρθρο 8), η απαγόρευση διακρίσεων (άρθρο 21), τα δικαιώματα του παιδιού (άρθρο 24) και το δικαίωμα προσφυγής (άρθρο 47) (FRA, 2015).

Είναι υποχρέωση όλων των κρατών που αποτελούν την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε) να φροντίζουν να δίνουν την ύψιστη σημασία στο συμφέρον του παιδιού μέσω των πράξεων που αφορούν τα παιδιά. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό, μάλιστα, να πραγματοποιείται όταν τα παιδιά βρίσκονται εν μέσω δικαστικών διαμαχών, τόσο σε αστικό όσο και σε ποινικό επίπεδο. Οι διαδικασίες αυτές είναι αρκετά αγχωτικές για τα παιδιά και υποβόσκει μεγάλη πιθανότητα να υπάρξει ψυχικός τραυματισμός, εάν οι διαδικασίες δεν είναι φιλικές προς αυτά ή οι άνθρωποι οι οποίοι έχουν αναλάβει την εκάστοτε υπόθεση, δεν είναι επαρκώς καταρτισμένοι. Ενδιαφέρον αποτελεί η συλλογή στοιχείων. Πιο συγκεκριμένα, το 2010 σε 11 κράτη μέλη 74.000 παιδιά έπεσαν θύματα αξιόποινων πράξεων και 495.000 παιδιά συμμετείχαν σε υποθέσεις διαζυγίου. Η μεταχείριση των παιδιών κατά την δικαστική διαδικασία, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών, που ασχολείται με τα δικαιώματα των παιδιών και έχει επικυρωθεί από όλα τα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε) (FRA, 2015).

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, μέσω των συστηματικών και μελετώμενων οδηγιών που δίνει στα Κράτη – Μέλη, δείχνει πόσο υπέρμαχη της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης είναι ενώ συμμετέχει ενεργά ως προς την βελτίωση της προστασίας δικαιωμάτων των παιδιών στα δικαστικά συστήματα των χωρών. Οι ανωτέρω οδηγίες που εκδόθηκαν από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 2010, προασπίζουν τα δικαιώματα των παιδιών στην ακρόαση, την προστασία και την αμερόληπτη μεταχείριση. Προκειμένου να βολιδοσκοπήσει κατά πόσο οι οδηγίες και οι παρεμβάσεις λαμβάνουν χώρα, συλλέχθηκαν και αναλύθηκαν στοιχεία υπό την αιγίδα της

[25] https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf

Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε συνεργασία με τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA, 2016).

Από την συλλογή και αξιολόγηση των στοιχείων, προέκυψε ότι υπάρχει μεγάλο περιθώριο βελτίωσης του συστήματος της δικαιοσύνης ώστε να γίνει φιλικό προς τα παιδιά σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε). Η συμμετοχή των παιδιών σε ποινικούς και αστικούς διαξιφισμούς παρουσιάζει έντονη ανομοιογένεια, τόσο μεταξύ των Κρατών – Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε) όσο και στο εσωτερικό των χωρών αυτών. Αυτό μαρτυρά ότι πρέπει να δοθούν σαφείς και ακριβείς οδηγίες, καθώς και συστηματική εποπτεία των οδηγιών αυτών (FRA, 2014).

Το περιβάλλον του δικαστηρίου ενδέχεται να δημιουργεί τρόμο στα παιδιά, ως εκ τούτου θα πρέπει να γίνουν ενέργειες για να είναι φιλικό αναφορικά με τις ανάγκες των παιδιών. Θα μπορούσαν τα δικαστήρια να μην φέρνουν σε επαφή τα παιδιά με τον κατηγορούμενο κατά μέτωπο ή τους μάρτυρες, ακόμα και να φροντίζουν να γίνεται κατανοητή η διαδικασία από τα παιδιά. Δυστυχώς, οι πρακτικές αυτές δεν είναι ευρέως λειτουργικές από τα δικαστήρια. Δημιουργώντας ένα σύστημα δικαιοσύνης φιλικό προς τα παιδιά, βελτιώνεται όχι μόνο η προστασία των παιδιών αλλά και η λειτουργία δικαιοσύνης. Τα πορίσματα των ερευνών δίνουν την δυνατότητα στα Κράτη – Μέλη να εντοπίσουν τις αδυναμίες και τα κενά των δικαστικών διαδικασιών, με κύριο στόχο την βελτίωση των πρακτικών του δικαστικού συστήματος. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) επισημαίνει την δυσκολία εφαρμογής πολιτικών, λόγω μη φερέγγυων δεδομένων (FRA, 2016).

Εξαιτίας λοιπόν, αυτών των δυσκολιών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ο F.R.A κατέγραψαν λεπτομερώς τις προσπάθειες που έχουν γίνει. Το 2010, ο F.R.A, χρησιμοποίησε συγκεκριμένους δείκτες που δημιούργησε με σκοπό να βοηθήσουν στην συλλογή δεδομένων. Τους δείκτες αυτούς, τους εξέλιξε το 2012 περισσότερο σχετικά με την απονομή δικαιοσύνης στο Οικογενειακό Δίκαιο (FRA, 2013).

Οι δείκτες έχουν δημιουργηθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να συμμορφώνονται σύμφωνα με το πρότυπο των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, το οποίο έχει εκπονηθεί από τον Ύπατο Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών (FRA, 2013).

Η διάκριση των δεικτών ακολουθεί παρακάτω:

1. **Δομικοί Δείκτες,** οι οποίοι έχουν ως σκοπό να βοηθούν τους φορείς στην άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
2. **Δείκτες Διαδικασιών**, όπου μετρούν τον βαθμό πραγματοποίησης αυτών των προτύπων.
3. **Δείκτες Αποτελεσμάτων**, οι οποίοι μετρούν τα αποτελέσματα.

Ο F.R.A λοιπόν, για να αποκτήσει μια ολοκληρωμένη εικόνα, ερεύνησε 10 χώρες Κράτη – Μέλη (Βουλγαρία, Κροατία, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Πολωνία, Ρουμανία, Ισπανία και Ηνωμένο Βασίλειο). Η έρευνα έγινε έχοντας ως κύριο σκοπό την χαρτογράφηση των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης αλλά και τον τρόπο συμμετοχής των παιδιών στις ποινικές διαδικασίες. Το περιεχόμενο της έρευνας ήταν η καταγραφή των εμπειριών και οι απόψεις των επαγγελματιών που συμμετέχουν ενεργά σε ποινικές και αστικές δικαστικές διαδικασίες. Καταγράφηκαν επίσης και εμπειρίες παιδιών που συμμετείχαν σε δικαστικές διαδικασίες, όντες θύματα ή μάρτυρες. Στο πρώτο μέρος του έργου, όσον αφορά τα παιδιά και την δικαιοσύνη, καταγράφονται οι γνώμες των επαγγελματιών. Εξετάζονται οι μαρτυρίες 570 ανθρώπων από διαφορετικά επαγγέλματα. Είναι επαγγελματίες από τον χώρο των δικαστών, εισαγγελέων, δικηγόρων, δικαστικών υπαλλήλων, αστυνομικών, κοινωνικών λειτουργών και ψυχολόγων, που σε καθημερινή βάση έρχονται σε επαφή με παιδιά που συμμετέχουν σε δικαστικές διαδικασίες (FRA, 2016).

Από τις απαντήσεις που δόθηκαν από τους επαγγελματίες, κατά πλειοψηφία, δόθηκε έμφαση στην ανάγκη για συνεχή και ξεκάθαρα πρότυπα για όλους τους συμμετέχοντες επαγγελματίες των δικαστικών διαδικασιών, καθώς και για εποπτεία της εφαρμογής τους. Βέβαια, η έρευνα που έγινε και στα παιδιά, επιβεβαιώνει το πόρισμα των επαγγελματιών. Από την οπτική γωνία των παιδιών, η στάση των επαγγελματιών αποτελεί βασικό στοιχείο ώστε οι δικαστικές διαδικασίες να γίνουν φιλικές προς τα παιδιά και εκείνα να νιώθουν ασφάλεια και άνεση (FRA, 2016).

Όταν τα παιδιά βιώσουν στην πράξη ότι οι επαγγελματίες ενδιαφέρονται ειλικρινά, ακούν προσεκτικά την άποψη τους και είναι φιλικοί, τότε υπάρχουν αρκετές πιθανότητες τα παιδιά, να αναφέρουν ότι η αντιμετώπιση τους είναι δίκαιη και προπάντων ότι εξυπηρετεί το συμφέρον τους. Μην ξεχνάμε ότι τέτοιες μαρτυρίες παιδιών, όπου έχουν θετική αντιμετώπιση από τους επαγγελματίες, είναι πιθανό να προσδώσουν σε αυτούς τα προνόμια να χρησιμοποιούν χώρους ακροάσεων φιλικούς προς τα παιδιά και να παρέχουν πληροφορίες φιλικές και κατάλληλες για την ηλικία τους. Την σημαντικότητα της μεταχείρισης των παιδιών από τους επαγγελματίες,

καθιστά σαφές το γεγονός ότι πρέπει να καταρτιστούν επαρκώς. Εξίσου σημαντικό στοιχείο για τα παιδιά, είναι η δική τους συμμετοχή (FRA, 2014).

Όπως οι επαγγελματίες, έτσι και τα παιδιά τόνισαν την ανάγκη να ενημερώνονται και να υποστηρίζονται σε όλη την διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών καθώς και να εφαρμόζονται δικονομικές εγγυήσεις με σκοπό την εξασφάλιση της συμμετοχής τους. Παιδιά και επαγγελματίες, έκαναν συγκεκριμένες προτάσεις στον FRA ώστε να γίνουν οι δικαστικές διαδικασίες πιο φιλικές προς τα παιδιά (FRA, 2014).

Μείζονος σημασίας για τον τρόπο συμμετοχής του παιδιού στις δικαστικές διαδικασίες, είναι η ωριμότητα. Όσοι από τους επαγγελματίες ερωτήθηκαν, αναφέρουν ότι οι αξιολογήσεις που βασίζονται στην ωριμότητα αποτελούν μεμονωμένες γνωμοδοτήσεις δικαστών ή εξαρτώνται από την ηλικιακή κατηγορία, χωρίς να υπάρχουν σαφή κριτήρια. Διάφορες μέθοδοι, όπως η αξιολόγηση ικανότητας «Gillick» που εφαρμόζεται στο Ηνωμένο Βασίλειο, δεν εφαρμόζονται σε όλες τις χώρες. Δεν υπάρχει δηλαδή, μια ενιαίου τύπου αξιολόγηση. Αρκετοί μάλιστα, υποτιμούν τις γνώσεις και την αντίληψη των παιδιών, διότι και οι ίδιοι δεν έχουν το κατάλληλο υπόβαθρο γνώσεων αλλά και το προνόμιο της αντίληψης των συμπεριφορών των παιδιών (FRA, 2016).

Το δικαίωμα ακρόασης δεν είναι υποχρέωση, και τα παιδιά τονίζουν ότι θα πρέπει να έχουν τον λόγο για το πως θα πραγματοποιηθεί μια ακρόαση. Θα πρέπει οι επαγγελματίες να κατανοήσουν το γεγονός ότι τα παιδιά έχουν πολλές και σαφείς απόψεις για το πως οι δικαστικές διαδικασίες μπορούν να είναι πιο φιλικές. Πρέπει επίσης να κατανοήσουν ότι τα παιδιά δεν μπορούν να επικοινωνήσουν με τον ίδιο τρόπο που επικοινωνούν οι ενήλικες, ιδιαίτερα όταν μιλάμε για μικρότερες ηλικίες. Στις περιπτώσεις δε, που τα παιδιά επιλέγουν να συμμετάσχουν σε μια δικαστική διαδικασία, πρέπει να τηρηθούν επιπλέον μέτρα που θα διευκολύνουν την συμμετοχή τους (FRA, 2013).

Τα μέτρα αυτά εξαρτώνται από την ηλικία του παιδιού, την αντιληπτική του ικανότητα, την ωριμότητα που διαθέτει, τυχόν δυσκολίες στην επικοινωνία που έχει αλλά και την συγκεκριμένη υπόθεση που συμμετέχει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η μαρτυρία ενός κοριτσιού από την Βουλγαρία 16 ετών, συμμετέχουσα σε υπόθεση απόδοσης επιμέλειας : «Η δικαστής ήταν πολύ καλή και μου εξήγησε ξανά ότι δεν χρειάζεται να φοβάμαι τίποτα, ότι δεν τρώει ανθρώπους — μιλώντας ξανά με φιλικό και αστείο τρόπο— και ότι όποτε νιώθω την ανάγκη να κάνω διάλειμμα

στη διάρκεια της ακρόασης, μπορώ να τη διακόψω και θα συνεχίζαμε αν ήθελα, ή θα τελειώναμε αν αρνιόμουν». Όσα παιδιά ερωτήθηκαν απάντησαν ότι όταν προσεγγίζονται με φιλική και ειλικρινή διάθεση, τα φροντίζουν και τα σέβονται, εκφράζουν με μεγαλύτερη άνεση τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις επιθυμίες τους. (FRA, 2016).

Επαγγελματίες και παιδιά αναφέρουν ότι δεν είναι αμετάβλητη τακτική η φιλική προς τα παιδιά επικοινωνία. Ιδιαίτερα στις αστικές διαδικασίες παρατηρείται αρκετά συχνά έλλειψη κανόνων και οδηγιών που είναι απαραίτητες για να διενεργηθούν οι ακροάσεις από τους επαγγελματίες. Επομένως, σχεδόν σε όλες τις χώρες, ο τρόπος που γίνονται οι ακροάσεις αλλά και το πως η επικοινωνία προσαρμόζεται στις ανάγκες των παιδιών είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την δεξιότητα που κατέχουν οι επαγγελματίες. Βέβαια, διαφοροποιούνται αναλόγως το δικαστήριο και την περιοχή που διαδραματίζεται μια υπόθεση. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι πολλοί επαγγελματίες υπογραμμίζουν μια γενική μείωση εξειδίκευσης επαγγελματιών, ειδικότερα αστυνομικών και δικαστών σε ακροάσεις που συμμετέχουν παιδιά (FRA, 2014).

Σε χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Φινλανδία, όπου υπάρχει ένα ενιαίο και αναλυτικό σύνολο κανόνων και οδηγιών, το δικαίωμα στην ακρόαση των παιδιών προστατεύεται περισσότερο. Έτσι, τα παιδιά νιώθουν μεγαλύτερη ασφάλεια και συμμετέχουν πιο ενεργά στη διαδικασία, αφού και ο αριθμός των ακροάσεων μειώνεται αλλά και η συμπεριφορά των επαγγελματιών προς τα παιδιά γίνεται πιο φιλική. Δυστυχώς, δεν διαθέτουν όλα τα Κράτη – Μέλη ποινικά και αστικά δικαστήρια ή επιτροπές ή δικαστές που να εξειδικεύονται σε διαδικασίες που συμμετέχουν παιδιά. Μόνο εξειδικευμένοι φορείς υπάρχει πιθανότητα, να χρησιμοποιούν καταρτισμένους επαγγελματίες σχετικά με την ψυχολογία και την ανάπτυξη του παιδιού (FRA, 2016).

Χρησιμοποιούνται επίσης, και εξειδικευμένες τεχνικές που εφαρμόζονται στις ακροάσεις των παιδιών. Τα δικαστήρια αυτά, είναι που έχουν στην διάθεση τους τόσο κατάλληλο ενημερωτικό υλικό όσο και χώρους φιλικούς προς τα παιδιά ενώ διαθέτουν παράλληλα εργαλεία τεχνολογικά ανεπτυγμένα, για την διευκόλυνση της ακρόασης. Ένα τέτοιο εργαλείο είναι ο εξοπλισμός βιντεοδιάσκεψης (FRA, 2013).

Βάσει της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), στις ποινικές διαδικασίες πρέπει να υπάρχουν ειδικά σχεδιασμένοι χώροι όπου θα διενεργούνται οι συνεντεύξεις έτσι ώστε να είναι

φιλικοί προς τα παιδιά και να νιώθουν άνεση και ασφάλεια. Δυστυχώς δεν είναι μια αμετάβλητη τακτική καθώς πραγματοποιείται συνήθως, σε ποινικές διαδικασίες και όχι τόσο σε αστικές, μολονότι ακόμα και στις ποινικές υποθέσεις, τα παιδιά συναντούν τους κατηγορούμενους στις αίθουσες αναμονής ή στους διαδρόμους. Ακόμα και όταν οι ακροάσεις λαμβάνουν χώρα σε δικαστήρια ή γραφεία, οι χώροι αυτοί είναι σπάνια σχεδιασμένοι με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι φιλικοί προς τα παιδιά και εξαρτάται από τον εκάστοτε ειδικό να «κατασκευάσει» ένα τέτοιο περιβάλλον (FRA, 2016).

Πολλές χώρες προσπάθησαν να εξοπλιστούν με αίθουσες ακροάσεων φιλικές προς τα παιδιά, μεταξύ άλλων και αστυνομικά τμήματα. Οι αίθουσες αυτές περιείχαν διάφορα παιχνίδια, συσκευές εγγραφής όπου θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί το περιεχόμενο τους αργότερα στο δικαστήριο, αλλά και διάφορα εργαλεία συλλογής αποδεικτικών στοιχείων. Οι αίθουσες αυτές, δέχτηκαν θετική αξιολόγηση τόσο από τα παιδιά όσο και από τους επαγγελματίες. Στη Πολωνία και τη Βουλγαρία, δημιουργήθηκαν χώροι φιλικοί προς τα παιδιά, γνωστοί ως «μπλε αίθουσες» (blue rooms) οι οποίοι περιείχαν δωμάτιο παρακολούθησης πίσω από αμφίδρομο καθρέφτη για τους δικαστές και άλλα αρμόδια όργανα (FRA, 2013).

Στην Ισλανδία και Νορβηγία, δημιουργήθηκαν τα «σπίτια για παιδιά» (children's houses) τα οποία παρέχουν επιστημονικές υπηρεσίες, τόσο για τα παιδιά όσο και για τους μάρτυρες σε χώρους μακριά από το δικαστήριο. Τέτοιοι χώροι χρησιμοποιούνται και σε άλλες χώρες όπως την Κροατία, τη Δανία, τη Σουηδία και την Κύπρο και ετοιμάζονται να γίνουν στο Ηνωμένο Βασίλειο, την Εσθονία και την Ισπανία. Το δικαστήριο προκαλεί φόβο και ανασφάλεια στα παιδιά διότι τον έχουν συνδέσει ως χώρο εγκληματικότητας, επομένως προτιμούν να γίνονται οι ακροάσεις σε χώρους διαμορφωμένους με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι φιλικοί προς τα παιδιά συγκριτικά με τον χώρο του δικαστηρίου ή άλλους χώρους μη φιλικούς προς αυτά, με την αυστηρή προϋπόθεση ότι οι επαγγελματίες έχουν καλλιεργήσει ένα κλίμα άκρως φιλικό, χωρίς ίχνος και υπόνοια ανασφάλειας και φόβου. Σε μερικά Κράτη – Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), τα παιδιά που συμμετέχουν σε δικαστικές διαδικασίες και δη σε ποινικές και αστικές, έχουν συγκεκριμένες απόψεις σχετικά την δομή του φιλικού περιβάλλοντος (FRA, 2014).

Θα πρέπει να βρίσκεται ο συγκεκριμένος χώρος εκτός δικαστηρίου, να είναι βαμμένος με φαιδρά χρώματα και να είναι διακοσμημένος με ζωγραφιές άλλων παιδιών ή τοιχογραφίες με λουλούδια και να έχει διάφορα παιχνίδια για όλες τις ηλικιακές ομάδες. Χαρακτηριστική είναι η μαρτυρία

ενός αγοριού 15 ετών από την Κροατία, το οποίο ήταν μάρτυρας σε υπόθεση ενδοοικογενειακής βίας λέγοντας: «Κατά τη γνώμη μου, [η δικαστική αίθουσα] δεν θα έπρεπε να είναι τόσο μαυρόασπρη επειδή, δεν ξέρω πώς να το περιγράψω, ήταν απαίσια. Χάλια! Ίσως θα έπρεπε να προσθέσουν λίγο χρώμα, για παράδειγμα πράσινο, για να γίνει λίγο πιο χαρούμενη. Όταν μπήκα μέσα, όλοι έμοιαζαν με φαντάσματα. Αναρωτιόμουν πού βρισκόμουν, όλοι με κοιτούσαν και μετά μπήκε ο δικαστής και φορούσε κι αυτός μαυρόασπρα ρούχα και μαύρη γραβάτα... οι καρέκλες ήταν όλες άσπρες, μαύρες, άσπρες, μαύρες, μαύρες, άσπρες, άσπρες, μαύρες...» (FRA, 2016).

Υπάρχουν περιπτώσεις πού το παιδί - θύμα δεν έχει τους κατάλληλους οικονομικούς πόρους για να αντιπροσωπευθεί μέσω νομικών συμβούλων. Αυτό έρχεται να το λύσει η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω της δωρεάν χορήγησης νομικής αντιπροσώπευσης στα παιδιά αυτά. Στην περίπτωση που δεν επιτρέπεται στους έχοντες την επιμέλεια των παιδιών να τα αντιπροσωπεύσουν, θα πρέπει να διατίθεται ένας νομικός αντιπρόσωπος (FRA, 2014).

Σύμφωνα με μία έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε δέκα κράτη βγήκε το συμπέρασμα ότι τα έξι εξ' αυτών έδιναν το δικαίωμα πρόσβασης σε νομική συνδρομή στα παιδιά, εξαιτίας της εθνικής νομοθεσίας τους. Ένα από τα έξι κράτη είναι και το Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο δεν επιτρέπει την πρόσβαση των παιδιών σε νομική συνδρομή. Τα υπόλοιπα πέντε απαιτούν την εξέταση οικονομικών μέσων. Επίσης πολλές χώρες δικαιολογούν την έλλειψη νομικής αντιπροσώπευσης στα παιδιά εξαιτίας της δικαιοπρακτικής ικανότητας που αποκτούν από μία ηλικία και πάνω. Σε δικαστικές διαδικασίες που αφορούν το οικογενειακό δίκαιο, παρατηρείται το φαινόμενο ότι πολλές φορές οι γονείς αντιπροσωπεύονται από κάποιον δικηγόρο, όχι όμως τα παιδιά. Στις πέντε από τις δέκα χώρες που συμμετείχαν στην εν λόγω έρευνα, παρατηρείται ότι μπορεί να διοριστεί κάποιος νομικός σύμβουλος με σκοπό την υποστήριξη των συμφερόντων του παιδιού (FRA, 2016).

Τέθηκαν πολλά ερωτήματα από επαγγελματίες σχετικά με την πρόσβαση σε νομικές συμβουλές. Κάποια από τα ερωτήματα αυτά είναι ο τρόπος με τον οποίο ζητείται η δωρεάν νομική συνδρομή. Η κατάρτιση και η διαθεσιμότητα των δικηγόρων που απαιτείται για τις συγκεκριμένες περιπτώσεις καθώς και πόσο γρήγορα διορίζονται οι νομικοί αντιπρόσωποι. Υπάρχουν αρκετές χώρες στις οποίες εφαρμόζονται κάποιες πρακτικές και μέτρα τα οποία πραγματικά δίνουν την ελπίδα για τη λύση αυτού του μεγάλου προβλήματος. Σε πολλές πόλεις της Γαλλίας υπάρχουν σημεία επαφής στα οποία τα παιδιά μπορούν να βρουν εξειδικευμένους δικηγόρους και να

πληροφορηθούν σχετικά με τα δικαιώματά τους αλλά και να δεχτούν συμβουλές όσον αφορά το αστικό και το ποινικό δίκαιο. Σπανίως αναφέρεται από τα παιδιά κάποιο είδος Νομικής υποστήριξης (FRA, 2014).

Τα στοιχεία των ερευνών δείχνουν ότι η παροχή οποιασδήποτε νομικής υποστήριξης δεν προστατεύεται από κάποιον κυβερνητικό θεσμό. Πολλά παιδιά πιστεύουν ότι οι νομικοί σύμβουλοι δεν τους υποστηρίζουν επαρκώς διότι θεωρούν ότι δεν μπορούν να τα ενημερώσουν για τις αρμοδιότητες και τις διαδικασίες τους. Κάποιες υποθέσεις ανάθεσης επιμέλειας, αποδεικνύεται ότι η νομική αντιπροσώπευση των γονέων βοήθησε επαρκώς και τα συμφέροντά των παιδιών. Πολλές φορές όμως τα παιδιά αυτά θεωρούν αρνητική την νομική υποστήριξη των γονέων τους, διότι πιστεύουν ότι θέτουν σε κατώτερο επίπεδο τα συμφέροντά τους από αυτά των γονιών τους (FRA, 2015).

Στα επτά από τα δέκα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) τα οποία συμμετέχουν στην έρευνα, εμπεριέχουν στο νομικό τους Πλαίσιο διατάξεις οι οποίες λύνουν το πρόβλημα της αδικαιολόγητης καθυστέρησης των ποινικών δικαστικών υποθέσεων που αφορούν παιδιά. Κάποια κράτη μειώνουν τη διάρκεια των δικών ενώ αλλά θέτουν ως μέγιστη προτεραιότητα την ταχύτητα. Επίσης και οι συνεντεύξεις με τα παιδιά - θύματα πρέπει να πραγματοποιούνται χωρίς καθυστέρηση σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μόνο σε τρεις χώρες επιταχύνεται η διαδικασία σε περιπτώσεις αστικών υποθέσεων, στις οποίες συμμετέχουν παιδιά καθώς οι δικαστικές διαδικασίες απαιτούν αρκετό χρόνο σε όλα τα κράτη, λόγω του πλήθους των ακροάσεων αλλά και λόγω των συχνών εμφανίσεων τους σε διάφορα στάδια των διαδικασιών (FRA, 2013).

Οι επαγγελματίες υποστηρίζουν ότι η συμμετοχή πολλών επιστημόνων συμβάλλει σημαντικά στη μείωση του αριθμού των ακροάσεων κατά την διάρκεια των υποθέσεων. Αυτό που προτείνεται, είναι να γίνονται οι καταθέσεις των παιδιών μόνο μια φορά και να δίνεται προτεραιότητα σε υποθέσεις που εμπλέκονται παιδιά. Σε υποθέσεις μέτρων για τοποθέτηση σε ίδρυμα, πολλά παιδιά εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους επειδή δεν προλαβαίνουν να εκφράσουν τα συναισθήματά τους σε τόσο σημαντικές αποφάσεις, οι οποίες αφορούν τη ζωή και το μέλλον τους λόγω της μικρής διάρκειας των ακροάσεων (FRA, 2016).

Το θεσμικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποχρεώνει τα κράτη μέλη της να διασφαλίζουν ότι η επικοινωνία με τα παιδιά - θύματα είναι απολύτως κατανοητή είτε γραπτώς είτε προφορικώς. Αρκετές βέβαια χώρες έχουν δημιουργήσει ήδη αναλυτικά ενημερωτικά έντυπα τα οποία καθιστούν σαφή τόσο τις διαδικασίες όσο και τα δικαιώματα των παιδιών. Υπάρχει περισσότερο πληροφοριακό υλικό στις ποινικές διαδικασίες από ότι στις αστικές διαδικασίες. Μερικές φορές χρησιμοποιείται πληροφοριακό έντυπο στα παιδιά ίδιο με αυτό των ενηλίκων χωρίς να είναι συγχρονισμένο με την γλωσσική ικανότητα αλλά και την αντίληψη των παιδιών. Στην Αγγλία , Σκωτία και Ουαλία δημιουργήθηκαν πληροφοριακά έντυπα τα οποία ειδικεύονται ανά ηλικιακή ομάδα (FRA, 2015).

Πιο συγκεκριμένα, τα έντυπα που αφορούσαν τα μικρότερης ηλικίας παιδιά είχαν πιο πολλά παιχνίδια και σπαζοκεφαλιές από αυτά της μεγαλύτερης ηλικιακής ομάδας, τα οποία περιείχαν διαγράμματα και πιο λεπτομερή πληροφόρηση με ρεαλιστικές σκηνές. Συνήθως βέβαια τέτοια υλικά δίνονται από μη Κυβερνητικές Οργανώσεις αντί να παρέχονται συστηματικά σε όλη τη χώρα. Ακόμα και όταν υπάρχει γενικό πληροφοριακό υλικό είναι γραμμένο σε ξύλινη γλώσσα και με νομικούς όρους, το οποίο το καθιστά μη φιλικό προς τα παιδιά. Σπανίως αναφέρεται η ύπαρξη υλικού φιλικό προς τα παιδιά, από τα ίδια τα παιδιά, αν και θα επιθυμούσαν την συνεργασία του ενημερωτικού εντύπου με τις προφορικές διευκρινίσεις από επαγγελματίες με σκοπό την βέλτιστη κατανόηση των υλικών αυτών. Τα παιδιά εκφράζονται συνήθως αρνητικά και για τις κλήσεις της αστυνομίας τις οποίες δέχονται (FRA, 2015).

Πιο συγκεκριμένα, οι αστυνομικοί παραδίδουν τις κλήσεις στα παιδιά χωρίς κάποια εξήγηση με αποτέλεσμα να νιώθουν περισσότερο κατηγορούμενοι από ότι θύματα. Βιώνουν εκείνη τη στιγμή ένα κλίμα ανασφάλειας και φόβου. Εξαιτίας της συνεχούς έλλειψης πληροφοριακού υλικού, τα παιδιά δυσκολεύονται να κατανοήσουν επαρκώς το συγκεκριμένο υλικό και να πάρουν χρήσιμες πληροφορίες τόσο για τις διαδικασίες όσο και για τα δικαιώματα τους αλλά και για τις επιπτώσεις των καταθέσεων τους, με αποτέλεσμα να μην συμμετέχουν επαρκώς στις διαδικασίες (FRA, 2016).

Το ποιος θα πρέπει να ενημερώνει τα παιδιά δεν ορίζεται στα εθνικά πλαίσια, τόσο στο ποινικό όσο και στο αστικό δίκαιο. Πολλά είναι τα άτομα τα οποία μπορούν να αναλάβουν αυτόν το συγκεκριμένο ρόλο. Σε πάρα πολλές χώρες οι επαγγελματίες δεν συμφωνούν όσον αφορά την πληροφόρηση των παιδιών. Υπάρχουν κι άλλες βέβαια, που όλη αυτή η αμφιλεγόμενη νομική

υπόσταση του θεσμικού πλαισίου περί πληροφόρησης οδηγεί στην εμπλοκή πολλών επαγγελματιών. Η αποκωδικοποίηση των στοιχείων δείχνει ότι ο « κλήρος » πέφτει συχνά στους ίδιους τους γονείς ανεξαρτήτως αν είναι αμερόληπτοι ή έχουν την κατάλληλη πληροφόρηση ενώ στις αστικές διαδικασίες, δεν υπάρχουν κάποιοι συγκεκριμένοι κανόνες και οδηγίες προς τους επαγγελματίες όσον αφορά την πληροφόρηση (FRA, 2013).

Σημαντική διάσταση στην έννοια της Φιλικής προς το Παιδί Δικαιοσύνης είναι και η δυνατότητα που δίνεται στο παιδί να εκφράζει την γνώμη του (διάσταση που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και για το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού). Το δικαίωμα ακρόασης και έκφρασης αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση, ώστε να είναι ουσιαστική η συμμετοχή στις δικαστικές αίθουσες. Είναι ισχυρό δικαίωμα των παιδιών και έχει κατοχυρωθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση, το Συμβούλιο της Ευρώπης και τον Ο.Η.Ε.

Είναι επίσης σημαντικό για τα παιδιά, όπως αναφέρουν να πληροφορούνται. Είναι μείζονος σημασίας για να μπορέσουν να κατανοήσουν επαρκώς τις διαδικασίες. Συχνά εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους για την έλλειψη της πληροφόρησης όσον αφορά την εξέλιξη της υπόθεσης τους, όπως για παράδειγμα για το πού βρίσκονται οι κατηγορούμενοι σε περιπτώσεις ποινικών υποθέσεων ή οι γονείς και οι συγγενείς τους όσον αφορά τις αστικές υποθέσεις. Για τα παιδιά είναι πάρα πολύ σημαντικό να ενημερώνονται και να πληροφορούνται εγκαίρως για να μπορούν να προετοιμάζονται για τις ακροάσεις τους. Είναι εξίσου σημαντικό να πληροφορούνται για την χρονική αναμονή των ακροάσεων, για την διάρκεια των ακροάσεων και για τις συνέπειες της απόφασης που θα ληφθεί από τη διαδικασία εντός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος (FRA, 2013).

Το δικαίωμα κάθε παιδιού στην ελευθερία, στην αγάπη, στην φροντίδα και την ασφάλεια είναι πολύ σημαντικό και προστατεύεται πλέον με ισχυρούς δεσμούς από το πλαίσιο των Διεθνών Συμβάσεων και των κοινωνικών κανόνων. Θα είχε βελτιωθεί σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό, εάν οι ειδικοί είχαν λάβει υπόψη τους σοβαρότερα την «φωνή» των παιδιών. Οι απόψεις τους μέσα από τα βιώματα και τις εμπειρίες τους, θα είχαν συνεισφέρει στην ομαλότερη λειτουργία των διαδικασιών και θα γινόταν λιγότερο ανώδυνη η κάθε διαδικασία (Corby, 1993).

2.3.7. Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 2012 Για Τη Θέσπιση Ελάχιστων Προτύπων Σχετικά Με Τα Δικαιώματα, Την

Υποστήριξη Και Την Προστασία Θυμάτων Της Εγκληματικότητας Και Για Την Αντικατάσταση Της Απόφασης-Πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ Του Συμβουλίου[26]

Στο πνεύμα της Φιλικής προς το Παιδί Δικαιοσύνης κινείται η Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Και Του Συμβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 2012 για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, οπού ορίζονται οι διαστάσεις της προστασίας ενός παιδιού θύματος κατά την ποινική διαδικασία προκειμένου η όλη διαδικασία να είναι φιλικότερη προς το παιδί. Η συγκεκριμένη οδηγία ενσωματώθηκε στο νόμο Ν. 4478/2017 (ΦΕΚ Α 91/23-6-2017): Κύρωση και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας για τη νομιμοποίηση, ανίχνευση, κατάσχεση και δήμευση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και άλλες διατάξεις.

Η οδηγία 2012/29/ΕΕ, η οποία εγκρίθηκε από το Συμβούλιο Υπουργών της ΕΕ στις 4 Οκτωβρίου 2012 έχει σαν κύριο στόχο να διασφαλίσει ότι τα θύματα του εγκλήματος λαμβάνουν την κατάλληλη ενημέρωση, υποστήριξη και προστασία και είναι σε θέση να συμμετέχουν στις ποινικές διαδικασίες.

Η οδηγία δίνει στα θύματα μια νέα φωνή κατά τη διάρκεια των διαδικασιών της ποινικής δικαιοσύνης και απαιτεί η μεταχείριση και η φροντίδα των θυμάτων να βασίζεται σε μια εξατομικευμένη, επαγγελματική και χωρίς διακρίσεις προσέγγιση με σεβασμό και ευαισθησία. Τα θύματα έχουν δικαίωμα σε σαφείς και κατανοητές πληροφορίες σχετικά με την υπόθεσή τους, προστασία κατά τη διάρκεια όλων των διαδικασιών και πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε κάθε στάδιο της διαδικασίας. Κάθε κράτος μέλος πρέπει να διαθέτει υπηρεσία(ες) υποστήριξης των θυμάτων που να είναι προσβάσιμη (ες) στα θύματα. Οι επαγγελματίες πρέπει να λαμβάνουν γενική και ειδική εκπαίδευση με γνώμονα τα θύματα, ανάλογα με την επαφή τους με θύματα εγκλημάτων.

Γίνεται ειδική αναφορά και στα ανήλικα θύματα, όπου στο άρθρο 10 δίνεται η κατεύθυνση να λαμβάνονται υπόψη η ηλικία και η ωριμότητα του παιδιού, στο άρθρο 21 να τηρούνται όλες οι προϋποθέσεις για να μην γίνει γνωστή η ταυτότητα του παιδιού, στο άρθρο 22 να προλαμβάνεται η δευτερογενής θυματοποίηση του και να εξετάζονται από κατάλληλα εκπαιδευμένους

[26] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=FR

επαγγελματίες και στο άρθρο 24 ορίζεται το δικαίωμα του παιδιού να έχει νομική εκπροσώπηση και να καταγράφεται σε οπτικοακουστικά μέσα η κατάθεση του. Γενικά όλο το πνεύμα της οδηγίας είναι σύντονο με τις έννοιες της Φιλικής προς το Παιδί Δικαιοσύνης.

Για την εφαρμογή της οδηγίας και των επανορθωτικών πρακτικών στην Ελλάδα, προτείνονται διάφορες συστάσεις όπως μια ισόρροπη προσέγγιση των δικαιωμάτων των θυμάτων και των δραστών, μια θυματοκεντρική και ασφαλή εφαρμογή της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης, σεμινάρια κατάρτισης και ευαισθητοποίησης για τους επαγγελματίες, την καθιέρωση προγραμμάτων εποπτείας για τους επαγγελματίες που έρχονται σε επαφή με τα θύματα και την προώθηση της διαμεσολάβησης ως εναλλακτική λύση για τη συμφιλίωση και την επίλυση των συγκρούσεων (Αρτινοπούλου & Μιχαήλ, 2015)

Γενικά τα τελευταία χρόνια τόσο η έννοια της Φιλικής προς το Παιδί Δικαιοσύνης όσο και της Απόκαταστατικής Δικαιοσύνης απασχολούν έντονα την επιστημονική κοινότητα. Για παράδειγμα τις τελευταίες δεκαετίες, έχει δοθεί αυξημένη έμφαση στην Απόκαταστατική Δικαιοσύνη στην Ελλάδα, λόγω των ευρωπαϊκών και διεθνών υποχρέωσεων της χώρας να ενθαρρύνει τη διαμεσολάβηση σε ποινικές υποθέσεις και να διερευνήσει εναλλακτικές μεθόδους επίλυσης διαφορών (Λαμπροπούλου, 2010).

2.3.8. Στρατηγική της ΕΕ για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών[27]

Στόχος της στρατηγικής αυτής είναι η αποτελεσματική αντιμετώπιση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών σε ολόκληρη την ΕΕ. Παρέχει ένα πλαίσιο για την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης και ισχυρής προσέγγισης για την αντιμετώπιση αυτών των εγκλημάτων, τόσο στο διαδίκτυο όσο και στην πραγματική ζωή. Η πολιτική περιγράφει οκτώ μέτρα για τη θέσπιση του απαραίτητου νομικού πλαισίου, την ενίσχυση της αντίδρασης των αρχών επιβολής του νόμου και την προώθηση συντονισμένων πολυμερών προσπαθειών για την πρόληψη, την ανίχνευση και την παροχή βοήθειας στα θύματα. Τα μέτρα αυτά είναι:

1. Διασφάλιση της πλήρους εφαρμογής της νομοθεσίας (οδηγία 2011/93/ΕΕ)
2. Διασφάλιση ότι η νομοθεσία της ΕΕ επιτρέπει την αποτελεσματική απόκριση

[27] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0607&from=EL

3. Εντοπισμός νομοθετικών κενών, βέλτιστων πρακτικών και δράσεων προτεραιότητας
4. Ενίσχυση των προσπαθειών επιβολής του νόμου σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο
5. Παροχή δυνατότητας στα κράτη μέλη να προστατεύουν καλύτερα τα παιδιά μέσω της πρόληψης
6. Δημιουργία Ευρωπαϊκού κέντρου για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών
7. Ώθηση των προσπαθειών της βιομηχανίας για τη διασφάλιση της προστασίας των παιδιών στα προϊόντα τους
8. Βελτίωση της προστασίας των παιδιών σε παγκόσμιο επίπεδο μέσω της πολυμερούς συνεργασίας

Μέσα από τις παρούσες ενέργειες, η επιτροπή αναγνωρίζει τόσο το έντονο πρόβλημα της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών και την έκταση του όσο και την ανάγκη για λήψη άμεσων και αποτελεσματικών μέτρων.

2.4. Συμπεράσματα

Η επισκόπηση του συγκεκριμένου κεφαλαίου μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο Έλληνας νομοθέτης έχει ένα προβλέψει ένα πλήθος άρθρων στον Ποινικό αλλά και Αστικό Κώδικα για την Προστασία του Παιδιού και της Οικογένειας. Στον Παρακάτω πίνακα φαίνεται ο συσχετισμός νομικού πλαισίου με αδικήματα κατά της ανηλικότητας.

Επίσης τα αντανακλαστικά της Ελληνικής Πολιτείας είναι άμεσα στην ενσωμάτωση Διεθνών Κανόνων και Συμβάσεων για την Προστασία του Παιδιού ενώ υπάρχουν και εξειδικευμένοι νόμοι για την Κακοποίηση και Παραμέληση του Παιδιού, κυρίως για την μορφή της Σεξουαλικής Κακοποίησης. Στον πίνακα 3 φαίνεται η αντιστοίχιση των νόμων και των άρθρων των Νόμων στην Ελλάδα που αναφέρονται στην κακοποίηση και παραμέληση παιδιών.

Πίνακας 3: Αντιστοίχιση Μορφών Κακοποίησης με Νομικό Πλαίσιο

Κακοποίηση – Παραμέληση & Κακομεταχείριση Παιδιού	❑ ΝΟΜΟΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006) - Άρθρο 1 – Ορισμοί

	❑ ΝΟΜΟΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006) - Άρθρο 2 Απαγόρευση χρήσης βίας ❑ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4837 (ΦΕΚ Α' 178/01-10-2021) Πρόληψη και αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης ανηλίκων, Πρόγραμμα «Κυψέλη» για την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών σε βρεφικούς, βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς, διατάξεις για την προώθηση της αναδοχής και της υιοθεσίας, «Προσωπικός Βοηθός για τα Άτομα με Αναπηρία» και άλλες διατάξεις. - Άρθρο 3. Ορισμοί
Σωματική Κακοποίηση	❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 299 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Ανθρωποκτονία με δόλο ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 300 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Ανθρωποκτονία κατ' απαίτηση ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 301 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Συμμετοχή σε αυτοκτονία ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 302 - Ποινικός Κώδικας

	(Νόμος 4619/2019) - Ανθρωποκτονία από αμέλεια ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 303 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) – Παιδοκτονία ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 304Α - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Σωματική βλάβη εμβρύου ή νεογνού ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 308 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Σωματική βλάβη ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 309 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Επικίνδυνη σωματική βλάβη ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 310 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Βαριά σωματική βλάβη ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 311 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Θανατηφόρα σωματική βλάβη ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 312 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Σωματική βλάβη αδυνάμων ατόμων ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 313 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) – Συμπλοκή

	❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 314 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Σωματική βλάβη από αμέλεια ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 315 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) ❑ ΝΟΜΟΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006) - Άρθρο 4 Σωματική βία σε βάρος ανηλίκων ❑ ΝΟΜΟΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006) - Άρθρο 6 Ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη ❑ ΝΟΜΟΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006) - Άρθρο 7 Ενδοοικογενειακή παράνομη βία και απειλή
Ψυχολογική Κακοποίηση	❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 330 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Παράνομη βία ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 333 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) – Απειλή ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 334 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Διατάραξη οικιακής ειρήνης ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 352Β - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Προστασία της ιδιωτικής ζωής του ανήλικου θύματος

	❑ ΝΟΜΟΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006) - Άρθρο 7 - Ενδοοικογενειακή παράνομη βία και απειλή
Παραμέληση	❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 306 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) – Έκθεση ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 307 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Παράλειψη προσφοράς βοήθειας
Σεξουαλική Κακοποίηση	❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 336 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) – Βιασμός ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 337 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 338 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Κατάχρηση ανικάνου προς αντίσταση σε γενετήσια πράξη ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 339 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Γενετήσιες πράξεις με ανηλίκους ή ενώπιον τους ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 342 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Κατάχρηση ανηλίκων

	❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 343 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Κατάχρηση σε γενετήσια πράξη ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 345 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Γενετήσια πράξη μεταξύ συγγενών ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 348 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Διευκόλυνση προσβολών της ανηλικότητας ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 348Α - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Πορνογραφία ανηλίκων ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 348Β - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Προσέλκυση παιδιών για γενετήσιους λόγους ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 348Γ - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Πορνογραφικές παραστάσεις ανηλίκων ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 349 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) – Μαστροπεία ❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 351Α - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Γενετήσια πράξη με ανήλικο έναντι αμοιβής

	❑ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) / Άρθρο 353 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Προσβολή γενετήσιας ευπρέπειας ❑ ΝΟΜΟΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006) - Άρθρο 8 - Βιασμός και κατάχρηση σε ασέλγεια ❑ ΝΟΜΟΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006) - Άρθρο 9 - Ενδοοικογενειακή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας

Επιπλέον, η χώρα μας διαθέτει αρμόδιους οργανισμούς για την παρακολούθηση της εφαρμογής των διεθνών συμβάσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ωστόσο, αποτελεί πρόκληση η μετάφραση, η απόδοση και ενσωμάτωση των αφηρημένων δικαιωμάτων σε πρακτικές συνθήκες και διαδικασίες που επιτρέπουν την άσκησή τους, καθώς και στη διασφάλιση της συμμόρφωσης των υπαλλήλων επιβολής του νόμου προς αυτές τις κατευθυντήριες γραμμές (Νικολόπουλος, 2016).

Για παράδειγμα, τόσο σε γενικές όσο και σε ειδικές γραμμές η Ελλάδα έχει ένα πλούσιο νομικό πλαίσιο το οποίο ορίζει τα εγκλήματα βίας κατά των παιδιών, καθορίζει ποινές για τους παραβάτες. Ενώ λοιπόν η διαδικασία αναγνώρισης των εγκλημάτων και το σύστημα ποινών ορίζεται σαφώς, ωστόσο παρατηρείται ένα **νομικό κενό** στην διαδικασία που ακολουθείται. Ειδικότερα, στο άρθρο 1532 του Ποινικού Κώδικα αναφέρονται οι συνέπειες της κακής άσκησης της επιμέλειας, ανάμεσα στις οποίες είναι τόσο η έκθεση και η πρόκληση κινδύνου σε ανήλικο παιδί όσο και η αδυναμία των γονέων να προστατέψουν το παιδί από την πιθανότητα ενός κινδύνου. Σε αυτές τις περιπτώσεις δίνεται η δυνατότητα από τον νόμο να τοποθετείται ένα παιδί σε περιβάλλον εναλλακτικής φροντίδας όπως της υιοθεσίας, της αναδοχής ή πλαισίου φιλοξενίας παιδιών.

Ωστόσο δεν προβλέπεται πουθενά αναλυτικά η διαδικασία της τοποθέτησης και δεν υπάρχει καμία νομοθετική πρόβλεψη ή έστω αναφορά για την έννοια και την διαδικασία της απομάκρυνσης. Σε

αυτό το ασαφές αλλά απαραίτητο για την τοποθέτηση σε περιβάλλον εναλλακτικής φροντίδας πλαίσιο της απομάκρυνσης δημιουργούνται οι εξής προβληματικές και προβληματισμοί:

1. Πολλοί δήμοι και περιφέρειες αλλά και αστυνομικές αρχές στην χώρα ακολουθούν είτε ad hoc διαδικασίες απομάκρυνσης, είτε ακολουθούν εσωτερικά πρωτόκολλα απομάκρυνσης, τα οποία αφενός δεν αξιολογούνται από τις ίδιες τις υπηρεσίες ή από μια κεντρική κρατική αρχή και αφετέρου ενδέχεται να παραβιάζουν τις αρχές της ισότητας, αφού παρατηρούνται διαφορετικές πρακτικές από περιοχή σε περιοχή ή από υπηρεσία σε υπηρεσία.
2. Τίθεται σε έντονη αμφισβήτηση η έννοια του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Η απουσία πρωτοκόλλου και διαδικασιών δημιουργεί μια υποκειμενικότητα στο πεδίο εκτίμησης, σχεδιασμού και ενεργειών απομάκρυνσης του παιδιού από το οικογενειακό του περιβάλλον, το οποίο έχει ήδη επισημανθεί από τον Ο.Η.Ε. ότι ενέχει τον κίνδυνο πρόκλησης τραυμάτων στον ψυχισμό του παιδιού.

Επίσης παρατηρείται μια έμφαση στην έννοια της Φιλικής προς το Παιδί Δικαιοσύνης, στις δικαστικές διαδικασίες που ακολουθούν το παιδί θύμα μετά την αναφορά / καταγγελία της κακοποίησης ή κακομεταχείρισης του. Ωστόσο η έννοια της απονομής δικαιοσύνης για το παιδί ή έστω της εκκίνησης των διαδικασιών ξεκινάει με την εισαγωγή του παιδιού στο σύστημα προστασίας του παιδιού, από την στιγμή δηλαδή της απομάκρυνσης του από τις αρμόδιες αστυνομικές αρχές. Η συγκεκριμένη διάσταση δεν φαίνεται να φωτίζεται στα αντίστοιχα νομικά κείμενα, κατευθύνσεις και ανακοινώσεις. Παρόλο που όπως αναφέρθηκε προηγουμένως υπάρχουν νόμοι και άρθρα έγγραφα οπού τονίζεται το δικαίωμα του παιδιού να ζει χωρίς βία και δίνουν έμφαση στο πώς το παιδί πρέπει να αναφέρει και να καταθέσει την εμπειρία του, τα εναλλακτικά πλαίσια φροντίδας και άρα την ανάγκη για απομάκρυνση, δεν διευκρινίζεται απόλυτα πώς θα πραγματοποιηθεί η απομάκρυνση του παιδιού από τις αστυνομικές αρχές και τις κοινωνικές υπηρεσίες. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει μια κεντρική πτυχή στη διαδικασία που παραμένει ασαφής και αναπάντητη, γεγονός που μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στην πρακτική εφαρμογή των αρχών της Φιλικής Δικαιοσύνης προς το Παιδί. Αυτό αποτελεί πρόβληματική συνθήκη για τους επαγγελματίες και τις αρχές που συμμετέχουν στην προστασία των παιδιών για να ασκήσουν αποτελεσματικά τα καθήκοντά τους, καθώς δεν υπάρχει σαφής καθοδήγηση για το πώς θα πρέπει να διαχειριστούν τη διαδικασία αυτή.

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα διάφορα ζητήματα με σημαντικό και βιώσιμο τρόπο, είναι απαραίτητο να επαναπροσδιοριστεί η φιλοσοφία και η πρακτική ολόκληρου του συστήματος (Δρίτσας, 2003**).**

Κεφάλαιο 3. Νομική Μεταχείριση του Παιδιού. Διαδικασία Αναφοράς – Καταγγελίας Και Διερεύνησης

3.1. Η προστασία του ανήλικου θύματος μέσω της απομάκρυνσης από την οικογένεια

Η προστασία των παιδιών-θυμάτων μέσω της απομάκρυνσης από την οικογένεια είναι ένα πολύπλοκο ζήτημα που περιλαμβάνει τόσο νομικές όσο και ηθικές διαστάσεις. Η πρακτική αυτή περιλαμβάνει την απομάκρυνση ενός παιδιού από το σπίτι και την οικογένειά του λόγω ανησυχιών για την ασφάλεια και την ευημερία του. Υπάρχουν διάφορες θεωρίες και διεθνείς συμβάσεις που σχετίζονται με αυτή την πρακτική.

Μία από τις βασικές θεωρίες που σχετίζονται με την προστασία των παιδιών-θυμάτων μέσω της απομάκρυνσης από την οικογένεια είναι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Η αρχή αυτή αναγνωρίζεται σε πολλές διεθνείς συμβάσεις, συμπεριλαμβανομένης της Σύμβασης Των Ηνωμένων Εθνών Για Τα Δικαιώματα Του Παιδιού (UNCRC). Η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού απαιτεί οι αποφάσεις που σχετίζονται με την ευημερία του παιδιού να λαμβάνονται με πρωταρχικό γνώμονα το συμφέρον του παιδιού.

Το ιδιαίτερο θέμα της Απομάκρυνσης των Παιδιών τίθεται και σε άλλα διεθνή κείμενα, όπως:

- Η Σύμβαση της Χάγης για τα αστικά ζητήματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Η Σύμβαση αυτή παρέχει ένα νομικό πλαίσιο για την άμεση επιστροφή των παιδιών που έχουν απομακρυνθεί παράνομα από τη συνήθη διαμονή τους ή έχουν παραμείνει σε άλλη χώρα. Η Σύμβαση επιδιώκει επίσης να διασφαλίσει ότι τα δικαιώματα επιμέλειας και επικοινωνίας σύμφωνα με το δίκαιο ενός συμβαλλόμενου κράτους γίνονται σεβαστά σε άλλα συμβαλλόμενα κράτη.
- Η Σύμβαση για την προστασία των παιδιών και τη συνεργασία όσον αφορά τη διακρατική υιοθεσία: Η Σύμβαση αυτή επιδιώκει να διασφαλίσει ότι οι διακρατικές υιοθεσίες πραγματοποιούνται προς το συμφέρον του παιδιού και με σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων του. Παρέχει ένα πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών για την πρόληψη της απαγωγής, της πώλησης ή της εμπορίας παιδιών με σκοπό την υιοθεσία.

Σε περιπτώσεις όπου ένα παιδί κινδυνεύει να υποστεί βλάβη ή κακοποίηση, η απομάκρυνση από την οικογένεια μπορεί να είναι απαραίτητη για να εξασφαλιστεί η ασφάλειά του. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω των υπηρεσιών προστασίας του παιδιού, οι οποίες έχουν τη νομική εξουσία να απομακρύνουν ένα παιδί από το σπίτι του, εάν εκτιμηθεί ότι διατρέχει κίνδυνο. Ωστόσο, η πρακτική αυτή είναι αμφιλεγόμενη, καθώς συνεπάγεται την απομάκρυνση ενός παιδιού από την οικογένειά του, η οποία μπορεί να έχει σημαντικές συναισθηματικές και ψυχολογικές επιπτώσεις τόσο στο παιδί όσο και στην οικογένειά του.

Ωστόσο, η πρακτική της απομάκρυνσης ενός παιδιού από την οικογένειά του δεν είναι πάντα η καλύτερη λύση και θα πρέπει να εξετάζονται εναλλακτικές προσεγγίσεις, όπως η διατήρηση της οικογένειας, όταν αυτό είναι δυνατόν. Η διατήρηση της οικογένειας περιλαμβάνει την παροχή υποστήριξης και πόρων στις οικογένειες ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τα ζητήματα που θέτουν το παιδί τους σε κίνδυνο, αντί να απομακρύνουν απλώς το παιδί από το σπίτι. Η προσέγγιση αυτή αναγνωρίζει τη σημασία της οικογένειας στη ζωή του παιδιού και επιδιώκει να τις υποστηρίξει στο ρόλο τους ως φροντιστές.

Συμπερασματικά, η προστασία των παιδιών-θυμάτων μέσω της απομάκρυνσης από την οικογένεια είναι ένα σύνθετο ζήτημα που απαιτεί προσεκτική εξέταση του συμφέροντος του παιδιού και της σημασίας της οικογένειας.

3.2. Στάδιο 1: Αναφορές για κακοποίηση και παραμέληση παιδιών

Ο κάθε Έλληνας, η κάθε Ελληνίδα πολίτης έχει δικαίωμα αλλά και υποχρέωση να αναφέρει κάθε περίπτωση για την οποία έχει βάσιμη υποψία Κακοποίησης ή Παραμέλησης Παιδιού.

Οι υποχρεώσεις των ιδιωτών περιγράφονται στο Άρθρο 40 - Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Νόμος 4620/2019) - Υποχρέωση ιδιωτών[28]:

1. Ακόμα και ιδιώτες οφείλουν στις συγκεκριμένες περιπτώσεις που προβλέπονται από τον νόμο, αν αντιληφθούν οι ίδιοι αξιόποινη πράξη που διώκεται αυτεπαγγέλτως, να την αναγγείλουν στον εισαγγελέα πλημμελειοδικών ή σε οποιονδήποτε ανακριτικό

[28] https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-4620-2019/arthro-40-kodikas-poinikis-dikonomias-nomos-4620-2019

υπάλληλο. Η αναγγελία αυτή μπορεί να γίνει είτε εγγράφως με μια αναφορά ή προφορικά, οπότε συντάσσεται έκθεση.

2. Στην αναφορά ή στην προφορική δήλωση πρέπει να αναφέρονται όλες οι λεπτομέρειες που αφορούν την πράξη, τους δράστες και τις αποδείξεις.
3. Αν πολλοί πληροφορήθηκαν για την αξιόποινη πράξη, τότε καθένας έχει ξεχωριστά την υποχρέωση αυτή

Αναφορικά με τους ανακριτικούς και δημόσιους υπαλλήλους στο Άρθρο 38 - Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Νόμος 4620/2019) - Υποχρέωση για την ανακοίνωση αξιόποινης πράξης [29] αναφέρεται:

1. Οι ανακριτικοί υπάλληλοι οφείλουν να ανακοινώσουν χωρίς χρονοτριβή στον αρμόδιο εισαγγελέα οτιδήποτε πληροφορούνται με κάθε τρόπο για αξιόποινη πράξη που διώκεται αυτεπαγγέλτως.
2. Οι υπόλοιποι δημόσιοι υπάλληλοι, καθώς και εκείνοι στους οποίους ανατέθηκε προσωρινά δημόσια υπηρεσία, έχουν την ίδια υποχρέωση για τις αξιόποινες πράξεις της παρ. 1, αν πληροφορήθηκαν γι' αυτές κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.
3. Η ανακοίνωση γίνεται γραπτώς και πρέπει να περιέχει όλα τα στοιχεία που υπάρχουν και αφορούν την αξιόποινη πράξη, τους δράστες και τις αποδείξεις.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον ρόλο των εκπαιδευτικών στον νόμο υπ. Αριθμ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006) Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις. Συγκεκριμένα στο άρθρο 23 αναφέρεται:

1. Εκπαιδευτικός της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ο οποίος, κατά την εκτέλεση του εκπαιδευτικού του έργου, με οποιονδήποτε τρόπο πληροφορείται ή διαπιστώνει ότι έχει διαπραχθεί σε βάρος μαθητή έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας, ενημερώνει, χωρίς καθυστέρηση, τον διευθυντή της σχολικής μονάδας. Ο διευθυντής της σχολικής μονάδας ανακοινώνει, αμέσως, την αξιόποινη πράξη στον αρμόδιο εισαγγελέα, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 37 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ή στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή. Την ίδια υποχρέωση

[29] https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-4620-2019/arthro-38-kodikas-poinikis-dikonomias-nomos-4620-2019

έχουν οι εκπαιδευτικοί και οι διευθυντές των ιδιωτικών σχολείων, καθώς και οι υπεύθυνοι των πάσης φύσεως Μονάδων Προσχολικής Αγωγής.

2. Κατά την προδικασία και τη διαδικασία στο ακροατήριο, ο διευθυντής της σχολικής μονάδας, ο οποίος ανακοίνωσε την αξιόποινη πράξη στις παραπάνω αρμόδιες αρχές, και ο εκπαιδευτικός, ο οποίος την πληροφορήθηκε ή τη διαπίστωσε, καλούνται να εξεταστούν ως μάρτυρες, μόνο αν η πληροφορία δεν αποδεικνύεται με οποιοδήποτε άλλο αποδεικτικό μέσο.

Μετά την μήνυση ο νομοθέτης έχει μεριμνήσει για την προστασία του παιδιού θύματος νόμο υπ. Αριθμ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006) Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις. Συγκεκριμένα στο άρθρο 20 με τίτλο Υποχρέωση τήρησης εχεμύθειας αναφέρεται:

1. Σε περίπτωση διαπράξεως εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας, οι αρμόδιες αστυνομικές αρχές που διενεργούν προανάκριση, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 2 του άρθρου 243 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, απαγορεύεται να ανακοινώνουν με οποιονδήποτε τρόπο το ονοματεπώνυμο του θύματος και του κατηγορουμένου, τη διεύθυνση κατοικίας τους, καθώς και οποιαδήποτε άλλα στοιχεία είναι δυνατόν να αποκαλύψουν την ταυτότητά τους.
2. Οι παραβάτες της διατάξεως αυτής τιμωρούνται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών.

Ωστόσο και στο άρθρο 352Β του Ποινικού Κώδικα (Νόμος 4619/2019) - Προστασία της ιδιωτικής ζωής του ανήλικου θύματος[30] γίνεται η ίδια πρόβλεψη μέσα από την διατύπωση Όποιος, από την καταγγελία πράξης που υπάγεται στα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής έως την έκδοση αμετάκλητης απόφασης, δημοσιοποιεί με οποιονδήποτε τρόπο περιστατικά που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αποκάλυψη της ταυτότητας του ανήλικου θύματος, τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο έτη.

Όπως αναφέρθηκε και τα ίδια παιδιά ενδέχεται να αποκαλύψουν την κακοποίηση τους. Ωστόσο αποτελεί μια λιγότερο συχνά συνθήκη καθώς συντελούν πολλοί παράγοντες, (όπως για παράδειγμα η ηλικία του παιδιού, η σχέση του με τον δράστη, ο φόβος αντιποίνων, η ενοχή κ.α.)

[30] https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-4619-2019/arthro-352v-poinikos-kodikas-nomos-4619-2019-prostasia

που οδηγούν τα παιδιά να κρατήσουν «μυστική» την κακοποίηση τους. Ειδικά στη συνθήκη της σεξουαλικής κακοποίησης η απόκρυψη της κακοποίησης από τα ίδια τα παιδιά θύματα έχει καταγραφεί ως «Σύνδρομο Της Απόκρυψης Της Σεξουαλικής Κακοποίησης» (The Child Abuse Accommodation Syndrome - CSAAS) (Θεμελή, 2010).

Η αποκάλυψη της κακοποίησης από τα ίδια τα παιδιά θύματα μπορεί να είναι (Bybee & Mowbray, 1993):

- Σκόπιμη
- Τυχαία
- Αυθόρμητη
- Αποσπασματική
- Σαφής
- Αόριστη

Από τις περιπτώσεις που τα παιδιά έχουν προχωρήσει στην αποκάλυψη της κακοποίησης τους, εντοπίστηκαν πέντε βασικά στάδια, τα οποία είναι (Θεμελή, 2010) είναι:

- Η μυστικότητα
- Η δημιουργία ενός αισθήματος ανημπορίας και ανικανότητας
- Η παγίδευση και ο συμβιβασμός
- Η καθυστέρηση στην αποκάλυψη
- Η ανάκληση.

Η κατανόηση της διαδικασίας με την οποία τα θύματα αποκαλύπτουν την κακοποίηση αποτελεί σημαντική πρόκλησηη που απαιτεί εξιδεικευμένη εκπαίδευση. Η εκπαίδευση αυτή θα πρέπει να καλύπτει κρίσιμες πτυχές, όπως ο χρόνος συνειδητοποίησης της παραβίασης από το παιδί, οι ηλικιακές διαφορές στην αποκάλυψη, ο αντίκτυπος της αποκάλυψης στην οικογένεια και η επιλογή των έμπιστων προσώπων. Μια ολοκληρωμένη κατανόηση θα επιτρέψει στους επαγγελματίες να διαχειριστούν πιο επιδέξια ειδικά τις περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης και να διασφαλίσουν ότι τα παιδιά-θύματα προστατεύονται από πιθανή δευτερογενή θυματοποίηση εντός του συστήματος (Θεμελή, 2014).

3.3. Στάδιο 2: Διερεύνηση της αναφοράς / καταγγελίας για κακοποίηση και παραμέληση παιδιών και οι εμπλεκόμενοι επαγγελματίες

Σύμφωνα με το άρθρο 21 του Συντάγματος της Ελλάδας[31] τόσο η οικογένεια (παρ.1) όσο και η ανηλικότητα (παρ. 3) προστατεύονται από την πολιτεία. Ωστόσο σε συγκεκριμένες συνθήκες προβλέπεται τόσο από την εθνική νομοθεσία όσο και από Διεθνή Κείμενα η τοποθέτηση του παιδιού σε πλαίσιο εναλλακτικής φροντίδας. Όπως σημειώθηκε με τον όρο πλαίσιο εναλλακτικής φροντίδας νοείται η υιοθεσία, αναδοχή ή τοποθέτηση του παιδιού σε δομή παιδικής προστασίας. Από την άλλη με τον όρο *«συγκεκριμένες συνθήκες»* μπορεί να εννοηθούν για παράδειγμα ο θάνατος των γονέων του παιδιού και η έλλειψη ατόμων από το οικογενειακό του περιβάλλον για να αναλάβουν την πραγματική του φροντίδα ή η παραμέληση της κάλυψης βασικών αναγκών του παιδιού από τους γονείς του ή η κακοποίηση του παιδιού από τους γονείς του ή ,ακόμη, η αδυναμία των γονέων να προστατέψουν το παιδί από τον κίνδυνο της κακοποίησης και γενικότερα συνθήκες που απειλούν την ευημερία, ασφάλεια και αξιοπρέπεια του παιδιού.

Όταν ένα παιδί ζει κάτω από συνθήκες κινδύνου, όπως για παράδειγμα αυτές αναφέρθηκαν παραπάνω, τότε στην Ελλάδα συνήθως γίνεται μια καταγγελία και η αρμόδια εισαγγελική αρχή παραγγέλλει στις κατά τόπους κοινωνικές υπηρεσίες την διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας προκειμένου να διαπιστωθούν οι συνθήκες διαβίωσης του παιδιού.

Οι περιοχές που υπηρετεί εισαγγελέας ανηλίκων είναι η Αθήνα, ο Πειραιάς, η Θεσσαλονίκη, η Πάτρα και το Ηράκλειο Κρήτης. Στις υπόλοιπες περιοχές ο εισαγγελέας πρωτοδικών εκτελεί και χρέη εισαγγελέα ανηλίκων.

Οι αρμοδιότητες του / της Εισαγγελέα Ανηλίκων περιγράφονται στο Άρθρο 13 της Απόφασης/ 4/2020/ΦΕΚ Β 2556/25.6.2020[32] ως εξής:

1. Ασκεί την ποινική δίωξη κατά ανηλίκων παραβατών.
2. Ενεργεί προκαταρκτική εξέταση, διευθύνει κι εποπτεύει την προανάκριση που διενεργείται από την Υποδιεύθυνση Ανηλίκων της Διεύθυνσης Ασφάλειας Αττικής (1ο

[31] https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-21/
[32] http://www.dsanet.gr/Epikairothta/Nomothesia/ApArPag4%20(2556).htm

τμήμα Προστασίας και 2ο Ειδικής Μεταχείρισης) για την εξιχνίαση εγκλημάτων κατά: ανηλίκων ή εγκλημάτων με ανήλικους δράστες.

3. Επεξεργάζεται όλες τις ανακριτικές και προανακριτικές δικογραφίες κατά ανηλίκων.
4. Επιμελείται του προσδιορισμού των υποθέσεων στα Δικαστήρια Ανηλίκων καθώς και των αιτήσεων απόλυσης υπό όρο των ανήλικων κρατούμενων.
5. Μετέχει στις συνεδριάσεις των Δικαστηρίων Ανηλίκων του Πρωτοδικείου Αθηνών.
6. Επιμελείται της εκτέλεσης των αποφάσεων των Δικαστηρίων Ανηλίκων.
7. Θεωρεί και προσυπογράφει με τον αρμόδιο γραμματέα τα πιστοποιητικά για τις εκκρεμούσες στο τμήμα του ποινικές δικογραφίες, σχετικά με την άσκηση ποινικής δίωξης INREM, ή κατά συγκεκριμένου προσώπου για ορισμένες αξιόποινες πράξεις, την αρχειοθέτηση, κατά τις διατάξεις των άρθρων 43 ή 51 Κ.Π.Δ. ή την αποχή από την ποινική δίωξη κατά τις διατάξεις του άρθρου 46 παρ. 1 και 2 Κ.Π.Δ.
8. Εποπτεύει τη λειτουργία του Ειδικού Καταστήματος κράτησης Νέων της περιφέρειας της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Αθηνών για τη διασφάλιση της νομιμότητας στη μεταχείριση των κρατουμένων καθώς και της άσκησης των συνταγματικών κατοχυρωμένων ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων τους, ασκεί δε όλες τις προβλεπόμενες στον Σωφρονιστικό Κώδικα αρμοδιότητες.
9. Δέχεται, εφόσον υποβάλλεται σχετικό αίτημα και το κρίνει σκόπιμο, σε ακρόαση πολίτες σχετικά με οποιοδήποτε θέμα ανακύπτει μόνο σε σχέση με ανηλίκους και ενεργεί με γνώμονα το συμφέρον του παιδιού ως ορίζεται στη διάταξη του άρθρου 3 παρ. 1 της Διεθνούς Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού, (ως αυτή κυρώθηκε με τον ν. 2101/1992), παραπέμπει σε αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες και διαμεσολαβεί προσωπικά, εάν το κρίνει σκόπιμο.
10. Διατάσσει τη διενέργεια κοινωνικών ερευνών και παιδοψυχιατρικών εκτιμήσεων, είτε αυτεπαγγέλτως κατόπιν έγγραφης καταγγελίας, είτε κατόπιν αιτήσεως κάθε ενδιαφερομένου, ενώ προβαίνει σε κάθε άλλη ενέργεια κρίνει σκόπιμη προς το συμφέρον του ανηλίκου. Το συγκεντρωθέν υλικό συνιστά το περιεχόμενο κοινωνικού φακέλου που τηρείται σε ειδικό αρχείο μέχρι την ενηλικίωση του ανηλίκου και δεν υπόκειται στις γενικές διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας που αφορούν στις δικονομικές δεσμεύσεις για την επεξεργασία ποινικών δικογραφιών.

11. Διατάσσει κάθε πρόσφορο μέτρο για την προστασία του παιδιού σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του πρώτου εδαφίου του άρθρου 1532 ΑΚ, περί της κακής άσκησης της επιμέλειας και στοιχειοθετείται άμεσος κίνδυνος για τη σωματική ή την ψυχική υγεία του τέκνου, μέχρι την έκδοση δικαστικής αποφάσεως.
12. Καταθέτει αιτήσεις κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας σε όλες τις περιοριστικά αναφερόμενες περιπτώσεις του άρθρου 121 Εισαγωγικού Νόμου Αστικού Κώδικα, όπου ανακύπτει αρμοδιότητά του, και ιδίως για την αφαίρεση της γονικής μέριμνας ή της επιμέλειας ανηλίκων κατά τις διατάξεις των άρθρων 1532 Α.Κ. 1533 Α.Κ., την άρση της αναδοχής κατά τις διατάξεις του άρθρου 1663 ΑΚ, την υποβολή σε δικαστική συμπαράσταση κατά το άρθρο 1667 Α.Κ. Επίσης, ασκεί πρόσθετη ή κύρια παρέμβαση σε τέτοιες υποθέσεις κατά τις διατάξεις του άρθρου 752 παρ. 1 και 2 Κ. Πολ.Δ.
13. Καταθέτει αιτήσεις κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας, στις περιπτώσεις που κατά το άρθρο 782 Κ.Πολ.Δ. απαιτείται έκδοση δικαστικής απόφασης για την βεβαίωση γεγονότος που αφορά σε ανήλικο με σκοπό την έκδοση ληξιαρχικής πράξης.
14. Αναπτύσσει συνεργασία με το Συνήγορο του Παιδιού, για όλα τα ζητήματα που ανακύπτουν σε σχέση με την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού, ως αυτή κυρώθηκε με τον ν. 2101/1992.
15. Στηρίζει το επιστημονικό έργο και την κοινωνική δράση κρατικών ή ιδιωτικών φορέων στον τομέα τόσο της πρόληψης και καταστολής της παραβατικότητας των ανηλίκων όσο και της πρόληψης και αντιμετώπισης της θυματοποίησης παιδιών και συνάπτει σχετικά πρωτόκολλα συνεργασίας.
16. Αναπτύσσει συνεργασία με εκπαιδευτικούς φορείς για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας, ή πρόωρης αποχώρησης από την εκπαιδευτική διαδικασία.
17. Τηρεί στατιστικά στοιχεία σε σχέση με την παραβατικότητα, αλλά και τη θυματοποίηση ανηλίκων για την συστηματική αποτύπωση όλων των δεδομένων και εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων στο στόχο της κατάρτισης προτάσεων βελτίωσης του νομοθετικού πλαισίου και της παροχής υποστηρικτικών υπηρεσιών.
18. Μετέχει σε νομοπαρασκευαστικές επιτροπές του Υπουργείου Δικαιοσύνης.
19. Παρέχει την άδεια για κατεπείγουσες ιατρικές επεμβάσεις σε ανηλίκους για να αποτραπεί κίνδυνος ζωής ή υγείας, υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 1534 Α.Κ.

20. Ερευνά τις προϋποθέσεις και κινεί τη διαδικασία ακούσιας νοσηλείας ανηλίκων σε μονάδα ψυχικής υγείας, κατά τις διατάξεις του άρθρου 1687 Α.Κ. και των ειδικών νόμων.
21. Ενεργεί ως προσωρινός επίτροπος για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των ασυνόδευτων ανηλίκων και ενεργεί σύμφωνα με τα οριζόμενα στα άρθρα 49 «Προθεσμία περίσκεψης», όταν θύμα εμπορίας είναι ανήλικος και 50 παρ. 2 «Ενημέρωση θυμάτων και ειδική μέριμνα για ανήλικους» του ν. 4251/2014 «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις».
22. Επιπρόσθετα ο Εισαγγελέας Ανηλίκων που έχει επιφορτιστεί με τη διαχείριση υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας, πέραν των αναφερομένων στις ακόλουθες παραγράφους αρμοδιοτήτων του: α) Επιλαμβάνεται όλων των μηνύσεων, εγκλήσεων και καταγγελιών, πλην των αυτοφώρων που αφορούν σε αδικήματα που προβλέπονται και τιμωρούνται από τις διατάξεις του ν. 3500/2006, β) Διερευνά τη δυνατότητα διαμεσολάβησης, κατά τα οριζόμενα στις διατάξεις των άρθρων 11 επ. ν. 3500/2006 και επεξεργάζεται τις σχετικές δικογραφίες, μετά από προκαταρκτική εξέταση που ο ίδιος παρήγγειλε, έως ότου ασκηθεί ποινική δίωξη ή εκδοθεί απορριπτική διάταξη ή εγκριθεί αρμοδίως η αρχειοθέτηση. Επιπλέον επεξεργάζεται τις δικογραφίες που εξ αρχής του έχουν ανατεθεί προς χειρισμό και αφορούν πλημμελήματα, όταν έχει υποβληθεί στην προδικασία ή στην κύρια διαδικασία (στην περίπτωση που αποτέλεσε λόγο αναβολής), αίτημα ποινικής διαπραγμάτευσης (άρθρο 303 ΚΠΔ) μέχρι τη σύνταξη του πρακτικού διαπραγμάτευσης, ή την επιστροφή της στο Εισαγγελικό Γραφείο ή στην κύρια διαδικασία, σε περίπτωση μη επίτευξης συμφωνίας.
23. Ενημερώνει τον Διευθύνοντα την Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών για κάθε σημαντικό θέμα που προκύπτει κατά την άσκηση των καθηκόντων του.

Στον Εισαγγελέα Ανηλίκων γνωστοποιείται από τα Τμήματα της Ποινικής Δίωξης η ασκηθείσα δίωξη σε βάρος γονέων για αξιόποινες πράξεις που στρέφονται κατά των ανηλίκων τέκνων τους (ιδίως για τα εγκλήματα: κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της έκθεσης, της ενδοοικογενειακής βίας), προκειμένου να σχηματισθούν κοινωνικοί φάκελοι και να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία των παιδιών. Ο Εισαγγελέας κωλυόμενος αναπληρούται από Αντεισαγγελέα Πρωτοδικών, ο οποίος ορίζεται στο Τμήμα για το σκοπό αυτό και στον οποίο ανατίθεται η συμμετοχή στις συνεδριάσεις των Δικαστηρίων Ανηλίκων.

Να αναφερθεί στο σημείο αυτό ότι σε περίπτωση που το παιδί θύμα έχει αναπτύξει παραβατική συμπεριφορά στην απόφαση της απομάκρυνσης έχει ρόλο και ο αρμόδιος επιμελητής ανηλίκων, ωστόσο έχουν γενικά περιορισμένη συμμετοχή και παρέχουν υποστήριξη στον εισαγγελέα ή τον δικαστή ανάλογα με τις ανάγκες του παιδιού ή της υπόθεσης (Λαμπροπούλου, 2010).

Ωστόσο όπως σημειώνεται στην Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη (Συνήγορος του Πολίτη, 2020) τόσο η κάθε εισαγγελία όσο και ο κάθε Εισαγγελέας ακολουθεί έναν διαφορετικό τρόπο προσέγγισης , αντιμετώπισης και χειρισμού της κάθε καταγγελίας και άρα της περίπτωσης του κάθε παιδιού. Όπως αναφέρεται στην συγκεκριμένη έκθεση παρατηρήθηκε ότι οι Εισαγγελείς σε μικρή συχνότητα δίνουν κατευθύνσεις και αναλυτικές πληροφορίες για την υπόθεση στον αρμόδιο κοινωνικό λειτουργό πριν ξεκινήσει την κοινωνική έρευνα ενώ τις υπόλοιπες φορές παραγγέλλουν την κοινωνική έρευνα χωρίς τις απαραίτητες πληροφορίες που χρειάζεται για την διεξαγωγή της έρευνας (συγκεκριμένα σημειώνονται το είδος, η προέλευση και το ακριβές περιεχόμενο της καταγγελίας, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του παιδιού κ.ά.). Οι λόγοι για τους οποίους συμβαίνει αυτή η ανομοιογένεια των χειρισμών προκύπτουν από την απουσία ενιαίου πρωτοκόλλου και κανόνων για όλες τις Εισαγγελίες και αφετέρου από την απουσία των θεσμικά προβλεπόμενων κοινωνικών υπηρεσιών στα Πρωτοδικεία. Παράλληλα για τις κοινωνικές υπηρεσίες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης κατεγράφησαν σοβαρά προβλήματα στελέχωσης και απουσία επαρκούς θεσμικού πλαισίου λειτουργίας.

Παράλληλα μέσα από την ίδια έκθεση ενθαρρύνεται η θεσμοθέτηση της επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ φορέων υπαγόμενων σε διαφορετικά Υπουργεία (ιδίως φορέων εκπαίδευσης, υγείας, ψυχικής υγείας και κοινωνικών υπηρεσιών), καθώς και της διεπιστημονικής προσέγγισης και συνεργασίας.

Ενώ προτείνονται:

1. Διασφάλιση επαρκών επιμορφωμένων επαγγελματιών, με την εξαίρεση προκαθορισμένου αριθμού κοινωνικών λειτουργών από τον Κανόνα των Προσλήψεων
2. Παροχή ενιαίας ειδικής επιμόρφωσης στους κοινωνικούς λειτουργούς και άλλους κοινωνικούς επιστήμονες των ΟΤΑ για θέματα παιδικής προστασίας και υποστήριξης ευάλωτων οικογενειών

3. Ενίσχυση των κοινωνικών υπηρεσιών στην κοινότητα, για την υποστήριξη και την συνεχιζόμενη παρακολούθηση ευάλωτων οικογενειών , καθώς και για την διεύρυνση εφαρμογής του - 56 - θεσμού της αναδοχής
4. Δημιουργία Εισαγγελίας Ανηλίκων σε κάθε Πρωτοδικείο και ενίσχυση της στελέχωσης των Εισαγγελιών Ανηλίκων σε Εισαγγελείς και διοικητικό προσωπικό
5. Υλοποίηση της πρόβλεψης του ν. 2447/96 για σύσταση οργανωμένων κοινωνικών υπηρεσιών στα κατά τόπους Πρωτοδικεία ή - σε πρώτη φάση - στελέχωση των Εισαγγελιών με την ειδικότητα του κοινωνικού λειτουργού
6. Κατάργηση της εισαγωγής σε ιδρύματα βρεφών και νηπίων έως 3 ετών
7. Κατάργηση των ορίων ηλικίας του νόμου 4538/18 ως λόγο αποκλεισμού από την αναδοχή
8. Διεύρυνση της επαγγελματικής αναδοχής
9. Θεσμική υιοθέτηση χρονοδιαγράμματος, στο πέρας του οποίου τοποθετείται η πλήρης εγκατάλειψη του ιδρυματικού μοντέλου φροντίδας από την πολιτεία.
10. Ως ενδιάμεσο στάδιο, μετάβαση από δομές κλειστού τύπου σε μικρές δομές ποιοτικής φροντίδας οικογενειακού τύπου
11. Εκπόνηση και υλοποίηση προγραμμάτων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για την απόϊδρυματοποίηση, καθώς και για την αναδοχή
12. Επισκόπηση της πραγματικής κατάστασης σε εθνικό επίπεδο
13. Σχεδιασμός υπηρεσιών και προγραμμάτων με βάση τις κατ' εκτίμηση γενικές ανάγκες του πληθυσμού σε μία κοινότητα καθώς και τις καταγεγραμμένες του πληθυσμού από το ίδρυμα, με διασφάλιση δικτύου γενικών και εξειδικευμένων υπηρεσιών πρωτοβάθμιας υγείας, ψυχικής υγείας, και κοινωνικής φροντίδας-υποστήριξης στην κοινότητα
14. Ενίσχυση των υπηρεσιών ψυχικής υγείας για παιδιά και οικογένειες στην κοινότητα
15. Προγραμματισμός για την ανακατεύθυνση πόρων, υλικοτεχνικής υποδομής και ανθρώπινου δυναμικού προς τις αναγκαίες γενικές και εξειδικευμένες υπηρεσίες για τη φροντίδα στην κοινότητα
16. Έγκαιρη αξιολόγηση και προετοιμασία του προσωπικού των ιδρυμάτων
17. Εκπόνηση ολοκληρωμένου σχεδίου απόϊδρυματοποίησης για κάθε δομή με ατομική αξιολόγηση των φιλοξενούμενων και των αναγκών τους, με στόχο τη σύνταξη του κατάλληλου Ατομικού Σχεδίου Οικογενειακής Αποκατάστασης για κάθε παιδί
18. Εφαρμογή των ήδη υφιστάμενων προγραμμάτων απόιδρυματοποίησης

19. Σταδιακή μετατροπή των δομών κλειστού τύπου σε κέντρα εκπαίδευσης προσωπικού, κοινωνικής υποστήριξης ευάλωτων οικογενειών
20. Διαχείριση, παρακολούθηση και αξιολόγηση βήμα προς βήμα της όλης διαδικασίας από διεπιστημονική ομάδα σε υψηλό επίπεδο αποφασιστικής αρμοδιότητας
21. Εφαρμογή εκ μέρους των ΟΤΑ - οι οποίοι φέρουν στο ακέραιο ευθύνη για την εφαρμογή των αυξημένης τυπικής ισχύος ΔΣΔΠ και ΣΔΑΑ - της υποχρέωσης για παροχή εξειδικευμένων και προσαρμοσμένων προγραμμάτων στην κοινότητα για παιδιά με αναπηρίες, αντίστοιχα με τα γενικά που παρέχονται σε όλους
22. Εξειδίκευση και προσαρμογή των παρεχόμενων στην κοινότητα υπηρεσιών και προγραμμάτων, λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ άλλων, και ότι τα άτομα με αναπηρία αποτελούν μία ετερογενή ομάδα με διαφορετικές ανάγκες
23. Διασφάλιση επαρκούς και εξειδικευμένης υποστήριξης των παιδιών με αναπηρία ως προς τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες στο γενικό σχολείο, και επέκταση των προγραμμάτων συνεκπαίδευσης σε όλα τα ειδικά σχολεία.
24. Λειτουργία Ανοικτών Δομών
25. Λειτουργία υπηρεσιών, προγραμμάτων και δομών βραχείας φιλοξενίας παιδιών με αναπηρία σε τακτική βάση
26. Στο πλαίσιο σφαιρικής και ολοκληρωμένης υποστήριξης των παιδιών με αναπηρία και των οικογενειών τους, εισαγωγή ρύθμισης
27. Θεσμοθέτηση ειδικών προδιαγραφών για την εναλλακτική φροντίδα παιδιών με σοβαρές αναπηρίες, των οποίων η παραμονή στην οικογένεια δεν είναι εφικτή, με διασφάλιση καταρχάς διερεύνησης της δυνατότητας ανάδοχης φροντίδας (συγγενική αναδοχή, ανάδοχη οικογένεια, επαγγελματική αναδοχή) , και, εφόσον αυτή είναι ανέφικτη, φροντίδα σε μικρές δομές «οικογενειακού τύπου»

Αφού ο / η εισαγγελέας μελετήσει την αναφορά αναθέτει σε κοινωνικό λειτουργό που εργάζεται σε δημόσιο φορέα να πραγματοποιήσει κοινωνική έρευνα για τις συνθήκες διαβίωσης του παιδιού. Το αποτέλεσμα της κοινωνικής έρευνας θα δείξει εάν το παιδί θα απομακρυνθεί από τους γονείς του ή θα παραμείνει μαζί τους.

Εάν το παιδί απομακρυνθεί οι επιλογές είναι είτε να ανατεθεί η επιμέλεια του σε άλλο φυσικό πρόσωπο ή φορέα προστασίας των παιδιών (είτε με δικαστική απόφαση, είτε με εισαγγελική παραγγελία).
Το ίδιο το γεγονός της απομάκρυνσης εκτελείται κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας είτε από την ελληνική αστυνομία, είτε από τις κοινωνικές υπηρεσίες είτε από την συνεργασία των δυο. Ωστόσο δεν υπάρχει κανένα πρωτόκολλο η κατεύθυνση που να υποδεικνύει τον τρόπο της απομάκρυνσης.

3.4. Στάδιο 3: Διεπιστημονική εκτίμηση του παιδιού θύματος

Οι επαγγελματίες που συμμετέχουν στην διαμόρφωση της λήψης της απόφασης της απομάκρυνσης ενός παιδιού προέρχονται κυρίως από το χώρο της Υγείας, το χώρο της Ψυχικής Υγείας, το χώρο της Κοινωνικής Πρόνοιας και το χώρο της Δημόσιας Τάξης. Ωστόσο πρακτικά για απομακρυνθεί ένα παιδί από την βιολογική του οικογένεια η απόφαση θα παρθεί από επαγγελματία του χώρου της Δικαιοσύνης, όπως ο Δικαστής ή ο Εισαγγελέας, συνεκτιμώντας πάντα και την πρόταση των προαναφερθέντων επαγγελματιών.

Συγκεκριμένα ο κοινωνικός λειτουργός (από το χώρο της Κοινωνικής Πρόνοιας) θα έρθει σε επαφή με το παιδί είτε στο πλαίσιο παροχής υποστηρικτικών υπηρεσιών προς την οικογένεια είτε κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας για κοινωνική έρευνα. Τα αποτελέσματα της κοινωνικής έρευνας ενδέχεται να αφορούν και την απομάκρυνση του παιδιού από το οικογενειακό περιβάλλον.

Οι αστυνομικοί μπορούν να λάβουν καταγγελίες και μηνύσεις για κακοποίηση και παραμέληση παιδιών. Επίσης ο αστυνομικός ως προανακριτικός ή ανακριτικός υπάλληλος που θα πάρει καταθέσεις τόσο από το παιδί θύμα, όσο από τους φερόμενους ως θύτες και τους μάρτυρες, θα συγκεντρώσει όλα τα απαραίτητα στοιχεία για να διαπιστωθεί εάν στοιχειοθετείται έγκλημα και ο βαθμός επικινδυνότητάς του περιβάλλοντος.

Οι γιατροί (παιδίατροι, παθολόγους, ακτινολόγοι, δερματολόγοι, γυναικολόγοι κ.ά.) μέσα από εξειδικευμένες εξετάσεις αλλά και έναν ιατρικό έλεγχο μπορούν να ανιχνεύσουν στοιχεία κακοποίησης και της βαρύτητας τους. Επίσης είναι σε θέση να δώσουν πληροφορίες – όπου είναι δυνατό- για το ιατρικό ιστορικό του παιδιού και κατά πόσο η κακοποιητική συμπεριφορά είναι

επαναλαμβανόμενη. Τα παραπάνω δεδομένα μπορούν να σημειώσουν την επικινδυνότητα στην οποία βρίσκεται το παιδί.

Τον ίδιο ρόλο μπορούν να έχουν και οι Ψυχίατροι Παιδιού και Εφήβου αλλά και οι Ψυχολόγοι.

Όπως αναφέρθηκε όλες οι πληροφορίες θα καταλήξουν στον Εισαγγελέα Ανηλίκων ή Πρωτοδικών ή στον Δικαστή, οι οποίοι θα συνεκτιμήσουν όλες τις παραπάνω πληροφορίες για να διαμορφώσουν απόφαση. Να σημειωθεί ότι σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης και άμεσου κινδύνου για την ζωή του παιδιού, τότε ο Εισαγγελέας μπορεί να διατάξει την απομάκρυνση του παιδιού χωρίς δικαστική απόφαση. Σε περίπτωση που στοιχειοθετείται έγκλημα ο Εισαγγελέας Ποινικής Δίωξης αναλαμβάνει το ποινικό σκέλος της υπόθεσης, δηλαδή συντονισμό και καταμερισμό ενεργειών για τη εξακρίβωση του αδικήματος και συνεπακόλουθα τη δίωξη του δράστη.

3.5. Στάδιο 4: Λήψη απόφασης για την απομάκρυνση του παιδιού, «Το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού»

Διεθνώς η απόφαση για την απομάκρυνση ενός παιδιού από την οικογένειά του λαμβάνεται συνήθως από επαγγελματίες στις υπηρεσίες προστασίας παιδιών οι οποίοι είναι εκπαιδευμένοι να αξιολογούν και να εκτιμούν την ασφάλεια και την ευημερία των παιδιών για τα οποία υπάρχουν υποψίες, αναφορές ή καταγγελίες κακοποίησης ή παραμέλησης. Η διαδικασία λήψης απόφασης για την απομάκρυνση ενός παιδιού αποδεικνύεται πολύπλοκη και περιλαμβάνει πολλούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της σοβαρότητας της κακοποίησης ή της παραμέλησης, του επιπέδου άμεσου κινδύνου για το παιδί, των διαθέσιμων πόρων για την υποστήριξη της οικογένειας και του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

Όπως αναφέρθηκε ο όρος «βέλτιστο συμφέρον του παιδιού», περιλαμβάνει συγκεκριμένες διαστάσεις που πρέπει να ληφθούν υπόψη προκειμένου να ληφθεί μια απόφαση που θα εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, όπως[33]

- Η άποψη, γνώμη του παιδιού
- Η ταυτότητα του παιδιού

[33] https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf

- Η διατήρηση του οικογενειακού περιβάλλοντος και διατήρηση σχέσεων
- Η φροντίδα, προστασία και ασφάλεια του παιδιού
- Πιθανή κατάσταση ευπάθειας, αδυναμίας ή αναπηρίας του παιδιού
- Το δικαίωμα του παιδιού στην υγεία
- Το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση

Ωστόσο δεν εντοπίστηκε κανένα πρωτόκολλο που να ορίζει τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να εξετάζονται οι συγκεκριμένες διαστάσεις, από ποιους επαγγελματίες και σε ποιο χρονικό διάστημα.

Στην καθημερινή πρακτική η λήψη αποφάσεων προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, οι επαγγελματίες του συστήματος προστασίας του παιδιού εξετάζουν διάφορους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των σωματικών, συναισθηματικών και αναπτυξιακών αναγκών του παιδιού, των σχέσεων του με την οικογένεια και τους φροντιστές του, του πολιτισμικού του υπόβαθρου και της ταυτότητάς του, καθώς και των μελλοντικών του προοπτικών. Για να καθορίσουν την καλύτερη πορεία δράσης, οι επαγγελματίες συνήθως εξετάζουν τόσο την τρέχουσα κατάσταση όσο και τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της απόφασής τους.

Μία από τις πρωταρχικές εκτιμήσεις για τη λήψη αποφάσεων προς το συμφέρον του παιδιού είναι η ασφάλεια και η ευημερία του παιδιού. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την αξιολόγηση της σοβαρότητας και της συχνότητας τυχόν κακοποίησης ή παραμέλησης, του κινδύνου μελλοντικής βλάβης του παιδιού και της ικανότητας των φροντιστών να προστατεύσουν το παιδί.

Επιπλέον, οι επαγγελματίες μπορούν να εξετάσουν τις σχέσεις και τους δεσμούς του παιδιού, συμπεριλαμβανομένου του δεσμού του με τους γονείς ή τους κύριους φροντιστές του, καθώς και με τυχόν αδέλφια ή άλλα μέλη της οικογένειας. Αυτό μπορεί να βοηθήσει στον προσδιορισμό των επιπτώσεων της απομάκρυνσης στο παιδί και των δυνατοτήτων επανένωσης ή εναλλακτικών επιλογών μόνιμης τοποθέτησης.

Το πολιτισμικό υπόβαθρο και η πολιτισμική ταυτότητα είναι επίσης σημαντικά στοιχεία για τη λήψη αποφάσεων προς το συμφέρον του παιδιού. Αυτό περιλαμβάνει την κατανόηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του παιδιού και τυχόν ειδικές ανάγκες ή εκτιμήσεις που σχετίζονται με

το πολιτιστικό του υπόβαθρο, καθώς και τη διασφάλιση της τοποθέτησης του παιδιού σε πολιτισμικά κατάλληλο περιβάλλον.

Τέλος, οι επαγγελματίες εξετάζουν τις μελλοντικές προοπτικές και τους μακροπρόθεσμους στόχους του παιδιού, συμπεριλαμβανομένων των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών του ευκαιριών, της σωματικής και συναισθηματικής του υγείας και των συνολικών προοπτικών του για σταθερότητα και ευτυχία.

Ωστόσο έρευνες έχουν δείξει ότι η απόφαση για την απομάκρυνση ενός παιδιού από την οικογένειά του επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης, της εμπειρίας και της προκατάληψης του εργαζόμενου στο σύστημα προστασίας του παιδιού, καθώς και από οργανωτικούς και συστημικούς παράγοντες, όπως οι διαθέσιμοι πόροι και οι πολιτικές. Αποτελέσματα έρευνας (Font & Maguire-Jack ,2015) έδειξαν ότι οι επαγγελματίες στο σύστημα προστασίας του παιδιού που έχουν μεγαλύτερη κατάρτιση και εμπειρία στην αξιολόγηση της παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης είναι πιο πιθανό να λάβουν κατάλληλες αποφάσεις σχετικά με την απομάκρυνση. Επιπλέον, η έρευνα έχει δείξει ότι οι επαγγελματίες στο σύστημα προστασίας του παιδιού μπορεί να επηρεάζονται από πολιτισμικές και κοινωνικοοικονομικές προκαταλήψεις, οι οποίες μπορεί να επηρεάσουν την απόφαση για την απομάκρυνση ενός παιδιού.

Φαίνεται λοιπόν ότι μέσα σε όλα αυτά τα δίκτυα και διαδικασίες αποφάσεων απομάκρυνσης ενός παιδιού από το οικογενειακό του περιβάλλον δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ασφάλεια του παιδιού και στην μελλοντική του αποκατάσταση και εξέλιξη. Ωστόσο δεν φαίνεται να πληρούνται όλες εκείνες οι απαραίτητες προϋποθέσεις για να εξαχθεί με ασφάλεια το συμπέρασμα ότι η απόφαση της απομάκρυνσης λαμβάνεται στο πλαίσιο του «βέλτιστου συμφέροντος για το παιδί». Ανάμεσα στις σημαντικές παραλείψεις φαίνεται να είναι τόσο η ελλιπής εκπαίδευση των επαγγελματιών που στελεχώνουν τις υπηρεσίες προστασίας του παιδιού όσο και η κατάσταση που παρατηρείται να μην δίνεται η δυνατότητα στο παιδί να εκφράσει την άποψη του για την απομάκρυνση.

3.6. Συμπεράσματα

Συμπερασματικά η απομάκρυνση ενός παιδιού πραγματοποιείται συνήθως από στελέχη της ελληνικής αστυνομίας κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας. Ωστόσο ο κρισιμότερος παράγοντας

για την λήψη της απόφασης της απομάκρυνσης ενός παιδιού έχει η κοινωνική έρευνα συνθηκών διαβίωσης που πραγματοποιείται από κοινωνικούς λειτουργούς των Δήμων ή της Περιφέρειας. Να σημειωθεί όμως ότι η κατάσταση κατά την οποία λαμβάνεται η απόφαση της απομάκρυνσης του παιδιού από την βιολογική του οικογένεια και στην συνέχεια εκτελείται, ούτε περιγράφεται ούτε αναφέρεται σε κάποιο νομικό κείμενο, ή πρωτόκολλο, ούτε στην προαναφερθείσα Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη (2020). Στην ελληνική πραγματικότητα οι επαγγελματίες στο σύστημα προστασίας του παιδιού γνωμοδοτούν για την απομάκρυνση ενός παιδιού από το σπίτι του και τους βιολογικούς του γονείς, και ο εισαγγελέας ανηλίκων ή πρωτοδικών (ανάλογα με την περιοχή που διαμένει το παιδί) αποφασίζει εάν το παιδί θα απομακρυνθεί ή όχι. Συνήθως αποφασίζεται η απομάκρυνση των παιδιών και όχι του γονέα δράστη, καθώς τις περισσότερες φορές ο γονέας δράστης αρνείται την κακοποίηση και ο μη κακοποιητικός γονέας αμφισβητεί την αξιοπιστία της αφήγησης του παιδιού για την κακοποίηση του (Server & Janzen, 1982). Ωστόσο η όλη διαδικασία απονομής δικαιοσύνης αποτελεί μια μακρά χρονικά και επίπονη συναισθηματικά διαδικασία (Λαμπροπούλου, 1999α).

Σε διεθνές επίπεδο, η επιστημονική έρευνα δείχνει ότι η γνωμοδότηση και κατά συνέπεια η απόφαση απομάκρυνσης λαμβάνεται αφενός σε ένα πλαίσιο επείγουσας κατάστασης και αφετέρου με περιορισμένες πληροφορίες (Pickett & Maton, 1997). Η έννοια του επείγοντος σχετίζεται και με την πίεση που δέχονται οι επαγγελματίες στον τομέα της προστασίας του παιδιού, όπου συχνά καλούνται να λάβουν αποφάσεις σχετικά γρήγορα, με πληροφορίες από πηγές αμφισβητήσιμες ή ελλιπείς (Spratt, Devaney, & Hayes, 2015).

Μια άλλη διάσταση που επηρεάζει την απόφαση των επαγγελματιών του τομέα προστασίας του παιδιού για την απομάκρυνση ή όχι ενός παιδιού από το οικογενειακό του περιβάλλον είναι η προκατάληψη ή μεροληψία των επαγγελματιών (Munro, 2020) που αναφέρεται επίσης και με τους όρους «επαλήθευση» (Holland, 2011)), «σταθερή σκέψη» (Brandon, et al., 2009), ή «προκατάληψη που οδηγεί στην προσαρμογή» (Taylor, 2010). Όλοι αυτοί οι όροι σχετίζονται με μια γενική ανθρώπινη τάση να σχηματίζεται από τα πρώτα στάδια εξέτασης μιας κατάστασης, μια αρχική εξήγηση ή ερμηνεία, και η αρχική αυτή εξήγηση ή ερμηνεία να διατηρείται ακόμη και αν έρθουν νέες πληροφορίες που την αναιρούν, καθώς οι πληροφορίες αξιολογούνται με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε να επιβεβαιωθεί η αρχική εκτίμηση. Ο Nickerson (1998: 175–176), σχολιάζοντας αυτή την μεροληπτική τάση να επιβεβαιωθεί η αρχική εξήγηση ή ερμηνεία την χαρακτηρίζει ως

«την ασυνείδητη επιλεκτικότητα στην απόκτηση και χρήση αποδεικτικών στοιχείων. . .και υποσυνείδητη διαμόρφωση γεγονότων για να ταιριάζουν σε υποθέσεις ή πεποιθήσεις. . .χωρίς να σκοπεύουμε να διαχειριστούμε τα στοιχεία με προκατάληψη ακόμη και αν γνωρίζουμε ότι το κάνουμε. ..» (Nickerson, 1998). Ο Helm (2010) αναφέρει ότι η μεροληψία στην επιβεβαίωση της αρχικής εκτίμησης ή ερμηνείας μπορεί να οδηγήσει είτε σε υποτίμηση είτε σε υπερτίμηση του βαθμού κινδύνου για ένα παιδί.

Ο Munro (2020) περιγράφει μια σειρά από τεχνικές που χρησιμοποιούν οι επαγγελματίες στο χώρο της προστασίας του παιδιού και τους οδηγούν στην μεροληψία της επιβεβαίωσης. Πρώτον, η «αποφυγή» όταν για παράδειγμα η αρχική τους εκτίμηση είναι ότι οι γονείς λένε την αλήθεια τότε υποτιμούν την ακρίβεια των γεγονότων που παρατηρούν, και τα οποία γεγονότα αποκαλύπτουν την πιθανότητα οι γονείς να προσπαθούν να εξαπατήσουν τους επαγγελματίες. Δεύτερον, «ξεχνούν» στοιχεία ή γεγονότα που ακυρώνουν την αρχική τους εκτίμηση. Για παράδειγμα εάν σχηματίζουν μια αρχική εικόνα παραμέλησης, στην τελική τους απόφαση «ξεχνούν» να λάβουν υπόψη τις στιγμές που επισκέφτηκαν το σπίτι του παιδιού και το οποίο ήταν καθαρό και οι γονείς ήταν φροντιστικοί απέναντι στα παιδιά. Τρίτον, οι επαγγελματίες της προστασίας του παιδιού τείνουν να απορρίπτουν σημαντικές πληροφορίες που αναιρούν την αρχική εκτίμηση τους, υποτιμώντας την πηγή της πληροφορίας. Για παράδειγμα όταν οι πληροφορίες έρχονται από τους γονείς, τότε αυτοί χαρακτηρίζονται ως αναληθείς , ενώ αντίστοιχα τα παιδιά εκτιμάται ότι δεν είναι ικανά να παρέχουν ουσιαστικές πληροφορίες καθώς δεν είναι ικανά να κατανοήσουν την κατάσταση, οι γείτονες ή οι συγγενείς χαρακτηρίζονται ως κακόβουλοι και άλλοι επαγγελματίες ως άπειροι. Με αυτό τον τρόπο η αρχική εκτίμηση επιβεβαιώνεται και δεν αναιρείται.

Ερευνητικά δεδομένα μαρτυρούν ότι η τεκμηρίωση της κακοποίησης ή και παραμέλησης ενός παιδιού και η απόφαση για την απομάκρυνση ενός παιδιού από την οικογένεια του και η τοποθέτηση του σε μια συνθήκη εναλλακτικής φροντίδας, επηρεάζεται από τις εκάστοτε πολιτικές που εφαρμόζονται σε κάθε χώρα, με δεδομένο ότι ο νομοθέτης επιλέγει έναν ευρύ ή περισσότερο αυστηρό ορισμό της κακοποίησης (Child Welfare Information Gateway, 2011).

Επίσης, συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της υπηρεσίας που διερευνά και αποφασίζει την απομάκρυνση ενός παιδιού και συντελούν στην απόφαση είναι οι πόροι της υπηρεσίας, τα χρονοδιαγράμματα που ορίζονται καθώς και η αυτονομία της υπηρεσίας να λαμβάνει αποφάσεις

(Font & Maguire-Jack, 2015). **Άρα η απόφαση της απομάκρυνσης ενός παιδιού από το περιβάλλον του δεν λαμβάνεται αποκλειστικά με γνώμονα τις συνθήκες υπό τις οποίες το παιδί διαβιεί αλλά και από εξωτερικούς – σε σχέση με το παιδί – παράγοντες.**

Όλα τα παραπάνω οδηγούν σε ένα τραύμα που δημιουργείται από το σύστημα (MacFarlane & Bulkley, 1982) , το οποίο στη συνέχεια οδηγεί και στο τραύμα της απομάκρυνσης (Trivedi, 2019).

Κεφάλαιο 4. Το Τραύμα της απομάκρυνσης από την οικογένεια

4.1. Οι Θεωρίες που σχετίζονται με το Τραύμα

Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται μια βιβλιογραφική επισκόπηση της έννοιας του τραύματος και της σύνδεσης του με δυσμενείς εμπειρίες στην παιδική ηλικία, και πως αυτές οι εμπειρίες και το τραύμα επηρεάζουν το άτομο και στην ενήλικη ζωή του. Η κακοποίηση ή και παραμέληση στην παιδική ηλικία αποτελούν από μόνες του ένα τραυματικό γεγονός για κάθε άνθρωπο. Διαταράσσεται η εμπιστοσύνη και η σχέση ασφάλειας με τους γονείς (υπό το πρίσμα της θεωρίας της προσκόλλησης) εκτός από τις σωματικές συνέπειες που ενδεχόμενα να έχει. Ωστόσο όπως έχει αναφερθεί ανεξάρτητα από την τραυματική εμπειρία μέσα στην οικογένεια η απομάκρυνση από αυτήν αποτελεί επίσης ένα τραυματικό γεγονός που καλούνται τα παιδιά να επεξεργαστούν. Έτσι στο παρόν κεφάλαιο θα δοθούν στοιχεία σχετικά με την θεωρία της προσκόλλησης, θα περιγράφει η θεωρία των δυσμενών εμπειριών παιδικής ηλικίας και τελικά θα παρουσιαστεί η θεωρία του τραύματος και πως αυτό μετασχηματίζεται σε τραύμα της απομάκρυνσης.

4.1.1. Η Θεωρία του δεσμού και η έννοια του τραύματος

Οι Lipsitz, Martin και Mannuzza (2014), υποστηρίζουν ότι τα παιδιά από μικρή ηλικία έως και έξι – επτά ετών διακατέχονται από το άγχος του αποχωρισμού από τους γονείς τους . Φοβούνται μήπως τα εγκαταλείψουν ή μήπως συμβεί κάτι κακό κυρίως στα άτομα που έχουν συνηθίσει να βλέπουν κάθε μέρα και να τα φροντίζουν (μητέρα, γιαγιά κ.α.).

Ένα απτό παράδειγμα φόβου είναι μήπως κάποιο τροχαίο ή άλλο συμβάν σταθεί αιτία αποχωρισμού ή χαθούν τα ίδια και δεν ξαναδούν τους γονείς τους, γιατί το άγχος του αποχωρισμού συνδέεται στενά με την προσκόλληση και το στενό δεσμό που συνδέει τους γονείς κυρίως με τα παιδιά τους. Ακόμα και τα βρέφη που κατά την ανατροφή τους αναπτύσσουν στενό δεσμό με άτομα που τα φροντίζουν, όταν μείνουν μόνα τους αρχίζουν να κλαίνε. Σύμφωνα όμως με τους Biringen και Robinson (2010), στη συνέχεια και χάριν της αίσθησης σιγουριάς και ασφάλειας που έχουν αποκτήσει μέσα από το οικείο περιβάλλον, αυτό το άγχος σιγά – σιγά μειώνεται . Εννοείται ότι το άγχος είναι ένα συναίσθημα το οποίο αν και δυσάρεστο είναι απολύτως φυσιολογικό και απαραίτητο για την εξέλιξη, επιβίωση και την προσαρμογή του ατόμου, γιατί αποτελεί τη κινητήριο δύναμη που βοηθά στην αντιμετώπιση των όποιων επικίνδυνων

καταστάσεων αντιμετωπίζει το παιδί από πολύ μικρή ηλικία αλλά και στη συνέχεια με τις καθημερινές του υποχρεώσεις, το διάβασμα , τις εξετάσεις τους και γενικώς όλες τις υποχρεώσεις που καλείται να φέρει καθημερινά εις πέρας.

Όμως το άγχος, υπάρχει περίπτωση να μετατραπεί σε μεγάλο καθημερινό πρόβλημα όχι μόνο για το παιδί αλλά και για τους μεγάλους, όταν το ίδιο το σώμα δεν αντιδρά, δεν είναι παραγωγικό, αρνείται να λειτουργήσει με αποτέλεσμα να δυσκολεύει το άτομο στη κοινωνική του επικοινωνία και την καθημερινότητά του. Σύμφωνα με τους Bernstein και Borchardt (2011), το άγχος που βιώνουν τα παιδιά σε κάθε ηλικία είναι ένα συναίσθημα. Ωστόσο, με βάση την ηλικία των παιδιών, την δυναμική μέσα στην οικογένεια και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν, αυτό το συναίσθημα μπορεί να μετατραπεί σε αγχογόνα συναισθηματική κατάσταση.

Τα πρώτα χρόνια της ζωής του το παιδί έχει μία πολύ στενή σχέση κυρίως με τη μητέρα του κάτι που θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικό με βαρύνουσα σημασία καθώς έχει αποδειχθεί ότι μελλοντικά επηρεάζει όλες τις σχέσεις (φιλικές, με το άλλο φύλλο κ.α.) που θα δημιουργήσει το άτομο. Ο John Bowlby (1973), για το συγκεκριμένο θέμα μέσα από τη θεωρία του υποστηρίζει πως από τη βρεφική ηλικία η ποιότητα προσκόλλησης του μωρού με τη μητέρα του ή με όποιο άλλο πρόσωπο το φροντίζει, καθορίζει σημαντικά την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του αλλά και τις μετέπειτα κοινωνικές σχέσεις του.

Παγκοσμίως έχουν γίνει πολλές έρευνες οι οποίες δείχνουν τα στάδια και τη πορεία που ακολουθεί το φαινόμενο της προσκόλλησης κατά την ανάπτυξη του ατόμου.

Τα σημαντικότερα από αυτά τα στάδια είναι τα εξής :

1) Η μονο-προσωπική προσκόλληση : Στη περίπτωση αυτή το μωρό προσκολλάται σε ένα μόνο πρόσωπο το οποίο συνήθως είναι η μητέρα του. Εκδηλώνει την προσκόλληση με διάφορες αντιδράσεις και εκφράσεις και ύστερα από τον $5^{ο}$ – $6^{ο}$ μήνα ζωής του γίνεται πιο εκφραστικό, ενώ αντιδρά και φαίνεται να το κυριεύει άγχος στην εμφάνιση άλλων ξένων προσώπων.
2) Η αδιαφοροποίητη προσκόλληση : Σε αυτή την περίπτωση το βρέφος προσκολλάται στο άτομο που το φροντίζει κάθε φορά χωρίς να εστιάζει σε κάποιο συγκεκριμένο πρόσωπο. Δηλαδή το μωρό δυσανασχετεί και κλαίει όταν αυτός που το κρατάει αγκαλιά το αφήσει

στη κούνια του, όποιος και να είναι όμως αυτός. Η προσκόλληση αυτή αρχίζει από την 8η εβδομάδα της ζωής του και μπορεί να κρατήσει μέχρι τον 5ο ή 6ο μήνα.

3) Η πολυπρόσωπή προσκόλληση : Μερικούς μήνες μετά την εμφάνιση της μονοπρόσωπής προσκόλλησης, το μωρό αρχίζει να ξεχωρίζει τα άτομα στο χώρο ανατροφής του και να διευρύνει τις «προτιμήσεις του». Δηλαδή εκτός από τη μητέρα του προσκολλάται και σε άλλα άτομα που του φαίνονται οικεία και το προσέχουν. Μετά τον 18ο μήνα τα περισσότερα μωρά διαμορφώνουν περισσότερες της μιας προσκολλήσεις προς τα άτομα που διατηρούν μαζί του μία σταθερή στενή σχέση, όπως ο μπαμπάς, ο παππούς, η γιαγιά, τα αδέλφια.

Κατά τον Bowlby (1973), οι παραπάνω αναφερόμενες ηλικίες ως χρονικό όριο εμφάνισης της προσκόλλησης είναι ενδεικτικές, καθώς ανάμεσα στα βρέφη παρατηρούνται πολλές ατομικές διαφορές. Υπάρχουν αρκετές έρευνες που δείχνουν ότι το πιο μικρό βρέφος που έδειξε μονοπρόσωπή έντονη προσκόλληση ήταν μόλις 22 εβδομάδων, τη στιγμή που άλλα βρέφη την εμφάνισαν ακόμα και στο τέλος του πρώτου έτους της ζωής τους. Ακόμα, υπάρχουν ατομικές διαφορές και ως προς το συναισθηματικό τόνο και το βαθμό της προσκόλλησης. Δηλαδή μερικά μωρά αναπτύσσουν έντονη συναισθηματική προσκόλληση που συνοδεύεται από σιγουριά και ασφάλεια, ενώ κάποια άλλα παρουσιάζουν μεν έντονη συναισθηματική προσκόλληση που συνοδεύεται όμως με αρνητικά συναισθήματα ανασφάλειας και αβεβαιότητας.

Οι ερευνητές επίσης πάνω στο θέμα της προσκόλλησης εκφράζουν διαφορετικές απόψεις για το πώς και γιατί αναπτύσσεται αυτή, ενώ συμφωνούν με τον όρο «της προσκόλλησης» και ότι εκδηλώνεται από τη βρεφική ηλικία.

Πάνω στο θέμα της προσκόλλησης έχουν αναπτυχθεί διάφορες θεωρίες οι οποίες είναι οι εξής :

1) Η συμπεριφοριστική θεωρία , σύμφωνα με την οποία η μητέρα αρχικά καθώς και όποιο άλλο πρόσωπο είναι κοντά στο μωρό ή κάποιο πράγμα, αναγνωρίζεται από το βρέφος σαν ένα ουδέτερο ερέθισμα χωρίς κανένα συναίσθημα (θετικό ή αρνητικό). Επειδή όμως η μητέρα είναι συνεχώς παρούσα και του ικανοποιεί όλες τις ανάγκες (καθαριότητα, τροφή, δίψα, αγκαλιά κ.α.) αφού αναλαμβάνει εξ ολοκλήρου τη φροντίδα του, η συχνή παρουσία και η ευχαρίστηση που νιώθει το μωρό το βοηθάει να συνδεθεί μαζί της με θετικά και ευχάριστα συναισθήματα.

2) Η ψυχαναλυτική θεωρία η οποία υποστηρίζει ότι η προσκόλληση είναι δευτερογενές προϊόν προκειμένου να ικανοποιηθούν τα βιολογικά ένστικτα του μωρού. Σύμφωνα με τον Freud το βρέφος είναι ένας «ναρκισσιστικός» οργανισμός που προσκολλάται, αγαπάει και θέλει να πλησιάζει τα πρόσωπα τα οποία του ικανοποιούν όλες τις ανάγκες, ενώ μειώνουν παράλληλα τις ψυχικές εντάσεις του. Αυτή η ερμηνεία όμως για την προσκόλληση που την χαρακτηρίζουν δευτερογενή ανάγκη και πηγάζει από την όλη διαδικασία ικανοποίησης βιολογικών πρωτογενών αναγκών του μωρού ενώ σύμφωνα με νεότερες έρευνες, δεν είναι επαρκής και αδυνατεί να δώσει εξηγήσεις σε όλες τις μορφές αυτού του φαινομένου.

Σύμφωνα με όλες τις διαφορετικές αντιδράσεις των παιδιών, κρίνεται αναγκαίο, τα βρέφη από τους πρώτους κιόλας μήνες της ζωής τους να κατηγοριοποιηθούν στους παρακάτω τρεις ξεχωριστούς τύπους οι οποίοι είναι :

α) Τα εύκολα παιδιά. Αυτά τα παιδιά αντιπροσωπεύουν περίπου το 40% των βρεφών και σύμφωνα με τον Bowlby (1973) , έχουν θετική διάθεση, δοκιμάζουν τα φαγητά χωρίς να διαμαρτύρονται, κοιμούνται, ξυπνούν και τρώνε σε συγκεκριμένες ώρες, αντιδρούν ήπια σε εξωτερικούς ερεθισμούς, είναι συνήθως χαρούμενα και προσαρμόζονται εύκολα στη κάθε αλλαγή .

β) Τα δύσκολα παιδιά, είναι περίπου το 10% των βρεφών, τα οποία δεν κοιμούνται σε τακτές ώρες, κλαίνε συνέχεια , δυσκολεύονται να προσαρμοστούν σε κάποια αλλαγή των συνηθειών τους, είναι γενικά είναι δύσθυμα και οξύθυμα και αντιδρούν με αρνητική διάθεση και με μεγάλη ένταση.

γ) Τα βραδυψυχικά παιδιά. Αυτά τα βρέφη που αποτελούν περίπου το 15% του συνόλου των παιδιών συνήθως δεν παρουσιάζουν έντονες θετικές ή αρνητικές συμπεριφορές αλλά δείχνουν μία παθητική αντίσταση και αργούν να αντιδράσουν σε οποιαδήποτε ερεθίσματα. Για παράδειγμα, όταν η μητέρα ταΐζει ένα βραδυψυχικό παιδί μπορεί να κρατάει το φαγητό στο στόμα του, να το αναμασάει και να μην την αφήνει να του δώσει άλλο.

Επιπλέον, συμβαίνει συχνά τα μωρά να είναι μεικτοί τύποι παιδιών , τα οποία όπως είναι φυσικό απαιτούν κατά την ανατροφή τους διαφορετικούς τρόπους φροντίδας και μεταχείρισης, αλλά συγχρόνως δημιουργούν στους οικείους τους διαφορετικές αντιδράσεις και συναισθήματα.

4.1.2. Δυσμενείς Εμπειρίες Παιδικής Ηλικίας (Adverse Childhood Experiences)

Ως Δυσμενείς Εμπειρίες Παιδικής Ηλικίας (Adverse Childhood Experiences, ACEs) ορίζονται οι αρνητικές, αγχωτικές και τραυματικές εμπειρίες κατά την παιδική και εφηβική ηλικία, πριν την ηλικία των 18 ετών δηλαδή (Felitti et al., 1998). Αφορούν διάφορες μορφές κακοποίησης, παραμέλησης αλλά και δυσάρεστων εμπειριών που σχετίζονται με την οικογενειακή ζωή και αποτελούν ένα μεγάλο πρόβλημα δημόσιας υγείας (Bryant, 2020).

Το ποιες ακριβώς εμπειρίες συνιστούν Δυσμενή Εμπειρία Παιδικής Ηλικίας διαφέρουν στις επιστημονικές μελέτες, ωστόσο οι κυριότερες που αναφέρονται είναι (Felitti et al., 1998; Merrick et al., 2017; Shonkoff et al., 2012; Paunovic et al., 2015):

- Σωματική Κακοποίηση
- Σεξουαλική Κακοποίηση
- Συναισθηματική Κακοποίηση
- Σεξουαλική Κακοποίηση Από Συνομηλίκους
- Αλκοολισμός Στην Οικογένεια
- Κατάχρηση Ναρκωτικών Στην Οικογένεια
- Κατάθλιψη ή οποιαδήποτε άλλη Ψυχική Ασθένεια Στην Οικογένεια
- Αυτοκτονία Στην Οικογένεια
- Φυλάκιση Μέλους Της Οικογένειας
- Κακοποίηση Της Μητέρας Από Σύντροφο
- Κακοποίηση Του Πατέρα Από Σύντροφο
- Χωρισμός Ή Θάνατος Γονέων
- Ψυχολογική Παραμέληση
- Σωματική Παραμέληση
- Εκφοβισμός
- Εμπλοκή σε σωματικό καυγά
- Βία Στην Κοινότητα
- Φτώχεια

Οι έρευνες για τις Δυσμενείς Εμπειρίες Παιδικής Ηλικίας δείχνουν ότι από τον 20^{ο} αιώνα υπάρχει μείωση των εμπειριών που σχετίζονται με το θάνατο των γονέων, την ασθένεια των γονέων, τον

θάνατο των αδελφών και τη φτώχεια, αλλά αύξηση στις εμπειρίες που σχετίζονται με το διαζύγιο των γονέων, τη χρήση ουσιών από τους γονείς και τη φυλάκιση των γονέων (Finkelhor,2020).

Σχετικά λοιπόν με τον επιπολασμό των Δυσμενών Εμπειριών Παιδικής Ηλικίας φαίνεται ότι εμφανίζονται συχνότερα σε παιδιά κάτω των 6 ετών σε σχέση με μεγαλύτερα παιδιά (Thompson et al., 2015). Κατά μέσο όρο, εκτιμάται ότι ένα παιδί θα βιώσει για πρώτη φορά Δυσμενή Εμπειρία Παιδικής Ηλικίας περίπου στην ηλικία των 18 μηνών (Dong et al., 2004).

Τα παιδιά που βιώνουν Δυσμενείς Εμπειρίες έχουν χαμηλές σχολικές επιδόσεις, αυξημένες πιθανότητες να εμπλακούν σε παραβατικές συμπεριφορές και δυσκολεύονται να ενσωματωθούν στην κοινωνία (Jaffee et al. 2018). Μόλις εμφανιστεί μια δυσμενής εμπειρία αυξάνονται σημαντικά οι πιθανότητες εμφάνισης νέων δυσμενών εμπειριών, ανοίγοντας με αυτό ένα κύκλο συνεχούς τραυματισμού των παιδιών (W.H.O., 2018) και την υιοθέτηση επικίνδυνων για την υγεία συμπεριφορών που συμβάλλουν στην κοινωνική, συναισθηματική και γνωστική εξασθένηση, στην εμφάνιση πρώιμης ασθένειας ή αναπηρίας, στην εμφάνιση κοινωνικών προβλημάτων ακόμη και σε πρόωρο θάνατο (Hughes et al., 2017).

Ισχυρή συσχέτιση έχει εντοπιστεί και στην επίδραση Δυσμενών Εμπειριών Παιδικής Ηλικίας και στην ενήλικη ζωή (Felitti et al., 2019) με τόσο έντονο αρνητικό αντίκτυπο που να χαρακτηρίζεται , όπως αναφέρθηκε, σε πρόβλημα δημόσιας υγείας (Anda et al., 2010).

4.1.3. Η Θεωρία του τραύματος

Το 2000, η Αμερικάνικη Ψυχιατρική Εταιρεία όρισε το τραύμα σαν ένα δυσάρεστο γεγονός κατά το οποίο εκείνος που το βιώνει νιώθει κίνδυνο ή απειλή για τη ζωή του, τραυματίζεται σοβαρά (ψυχικά ή σωματικά) , ενώ κινδυνεύει η σωματική ακεραιότητα τόσο του ίδιου όσο και των άλλων που εμπλέκονται (American Psychiatric Association, 2000).

Το τραύμα είτε είναι συναισθηματικό, είτε γνωστικό ή σωματικό αποτελεί από μόνο του μία άσχημη καθηλωτική εμπειρία για τον άνθρωπο που το βιώνει. Για το παιδί δε, θεωρείται ακόμη πιο σοβαρό και καθοριστικό για την μετέπειτα πορεία της ζωής του, γιατί δεν έχει ακόμη αναπτύξει και συγκροτήσει τη προσωπικότητά του αλλά και τους μηχανισμούς άμυνας που απαιτούνται προκειμένου να διαχειριστεί μία τόσο δυσάρεστη εμπειρία (Lenore , 1981).

Όταν το τραύμα είναι σωματικό, το σώμα αντιδρά με την έκρηξη της αδρεναλίνης, η οποία δημιουργεί μία κατάσταση συναγερμού και εγρήγορσης στον οργανισμό. Για το λόγο αυτό το άτομο που τραυματίζεται αρχίζει να νιώθει μεγάλο φόβο, πιστεύει ότι δεν έχει τη δύναμη να αμυνθεί και αναζητά κάποιον να το βοηθήσει, παραβλέποντας όλες τις άλλες ανάγκες που μπορεί να έχει, όπως πείνα, δίψα, νύστα και πολλά άλλα. Αυτές οι αντιδράσεις και η συμπεριφορά του τραυματία αποτελούν την απόκριση του οργανισμού σε καταστάσεις κινδύνου και έκτακτης ανάγκης που «υπαγορεύει» το fight or flight (αντιμετώπισέ το ή φύγε) (Seng, 2019).

Ένα ακόμη στοιχείο το οποίο θεωρείται ανησυχητικό είναι ότι τα παιδιά που από τη μικρή τους ηλικία έχουν τραυματικές εμπειρίες, είναι πιθανόν στο μέλλον να τις βιώσουν εκ νέου, είτε γιατί δεν δέχονται την κατάλληλη φροντίδα στις δομές φιλοξενίας (όπως για παράδειγμα την έλλειψη σταθερών προσώπων φροντίδας, την απουσία παιδοκεντρικής και εξατομικευμένης σε κάθε παιδί φροντίδας, τη συχνή εναλλαγή πλαισίων φροντίδας, την κακοποίηση των παιδιών μέσα στο πλαίσιο φροντίδας είτε από το προσωπικό είτε από άλλα παιδιά) είτε γιατί δεν έχουν καμία υποστήριξη από το οικογενειακό τους περιβάλλον, ή ακόμα και να δικαιολογούν με μεγαλύτερη ευκολοπιστία και ευκολία τις ενέργειες των άλλων και έτσι να καθυστερούν να καταλάβουν τον επερχόμενο κίνδυνο μιας βίαιης συμπεριφοράς ή κακοποίησης. Επίσης, ύστερα από μία κακοποιητική συμπεριφορά μπορεί να δέχονται με μεγαλύτερη ευκολία τη συγγνώμη των «δραστών», καθώς δεν έχουν ξεκαθαρίσει ποια είναι τα όρια της κακοποίησης και της ανοχής (Puent, 2016).

Τα βιωματικά τραύματα χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες οι οποίες είναι :

- Τα τραύματα πρώτου βαθμού, ή άμεσα τραύματα (first hand trauma)
- Τα τραύματα δεύτερου βαθμού ή έμμεσα τραύματα (second hand trauma).
- Τα πολύπλοκα τραύματα (complex trauma) (Puent, 2016) .

Αυτές οι κατηγορίες μπορεί να είναι εξίσου επιβλαβείς για τα παιδιά οποιασδήποτε ηλικίας, φύλου, οικονομικής κατάστασης, εθνικότητας, φυλής, θρησκείας, κ.α.

Τα τραύματα του πρώτου βαθμού (άμεσα τραύματα) αφορούν κυρίως στην άμεση εμπειρία του κάθε ανθρώπου που έχει υποστεί για παράδειγμα σωματική ή λεκτική βία, σωματική κακοποίηση, σεξουαλική κακοποίηση, παραμέληση , φυσικές καταστροφές κ.α.

Τα τραύματα δεύτερου βαθμού ή «έμμεσα τραύματα», αφορούν σε μία τραυματική εμπειρία την οποία δεν έχει μεν βιώσει το ίδιο το άτομο αλλά έχει επηρεαστεί υπερβολικά από τις λεπτομερείς και εκτενείς περιγραφές καθώς και από τις αντιδράσεις των «παθόντων». Παραδείγματα τραυμάτων δεύτερου βαθμού μπορεί να θεωρηθούν οι αφηγήσεις περιστατικών από θεραπευτές, εργαζόμενους σε νοσοκομεία, τραυματιοφορείς και ούτω κάθε εξής. Εξίσου αντιπροσωπευτικό παράδειγμα δεύτερου βαθμού μπορεί να θεωρηθεί η άσχημη εμπειρία από έναν τραυματισμό ή θάνατο ενός αγαπημένου προσώπου από κάτι ξαφνικό ή εντελώς αναπάντεχο.

Τα πολύπλοκα τραύματα είναι τα τραύματα πρώτου ή και δεύτερου βαθμού τα οποία όμως επαναλαμβάνονται για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η παραμέληση και κακοποίηση των παιδιών μπορεί να είναι ένα παράδειγμα τραυμάτων με βαθμό πολυπλοκότητας, επειδή μπορεί να συμβαίνει πολλές φορές, κατ΄επανάληψη και για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Το 2010, ο Chris Nicholson, αναφέρει ότι το τραύμα (ψυχικό ή σωματικό) μπορεί να δημιουργήσει σοβαρή διάρρηξη στον ρυθμό και στην κανονικότητα της ζωής του παιδιού η οποία θα επηρεάσει τις σχέσεις του ακόμη και με τους ανθρώπους που το φροντίζουν. Το παιδί αδυνατεί να αλλάξει την νέα κατάσταση και αρχίζει να υιοθετεί τα γεγονότα και να θεωρεί ότι η νέα πραγματικότητα είναι και ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να συνεχίζει να ζει. Ο λόγος έγκειται στο γεγονός ότι το παιδί έχει ανάγκη από την αίσθηση συνέχειας και κανονικότητας στη καθημερινή του ζωή προκειμένου να διασφαλίσει ένα ασφαλές και σταθερό περιβάλλον το οποίο χρειάζεται προκειμένου να επιβιώνει στο παρόν αλλά και για το μέλλον.

Σύμφωνα με τον Chris Nicholson (2010), η αίσθηση ελέγχου της κανονικότητας από το παιδί θεωρείται από τα σημαντικότερα στοιχεία στην περίπτωση τραυματικής εμπειρίας του. Το χαρακτηριστικό παράδειγμα που αναφέρει είναι ένας στρατιώτης ο οποίος παραμένει εγκλωβισμένος στο πεδίο μάχης χωρίς να έχει καμία διέξοδο διαφυγής. Επίσης τονίζει, ότι το ίδιο συμβαίνει με ένα παιδί το οποίο έχει υποστεί κάποιο τραύμα και νιώθει «εγκλωβισμένο» σε μια εμπόλεμη ζώνη - που δυστυχώς όμως τις πιο πολλές φορές «θύτες» είναι οι ίδιοι του οι γονείς ή κάποιο μέλος της οικογένειάς του. Στη περίπτωση αυτή συνήθως το παιδί αδυνατεί να αντιδράσει ή και να απομακρυνθεί από το οικογενειακό του περιβάλλον δηλαδή να πράξει το γνωστό ή «αντιμετώπισέ το ή φύγε» (fight or flight) (Nicholson, 2010)

Κατά τον Chris Nicholson (2010), η λέξη τραύμα ουσιαστικά σημαίνει κόψιμο – πληγή. Όμως έχει στενή σχέση και με την λέξη «τυραννία» που σημαίνει ότι καταπονώ, εξουθενώνω, καταβάλλω κάποιον σωματικά ή ψυχικά. Επειδή λοιπόν πρόκειται για μία πληγή στο σώμα αλλά και στη ψυχή (είναι δύσκολος συνδυασμός), το τραύμα καθίσταται ένα πολύπλοκο θέμα σαν βίωμα αλλά και μια πολύ δύσκολη κατάσταση προς αντιμετώπιση (Nicholson, 2010).

Τα ψυχικά τραύματα θεωρούνται τα πιο σοβαρά τα οποία θα παραμείνουν στη ψυχή και στο μυαλό του θύματος για όλη του τη ζωή, σε σχέση με τα σωματικά τραύματα που ακόμη και σε δύσκολες περιπτώσεις μπορεί να επουλωθούν και πολλές φορές να ξεχαστούν. Τα ψυχικά τραύματα δημιουργούνται συνήθως από άτομα που αγαπούσε το παιδί και που το φρόντισαν για αυτό και καταγράφονται στη μνήμη του σαν τραυματικές εμπειρίες, διαμορφώνοντας έτσι το ψυχικό του κόσμο στον οποίο παραμένουν καταγεγραμμένα . Έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά που προσπαθούν να διαγράψουν και να απομακρύνουν από το μυαλό τους τέτοιες εμπειρίες νιώθουν ότι το παρελθόν είναι πολύ κοντά και πάντα θα τους «κυνηγάει». Αυτό το συναίσθημα είναι ένα ακόμη αρνητικό χαρακτηριστικό μιας τραυματικής εμπειρίας όπου το παιδί συγχέει το παρελθόν με το παρόν και ουσιαστικά το παρελθόν γίνεται παρόν.

Εκείνο που μπορεί να βοηθήσει το παιδί να αντιμετωπίσει μία δύσκολη τραυματική εμπειρία είναι ο χαρακτήρας του και τα ψυχικά εφόδια που έχει αποκτήσει πριν του συμβεί ένα τραυματικό γεγονός. Στη περίπτωση που η κακοποίηση δεν γίνεται από τους γονείς ή κάποιο μέλος του οικείου περιβάλλοντος (δηλαδή από πολύ μικρή ηλικία) μπορεί να συμβεί στο παιδί από κάποια φυσική καταστροφή (φωτιά, πλημμύρα κ.α.), από κάποιο τροχαίο κ.α. δηλαδή να αντιμετωπίσει μία δύσκολη κατάσταση σε μεγαλύτερη ηλικία και από άλλες αιτίες.

Ένα γεγονός μπορεί να μην είναι τόσο σοβαρό ή να μη φαίνεται τόσο σοβαρό, μπορεί όμως να έχει μεγάλο αντίκτυπο στο χαρακτήρα του παιδιού με ολέθριες συνέπειες στη μετέπειτα ζωή του. Για το λόγο αυτό, σε κάποιες περιπτώσεις σημαντικό ρόλο παίζει ο τρόπος με τον οποίο το παιδί επεξεργάζεται ένα τραυματικό περιστατικό μετά το συμβάν και όχι το ίδιο το συμβάν (Nicholson, 2010). Σύμφωνα και με την Puent (2016), το σημαντικότερο σημείο σε μια τραυματική εμπειρία που βιώνει το παιδί δεν είναι η εμπειρία του καθαυτού τραύματος αλλά το επίπεδο της ανημποριάς και ανικανότητας που βιώνει το παιδί μετά από αυτό. Σε κάθε παιδί οι συναισθηματικές και σωματικές αντιδράσεις από ένα τραύμα είναι διαφορετικές. Δηλαδή κάποια παιδιά μπορεί να έχουν άσχημες εμπειρίες και να εκφράζουν ανησυχία που σιγά – σιγά όλα να διαγράφονται από

τη μνήμη τους και αυτό γίνεται πιο γρήγορα όταν υπάρχει και συναισθηματική στήριξη από το στενό συγγενικό περιβάλλον ή και από άλλους κοινωνικούς φορείς.

Όταν όμως οι αντιδράσεις ενός παιδιού είναι έντονες μπορεί να παρουσιάσει διαταραχή μετατραυματικού στρες (Post-Traumatic Stress Disorder (P..T.S.D.). Αυτό συνοδεύεται από συναισθήματα κατάθλιψης, φόβου, θυμού, οργής αλλά και σωματικά συμπτώματα χωρίς ιατρική βάση που μπορεί να εμφανίζονται παράλληλα αρκετούς μήνες μετά το συμβάν. Αυτή η συνεχής αίσθηση αγωνίας και ανησυχίας είναι δυνατόν να επηρεάζει το παιδί , να αδυνατεί να συγκεντρωθεί στο στόχο και τα μαθήματά του και κατά συνέπεια να έχει πρόβλημα στην σχολική του απόδοση. Ακόμα, το παιδί θα παρουσιάσει δυσκολία στο να εμπιστευτεί πάλι άλλους ανθρώπους και αντιδρά στον καθησυχασμό ότι δεν θα του συμβεί πάλι κάτι τόσο άσχημο.

4.1.4. Διαταραχή Μετατραυματικού Στρες (Post Traumatic Stress Disorder – P.T.S.D.)

Μια από τις σημαντικότερες συνεισφορές της έρευνας του τραύματος ήταν η απόδειξη ότι η έκθεση στο τραύμα μπορεί να οδηγήσει σε συμπεριφορές επιζήμιες για την ψυχική υγεία καθώς ξεπερνούν την απλή υπερβολή των φυσιολογικών αντιδράσεων στο στρες (Kilpatrick, et al., 2000).

Η έννοια του τραύματος συνδέεται άμεσα και με την εμφάνιση της Διαταραχής Μετατραυματικού Στρες, διεθνώς γνωστή ως Post-Traumatic Stress Disorder, μια διαταραχή κατά την οποία οι αναμνήσεις τραυματικών γεγονότων κυριαρχούν στο μυαλό του θύματος και του στερούν το νόημα και την απόλαυση της ζωής (Van der Kolk, 1991). Στην πραγματικότητα αναφέρεται στο βίωμα ενός γεγονότος που θεωρείται απειλητικό για τη ζωή ή είναι πιθανό να προκαλέσει σοβαρή σωματική βλάβη και το οποίο προκαλεί έντονο φόβο, τρόμο και αδυναμία, με αποτέλεσμα να οδηγεί στην ανάπτυξη διαταραχής μετατραυματικού στρες(PTSD) (American Psychiatric Association, 1994).

Τα παιδιά που εκτίθενται σε πολλαπλά τραύματα που συμβαίνουν στο πλαίσιο μιας σχέσης φροντίδας αναπτύσσουν διαταραχή μετατραυματικού στρες (PTSD). (Warren, et al., 2022)

Για τους περισσότερους ανθρώπους, το ψυχολογικό τραύμα που προκαλείται από την εμπειρία μιας σοβαρής απειλής και οι αντιδράσεις σε αυτή, αν και παροδικές, είναι εξαιρετικά δυσάρεστες

και το φαινόμενο της Διαταραχής Μετατραυματικού Στρες χαρακτηρίζεται από τρεις κύριες «περιοχές» αντιδράσεων (Kristin, 2011):

i. ανάκληση του αντικτύπου (π.χ. αναδρομές, ενοχλητικές σκέψεις, εφιάλτες),
ii. ενεργοποίηση (π.χ. υπερδιέγερση, αϋπνία, διέγερση, ευερεθιστότητα, παρορμητικότητα, θυμός) και
iii. απενεργοποίηση (π.χ. μούδιασμα, αποφυγή, απόσυρση, σύγχυση, απευαισθητοποίηση, αποστασιοποίηση, κατάθλιψη)

και όλα τα προαναφερθέντα με διάρκεια πάνω από ένα μήνα (Kristin, 2011).

Η Διαταραχή Μετατραυματικού Στρες εξαρτάται από τον τύπο του τραύματος, την διαφοροποίηση της αντίδρασης στο τραύμα, την κοινωνική υποστήριξη αλλά και ενδογενείς παράγοντες των ατόμων. Για ενήλικες, εφήβους και παιδιά ηλικίας άνω των έξι ετών, οκτώ διαγνωστικά κριτήρια, ορίζονται στην 5η έκδοση του Διαγνωστικού και Στατιστικού Εγχειριδίου Ψυχικών Διαταραχών (DSM-5) (Verbitsky, et. al., 2020) :

I. Κριτήριο Α: Έκθεση σε πραγματικό ή επαπειλούμενο θάνατο, σοβαρό τραυματισμό ή σεξουαλική βία- με έναν ή περισσότερους τρόπους (π.χ. άμεση εμπειρία, μαρτυρία άλλων, γνώση του τραύματος στενού μέλους της οικογένειας ή φίλου και επαναλαμβανόμενη ή ακραία έκθεση σε αποκρουστικές λεπτομέρειες).
II. Κριτήριο Β: Παρεισφρητικές Σκέψεις (π.χ. εφιάλτες, αναδρομές, ενοχλητικές σκέψεις και φυσιολογικές αντιδράσεις σε υπενθυμίσεις του τραύματος).
III. Κριτήριο Γ: Αποφυγή ερεθισμάτων που σχετίζονται με το τραύμα (π.χ. αποφυγή σκέψεων, ανθρώπων, τόπων, συζητήσεων, δραστηριοτήτων, αντικειμένων ή καταστάσεων που προκαλούν οδυνηρές αναμνήσεις).
IV. Κριτήριο Δ: Αρνητικές μεταβολές στη νόηση και τη διάθεση (π.χ. αμνησία, συναισθηματική αμβλύτητα, γνωστική διαστρέβλωση, κοινωνική απόσυρση και ανηδονία).
V. Κριτήριο Ε: Μεταβολές στη διέγερση και την αντιδραστικότητα (π.χ. ευερέθιστη και επιθετική συμπεριφορά, απερίσκεπτη ή αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, υπερδιέγερση, υπερβολική αντίδραση στον φόβο, προβλήματα συγκέντρωσης και διαταραχές ύπνου).

VI. Κριτήριο ΣΤ: Διάρκεια συμπτωμάτων για πάνω από ένα μήνα (κριτήρια Β, Γ, Δ και Ε).

VII. Κριτήριο Ζ: Λειτουργική έκπτωση (π.χ. κοινωνική ή επαγγελματική).

VIII. Κριτήριο Η: Διαταραχή που δεν αποδίδεται σε επιδράσεις ουσιών ή ιατρικές καταστάσεις.

Για τα παιδιά ηλικίας έξι ετών και κάτω, τα κριτήρια Γ και Δ συνδυάζονται, αποτελώντας επτά διαγνωστικά κριτήρια ενώ προτραυματικοί, περιτραυματικοί και μετατραυματικοί παράγοντες κινδύνου και πρόγνωσης επηρεάζουν τον επιπολασμό των παραπάνω συμπτωμάτων. (Verbitsky, et. al., 2020).

Με την πάροδο του χρόνου, ωστόσο, κατέστη σαφές ότι η αντίδραση ενός ατόμου στο τραύμα δεν εξαρτάται μόνο από τα χαρακτηριστικά του στρεσογόνου παράγοντα, αλλά και από παράγοντες που αφορούν το ίδιο το άτομο (Yehuda & Le Doux, 2007) ενώ για πολλούς επιζώντες και πολλές επιζώσες ενός τραύματος, η διαταραχή μετατραυματικού στρες μπορεί να είναι ένα δια βίου πρόβλημα (Afifi, Asmundson, Taylor, & Jang, 2010).

Τα άτομα που βιώνουν Διαταραχή Μετατραυματικού Στρες βιώνουν παράλληλα κατάθλιψη, αποστασιοποίηση, διαταραχές προσωπικότητας κάνουν κατάχρηση ουσιών, και παρουσιάζουν προβλήματα υγείας (Bremner, 2006). Επίσης ενδέχεται να αναβιώνουν τα συναισθήματα που βίωναν την περίοδο ή στιγμή έκθεσης στο τραύμα με ερεθίσματα που δεν σχετίζονται με το αρχική τραυματική εμπειρία (van der Kolk, 2000a). Σε γενικές γραμμές οι αντιδράσεις ατόμων που βιώνουν Διαταραχή Μετατραυματικού Στρες γίνεται σε δυο διαφορετικά επίπεδα(van der Kolk, 2000b):

i. ως απάντηση σε συγκεκριμένα ερεθίσματα υπενθυμίσεις του τραύματος- και

ii. ως απάντηση σε έντονα, αλλά ουδέτερα όμως ερεθίσματα, όπως δυνατοί θόρυβοι, που οδηγούν στην απώλεια της διάκρισης των ερεθισμάτων

Υπό το πρίσμα των παραπάνω ερευνητικών πορισμάτων «Το Τραύμα της Απομάκρυνσης» αποτελεί μια διάσταση Διαταραχής Μετατραυματικού Στρες απέναντι στην εμπειρία της απομάκρυνσης.

4.2. Η Έννοια Και Η Επίδραση Του Ψυχικού Τραύματος Από Την Απομάκρυνση Του Παιδιού Λόγω Κακοποίησης

Η απομάκρυνση ενός παιδιού από το περιβάλλον του, ανεξάρτητα από τους λόγους για τους οποίους γίνεται, είναι μια τραυματική εμπειρία (Advancing California's TraumaInformed Systems, 2010). Σύμφωνα με έρευνες, η απομάκρυνση των παιδιών από τα σπίτια τους χαρακτηρίστηκε από τα παιδιά ως «αδέξια» (Folman, 1998). Αντιμετώπισαν μια σειρά αγχωτικών καταστάσεων όπως η έλλειψη πληροφοριών, ο τρόμος που προέκυψε από το άγνωστο και της απουσίας αναγνώρισης των συναισθημάτων τους πόνου και απώλειας. (Folman, 1998).

Υπό το πρίσμα των παραπάνω σε συνδυασμό με τα αρνητικά αποτελέσματα που έχει στον ψυχισμό των παιδιών η διακοπή της συνέχειας της σχέσης με τους γονείς (βλ. Θεωρία της προσκόλλησης) η απομάκρυνση των παιδιών από τους γονείς τους αποτελεί μια δυσμενή εμπειρία που μπορεί να οδηγήσει σε τραύμα. Άλλωστε εμπειρίες που κυμαίνονται από εγκλήματα μίσους, αστυνομική παρέμβαση, εκφοβισμό ή μικροεπιθέσεις έως και κρυφές διακρίσεις είναι τραυματικά γεγονότα και μπορεί να εσωτερικευθούν ως τραύμα από εκείνους που είναι θύματα, έμμεσα ή άμεσα, των γεγονότων αυτών (Heard-Garris, 2018). Τα τραύματα που συνδέονται με Δυσμενείς Εμπειρίες Παιδικής Ηλικίας περιλαμβάνουν τόσο εκείνα που συμβαίνουν εκτός σπιτιού, όπως η βία στην κοινότητα, οι φυσικές καταστροφές, οι ακούσιοι τραυματισμοί, η τρομοκρατία, τα τραύματα μεταναστών και προσφύγων (π.χ. κράτηση, διακρίσεις, δυσφήμιση) (Ellis WR, Dietz WH,2017) αλλά και εκείνα που σχετίζονται με τη σχέση φροντίδας ,όπως η συντροφική βία, η χρήση ναρκωτικών από τους γονείς, η ψυχική ασθένεια των γονέων, ο θάνατος του φροντιστή, ο αποχωρισμός από τον φροντιστή, η παραμέληση ή η κακοποίηση (Garner et al., 2012).

Το «Τραύμα της Απομάκρυνσης» είναι ένας γενικός όρος που χρησιμοποιείται στο σύστημα προστασίας του παιδιού και αναφέρεται στους πολλαπλούς τρόπους με τους οποίους ένα παιδί μπορεί να επηρεαστεί αρνητικά από τον χωρισμό από την οικογένειά του και την τοποθέτηση σε ανάδοχη φροντίδα (Trivedi, 2019)

Η κλινική έρευνα δείχνει ότι τα παιδιά που απομακρύνονται από τους γονείς τους «κατακλύζονται από αισθήματα εγκατάλειψης, απόρριψης, αναξιότητας, ενοχής και ανικανότητας» (Folman, 1998)

Η ενέργεια της απομάκρυνσης επιφέρει σοβαρές βραχυπρόθεσμες αλλά και μακροπρόθεσμες αρνητικές επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική υγεία του παιδιού οι οποίες μπορεί να είναι καταστροφικές. Οι επιπτώσεις αυτές είναι η εμφάνιση κατάθλιψης, τοξικού στρες, έντονου άγχους και PTSD (Post-traumatic stress disorder). Η απομάκρυνση είναι πιθανό να δημιουργήσει επίσης καθυστερήσεις στη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού, να παρουσιάσει διάφορες σωματικές βλάβες ως απόρροια του έντονου στρες, ενώ η απελευθέρωση ορμονών λόγω του έντονου στρες προκαλούν δυσλειτουργίες στον εγκέφαλο και τα ζωτικά όργανα. Ακόμη και μια όχι μόνιμη απομάκρυνση του παιδιού από τους γονείς του, μπορεί να επιφέρει ανεπανόρθωτες ψυχολογικές και σωματικές ζημιές στο παιδί (Peña, Olivares, 2019).

Είναι από όλους μας κατανοητό ότι η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα σε ένα παιδί και τους γονείς του είναι καίριας σημασίας για το παιδί, καθώς του δημιουργεί το αίσθημα της ασφάλειας και της εμπιστοσύνης. Όμως υπάρχουν πολλά παιδιά που για διάφορους λόγους βιώνουν το αίσθημα του αποχωρισμού από τους γονείς και εξαιτίας αυτού του βιώματος αναπτύσσουν μετατραυματικές αντιδράσεις. Όπως αναφέραμε και προηγουμένως, η απομάκρυνση του παιδιού από τους γονείς του μπορεί να έχει καταστροφικές συνέπειες στην ψυχολογία και σωματική υγεία του. Ανάλογα με τις συνθήκες κάθε φορά και τα γεγονότα, η απομάκρυνση ενός παιδιού μπορεί να γίνει σε ξαφνικό χρόνο, χωρίς προειδοποίηση ή και παρατεταμένα, γεγονός που εντείνει τη δημιουργία τραυμάτων στο παιδί, αφού βιώνει πολύ αγχωτικές καταστάσεις. Περιπτώσεις που μπορεί να υπάρξει απομάκρυνση του παιδιού από τους γονείς είναι:

- Γονική απέλαση
- Φυλακισμός γονέων
- Θάνατος
- Λήξη των γονικών δικαιωμάτων
- Κακοποίηση ή Παραμέληση
- Αδυναμία του γονέα να προστατέψει το παιδί από υπαρκτούς ή πιθανούς κινδύνους

Παιδιά που έχουν βιώσει την απομάκρυνση από τους γονείς για διάφορους λόγους οι οποίοι όμως δρουν τρομακτικά για την τρυφερή ηλικία των παιδιών, αναπτύσσουν μετατραυματικές εμπειρίες, οι οποίες εκδηλώνονται ως εξής (Pfeiffer, Sachser, Rohlmann, Goldbeck, 2018):

- Εφιάλτες- διαταραχές στον ύπνο

- Παρεμβατικές σκέψεις (επαναλαμβανόμενες, ανεπιθύμητες και συχνά ενοχλητικές σκέψεις ή εικόνες που προκαλούν αγωνία)
- Τραυματικές εικόνες από τον αποχωρισμό οι οποίες αναπαρίστανται μέσα από το παιχνίδι ή τη ζωγραφική
- Αρνητικές πεποιθήσεις για τρίτους, τον εαυτό τους ή για το γεγονός που βίωσαν
- Αρνητική αλλαγή στη συμπεριφορά, όπως επιθετικότητα, υπέρμετρος θυμός, κ.ά.
- Αρνητική διάθεση, όπως θλίψη, θυμός, οργή, φόβος, ενοχές κ.λπ.
- Σκέψεις ή ενέργειες αυτοκαταστροφικές, όπως αυτοκτονικές τάσεις
- Αρνητικά σωματικά συμπτώματα, όπως πονοκέφαλοι, στομαχόπονοι, κ.ά.

Το παιδί που αντιμετωπίζει τους προαναφερθέντες τύπους τραυμάτων που οφείλονται στον αποχωρισμό από τους γονείς του, για διάφορους λόγους, εκδηλώνει κατ' επέκταση και τραυματικές αντιδράσεις οι οποίες λειτουργούν με συντριπτικό τρόπο στην ικανότητά αυτοαντίληψής του, έχει δυσλειτουργικές κοινωνικές σχέσεις στο σχολείο, χαμηλές ακαδημαϊκές επιδόσεις και προβλήματα στη φυσιολογική συναισθηματική, ψυχολογική και σωματική του ανάπτυξη.

Εκτός από τις ψυχολογικές συνέπειες έχουν σημειωθεί και βιολογικές επιπτώσεις στον οργανισμό του παιδιού. Η απομάκρυνση έχει ως αποτέλεσμα να εκκρίνονται «ορμόνες του στρές». Συγκεκριμένα απελευθερώνονται υψηλά επίπεδα κορτιζόλης (η ορμόνη του στρες), τα οποία βλάπτουν ανεπανόρθωτα εγκεφαλικά κύτταρα, τα οποία δεν αναπλάθονται . Ο Charles Nelson, καθηγητής παιδιατρικής στο Harvard έχει δηλώσει ότι εάν οι πολιτικοί και οι επαγγελματίες λάμβαναν σοβαρά υπόψη τα επιστημονικά δεδομένα για την απομάκρυνση, τότε δεν θα απομάκρυναν ποτέ τα παιδιά από τους γονείς τους (Howard , Martin, Berlin, & Brooks-Gunn, 2011).

Πέραν όμως από τα τραύματα του αποχωρισμού που βιώνει ένα παιδί που έχει απομακρυνθεί από τους γονείς του, μπορεί να έρθει αντιμέτωπο και με επιπλέον προκλήσεις (McMullen, O'Callaghan, Shannon, Black, Eakin, 2013):

- **Ελαχιστοποίηση ή άρνηση της προηγούμενης τραυματικής εμπειρίας που βίωσε το παιδί με την απομάκρυνση από τους γονείς.** Όταν κάποιο παιδί απομακρυνθεί από τους γονείς επειδή έχει βιώσει αρνητικές εμπειρίες όπως είναι για παράδειγμα η κακοποίηση ή

η παραμέληση, τότε μπορεί να ενεργοποιήσει έναν εσωτερικό μηχανισμό και να ελαχιστοποιήσει ή να μην δεχτεί τις τραυματικές εμπειρίες που βίωσε. Το παιδί αυτό μπορεί ακόμη να μην έχει επαρκείς πληροφορίες για αυτόν τον αποχωρισμό, να κατηγορήσει το σύστημα ή άλλους ανθρώπους που συνέβαλαν σε αυτόν.

- **Έντονη αρνητική πεποίθηση για την απουσία των γονέων.** Τα παιδιά που δεν βρίσκονται πλέον με τους γονείς, μπορεί λανθασμένα να θεωρήσουν ότι ο αποχωρισμός από τους γονείς συνέβη λόγω της εξάρτησής τους από ουσίες ή λόγω ψυχιατρικών προβλημάτων που αντιμετώπιζαν ή παραβατικής τους συμπεριφοράς. Όμως, μια τέτοια αρνητική πεποίθηση μπορεί να δημιουργήσει πολύ αρνητικά συναισθήματα στο παιδί, όπως είναι το άγχος, η θλίψη, επιθετικές συμπεριφορές, τάση για αυτοτραυματισμό κ.λπ., προσπαθώντας έτσι να διαχειριστεί τα συναισθήματά του και να αποκτήσει, με λάθος τρόπο, τον έλεγχο του εαυτού του.
- **Αρνητικές σκέψεις για τον εαυτό του**. Πολλά παιδιά δυστυχώς ρίχνουν το φταίξιμο για αυτόν τον αποχωρισμό στον ίδιο τους τον εαυτό και πιστεύουν ότι κάτι που έκαναν το προκάλεσε. Η λανθασμένη αυτή πεποίθηση για τον εαυτό τους τα κάνει να αναπτύσσουν δυσάρεστα συναισθήματα και υιοθετούν συμπεριφορές για να αυτοτιμωρηθούν διότι θεωρούν ότι τους αξίζει.
- **Συναισθηματική απόσταση.** Κάποια παιδιά, έπειτα από την αρνητική εμπειρία του αποχωρισμού από τους γονείς, αποφεύγουν να δείχνουν ενδιαφέρον για οποιονδήποτε, προφανώς διότι ενδόμυχα θέλουν να προστατευτούν από το να πληγωθούν ξανά. Μάλιστα σε κάποιες περιπτώσεις που το παιδί έχει τη δυνατότητα να επιστρέψει στους γονείς του, επιλέγει να μην το κάνει ή υιοθετεί μια συμπεριφορά που 'πείθει' τον εαυτό του ότι οι γονείς του δεν ζουν πια. Πρόκειται για ένα τύπο αυτοπροστασίας του παιδιού, όπου δείχνει ότι το παιδί δεν θέλει να ζει το παρόν αλλά θέλει να κάνει θετικές σκέψεις για το μέλλον. Με αυτόν τον τρόπο κλειδώνει τα συναισθήματά του και αποφεύγει ανθρώπινες σχέσεις και καταστάσεις που μπορεί να το οδηγήσουν σε συναισθήματα αναστάτωσης.

Η βλάβη που δημιουργείται στο παιδί κατά την απομάκρυνση του από τους γονείς και την οικογένειά του είναι αναπόφευκτη. Τόσο το ίδιο το παιδί όσο και η οικογένεια, είναι ιδιαίτερα επιρρεπείς στο να αποκτήσουν τραύματα που πιθανόν θα τους ακολουθούν για όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Ειδικότερα για τα παιδιά που βρίσκονται στην εφηβεία, τα πράγματα είναι ακόμη πιο δύσκολα και όπως αναφέρει και ο Bowlby στη θεωρία του με τον τίτλο Attachment (1973,

1980), ο αποχωρισμός του εφήβου από τους γονείς και την οικογένεια επιδρά αρνητικά στην αυτοεκτίμησή του μέσα από τον παρακάτω τρόπο:

Αρχικά, η απομάκρυνση του εφήβου από τους γονείς δημιουργεί προβλήματα που προκύπτουν από την προσκόλληση. Μέσα από αυτή την απομάκρυνση, ο έφηβος χάνει την αυτονομία του και την 'εικόνα' της αγαπημένης του φιγούρας καθώς έως τότε είχε μια αντίληψη σε σχέση με την αποδοχή του και τον τρόπο με τον οποίο σχετίζεται με τους άλλους, η οποία ξαφνικά χάνεται, επιδρώντας στην ψυχολογία του και μειώνοντας την αυτοεκτίμησή του. Η απομάκρυνση λοιπόν από τους γονείς και το γεγονός ότι πλέον ο έφηβος ζει μακριά από την οικογένειά του, του δημιουργεί το αίσθημα της ανασφάλειας (Humphreys, Miron, McLaughlin, Sheridan, Nelson, et al. (2018).

Έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σε ενήλικες που απομακρύνθηκαν από το περιβάλλον τους λόγω κακοποίησης σε σχέση με παιδιά που παρέμειναν , έδειξαν ότι οι ενήλικες που απομακρύνθηκαν ως παιδιά είναι πιο πιθανό παρουσιάσουν συμπεριφορές που σχετίζονται με ουσίες, ψυχωτικές ή διπολικές διαταραχές, κατάθλιψη, αγχώδεις διαταραχές, δύο έως τρεις φορές υψηλότερα ποσοστά παραβατικότητας και ποινικές καταδίκες για βίαια αδικήματα (Côté, Orri, Marttila, & Ristikari, 2018)

Εύκολα θα αναρωτηθεί κάποιος ότι αναλογιζόμενοι τις επιπτώσεις που έχει η απομάκρυνση στα παιδιά, τότε για ποιο λόγο απομακρύνονται. Η αλήθεια είναι ότι ορισμένες οικογένειες δεν μπορούν να δείξουν σημάδια βελτίωσης ή διάθεση αποκατάστασης και να προσφέρουν ένα ασφαλές περιβάλλον στο οποίο μπορούν να ζήσουν τα παιδιά». (Jones. , 1987).

Ωστόσο στις περισσότερες περιπτώσεις, τα δικαστήρια εξετάζουν μόνο εάν ένα παιδί κινδυνεύει εφόσον παραμείνει στη φροντίδα των γονιών του, χωρίς όμως να λαμβάνουν υπόψη τη βλάβη που προκύπτει από την εναλλακτική λύση—την αφαίρεση δηλαδή αυτού του παιδιού από το σπίτι του και την οικογένειά του (Trivedi, 2019).

Κι ενώ η απομάκρυνση μπορεί να αξιολογηθεί ως η καλύτερη ή έστω μοναδική λύση για ένα παιδί, η πραγματικότητα δείχνει ότι ακόμη και σε συνθήκες κακοποίησης, η διακοπή του δεσμού μεταξύ γονιών και παιδιού είναι ψυχολογικά επιζήμια (Trivedi, 2019) ενώ ακόμη και η τοποθέτηση σε θετή ή ανάδοχη οικογένεια μετά την απομάκρυνση από τους βιολογικούς γονείς έχει αρνητικά ψυχολογικά αποτελέσματα στον ψυχισμό του παιδιού (Bonagura, 2008).

Το συγκεκριμένο ζήτημα έχει απασχολήσει τους ερευνητές, ήδη από τα μέσα του προηγούμενου αιώνα. Μια από τις πρώτες μελέτες που διεξήχθησαν σε παιδιά που είχαν εισαχθεί στο σύστημα προστασίας του παιδιού και τοποθετήθηκαν σε ιδρύματα, έδειξαν ότι αυτά τα παιδιά παρουσίαζαν υψηλή επιθετικότητα, είχαν εκρήξεις θυμού, παρουσίαζαν επεισόδια ενούρησης, δυσκολίες στην ομιλία, συμπεριφερόντουσαν με τέτοιο τρόπο που επιζητούσαν την προσοχή των άλλων, έδειχναν ντροπαλότητα και υπερευαισθησία, παρουσίαζαν διατροφικές διαταραχές, έδειχναν πείσμα και αρνητισμό, παλινδρομούσαν σε παλαιότερες συμπεριφορές όπως το πιπίλισμα δακτύλου ενώ, τέλος, παρουσίαζαν στιγμές «υπερβολικού κλάματος» (Lowrey, 1940).

Παράλληλα έρευνες από τον χώρο της ψυχολογίας σημειώνουν ότι οι επαγγελματίες στο σύστημα προστασίας του παιδιού θα πρέπει πάντα να λαμβάνουν υπόψη ότι για ένα παιδί, οι γονείς που το κακοποιούν είναι οι μόνοι γονείς που έχει και οποιαδήποτε διατάραξη αυτού του δεσμού προκαλεί έντονα δυσάρεστες συναισθηματικές αντιδράσεις (Goldsmith, Oppenheim, & Wanlass, 2004).

Γενικά, ένας επαγγελματίας μπορεί να αντιμετωπίσει την διαδικασία της απομάκρυνσης μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα «γρήγορο, μεμονωμένο γεγονός» ωστόσο η ίδια η διαδικασία της απομάκρυνσης αποτελεί ένα ορόσημο στην ζωή ενός παιδιού καθώς τα παιδιά θα επαναφέρουν συχνά την συγκεκριμένη ανάμνηση στο μυαλό τους. Η διαδικασία της αναβίωσης προκαλεί ένα μεγάλο τραύμα στα παιδιά (Mitchell , 2016). Κατά τη διάρκεια της απομάκρυνσης, τα περισσότερα παιδιά βιώνουν συναισθήματα θυμού, λύπης και κατάθλιψης (Chapman, Wall, & Barth,, 2004)

Και σε αυτό το σημείο δημιουργείται το εξής παράδοξο. Ένα από τα ύψιστα μέτρα προστασίας του παιδιού, το οποίο λαμβάνεται μάλιστα και με βάση το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, αποδεικνύεται από την έρευνα μια ισχυρά τραυματική εμπειρία για το ίδιο το παιδί (Howard , Martin, Berlin, & Brooks-Gunn, 2011).

Παρακολουθώντας τόσο το νομικό πλαίσιο όσο και τις παρατηρήσεις της Ανεξάρτητης Αρχής του Συνηγόρου του Πολίτη – Κύκλο Δικαιωμάτων του Παιδιού (Συνήγορος του Πολίτη, 2020) είναι εμφανές ότι δίνεται μεγάλη έμφαση σε δυο άξονες. Ο πρώτος άξονας είναι η πρόληψη της κακοποίησης και η ενίσχυση των γονικών δεξιοτήτων και ο άλλος άξονας είναι η ενίσχυση εναλλακτικών μορφών φροντίδας εκτός της βιολογικής οικογένειας όπως ο θεσμός της υιοθεσίας και της αναδοχής αλλά και των ανοιχτών τύπου ιδρυμάτων βραχείας φιλοξενίας. Εάν όμως

θεωρηθεί ότι η προστασία του παιδιού αποτελεί μια αλυσίδα προστασίας του παιδιού ο κρίκος που ενώνει την βιολογική οικογένεια με τις εναλλακτικές μορφές φροντίδας είναι η απομάκρυνση του παιδιού από το οικογενειακό του περιβάλλον. Ωστόσο η ίδια η λέξη και η έννοια της απομάκρυνσης δεν αναφέρεται πουθενά ούτε περιγράφεται σε κάποιο πρωτόκολλο η διαδικασία. Παράλληλα και κατά την βιβλιογραφική ανασκόπηση φαίνεται ότι το επιστημονικό ενδιαφέρον επικεντρώνεται στην ψυχολογική κατάσταση των παιδιών αφού τοποθετηθούν σε χώρο φιλοξενίας ή σε θετή ή σε ανάδοχη οικογένεια.

Στην παρούσα διατριβή η έννοια της απομάκρυνσης αναφέρεται *σε όλη την διαδικασία που ακολουθείται εφόσον αποφασιστεί η διακοπή της συμβίωσης του παιδιού με τους βιολογικούς γονείς του ή τους ανθρώπους που νομίμως ασκούν την επιμέλεια ή την γονική τους μέριμνα μέχρι την τοποθέτηση τους σε μια συνθήκη εναλλακτικής φροντίδας.*

Όπως αναφέρθηκε η ίδια η διαδικασία της απομάκρυνσης προκαλεί τραύμα στα παιδιά. Είναι σύνηθες στο πλαίσιο του συστήματος προστασίας του παιδιού να διερευνάται το τραύμα ενός παιδιού είτε σε σχέση με το τί συνέβη στο παιδί, οικογενειακό περιβάλλον κακοποίησης ή, και παραμέλησης είτε μετά την τοποθέτηση του σε ένα πλαίσιο εναλλακτικής φροντίδας.

Ωστόσο η διαδικασία που περιλαμβάνει την απομάκρυνση ενός παιδιού από το σπίτι του και τη συνεπακόλουθη μεταφορά του σε πλαίσιο εναλλακτικής φροντίδας, είναι ένα γεγονός που προκαλεί στα παιδιά αμφισβήτηση της κατανόησης τους για τον εαυτό τους, τις διαπροσωπικές τους σχέσεις αλλά και την ασφάλεια και την σταθερότητα του κόσμου που ζουν (Mitchell & Kuczynski, 2010).

Γι’ αυτόν το λόγο είναι σημαντικό να εξεταστεί και η διαδικασία που μεσολαβεί και το τραύμα που αυτή προκαλεί.

Μια βασική διάσταση που εντείνει και δημιουργεί το τραύμα της απομάκρυνσης, είναι η εκ των προτέρων ενημέρωση και προετοιμασία. Γενικά η απομάκρυνση ενός παιδιού από την βιολογική του οικογένεια εκτός από μια εξαιρετικά επώδυνη εμπειρία είναι και εντελώς απροσδόκητη (Bruskas, 2013). Ακριβώς αυτό το απροσδόκητο και ξαφνικό είναι ικανό να προκαλέσει ποικίλα τραύματα και στρες (Mitchell, 2016).

Μάλιστα πολλά παιδιά που βιώνουν αυτήν απότομη απομάκρυνση από την οικογένεια τους, την εξισώνουν ή την περιγράφουν με την έννοια της απαγωγής μαζί με τα συναισθήματα ασάφειας και απώλειας (Mitchell & Kuczynski, 2010)

Μια άλλη διάσταση που σχετίζεται με το τραύμα της απομάκρυνσης είναι η έννοια της ενημέρωσης. Σε σχετική μελέτη που διεξήχθη φάνηκε ότι οι ερωτήσεις των παιδιών σχετικά με την απομάκρυνση τους έμειναν αναπάντητες, καθώς οι επαγγελματίες που συμμετείχαν στην απομάκρυνση έδιναν μη ικανοποιητικές απαντήσεις στα παιδιά σχετικά με τον λόγο της απομάκρυνσης, το που θα πήγαιναν, με ποιον θα έμεναν και πότε θα μπορούσαν να επιστρέψουν στο σπίτι τους (Mitchell, 2016).

Έτσι τα παιδιά απομακρύνονται από μια σταθερά τους, ακόμη και αν αυτή η σταθερά εμπεριέχει την έννοια της κακοποίησης και παραμέλησης παραμένει μια σταθερά, και μεταφέρονται σε ένα περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από μια διάχυτη ασάφεια σχετικά με το τί ακριβώς συμβαίνει και πότε θα τελειώσει (Mitchell , 2016).

Για παράδειγμα σε συνθήκες απομάκρυνσης καταγράφηκε σε μεγάλη συχνότητα ο φόβος και η ανησυχία των παιδιών ότι δεν θα ξαναδούν τις μητέρες τους. Ο συγκεκριμένος φόβος θα μπορούσε να είχε αμβλυνθεί δίνοντας στα παιδιά ακριβείς πληροφορίες σχετικά με τις επισκέψεις των γονέων. Σε μια κατάσταση που η ζωή τους ήταν εκτός ελέγχου, η παροχή πληροφοριών στα παιδιά θα τους είχε δώσει κάποια αίσθηση ελέγχου της κατάστασης. Αντίθετα, κρατήθηκαν μακριά από τις πιο σημαντικές πληροφορίες της ζωής τους. Επιπλέον, οι σκέψεις και τα συναισθήματά τους δεν έγιναν δεκτά. Οι επαγγελματίες συμπεριφέρθηκαν είτε σαν να μην είχε συμβεί τίποτα είτε μείωσαν τη σημασία της απώλειας (Folman, 1998).

Η αποτυχία αναγνώρισης και αποδοχής των σκέψεων και των συναισθημάτων των παιδιών μπορεί να έχει μεγάλο αρνητικό αντίκτυπο στη ζωή των παιδιών. Η αντίσταση στην αναγνώριση και αποδοχή του πόνου των παιδιών από τους επαγγελματίες εμποδίζει την επίλυση του τραύματος (Bowlby, 1973) Για τα παιδιά, η άρνηση των ενηλίκων βιώνεται ως συναισθηματική εγκατάλειψη και ακόμη μια επιβεβαίωση ότι δεν υπάρχουν ενήλικες που μπορούν να τα βοηθήσουν. (Folman, 1998).

Ο μακροπρόθεσμος αντίκτυπος είναι συχνά ότι αυτά τα παιδιά μαθαίνουν τελικά να λειτουργούν σε δύο πραγματικότητες, μια που αποδέχεται την άποψη των ενηλίκων ότι όλα είναι εντάξει και

μια δεύτερη που τα παιδιά κρατούν κρυμμένα τα συναισθήματα και αντιλήψεις τους (Alvin & Saul, 1990).

Με αυτό τον τρόπο το παιδί βιώνει ένα περιβάλλον ασάφειας.

Η ασάφεια αυτή μπορεί να προσδιοριστεί με τις παρακάτω εσωτερικές ερωτήσεις που πραγματοποιεί το παιδί κατά την απομάκρυνση του (Sankaran, 2019) οι οποίες περιγράφονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 4: Εσωτερικές ερωτήσεις παιδιού κατά την απομάκρυνση από το οικογενειακό του περιβάλλον

Ασάφεια	Ερώτηση
Ασάφεια λόγω τοποθέτησης	Γιατί πρέπει να βρεθώ σε πλαίσιο εναλλακτικής φροντίδας;
Δομική Ασάφεια	Τι σημαίνει εναλλακτική φροντίδα;
Χρονική Ασάφεια	Πόσο καιρό θα κρατήσει η κατάσταση αυτή;
Ασάφεια Πλαισίου Τοποθέτησης	Πού θα μείνω στο εξής;
Ασάφεια Σχέσης	Με ποια άτομα θα ζήσω;
Ασάφεια Ρόλου	Ποιος θα είναι ο ρόλος μου σε αυτό το νέο σύστημα;

Αναφορικά με την Ασάφεια Σχέσης να σημειωθεί οτι εκτος από την προσπάθειά των παιδιών να κατανοήσουν τον λόγο που απομακρύνθηκαν από το σπίτι τους, τα παιδιά προσπαθούν να εγκλιματιστούν σε άγνωστα άτομα και άγνωστα περιβάλλοντα (Mitchell & Kuczynski, 2010).

Όταν αυτές οι ασάφειες δεν φροντιστούν είναι ικανές να δημιουργήσουν έντονο τραύμα στα παιδιά που απομακρύνονται (Mitchell & Kuczynski, 2010).

Επίσης σε έρευνα κατεγράφησαν συναισθήματα ενοχών, διαταραχή μετατραυματικού στρες, απομόνωση, κατάχρηση ουσιών, άγχος, χαμηλή αυτοεκτίμηση και απόγνωση. Τα συγκεκριμένα συναισθήματα συνδέονται και με την διαδικασία πένθους, δίνοντας και αυτή την διάσταση στο «τραύμα της απομάκρυνσης». Τα παιδιά που απομακρύνονται πενθούν τους γονείς τους, με έναν τρόπο που προσομοιάζει το πένθος τους ως σαν να είχαν πεθάνει (Mitchell , 2016).

Στην συγκεκριμένη συνθήκη της απομάκρυνσης φαίνεται ότι τα παιδιά εμφανίζουν ένα «δίσημο τραυματικό πένθος» αφού δεν γνωρίζουν που είναι οι γονείς τους, σε τί ψυχολογική κατάσταση βρίσκονται και τα παιδιά καταλήγουν να πενθούν τους γονείς τους, οι οποίοι δεν είναι νεκροί αλλά βρίσκονται «κάπου εκεί έξω» χωρίς να επικοινωνούν μαζί τους. Το δίσημο πένθος που προκαλείται από τη μη απώλεια λόγω θανάτου, μπορεί να προκαλέσει άγχος, σύγχυση, απόγνωση και άλλες αρνητικές εμπειρίες ψυχικής υγείας. (Boss, 2000). Τα παιδιά βρίσκονται ξαφνικά να βιώνουν ένα στάδιο τραυματικό για αυτά, αμέσως μετά την απομάκρυνση από τους γονείς τους και δεν έχουν επαφή με τους γονείς για μέρες ή ακόμη και εβδομάδες μετά την απομάκρυνση, κι έτσι μεγαλώνει μέσα τους έντονο στρες αλλά και δευτερεύοντα τραύματα (Δημόπουλος, Κοσμάτος, 2017).

Ωστόσο τα παιδιά δεν είναι αναστατωμένα μόνο επειδή απομακρύνονται και με τα ερωτήματα που η απομάκρυνση αυτή προκαλεί αλλά και με τον τρόπο που απομακρύνονται. Τις περισσότερες φορές η απομάκρυνση γίνεται δίνοντας στα παιδιά είτε απόσπασματικές πληροφορίες είτε ψευδείς, δημιουργώντας συναισθήματα απογοήτευσης και άγχους (Mitchell , 2016).

Οι Johnson, Yoken, & Voss (1995) σε έρευνα τους βρήκαν ότι πολλά παιδιά βίωσαν συναισθήματα σύγχυσης σχετικά με την απομάκρυνση τους και ορισμένα παιδιά βίωναν ενοχές, αξιολογώντας τον εαυτό τους ως υπεύθυνο για την απομάκρυνση. Τα παιδιά ανέφεραν επίσης ότι δεν τους δόθηκε εξήγηση για την απομάκρυνση και ότι ένιωθαν ότι είχαν παραπλανηθεί από τον κοινωνικό λειτουργό. Πολλά παιδιά ανέφεραν ότι ήταν αναστατωμένα από την έλλειψη πληροφοριών που τους δόθηκε σχετικά με την απομάκρυνση τους (Johnson, Yoken, & Voss, 1995).

Η έννοια όμως της απομάκρυνσης δεν σχετίζεται μόνο με την απομάκρυνση από τους γονείς αλλά και από τα αδέλφια. Σε άλλη μελέτη με παιδιά που απομακρύνθηκαν σημειώνεται ότι πολλά βασίζονταν συναισθηματικά στα αδέρφια τους και αναστατώθηκαν ιδιαίτερα από τον αποχωρισμό τους με αυτά (Whiting & Lee III, 2003).

Παρά τα παραπάνω δεδομένα, λίγες μόνο έρευνες εστιάζουν στην συνθήκη γύρω από την απομάκρυνση των παιδιών από τα σπίτια τους και την εισαγωγής τους στο σύστημα προστασίας του παιδιού (Folman, 1998).

Το **πολυδιάστατο τραύμα** που προκαλείται από την απομάκρυνση των παιδιών, υπάρχουν ελάχιστες κατευθύνσεις και πρωτόκολλα που να υποδεικνύουν μια ασφαλή πρακτική απομάκρυνσης των παιδιών, η οποία αρχικά θα προκύπτει από την ενημέρωση των επαγγελματιών για την ύπαρξη του τραύματος της απομάκρυνσης (Sankaran, 2019).

Έρευνες σημειώνουν την ανάγκη να υπάρξει ένα σχέδιο ελαχιστοποίησης του τραύματος κατά την διάρκεια της απομάκρυνσης (McCormack & Issaakidis, 2017) Οι ερευνητές πήραν συνεντεύξεις από ενήλικες που απομακρύνθηκαν ως παιδιά και ανέφεραν συναισθήματα φόβου και απομόνωσης τη στιγμή της απομάκρυνσης.

Βασική διάσταση στην διαδικασία της απομάκρυνσης αποτελεί η ενημέρωση και η παροχή – με τον κατάλληλο τρόπο ανά ηλικία- επαρκών εξηγήσεων και πληροφοριών στα παιδιά για το τί συμβαίνει και να περιγράφει επακριβώς η διαδικασία της απομάκρυνσης. Επίσης βασική αξιολογείται η εκπαίδευση των επαγγελματιών για το τραύμα στο σύστημα προστασίας του παιδιού, η οποία θα συμβάλλει στην πρόληψη του τραύματος που προκαλείται από το σύστημα (Conners-Burrow, Kramer, Sigel, Helpenstill, Sievers, & McKelvey, 2013).

Οι Henry and Richardson (2013)[34] παρουσίασαν σε επαγγελματίες της πρόνοιας της πολιτείας των Η.Π.Α. Southwest Michigan, μια πρότυπη διαδικασία απομάκρυνσης παιδιών με έμφαση στο τραύμα (Trauma informed Removal) εκ μέρους του Southwest Michigan Children 's Trauma Assessment Center. Ο οδηγός Trauma informed Removal, αναφέρει ότι αρχικά πρέπει πάντα να γίνεται ένα σχέδιο για την ελαχιστοποίηση του τραύματος στο παιδί κατά την διαδικασία της απομάκρυνσης. Το σχέδιο περιλαμβάνει: την ανάγκη δημιουργία ασφάλειας στο παιδί, ψυχοεκπαίδευση του παιδιού για να αποδεχτεί την συνθήκη, ενδυνάμωση μέσω της παρουσίασης της διαδικασίας, συνέχεια στις σχέσεις του παιδιού με τους επαγγελματίες και μετά την απομάκρυνση και διευκόλυνση έκφρασης των συναισθημάτων και αποδοχής αυτών.

Γενικά οι ερευνητές που ασχολούνται με τις κρίσεις και τα τραυματικά γεγονότα έχουν εντοπίσει τρεις κρίσιμους προστατευτικούς παράγοντες που μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά να αντιμετωπίσουν καταστάσεις κρίσης και τραύματος: επαρκής πληροφόρηση για το τι τους

[34] https://wmich.edu/sites/default/files/attachments/u248/2013/trauma-informed-removal.pdf

συμβαίνει, ένα κατάλληλο σύστημα υποστήριξης και αποτελεσματικοί μηχανισμοί αντιμετώπισης του φόβου και του άγχους που προκαλεί η κρίση (Aguilera & Janice , 1974).

Μεταξύ των μικρότερων παιδιών, υπάρχει συχνά η ανάγκη να υιοθετήσουν στρατηγικές αντιμετώπισης της κρίσης από έναν ενήλικα (π.χ. λήψη πληροφοριών) και να βασιστούν σε έναν ενήλικα για να τους βοηθήσει να οργανώσουν και να προσαρμοστούν στις εμπειρίες τους (Sutherland-Fox , 1985).

Ένα άλλο μοντέλο απομάκρυνσης των παιδιών, με την λιγότερο δυνατή βλάβη, που προτείνεται από την έρευνα της Folman σημειώνει τρία βήματα. Πρώτον, η ενημέρωση των παιδιών πριν από την απομάκρυνση ότι αφήνουν τους γονείς τους για να ζήσουν προσωρινά σε ένα άλλο εναλλακτικό πλαίσιο φροντίδας. Δεύτερον θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα στα παιδιά να επικοινωνήσουν με τις οικογένειές τους το συντομότερο δυνατό μετά την απομάκρυνση και τρίτον η εξοικείωση των παιδιών, με το να συναντήσουν από πριν τους ανάδοχους ή θετούς γονείς τους ή να δουν το πλαίσιο που θα μετακινηθούν. Αναφορικά με τον κίνδυνο ότι οι γονείς θα διαφύγουν μαζί με τα παιδιά εάν ενημερωθούν εκ των προτέρων για την απομάκρυνση, μπορούν να τεθούν σε εφαρμογή διαδικασίες προσαρμοσμένες σε αυτή την συνθήκη. Για παράδειγμα, οι επαγγελματίες μπορούν να φτάσουν το πρωί, να εξηγήσουν στους γονείς και στα παιδιά τι πρόκειται να συμβεί. Τα παιδιά μπορούν να μαζέψουν τα πράγματά τους και, όταν είναι δυνατόν, οι γονείς μπορούν να συνοδεύσουν τα παιδιά στο αστυνομικό τμήμα ή στο γραφείο της κοινωνικής υπηρεσίας. Στο αστυνομικό τμήμα ή στο γραφείο της κοινωνικής υπηρεσίας, μπορεί να γίνει ο αποχαιρετισμός, σχέδια για την επόμενη επαφή (Folman, 1998).

Παράλληλα, στο ίδιο μοντέλο της Folman προτείνεται η απομάκρυνση των παιδιών να γίνεται από έναν επαγγελματία που είναι γνωστός στα παιδιά. Όταν είναι δυνατόν, είναι επίσης ωφέλιμο ο γονέας να συνοδεύει το παιδί σε αυτή τη μετάβαση. Εάν τα παιδιά δεν μπορούν να συναντήσουν το πλαίσιο εναλλακτικής φροντίδας πριν από την απομάκρυνση, πρέπει να τους δοθούν συγκεκριμένες πληροφορίες για αυτά, όπως π.χ. να δουν τα παιδιά ένα βίντεο με τα μέλη της ανάδοχης οικογένειας να μιλούν για τον εαυτό τους, τα ενδιαφέροντά τους και τα είδη των πραγμάτων που τους αρέσει να κάνουν μαζί με παιδιά ή τουλάχιστον να παρουσιάζονται φωτογραφίες των μελών της ανάδοχης οικογένειας μαζί με μια αφήγηση για την οικογένεια (Folman, 1998).

Σε όλες τις περιπτώσεις η έρευνα δείχνει ότι τα παιδιά που επεξεργάζονται με μεγαλύτερη ταχύτητα και επιτυχία το τραύμα της απομάκρυνσης, είναι τα παιδιά που είναι σε θέση να δώσουν νόημα στην εμπειρία τους (Herman, 1992).

«*Ως παιδική προστασία νοείται η προστασία παιδιού από τη βία, την κακοποίηση, την παραμέληση, την εγκατάλειψη και την εκμετάλλευση, σε κάθε πεδίο ζωής (εντός και εκτός οικογένειας) μέσω ενός εθνικού συστήματος, με έμφαση στην πρόληψη, την υποστήριξη και την αποκατάσταση, το οποίο πρέπει να λειτουργεί στη βάση της νομοθεσίας, πολιτικών, κανονισμών, υπηρεσιών και πρακτικών, υπό την οπτική των Δικαιωμάτων του Παιδιού, όπως αυτά κατοχυρώνονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Ν 2101/1992) και τα λοιπά συναφή διεθνή νομικά κείμενα κυρωμένα από την Ελλάδα*.». Από το συγκεκριμένο απόσπασμα γίνεται σαφές ότι κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να μεγαλώνει με την οικογένειά του και αυτό θα πρέπει να είναι και το πρωταρχικό ζητούμενο και όλες οι κρατικές προσπάθειες θα πρέπει να προσανατολίζονται σε αυτό έτσι ώστε κάθε οικογένεια να έχει τη στήριξη και την ενδυνάμωση που θα της επιτρέπει να φροντίζει τα παιδιά της (Δανηλάτου, Πολυζωίδου, Μπιστούνα, 2016).

Το σύστημα προστασίας του παιδιού στην Ελλάδα είναι σχεδιασμένο με τέτοιο τρόπο, ούτως ώστε πολύ συχνά οι κοινωνικές υπηρεσίες σε συνεργασία με τον αρμόδιο Εισαγγελέα Ανηλίκων ή τον αρμόδιο Εισαγγελέα Πρωτοδικών λαμβάνουν και υλοποιούν αποφάσεις για την ζωή των παιδιών και συνακόλουθα των γονέων των παιδιών και γενικότερα της οικογένειας του. Με αυτό τον τρόπο παρεμβαίνει, έστω και για το όφελος του, στην ελευθερία του ατόμου (Reamer, 1983) ενώ πολύ συχνά οι αποφάσεις των κοινωνικών λειτουργών ενδεχόμενα συγκρούονται με τις επιθυμίες των παιδιών. Αυτές οι «αναγκαστικές» αποφάσεις και ενέργειες συχνά καλούνται «μέτρα καταναγκασμού» (Korpinen & Poso, 2020). Το συμπέρασμα είναι ότι πολλές φορές τα παιδιά καλούνται να απομακρυνθούν με στόχο την σωτηρία τους. Ωστόσο και συνυπολογίζοντας την βλάβη που προκαλεί η απομάκρυνση, μια τέτοια ενέργεια είναι έξω από το σύστημα αξιών του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού.

Το έργο λοιπόν των κοινωνικών λειτουργών είναι ιδιαίτερα απαιτητικό και ψυχοφθόρο καθώς, όπως ήδη σημειώθηκε, καλούνται να πάρουν αποφάσεις για την προστασία του παιδιού μέσα σε ένα αβέβαιο, χαοτικό και γεμάτο περίπλοκές καταστάσεις περιβάλλον (Buckley, 2013) θέτοντας τα παιδιά αλλά και τους γονείς τους σε ιδιαίτερα ευάλωτη θέση, που προϋπάρχει φυσικά λόγω

ψυχοκοινωνικών προβλημάτων στην οικογενειακή τους ζωή, ωστόσο οξύνονται λόγω των επίσημων διαδικασιών προστασίας του παιδιού (Korpinen & Poso, 2020). Αποτελέσματα ερευνών αναδεικνύουν ότι η εργασία με δυσλειτουργικές οικογένειες είναι συναισθηματικά απαιτητική και περίπλοκη

Η πιθανότητα απομάκρυνσης του παιδιού από την οικογένεια του, απόφαση που μπορεί να παρθεί μετά από λάθος εκτίμηση, «καταδικάζεται» ενώ επίσης «καταδικάζεται» η απόφαση να μην απομακρυνθεί ένα παιδί από την οικογένεια του εάν στην συνέχεια αποδειχθεί ότι το παιδί κινδύνευε πραγματικά (Munro, 2011a). Η απόφαση για απομάκρυνση των παιδιών και η απόφαση για παραμονή τους στο οικογενειακό περιβάλλον παίρνουν διαστάσεις ενός «φαύλου κύκλου» (Chenot, 2011).

Το άγχος και η πίεση των κοινωνικών λειτουργών μεγεθύνεται όταν η υπόθεση του παιδιού που έχουν χειριστεί παίρνει διαστάσεις στα Μ.Μ.Ε. Αυτό αποτυπώνεται στον ψυχισμό, στην κρίση και στις αποφάσεις των κοινωνικών λειτουργών ως εξής. Εάν πάρουν την απόφαση να μην απομακρύνουν ένα παιδί και αυτό τελικά βιώσει το άκρο φάσμα της κακοποίησης, δηλαδή θάνατο, και η υπόθεση γίνει γνωστή στα Μ.Μ.Ε. τότε οι κοινωνικοί λειτουργοί ανταποκρίνονται με το να απομακρύνουν έναν μεγάλο αριθμό παιδιών, , που ονομάζεται «πανικός ανάδοχης φροντίδας», για να επιστρέψουν στη «συνήθης δουλειά» όταν η οργή της κοινής γνώμης καταλαγιάσει (Chenot, 2011,). Γενικά τα Μ.Μ.Ε. πυροδοτούν συναισθήματα τα οποία οδηγούν στην διόγκωση των γεγονότων, όπως για παράδειγμα ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζουν τα σεξουαλικά εγκλήματα ενισχύουν το μύθο ότι η σεξουαλική παραβατικότητα έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις στις μέρες μας σε σχέση με το παρελθόν (Λαμπροπούλου, 1999β).

Ανεξάρτητα όμως από τις καλύτερες προσπάθειες ενός επαγγελματία, υπάρχουν «αναπόφευκτα λάθη στην εργασία για την προστασία των παιδιών» (Munro, 1996) και τα «λάθη» μπορεί να αποβούν μοιραία.

Μπροστά σε μια τέτοια απόφαση απομάκρυνσης ο κοινωνικός λειτουργός βιώνει και καλείται να απαντήσει σε τόσα πολλά διλήμματα και ηθικά διλήμματα - βιώνει δηλαδή μια συνθήκη «επαγγελματικής έκτακτης ανάγκης»- γεγονός το οποίο οδηγεί σε ένα ουσιαστικό πλήγμα στην επαγγελματική του αυτοεικόνα (Hughes, 1951). Συχνά οι επαγγελματίες στο σύστημα προστασίας του παιδιού ανταποκρίνονται με «φόβο και άγχος» επειδή ανησυχούν ότι «δεν

αξιολογούν και δεν εξαλείφουν τον κίνδυνο, όπως αναμένουν να κάνουν η κυβέρνηση και οι υπηρεσίες τους» (Littlechild, 2008).

Εξελικτικά, μέσα σε αυτό το σύστημα προστασίας του παιδιού, οι κοινωνικοί λειτουργοί έχουν προσανατολιστεί να αγνοούν και να αποφεύγουν τα αρνητικά συναισθήματα που προκαλούνται από περιπτώσεις παιδικής κακομεταχείρισης ως «αντανακλαστική απάντηση» και αντ' αυτού να επικεντρώνονται στις ανάγκες των ενηλίκων για υποστήριξη (Curry, 2007).

Ερευνητικά δεδομένα για τα συναισθήματα των κοινωνικών λειτουργών μετά από εμπειρία απομάκρυνσης παιδιού από το οικογενειακό τους περιβάλλον (Garcia, 2019) έδειξαν ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί αναφέρονται στην έκθεσή τους σε δευτερογενές τραύμα των παιδιών καθώς επίσης ότι ήταν απροετοίμαστοι να χειριστούν και να πραγματοποιήσουν την απομάκρυνση.. Επίσης ένα κυρίαρχο θέμα στην έρευνα ήταν η αποφυγή των συναισθημάτων τους γύρω από το θέμα της απομάκρυνσης καθώς και η έλλειψη εμπιστοσύνης στον εαυτό τους. Οι περισσότεροι κοινωνικοί λειτουργοί δήλωσαν ότι αποφεύγουν να συζητούν τα συναισθήματα τους ή τις σκέψεις τους μετά από ένα περιστατικό απομάκρυνσης παιδιού.

Από όλα τα παραπάνω γίνεται εμφανές ότι η έννοια του τραύματος της απομάκρυνσης δεν επηρεάζει μόνο τα παιδιά και τις οικογένειες τους αλλά και τους επαγγελματίες, οι οποίοι βιώνουν αρνητικά συναισθήματα γύρω από την συνθήκη της απομάκρυνσης γι’ αυτόν το λόγο και αποφεύγουν οποιαδήποτε αναφορά σε αυτή. Ωστόσο από την έρευνα φαίνεται ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί με θετικό τρόπο όταν εκπαιδεύονται , σχεδιάζουν και υλοποιούν την απομάκρυνση του παιδιού με μια τραυματοκεντρική φροντίδα.

4.3. Συμπεράσματα

Ο αποχωρισμός από τους γονείς αποτελεί μια Δυσμενή Εμπειρία Παιδικής Ηλικίας (Adverse Childhood Experience), η οποία είναι ικανή να τραυματίσει το παιδί και στην συνέχεια να εμφανίσει Διαταραχή Μετατραυματικού Στρες (Post-Traumatic Stress Disorder) οπού υπό ειδικές συνθήκες καλείται «Τραύμα της Απομάκρυνσης». Η έρευνα επιβεβαιώνει τα το παραπάνω συλλογισμό. Στην Ελλάδα, η απομάκρυνση των παιδιών από την βιολογική τους οικογένεια αποτελεί ουσιαστικά την «είσοδο» του παιδιού όχι μόνο στο σύστημα προστασίας, αλλά και στο ίδιο το σύστημα της Δικαιοσύνης.

Η απομάκρυνση του παιδιού γίνεται πάντα με εισαγγελική παραγγελία ή δικαστική απόφαση. Την απομάκρυνση υλοποιούν η αστυνομία σε συνεργασία με τις αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες, ενώ σε πολλές περιπτώσεις η απομάκρυνση γίνεται αποκλειστικά από στελέχη της αστυνομίας. Μετά την απομάκρυνση το παιδί οδηγείται στο τοπικό αστυνομικό τμήμα ή τμήμα ασφαλείας της περιοχής που κατοικεί οπού δίνει την πρώτη κατάθεση είτε το ίδιο, είτε εάν δεν είναι σε θέση να δώσει κατάθεση (π.χ. βρεφική ή νηπιακή ηλικία) καταγράφονται τα πρώτα στοιχεία και στην συνέχεια το παιδί οδηγείται για ιατρικό έλεγχο και φιλοξενία είτε στο τοπικό νοσοκομείο (σε παιδιατρικό νοσοκομείο ή σε παιδιατρική κλινική) είτε μεταφέρεται στα νοσοκομεία Παίδων της Αθήνας. Εκεί και μέχρι ο αρμόδιος εισαγγελέας να αποφασίσει για την επιμέλεια του παιδιού, την φροντίδα του αναλαμβάνει το νοσηλευτικό προσωπικό ενώ κάποιες φορές την εβδομάδα κάνει και κάποια μαθήματα ανάλογα με την τάξη που φοιτούσε πριν την απομάκρυνση του.

Άρα «είσοδος» του παιδιού στο σύστημα προστασίας του παιδιού καθώς με την απομάκρυνση του παιδιού από το οικογενειακό του περιβάλλον οι κοινωνικές υπηρεσίες αναλαμβάνουν την πραγματική φροντίδα του παιδιού ενώ η διαβίωση του παιδιού γίνεται σε φορέα παιδικής προστασίας είτε του δημόσιου είτε του ιδιωτικού φορέα, ο οποίος εποπτεύεται από την Πρόνοια. Ακόμη και στην περίπτωση που η πραγματική φροντίδα του παιδιού ανατεθεί από το δικαστήριο σε θετή ή ανάδοχη οικογένεια, πάλι η όλη διαδικασία εποπτεύεται από το σύστημα πρόνοιας.

Η «Είσοδος» του παιδιού στο σύστημα Δικαιοσύνης, καθώς από την απομάκρυνση του και μετά ξεκινά η επαφή του με αστυνομικές και δικαστικές αρχές μέσω καταθέσεων για να ακολουθήσει η δικαστική διαδικασία, ανεξάρτητα από το εάν το παιδί θα συμμετέχει με φυσική παρουσία στην τελευταία.

Άρα η απομάκρυνση του παιδιού σηματοδοτεί την έναρξη ενός «διαλόγου» μεταξύ πρόνοιας και δικαιοσύνης. Και ενώ στην Δικαιοσύνη έχουν θεσπιστεί κάποιες αρχές για να γίνουν οι διαδικασίες φιλικότερες προς το παιδί, στην Πρόνοια δεν υπάρχουν αντίστοιχες κατευθύνσεις προφανώς γιατί εκτιμάται ότι οι επαγγελματίες που τις στελεχώνουν είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι.

Ωστόσο και στα δυο συστήματα παρατηρούνται βασικά κενά και παραλείψεις. Όπως αναφέρθηκε ήδη από το 2012 έχουν δοθεί οι κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του

Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη (FRA, 2013) οι οποίες περιλαμβάνουν θεμελιώδεις αρχές, όπως:

- Συμμετοχή
- Το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού
- Αξιοπρέπεια
- Προστασία από τις διακρίσεις
- Κράτος δικαίου

Ωστόσο κατά την απομάκρυνση των παιδιών παραβιάζεται η θεμελιώδης αρχή της Συμμετοχής καθώς το παιδί δεν ενημερώνεται για τα δικαιώματα του, δεν ενημερώνεται για την διαδικασία και ούτε δίνεται η δυνατότητα να εκφράσει την γνώμη του για αυτά που συμβαίνουν ή για τις αποφάσεις που θα ληφθούν.

Κατά τον ίδιο τρόπο παραβιάζεται και ο η διάσταση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Όπως αναφέρθηκε η απόφαση για το «βέλτιστο συμφέρον του παιδιού» λαμβάνεται υπό το φως συγκεκριμένων διαστάσεων και συγκεκριμένα[35]:

- Η άποψη, γνώμη του παιδιού
- Η ταυτότητα του παιδιού
- Η διατήρηση του οικογενειακού περιβάλλοντος και διατήρηση σχέσεων
- Η φροντίδα, προστασία και ασφάλεια του παιδιού
- Πιθανή κατάσταση ευπάθειας, αδυναμίας ή αναπηρίας του παιδιού
- Το δικαίωμα του παιδιού στην υγεία
- Το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση

Κατά την απομάκρυνση ενός παιδιού όμως ούτε δίνεται η δυνατότητα να εκφράσει την άποψη του, διακόπτεται άμεσα η σχέση και η επικοινωνία με το οικογενειακό περιβάλλον ενώ διαταράσσεται και η παρουσία του παιδιού στο σχολείο και η εκπαίδευση του γενικότερα.

Επίσης στον χώρο της Πρόνοιας και των κοινωνικών υπηρεσιών τα στελέχη δεν είναι όλα κατάλληλα εκπαιδευμένα και καταρτισμένα για να ανταποκριθούν στις ανάγκες ενός

[35] https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf

κακοποιημένου παιδιού γενικότερα, και ενός κακοποιημένου παιδιού που απομακρύνεται ειδικότερα.

Η μέχρι τώρα λοιπόν απουσία ενός συγκεκριμένου πλάνου απομάκρυνσης των παιδιών από το οικογενειακό τους περιβάλλον οδηγεί σε μια χαοτική κατάσταση όπου δεν συνυπολογίζεται η άποψη του παιδιού, ο χρόνος και ο χώρος της απομάκρυνσης, ο ρόλος των γονέων και της προετοιμασίας της οικογένειας με αποτέλεσμα ένα από τα σημαντικότερα μέτρα για την προστασία του παιδιού να συντελεί στην διαμόρφωση μιας τραυματικής εμπειρίας που κουβαλάει το παιδί σε όλη του την ζωή ενώ η συγκεκριμένη συνθήκη προκαλεί βλάβη και στους ίδιους τους επαγγελματίες.

Η συγκεκριμένη βλάβη ενδεχομένως επηρεάζει και την δυνατότητα του παιδιού να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες διαβίωσης, με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι πιθανότητες εκδήλωσης επιθετικής συμπεριφοράς και επαναθυματοποίησης.

Με την παρούσα έρευνα επιχειρείται να φωτιστεί το ψυχικό τραύμα που προκαλεί η ίδια η απομάκρυνση των παιδιών από τους γονείς τους και η σπουδαιότητα της μελέτης του, προκειμένου να αναπτυχθούν τραυματοκεντρικές μέθοδοι απομάκρυνσης ενός παιδιού προς όφελος όχι μόνο του παιδιού αλλά και της ίδιας της κοινωνίας. Ο στόχος μας είναι μεταξύ άλλων να διαμορφωθεί ένα πρωτόκολλο απομάκρυνσης των παιδιών που να πληροί τους όρους και τις προϋποθέσεις του βέλτιστου συμφέροντος και να μειώνει τους κινδύνους του τραύατος. Τα ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη στη διαμόρφωση αυτού του επιστημονικού πρωτοκόλλου από την Πρόνοια και τις κοινωνικές υπηρεσίες σχετικά με την απομάκρυνση των παιδιών και στην συνέχεια η νομοθετική κατοχύρωση του, η οποία θα εμπεριέχει τις κατευθύνσεις απομάκρυνσης αλλά και υποχρέωση εκπαίδευσης των επαγγελματιών που την υλοποιούν.

Κεφάλαιο 5. Συμπεράσματα Μέρους (Α): Θεωρητικό Μέρος

Ι. Η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα σοβαρό πρόβλημα δημόσιας υγείας και ένα κοινωνικό φαινόμενο που μπορεί να έχει καταστροφικές συνέπειες για τους επιζώντες και επιζώσες, τις οικογένειές τους αλλά και την κοινωνία στο σύνολό της. Είναι μια μορφή διαπροσωπικής βίας που περιλαμβάνει σωματική, σεξουαλική, συναισθηματική και ψυχολογική κακοποίηση και συνήθως συμβαίνει στο σπίτι μεταξύ μελών της οικογένειας ή στενών συγγενών και συντρόφων. Τα παιδιά που είναι μάρτυρες ή βιώνουν ενδοοικογενειακή βία, μπορεί να υποφέρουν από σοβαρές και μακροχρόνιες συνέπειες, συμπεριλαμβανομένων των αναπτυξιακών καθυστερήσεων, προβλημάτων συμπεριφοράς αλλά και αυξημένου κινδύνου να διαπράξουν ή να βιώσουν βία στις δικές τους ενήλικες σχέσεις. Τα εγκλήματα αυτά συνήθως διαπράττονται μέσα σε μια σχέση ευθύνης, εμπιστοσύνης ή εξουσίας με το παιδί. Αυτό είναι ένα σημαντικό σημείο που πρέπει να τονιστεί, καθώς αναγνωρίζει ότι οι δράστες της κακοποίησης και της παραμέλησης των παιδιών μπορεί να είναι άτομα που υποτίθεται ότι φροντίζουν και προστατεύουν το παιδί, όπως οι γονείς, οι κηδεμόνες ή άτομα σε θέση ισχύος όπως είναι οι εκπαιδευτικοί, γιατροί, κληρικοί, αστυνομικοί κ.α.

ΙΙ. Γι’ αυτόν το λόγο η Ελλάδα έχει αναπτύξει ένα πλούσιο νομικό πλαίσιο για την προστασία των παιδιών από την ενδοοικογενειακή βία, την κακοποίηση και την παραμέληση. Η ανηλικότητα προστατεύεται τόσο στο Σύνταγμα όσο και στον Ποινικό Κώδικά σε εξειδικευμένους νόμους, κάποιοι απο τους οποίους αποτελούν διεθνείς και ευρωπαϊκές συμβάσεις που ενσωματώνονται στο εθνικό νομικό πλαίσιο.

Γενικά, όταν ένα παιδί θεωρείται ότι βρίσκεται σε κίνδυνο, το κράτος έχει την ευθύνη να παρέμβει και να αναλάβει δράση για να προστατεύσει την ασφάλειά του, τη σωματική και ψυχική υγεία και την αξιοπρέπεια του. Διάφορα μέτρα μπορούν να ληφθούν για την επίτευξη αυτού του στόχου, με το τελικό μέτρο να είναι η απομάκρυνση του παιδιού από την οικογένειά τους. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι όλες οι ενέργειες που λαμβάνονται από τις υπηρεσίες του κράτους είναι επιστημονικά και ηθικά προσανατολισμένες από την επιθυμία να παραμείνει το παιδί στην οικογένειά του, όποτε είναι δυνατόν. Ωστόσο, σε ορισμένες καταστάσεις, όπως όταν το παιδί κινδυνεύει από κακοποίηση, η απομάκρυνση κρίνεται απαραίτητη για να εξασφαλιστεί η ασφάλειά και την ευημερία του. Η απόφαση για την απομάκρυνση ενός παιδιού από την

οικογένειά του λαμβάνεται με γνώμονα πάρα πολλούς παράγοντες, καθώς έχει σημαντικές και μακροχρόνιες συνέπειες τόσο για το παιδί όσο και για την οικογένεια του. Μια τέτοια απόφαση πρέπει να βασίζεται σε μια διεξοδική αξιολόγηση των αναγκών του παιδιού, τη φύση και την έκταση του κινδύνου που αντιμετωπίζουν, και τους διαθέσιμους πόρους για την αντιμετώπιση της κατάστασης.

Σε πολλές περιπτώσεις, οι κρατικοί λειτουργοί θα προσπαθήσουν να κρατήσουν το παιδί στην οικογένειά του, παρέχοντας υποστήριξη και πόρους για την αντιμετώπιση των θεμάτων που οδήγησαν αρχικά στον κίνδυνο. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει συμβουλές, θεραπεία ή οικονομική βοήθεια στην οικογένεια για να παράσχει ένα ασφαλές περιβάλλον για το παιδί. Ωστόσο, αν ο κίνδυνος δεν μπορεί να μετριαστεί με αυτά τα μέτρα, η απομάκρυνση μπορεί να είναι η μόνη επιλογή. Αυτή η απόφαση λαμβάνεται συνήθως από ένα δικαστήριο ή αυτόματα από εισαγγελέα πρωτοδικών ή ανηλίκων, μετά την μελέτη αποδεικτικών στοιχείων από κοινωνικούς λειτουργούς, επαγγελματίες υγείας, και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη.

Όταν λοιπόν ένας γονέας κατηγορείται ή αποδεικνύεται ότι έχει κακοποιήσει ή παραμελήσει το παιδί του, το κράτος μέσα από τις υπηρεσίες του μπορεί να παρέμβει και να απομακρύνει το παιδί από τη φροντίδα του. Η έρευνα όμως έχει δείξει ότι η απομάκρυνση ενός παιδιού από τους γονείς του μπορεί να προκαλέσει μακροχρόνια συναισθηματική και ψυχολογική βλάβη, η οποία σύμφωνα με τις έρευνες μπορεί να είναι εξίσου τραυματική με την παραμονή του παιδιού στην οικογένεια του. Παρά αυτά τα ευρήματα, το σύστημα προστασίας των παιδιών συχνά ευνοεί την απομάκρυνση έναντι της παραμονής στην οικογένεια και δεν λαμβάνει υπόψη τη δυνητική βλάβη που προκαλεί ο χωρισμός. Οι επιβλαβείς επιπτώσεις του χωρισμού στην συναισθηματική και ψυχολογική ευημερία ενός παιδιού δεν μπορούν να υποτιμηθούν. Έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά που απομακρύνονται από τους γονείς τους συχνά υποφέρουν από άγχος, κατάθλιψη και διαταραχές προσκόλλησης. Επιπλέον, το τραύμα της απομάκρυνσης μπορεί να επιδεινώσει τυχόν υπάρχοντα προβλήματα ψυχικής υγείας, καθιστώντας δύσκολο για τα παιδιά να σχηματίσουν σταθερές σχέσεις στο μέλλον. Επιπλέον, και η συνθήκη εναλλακτικής φροντίδας μπορεί να είναι ασταθής, με τα παιδιά να μετακινούνται από τον ένα χώρο στον άλλο, γεγονός που μπορεί να προκαλέσει περαιτέρω συναισθηματική και ψυχολογική βλάβη. Επιπλέον, υπήρξαν περιπτώσεις κακοποίησης και παραμέλησης στην εναλλακτική συνθήκη φροντίδας (φορέας παιδικής

προστασίας, παιδοθεσία, αναδοχή) υπογραμμίζοντας ακόμη περισσότερο τους κινδύνους που σχετίζονται με την απομάκρυνση.

Και ενώ οι αρνητικές συνέπειες της απομάκρυνσης είναι τεκμηριωμένες, σε κάποιες περιπτώσεις η απομάκρυνση των παιδιών όχι μόνο δεν παραβιάζει τα δικαιώματά τους, αλλά αντιθέτως η απομάκρυνση αποτελεί δικαίωμα των παιδιών, όταν για παράδιεγμα οι γονείς δεν συνεργάζονται καθόλου με τις κοινωνικές υπηρεσίες ή είναι σε άμεσο κίνδυνο η ίδια η ζωή των παιδιών.

ΙΙΙ. Ωστόσο, η απουσία ενός συγκεκριμένου πλάνου απομάκρυνσης σε συνδυασμό με την έλλειψη της κατάρτισης των επαγγελματιών, καθιστούν την εμπειρία της απομάκρυνσης τραυματική. Τα παιδιά απομακρύνονται πολλές φορές σε χώρους και επί ώρες , δεν τους δίνεται καμία εξήγηση για το τί συμβαίνει, αποκόπτεται βίαια η επικοινωνία τους με τους γονείς και δεν υπάρχει κανένα πρόσωπο αναφοράς για όσο διαρκεί η απομάκρυνση. Όλη η προαναφερθείσα κατάσταση εγείρει ερωτήματα σχετικά με την εκπαίδευση, τα προσόντα και τις ικανότητές τους να λάβουν μέρος σε αυτή την διαδικασία που αλλάζει τη ζωή των παιδιών.

Για να μπορέσει να αναπτυχθεί σε κεντρικό επίπεδο ένα σύστημα για την παιδική προστασία που θα φροντίζει και δεν θα τραυματίζει τα παιδιά, είναι αναγκαίο να λειτουργήσουν με κατάλληλο τρόπο υπηρεσίες που θα είναι καλά στελεχωμένες με ειδικό επιστημονικό και εκπαιδευμένο προσωπικό για τη διασφάλιση της ψυχικής υγείας και κοινωνικής πρόνοιας για όλα τα παιδιά. Οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας και κοινωνικής πρόνοιας θα πρέπει να έχουν άμεση διασύνδεση με τις σχολικές μονάδες της χώρας, τους παιδικούς σταθμούς, τις δομές όπου φιλοξενούνται ανήλικα παιδιά με αναπηρία ή και χωρίς, όπως και με τον πρωτοβάθμιο τομέα υγείας. Όλες αυτές οι υπηρεσίες θα πρέπει να είναι προσβάσιμες από πολλές απόψεις και να είναι σε θέση να λειτουργήσουν υποστηρικτικά για οικογένειες σε όποιο μέρος της χώρας μας κι αν βρίσκονται. Ιδιαίτερη φροντίδα και προσοχή θα πρέπει να δίνεται στις οικογένειες που βιώνουν ακραία φτώχεια, έλλειψη στέγης ή τροφής, ψυχολογικά προβλήματα, ενδοοικογενειακή βία, τοξικοεξαρτήσεις, αλκοολισμό, αναπηρίες κ.λπ. (Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Παιδιά).

Το «Τραύμα της Απομάκρυνσης» σχετίζεται με διάφορες συναισθηματικές αντιδράσεις του παιδιού σχετικά με την αυτοεικόνα του και τον τρόπο που σχετίζεται με τους άλλους, εκδηλώνεται με πολλές αντιδράσεις που προσομοιάζουν την έννοια της διαχείρισης πένθους ενώ ο χώρος,

χρόνος, η εκ των προτέρων ενημέρωση και προετοιμασία του παιδιού και της οικογένειας για την απομάκρυνση καθώς και το πρόσωπο, και η σχέση που έχει αυτό το πρόσωπο με το παιδί, φαίνεται να έχουν βασικό ρόλο στην μείωση αλλά και την φροντίδα του τραύματος της απομάκρυνσης.

IV. Η εμπειρική διερεύνηση του τραύματος της απομάκρυνσης επιχειρεί να απαντήσει σε συγκεκριμένα ερωτήματα που προκύπτουν από τις εφαρμοσμένες πρακτικές της απομάκρυνσης. Συγκεκριμένα, θα διερευνήσουμε το βίωμα της απομάκρυνσης των παιδιών, καθώς και τον αντίκτυπό του στην προσωπικότητα και την κοινωνική λειτουργικότητα του παιδιού θύματος. Απώτερος στόχος παραμένει η εξαγωγή κατευθυντήριων γραμμών για την άμβλυνση του τραύματος της απομάκρυνσης, με γνώμονα τον σεβασμό στα δικαιώματα του παιδιού, τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, καθώς και τα δικαιώματα των θυμάτων.

Μέρος Β': Έρευνα
Κεφάλαιο 6

6.1. Ερευνητικά ερωτήματα

Το βασικό ερευνητικό ερώτημα είναι αν οι επιζώντες και επιζώσες κακοποίησης ή / και παραμέλησης που απομακρύνθηκαν από την οικογένεια τους στην παιδική τους ηλικία βίωσαν τη διαδικασία της απομάκρυνσής τους ως τραυματική.

Οι βασικές διαστάσεις και ερωτήματα που επιχειρήθηκε να διερευνηθούν είναι πώς οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες όρισαν την απομάκρυνση τους και τον τρόπο με τον οποίο αυτή έγινε, με ποιόν τρόπο νοηματοδότησαν τον τρόπο της απομάκρυνσης, τί συναίσθημα προκλήθηκε από τον τρόπο της απομάκρυνσης και πώς το συναίσθημα αυτό εξελίχθηκε και ποιοι μηχανισμοί διαχείρισης αυτών των συναισθημάτων έχουν αναπτυχθεί.

Τα ερωτήματα ήταν ανοιχτά προκειμένου να εξασφαλιστούν λεπτομερείς περιγραφές, ερμηνείες και εξηγήσεις προκειμένου να προσεγγιστεί πλήρως η σκηνή της απομάκρυνσης και οι τραυματικές της διαστάσεις (ακόμη και σε πτυχές που δεν είχαν αρχικά προσδιοριστεί).

6.2. Αντικείμενο και στόχοι έρευνας

Βασικός στόχος της έρευνας είναι η εμπειρική μελέτη της σχέσης μεταξύ του γεγονότος της απομάκρυνσης και του τρόπου με τον οποίο αυτή υλοποιήθηκε και της ανάπτυξης τραύματος σχετιζόμενο με την απομάκρυνση. Επιμέρους στόχοι περιγράφονται ως εξής:

α) εμπειρική διερεύνηση και καταγραφή των γεγονότων που οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες αναφέρουν για τον τρόπο με τον οποίο απομακρύνθηκαν από την βιολογική τους οικογένεια

β) διερεύνηση της βιωμένης εμπειρίας συμμετεχόντων και συμμετεχουσών κατά την διάρκεια της απομάκρυνσης και των συναισθημάτων που βίωσαν κατά την απομάκρυνση

γ) καταγραφή στρατηγικών διαχείρισης αυτών των συναισθημάτων

δ) συσχέτιση των αποτελεσμάτων με αντίστοιχες έρευνες και με τις θεωρίες του τραύματος

Κατά συνέπεια, αντικείμενο της έρευνας αποτελεί η διερεύνηση του βιώματος της απομάκρυνσης των παιδιών από το οικογενειακό τους περιβάλλον και η σύνδεση του με πιθανή τραυματική εμπειρία, μέσω της χρήσης της αφήγησης

Πιο συγκεκριμένα η διερεύνηση εστίασε:

- στους λόγους της απομάκρυνσης
- στον τρόπο της απομάκρυνσης
- στα άτομα που συμμετείχαν στην απομάκρυνση
- στον χώρο και στο χρόνο που έγινε η απομάκρυνση
- στις ενέργειες που έγιναν μετά από την απομάκρυνση και
- στα συναισθήματα που συνδέονται με την ανάμνηση της απομάκρυνσης

Κεφάλαιο 7: Μεθοδολογικά εργαλεία και συμμετέχοντες / συμμετέχουσες στην έρευνα

7.1. Μεθοδολογία έρευνας

Το βασικό ερευνητικό ερώτημα είναι αν οι επιζώντες και επιζώσες κακοποίησης ή / και παραμέλησης που απομακρύνθηκαν από την οικογένεια τους στην παιδική τους ηλικία, βίωσαν την ίδια την διαδικασία της απομάκρυνσης ως τραυματική.

Για την διερεύνηση του συγκεκριμένου ερωτήματος οι ποιοτικές μέθοδοι έρευνας αξιολογήθηκαν ως οι κατάλληλες καθώς οι ποιοτικές μέθοδοι έρευνας είναι κατάλληλες (Ίσαρη & Πουρκός, 2015):

- για την καταγραφή, ανάλυση, ερμηνεία και κατανόηση των βιωμάτων και υποκειμενικών νοημάτων.
- διερεύνηση καινούριων ζητημάτων – όπως είναι αυτό της σύνδεσης του τραύματος με τον τρόπο της απομάκρυνσης - και στην κατασκευή θεωρίας επαγωγικά, από τα κάτω
- για θέματα που δεν έχουν διερευνηθεί πλήρως και το ερευνητικό ερώτημα και σχεδιασμός αποτελούν ένα προσχέδιο με δυνατότητα μεταβολής ανάλογα με τα δεδομένα που λαμβάνει ο ερευνητής.

Με δεδομένο λοιπόν ότι για το τραύμα της απομάκρυνσης όπως προκαλείται από τον ίδιο τον τρόπο της απομάκρυνσης, δεν υπάρχει πλούσιο ερευνητικό και επιστημονικό υλικό, δεν υπάρχει μεθοδολογία απομάκρυνσης και ως αποτέλεσμα ο τρόπος απομάκρυνσης διαφέρει από παιδί σε παιδί, η ποιοτική μέθοδος έρευνας αξιολογήθηκε ως η πιο κατάλληλη για την παρούσα έρευνα.

Το «Τραύμα της Απομάκρυνσης» όπως αναφέρθηκε είναι ένα πολυδιάστατο τραύμα το οποίο επηρεάζει τόσο τα παιδιά που απομακρύνονται όσο και τους επαγγελματίες που εμπλέκονται στην διαδικασία. Ωστόσο η ποιότητα και η ένταση του τραύματος εξαρτάται τόσο από ατομικούς παράγοντες που σχετίζονται με το ίδιο το παιδί (όπως το αναπτυξιακό στάδιο, το πως αντιλαμβάνεται το παιδί την έννοια και το γεγονός της απομάκρυνσης) όσο και με εξωτερικούς παράγοντες όπως τον τρόπο που έγινε η απομάκρυνση, η ύπαρξη σταθερού προσώπου αναφοράς και άλλα. Η ουσιαστική λοιπόν κατανόηση της φύσης και της έντασης του τραύματος απαιτεί την εις βάθος μελέτη τόσο της προσωπικής αντίληψης, κατανόησης και νοηματοδότησης των ίδιων

των παιδιών όσο και των στάσεων, γνώσεων και αντιλήψεων των επαγγελματιών που πραγματοποιούν την απομάκρυνση.

Στόχος της ποιοτικής έρευνας αποτελεί η απάντηση στα ερωτήματα «τί» και «πώς» μέσω της περιγραφής, ανάλυσης, ερμηνείας και κατανόησης των κοινωνικών φαινομένων, καταστάσεων και ομάδων (Iosifidis, 2001). Μέσω της ποιοτικής έρευνας ο ερευνητής ανακαλύπτει και τοποθετείται στον κόσμο του ερωτώμενου μέσα των σημειώσεων πεδίου, των συνεντεύξεων, των συνομιλιών, των φωτογραφιών, των μαγνητοφωνήσεων και των σημειώσεων σε ημερολόγια. Έτσι οι ποιοτικοί ερευνητές μελετούν τα φαινόμενα στο φυσικό πλαίσιο εμφάνισης και εξέλιξης τους, και τα νοηματοδοτούν με όρους που οι ίδιοι οι άνθρωποι που τα βίωσαν χρησιμοποίησαν για να τα νοηματοδοτήσουν (Denzin & Lincoln, 2005).

Η χρήση ποιοτικών μεθόδων συλλογής και ανάλυσης δεδομένων στην έρευνα προτιμάται από πολλούς ερευνητές για τους εξής λόγους (Camic, Rhodes & Yardley, 2003 · Creswell, 2007 · Hatch, 2002· LeCompte & Schensul, 1999· Marshall & Rossman, 2006· McGrath & Johnson, 2003):

- Στις ποιοτικές προσεγγίσεις τα ερευνητικά θέματα αναδύονται κατά την διαδικασία και μεταβάλλονται
- Σύνθετα, μοναδικά αλλά και δυναμικά φαινόμενα καταγράφονται και αναλύονται ολιστικά
- Υπάρχει σταθερό πλαίσιο ανάλυσης των δεδομένων και γίνεται προσπάθεια για αύξηση της οικολογικής εγκυρότητας
- Μέσω των ποιοτικών προσεγγίσεων τα φαινόμενα αναλύονται και ερμηνεύονται στην βάση τους και οδηγούν στην κατασκευή θεωριών
- Η ποιοτική έρευνα είναι στη βάση της μια διαδικασία ερμηνείας.
- Οι ποιοτικές μέθοδοι ενθαρρύνουν τον αναστοχασμό
- Τέλος μέσω των ποιοτικών προσεγγίσεων είναι η δυνατή η καταγραφή, σύνδεση, ανάλυση και ερμηνεία υποκειμενικών συναισθημάτων και βιωμάτων.

Άρα ένα βασικό πλεονέκτημα των ποιοτικών μεθόδων αποτελεί η δυνατότητα μέσω πολλών και διαφορετικών εργαλείων (φαινομενολογικά ή φαινομενογραφικά, εθνογραφικά, βιογραφικά,

διαλογικά-αφηγηματικά κ.ά.) να μπορέσει να κατανοήσει ο ερευνητής τα υποκειμενικά συναισθήματα και νοήματα που δίνει ο ερωτώμενος σε διάφορα βιώματα της ζωής του.

Η ποιοτική έρευνα δίνει μια σημαντική διάσταση στην γνώση για τους ανθρώπους καθώς περιλαμβάνει την ίδια την περιγραφή της ανθρώπινης εμπειρίας, όπως αυτή βιώνεται και αφηγείται από τους ίδιους τους πρωταγωνιστές των γεγονότων (Σαχίνη-Καρδάση, 2004). Μέσα από τις αφηγήσεις των ανθρώπων είναι δυνατό να συλλεχθούν δεδομένα τα οποία διευκολύνουν την ουσιαστική κατανόηση του υπό μελέτη φαινομένου αλλά και του πλαισίου μέσα στο οποίο αυτό εξελίσσεται (Καλλινικάκη, 2010).

Στην παρούσα έρευνα επιλέχθηκε η χρήση ποιοτικών μεθόδων έρευνας και η μελέτη του βιώματος ανθρώπων που απομακρύνθηκαν στην παιδική τους ηλικία. Η συγκεκριμένη μέθοδος επιλέχθηκε ως ιδανική για την διερεύνηση του τραύματος για πολλούς λόγους. Αρχικά από την βιβλιογραφική ανασκόπηση δεν φάνηκε να υπάρχει ένας τρόπος απομάκρυνσης των παιδιών από το οικογενειακό τους περιβάλλον, με αποτέλεσμα οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες της έρευνας να μοιράζονται διαφορετικές εμπειρίες απέναντι στο κοινό γεγονός της απομάκρυνσης. Μέσα από την ελεύθερη αφήγηση της εμπειρίας τους επιχειρήθηκε όχι μόνο η διερεύνηση του βιώματος τους αλλά και η καταγραφή κοινών σημείων της εμπειρίας σε μια αρχικά φαινομενικά τελείως διαφορετική κατάσταση. Επιπροσθέτως στόχος της έρευνας είναι να διερευνηθεί το βίωμα και αν αυτό εξελίσσεται σε τραυματική εμπειρία με τα χαρακτηριστικά της διαταραχής μετατραυματικού στρες. Καθώς η απόκριση αλλά και το βίωμα της εμπειρίας των τραυματικών γεγονότων είναι μια υποκειμενική εμπειρία, που όπως αναφέρθηκε στην θεωρία του τραύματος, διαφοροποιείται από άτομο σε άτομο, η ελεύθερη αφήγηση της εμπειρίας θα επέτρεπε να εξεταστούν όχι μόνο οι συνθήκες που κατέστησαν την εμπειρία τραυματική αλλά και προστατευτικοί παράγοντες απέναντι στην τραυματική συνθήκη.

Επίσης η συγκεκριμένη ποιοτική, κοινωνικοψυχολογική έρευνα προσφέρει μια βαθύτερη κατανόηση της σχέσης μεταξύ ατομικού και κοινωνικού παράγοντα και θα οδηγήσει στον σχεδιασμό ουσιαστικών κοινωνικών παρεμβάσεων (Κορδούτης & Παυλόπουλος, 2011).

7.2. Ζητήματα δεοντολογίας στη χρήση ποιοτικών μεθόδων έρευνας

Το ζήτημα της δεοντολογίας των ερευνών στις κοινωνικές επιστήμες περιγράφεται ως ένα σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν την σχέση μεταξύ του ερευνητή με όλα τα εμπλεκόμενα μέρη της έρευνας (Hopf, 2004). Γενικά αναφέρονται και οριοθετούν τον τρόπο με τον οποίο ο ερευνητής αντιμετωπίζει και συμπεριφέρεται στον ερωτώμενο (Traianou, 2014). Η τήρηση της δεοντολογίας στην ποιοτική έρευνα είναι ένας σύνθετος και περίπλοκος «διάλογος» μεταξύ πολλών παραγόντων όπως οι προσωπικές στάσεις, αρχές και αξίες του ερευνητή, οι αρχές δεοντολογίας της επιστήμης που υπηρετεί και του ιδρύματος μέσα από το οποίο διεξάγεται η έρευνα, τα κριτήρια δεοντολογίας που θέτουν διεθνή επιστημονικά περιοδικά για την δημοσίευση της έρευνας και φυσικά η κείμενη σχετική νομοθεσία (Howitt, 2010).

Γενικές διαστάσεις που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την διάρκεια της ποιοτικής έρευνας αποτελούν η πληροφόρηση των συμμετεχόντων για τους σκοπούς της έρευνας, η ελεύθερη και χωρίς πίεση συναίνεση τους για την συμμετοχή σε αυτή, σχέδιο προστασίας από πιθανή σωματική ή ψυχική βλάβη των συμμετεχόντων κατά την διάρκεια της έρευνας, η διατήρηση της ανωνυμίας τους, ο τρόπος αξιοποίησης των αποτελεσμάτων της έρευνας και η δημοσίευση των αποτελεσμάτων (Ίσαρη & Πουρκός , 2015)

Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί σε συγκεκριμένες διαστάσεις της δεοντολογίας κατά την διεξαγωγή της έρευνας, όπως αυτές περιγράφονται παρακάτω (Ίσαρη & Πουρκός , 2015):

- Πληροφορημένη Συγκατάθεση Στην Έρευνα (Informed Consent)

Ο ερευνητής είναι υποχρεωμένος να παρέχει στους εμπλεκόμενους στο ερευνητικό εγχείρημα όλες τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με την έρευνα, τους στόχους της και τον τρόπο διεξαγωγή της, μια διαδικασία που καλείται ως «αμοιβαία διαπραγματεύσιμη διαδικασία που βρίσκεται σε εξέλιξη καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας» (Τσιώλης, 2014). Σε διαφορετική περίπτωση , στην πιθανότητα δηλαδή απόκρυψης πληροφοριών, τίθεται σε κίνδυνο η σχέση ερευνητή ερωτώμενου, η οποία αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την ομαλή διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας (Howitt, 2010).

- Ανωνυμία Και Εμπιστευτικότητα Στην Έρευνα

Αποτελεί υποχρέωση του ερευνητή να χρησιμοποιήσει ποικίλα μέσα όπως η χρήση ψευδωνύμων ή η αφαίρεση στοιχείων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην ταυτοποίηση προκειμένου να

διασφαλίσει την προστασία της ταυτότητας και των ανωνυμία των συμμετεχόντων στην έρευνα (Traianou, 2014). Ειδικά στην βιογραφική αφηγηματική προσέγγιση ο συγκεκριμένος κανόνας δεοντολογίας είναι εξαιρετικά σημαντικός καθώς οι ερωτώμενοι αποκαλύπτουν ιδιαίτερα σημαντικές προσωπικές πληροφορίες (Hopf, 2004). Μια ακόμη διάσταση της Ανωνυμίας και της Εμπιστευτικότητας αποτελεί ο εκ των προτέρων καθορισμός σχετικά με την πρόσβαση στις πληροφορίες και τα δεδομένα της έρευνας και μετά την ολοκλήρωση της, όπως στην περίπτωση δευτερογενούς ανάλυσης. Οι ερωτώμενοι θα πρέπει να το γνωρίζουν και να έχουν συναίνεση και σε αυτή την πιθανότητα (Howitt, 2010). Αναφαίρετο δικαίωμα των ερωτώμενων είναι η υποχρέωση του ερευνητή να τους ενημερώσει για την δυνατότητα να τους κοινοποιήσει τα αποτελέσματα της έρευνας και να λάβουν αντίγραφο της έρευνας (Howitt, 2010).

- Προστασία Από Ενδεχόμενη Βλάβη Στην Έρευνα

Βασική αρχή της ποιοτικής έρευνας είναι ότι τα άτομα που συμμετέχουν στην έρευνα δεν θα εκτεθούν σε κίνδυνο από την συλλογή δεδομένων για το υπό μελέτη φαινόμενο. Εάν κάτι τέτοιο συμβεί ο ερευνητής θα πρέπει άμεσα να διακόψει την έρευνα (Τσιώλης, 2014) και να βοηθήσει τον ερωτώμενο να λάβει την κατάλληλη υποστήριξη από τους αρμόδιους ειδικούς.

Γι' αυτόν το λόγο ερευνητής, συνυπολογίζοντας το θέμα το οποίο μελετά και για το οποίο θα κληθούν να απαντήσουν οι ερωτώμενοι, θα πρέπει να προβλέψει όλους τους πιθανούς κινδύνου που ενδεχομένως θα αντιμετωπίσουν οι ερωτώμενοι όπως η πρόκληση έντονου συναισθηματικού στρες, ενδεχόμενη αρνητική επίδραση στην αυτοεκτίμηση του ατόμου ή των διαπροσωπικών και κοινωνικών του σχέσεων και άλλα. (Traianou, 2014).

Ένας τρόπος για να αποφευχθεί η ανάδυση τέτοιων κινδύνων είναι η ενημέρωση των συμμετεχόντων στην έρευνα για την πιθανότητα εμφάνισης αρνητικών συναισθημάτων. Και μετά την ολοκλήρωση της έρευνας υπάρχει ο κίνδυνος εμφάνισης αρνητικών συναισθημάτων, ιδιαίτερα στην περίπτωση που η ερμηνεία των αποτελεσμάτων δεν συμφωνεί με την δική τους (Willig, 2008).

- Διαφορετικοί Πληθυσμοί

Στην περίπτωση που ο ερευνητής καλείται να εμπλέξει στην έρευνα του άτομα από μέλη διαφορετικών πληθυσμών, όπως παιδιά, άτομα με αναπηρία, φυλακισμένοι, άτομα από

διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια ή που μιλούν άλλη γλώσσα, θα πρέπει να συμβουλευτεί την επιτροπή δεοντολογίας προκειμένου να εξασφαλίσει ότι οι ερωτώμενοι έχουν ενημερωθεί ορθά για την έρευνα και τους σκοπούς της και ελεύθερα και συνειδητά δίνουν την συγκατάθεση τους για την συμμετοχή στην έρευνα (Robson, 2007).

Επιπρόσθετα στην περίπτωση των παιδιών θα πρέπει, εκτός από την συγκατάθεση των ίδιων των παιδιών, να εξασφαλίσει την συγκατάθεση των γονιών τους ή των ατόμων που ασκούν την επιμέλεια ή/και την γονική τους μέριμνα ή των ατόμων που έχουν οριστεί ως επίτροποι. Τέλος στην περίπτωση των παιδιών ο ερευνητής θα πρέπει να εξασφαλίσει ότι η μεταχείριση του παιδιού γίνεται με βάση το αναπτυξιακό του στάδιο, την αντιληπτική του ικανότητα και τις ανάγκες του (Καλλινικάκη, 2010)

- Διεξαγωγή Έρευνας Μέσω Διαδικτύου

Καθώς η χρήση διαδικτύου αυξάνεται και στην χρήση διεξαγωγής ερευνών εγείρονται πολλές δεοντολογικές ανησυχίες που αφορούν σε θέματα ανωνυμίας και συναίνεσης, όπως αυτά περιγράφονται παραπάνω. Για να ξεπεράσει τις δυσκολίες ανωνυμίας ο ερευνητής θα πρέπει να εξακριβώσει την στάση των ερωτώμενων για το διαδικτυακό μέσο που χρησιμοποιείται, όσον αφορά το αν οι ερωτώμενοι το αντιλαμβάνονται ως ιδιωτικό ή δημόσιο χώρο (Traianou, 2014). Μια επιπλέον δεοντολογική δυσκολία που προκύπτει είναι η εξακρίβωση της πραγματικής ταυτότητας των ερωτώμενων, καθώς διαπιστώνεται ότι είναι εξαιρετικά εύκολο κάποιος να παραποιήσει ή να αποκρύψει την ταυτότητα του στο διαδίκτυο (Howitt, 2010).

Με βάση όλα τα παραπάνω αποδεικνύεται ότι η τήρηση των κανόνων δεοντολογίας είναι μια απαραίτητη μεν και ιδιαίτερα απαιτητική και πολύπλοκη διαδικασία για τους ερευνητές και μπροστά σε ένα δεοντολογικό ζήτημα ο ερευνητής ποιοτικής προσέγγισης θα πρέπει πάντα να υπολογίζει το κόστος της συμμετοχής στην έρευνα με το όφελος που θα προκύψει από τα αποτελέσματα της έρευνας στην προώθηση της γνώσης και στην βελτίωση συνθηκών για την κοινωνία (Robson, 2007).

Κατά τη διάρκεια της παρούσας έρευνας, εφαρμόστηκαν διάφορα μέτρα για να διασφαλιστεί ότι τα δικαιώματα των συμμετεχόντων έτυχαν σεβασμού και η ιδιωτικότητα και η ευημερία τους προστατεύτηκαν. Πρώτον, διεξήχθη διαδικασία ενημέρωσης και λήψη σχετικής συναίνεσης, με

την οποία οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες έλαβαν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με την έρευνα και τον σκοπό της και τους δόθηκε η ευκαιρία να θέσουν ερωτήσεις και να διευκρινίσουν τυχόν αμφιβολίες που ενδεχομένως να είχαν. Αυτό έγινε για να διασφαλιστεί ότι ήταν πλήρως ενήμεροι και ενήμερες για το τι συμφωνούσαν και τι θα συνεπαγόταν η συμμετοχή τους στην έρευνα.

Επιπλέον, για να εξασφαλιστεί η ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα, ελήφθησαν μέτρα για την προστασία της ταυτότητας και των προσωπικών πληροφοριών των συμμετεχόντων. Τα δεδομένα της έρευνας συλλέχθηκαν και αναλύθηκαν με τρόπο που διασφάλισε η εμπιστευτικότητα της ταυτότητας των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών και ότι οι απαντήσεις τους δεν μπορούσαν να συνδεθούν με αυτούς προσωπικά. Αυτό έγινε για την προστασία της ιδιωτικής τους ζωής και για την ενθάρρυνση ειλικρινών και ανοιχτών απαντήσεων.

Τέλος, για να διασφαλιστεί ότι οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες προστατεύονταν από οποιαδήποτε δυνητική βλάβη που θα μπορούσε να προκύψει από τη συμμετοχή τους στη μελέτη, τους δόθηκε η ευκαιρία να επικοινωνήσουν με τον ερευνητή, ο οποίος είναι ψυχολόγος, σε περίπτωση που βίωσαν οποιοδήποτε συναισθηματικό άγχος ή διαταραχή που σχετίζεται με την ανάμνηση της απομάκρυνσης. Αυτό εξασφάλισε ότι η ευημερία των συμμετεχόντων ήταν προτεραιότητα σε όλη τη διαδικασία της έρευνας.

7.3. Βιογραφική Αφηγηματική Προσέγγιση

Πριν παρουσιαστεί η Βιογραφική Αφηγηματική Προσέγγιση ως μέθοδος ποιοτικής έρευνας αξίζει να σημειωθεί μια σημαντική διαφορά ανάμεσα στους όρους «αφήγηση» και «ιστορία». Η ιστορία είναι η αφήγηση των γεγονότων, οπού κατά την διάρκεια της αφήγησης δημιουργείται η προσδοκία για το πως θα καταλήξει, περιμένοντας ως το τέλος για να το διαπιστώσεις. Η προσδοκία και η αγωνία για το τι πρόκειται να συμβεί, σχετίζεται και με την ύπαρξη μιας έντασης ανάμεσα σε δύο ή και περισσότερα ενδεχόμενα (Kurtz, 2013). Η αφήγηση όμως διαφέρει από την ιστορία, καθώς αποτελεί την αναφορά, γραπτώς ή προφορικώς, των γεγονότων της ιστορίας και πως αυτά συνδέονται μεταξύ τους σε σχέση αιτίας αιτιατού. Άρα η αφήγηση αποτελεί ένα σύνολο σημαντικών συνδεόμενων μεταξύ τους γεγονότων (Czarnizwska, 2010).

Ως αποτέλεσμα, τα τελευταία χρόνια η βιογραφική αφηγηματική προσέγγιση, ως εργαλείο για την ποιοτική έρευνα φαινομένων και ζητημάτων, αποκτά σημαντική θέση στην έρευνα στο πλαίσιο των ανθρωπιστικών επιστημών. Η αφηγηματική προσέγγιση πρεσβεύει ότι η αφήγηση είναι ένα βασικό εργαλείο τόσο για την νοηματοδότηση της εμπειρίας όσο και για την τελική διαμόρφωση της ταυτότητας του ανθρώπου, συνυπολογίζοντας και λαμβάνοντας υπόψη την πεποίθηση ότι όλη η ανθρώπινη συμπεριφορά επηρεάζεται από το νόημα που δίνεται στις καταστάσεις και τις εμπειρίες (Polkinghorne, 1988). Άρα για να μελετηθεί και αναλυθεί η εμπειρία, η οποία είναι μια καθαρά προσωπική και εσωτερική εμπειρία, θα πρέπει να μελετηθεί και αναλυθεί ο τρόπος με τον οποίο εκφράζεται αυτή η εμπειρία, και οι αφηγήσεις αποτελούν τον καλύτερο τρόπο (Turner & Bruner, 1986). Άλλωστε όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται «αν θέλουμε να γνωρίσουμε τη μοναδική εμπειρία και την προοπτική ενός ατόμου, δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος να το πετύχουμε αυτό παρά μόνο μέσα από τη φωνή του ίδιου του ατόμου» (Atkinson,1998).

Η αφηγηματική προσέγγιση στην έρευνα, όπως και η ερμηνευτική φαινομενολογία, βασίζεται τόσο στην διάσταση που δίνεται στο νόημα και την αναστοχαστικότητα τόσο του αφηγητή όσο και του ερευνητή όσο και στον τρόπο με τον οποίο βιώνει και αντιλαμβάνεται το άτομο την εκάστοτε εμπειρία (Josselson & Lieblich, 2001). Από την άλλη η αφηγηματική προσέγγιση έχει επηρεαστεί σημαντικά από τον κοινωνικό κονστρουξιονισμό, οπού βασική θέση αποτελεί ότι τα άτομα νοηματοδοτούν και βιώνουν την εμπειρία μέσω της γλώσσας, όπως αυτή εκφράζεται σε ένα συγκεκριμένο πολιτισμικό πλαίσιο.

Το πεδίο της αφηγηματικής έρευνας περιλαμβάνει ποικίλες μεθοδολογίες και θεωρίες και έτσι η έννοια της αφήγησης αλλάζει ανάλογα με το θεωρητικό πλαίσιο του εκάστοτε ερευνητή (Riessman, 2008). Οι ορισμοί λοιπόν για την αφήγηση είναι πολλαπλοί και επηρεάζονται τόσο από την θεωρία όσο και από τις μεθόδους ανάλυσης (Webster & Mertova,2007). Το φάσμα της έννοιας της αφήγησης εκτείνεται από ανοιχτούς ορισμούς, ικανούς να συμπεριλαμβάνουν αφηγήσεις που αφορούν ολόκληρη την ζωή ή ακόμα και αφηγήσεις που προκύπτουν από συνεντεύξεις ερευνητών (Riessman, 2008) και στο άλλο άκρο περιορισμένοι ορισμοί που περιλαμβάνουν αφηγήσεις για ένα συγκεκριμένο γεγονός του παρελθόντος, οι οποίες αφηγήσεις δομούνται με μια σαφή χρονική σειρά αρχής, μέσης και τέλους (Labov 1972, όπ. αναφ. στη Riessman, 1993) οι οποίες είναι ικανές να δώσουν και σαφή απάντηση στην ερώτηση «τί έγινε μετά;» (Riessman, 1993). Αυτή η ακριβώς χρονική ακολουθία – αρχή, μέση, τέλος – και η

διάσταση του τι ακολούθησε επιτρέπει στα άτομα να συνδέουν γεγονότα μεταξύ τους , να τα νοηματοδοτούν και να κατασκευάζουν μια πραγματικότητα (Crossley, 2000). Υπό αυτό το πρίσμα η αφήγηση ξεπερνάει τα όρια της παράθεσης γεγονότων και συμβάντων και συνδέεται άμεσα με την έννοια της νοηματοδότησης (Hydén, 1997). Ταυτόχρονα οι αφηγήσεις αυτές παρέχουν μια δυνατότητα προβληματισμού στους ερευνητές που με οποιοδήποτε άλλο ερευνητικό εργαλείο δεν θα είχαν (De Fina, 2009).

Επίσης σημαντική διαφοροποίηση παρατηρείται και στις μεθόδους ανάλυσης της αφήγησης. Υπάρχει μια τυπολογία τεσσάρων κύριων τύπων ανάλυσης: θεματική, διαρθρωτική, διαλογική και οπτική (Riessman, 2008).

Θεματική Αναλυτική Μέθοδος

Η θεματική αναλυτική μέθοδος, η οποία είναι και η πιο συχνά χρησιμοποιούμενη, εστιάζει στο περιεχόμενο των λεγομένων της αφήγησης, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο «τί» λέγεται παρά στο «πώς» λέγεται. Στο πλαίσιο αυτής της μεθόδου ανάλυσης οι ερευνητές παρακολουθούν και αναλύουν πως αναδύεται η προσωπική ιστορία των αφηγητών μέσα από την τοποθέτηση γεγονότων και εμπειριών σε μια χρονική σειρά και διαμορφώνουν μια ιστορία ζωής (Cain, C., 1991). Η θεματική αναλυτική μέθοδος διευκολύνει τον εντοπισμό, την περιγραφή, την αναφορά επαναλαμβανόμενων νοηματικών μοτίβων μέσα στην αφήγηση οπού στην συνέχεια δύναται να κατηγοριοποιηθούν σε ευρύτερες θεματικές ενότητες (Braun & Clarke, 2006). Τα θέματα που αναδεικνύονται κατά την Θεματική Αναλυτική Μέθοδο μπορούν να προκύψουν από δύο δρόμους (Clarke, Braun & Hayfield, 2015):

- Ο πρώτος είναι ένα «φανερό», ξεκάθαρο επίπεδο μέσα από την ρητή αναφορά θεμάτων ή την επιφανειακή ανάλυση δεδομένων
- Ο δεύτερος προϋποθέτει την εις βάθος κατανόηση του θέματος και την κατά συνέπεια ικανότητα κατανόησης και ερμηνείας της αφήγησης των συμμετεχόντων, και ως αποτέλεσμα την ανάδειξη θεμάτων που πιθανά και ο ίδιος ο συμμετέχοντας δεν έχει αντιληφθεί

Άλλοι τρόποι εξαγωγής θεμάτων στην θεματική αναλυτική μέθοδο αποτελούν η επαγωγική προσέγγιση που αφορά την θεματοποίηση μέσω τα δεδομένα που προκύπτουν από το κείμενο, η

παραγωγική προσέγγιση που βασίζεται στον εκ των προτέρων καθορισμό χαρακτηριστικών που ενδιαφέρουν τον ερευνητή και τέλος ο συνδυασμός επαγωγικής και παραγωγικής ανάλυσης (Fereday, & Muir-Cochrane, 2006).

Έχουν οριστεί έξι συγκεκριμένα στάδια για τη διεξαγωγή της θεματικής ανάλυσης, τα οποία ωστόσο δεν απαιτούν να ακολουθηθούν με μια συγκεκριμένη σειρά (Braun & Clarke, 2006):

1. Εξοικείωση με τα δεδομένα

Στο πρώτο αυτό στάδιο της ανάλυσης ο ερευνητής μελετά προσεκτικά και επαναλαμβανόμενα όλο το ερευνητικό υλικό και αναζητά μοτίβα, θέματα και νοήματα που σχετίζονται με το εξεταζόμενο φαινόμενο. Καταγράφει τις αρχικές του ιδέες και συνεχίζει στο δεύτερο στάδιο που είναι η κωδικοποίηση.

2. Κωδικοποίηση

Η διαδικασία της κωδικοποίησης αποτελεί σημαντικό μέρος της ανάλυσης (Miles & Huberman, 1994),. Στο δεύτερο αυτό στάδιο της ανάλυσης ο ερευνητής μελετά τα κείμενα και καταγράφει έναν εννοιολογικό προσδιορισμό (κωδικό) ανάλογα με το περιεχόμενο του κειμένου. Ο κωδικός αυτός συμπυκνώνει το νόημα του κειμένου (π.χ. συναίσθημα φόβου, ντροπής, ενοχής). Ένα κείμενο μπορεί να συνδεθεί με περισσότερους από έναν κωδικό και στην συνέχεια να συνενωθούν σε κατηγορίες ή κωδικούς ανώτερου επιπέδου. Οι κωδικοί δεν ταυτίζονται με τα θέματα, καθώς τα τελευταία προκύπτουν από υψηλότερο επίπεδο ανάλυσης (Guest, Macqueen & Namey, 2012).

3. Αναζήτηση των θεμάτων

Μετά την κωδικοποίηση ο ερευνητής προχωράει στην αναζήτηση θεμάτων και υποθεμάτων που αναδύονται από τα κείμενα και την κωδικοποίηση τους. Ο τρόπος με τον οποίο εργάζεται ο ερευνητής είναι ο συνδυασμός διαφορετικών κωδικών για να προκύψουν θέματα και υποθέματα τα οποία προκύπτουν από μεγαλύτερο βαθμό ερμηνείας (Langdridge, 2004). Ο ερευνητής συνδέει, νοηματοδοτεί, κατανοεί, επιλέγει, περιγράφει και ερμηνεύει τα δεδομένα του ερευνητικού υλικού με βάση τον ευρύτερο ερευνητικό σχεδιασμό.

4. Επανεξέταση των θεμάτων

Αφού ο ερευνητής καταλήξει στα θέματα και τα υποθέματα, προχωράει στο επόμενο στάδιο που είναι η επανεξέταση τους. Μελετά ξανά τα θέματα και εξετάζει τόσο την εσωτερικής ομοιογένεια όσο και την εξωτερική τους ομοιογένεια (Patton, 1990). Τα κωδικοποιημένα δεδομένα εντός των θεμάτων θα πρέπει να παρουσιάζουν νοηματική συνοχή ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να υπάρχουν διακριτοί και ευκρινείς διαχωρισμοί ανάμεσα στα θέματα. Η ανάλυση του ερευνητικού υλικού σταματά όταν δεν αναδύεται καμία νέα πληροφορία μετά από αλλεπάλληλες αναλύσεις (Lincoln & Cuba, 1985).

5. Ορισμός και ονομασία θεμάτων

Αφού ο ερευνητής καταλήξει στα θέματα και υποθέματα θα πρέπει στην συνέχεια να προσδιορίσει την ουσία κάθε θέματος δίνοντας και την ανάλογη ονομασία. Είναι σημαντικό να γνωρίζει ο ερευνητής ότι τα αναδυόμενα θέματα δεν μπορεί να είναι παραπάνω από εννέα (9) και ταυτοχρόνως να φροντίσει να μην υπάρχει αλληλοεπικάλυψη στις θεματικές. Τα ονόματα που θα δοθούν πρέπει να είναι περιεκτικά, ενδιαφέροντα και να δίνουν άμεσα την πληροφορία στον αναγνώστη σχετικά με το τι πραγματεύονται.

6. Έκθεση των δεδομένων-συγγραφή των ευρημάτων

Στο τελικό αυτό στάδιο ξεκινάει όταν συγκεντρώνεται το σύνολο των πλήρως επεξεργασμένων θεμάτων και περιλαμβάνει την τελική ανάλυση και τη συγγραφή των απότελεσμάτων.

Διαρθρωτική Αναλυτική Μέθοδος

Η διαρθρωτική αναλυτική μέθοδος εστιάζει στο πως αφηγείται η αλληλουχία των γεγονότων όπως και το εάν χρησιμοποιούνται συχνά συγκεκριμένες λέξεις οι μεταφορές. Σε αυτή την μέθοδο ανάλυσης, εν αντιθέσει με την θεματική προσέγγιση, το ενδιαφέρον του ερευνητή εστιάζει στο «πώς» λέγεται η ιστορία και η έννοια του «πως» γίνεται το αντικείμενο μελέτης.

Διαλογική Αναλυτική Μέθοδος

Η διαλογική αναλυτική μέθοδος βασίζεται στην διαλογική σχέση που αναπτύσσει ο ερευνητής με τον ερωτώμενο και τα δεδομένα που του παρέχει. Η σχέση αυτή τροφοδοτείται και ενισχύεται από την εναλλαγή ερωτήσεων και απαντήσεων (Clark & Mishler, 1992).

Οπτική Αναλυτική Μέθοδος

Η οπτική αναλυτική μέθοδος βασίζεται στη θεματική και διαλογική ανάλυση και ασχολείται όχι μόνο με το πώς και γιατί παράγονται εικόνες κατά την αφήγηση, αλλά και πώς δημιουργούνται οι εικόνες με τους συμμετέχοντες, καθιστώντας έτσι την ερευνητική προσπάθεια συλλογική.

Ωστόσο όπως σημειώθηκε και στον ορισμό της αφηγηματικής προσέγγισης του Polkinghorne (1988) πέρα από την νοηματοδότηση της εμπειρίας η αφηγηματική προσέγγιση διευκολύνει και την κατασκευή ταυτότητας. Υπό αυτό το πρίσμα οι αφηγήσεις από μόνες τους δεν αποτελούν μόνο στοιχεία της ταυτότητας του ατόμου αλλά την διαμορφώνουν, καθώς όσο δομείται η αφήγηση δομείται και η ταυτότητα. Αυτό γίνεται εμφανές εάν αναλογιστεί κάποιος ότι όταν ένα άτομο αφηγείται τα γεγονότα και το τί σημαίνουν γι' αυτόν ταυτοχρόνως αφηγείται και το ποιος πραγματικά είναι. Ενώ από την άλλη – και αντιστρόφως- όταν ερωτηθεί «ποιος είναι;» ξεκινά να δομεί μια αφήγηση με σημαντικά γεγονότα ζωής, τοποθετημένα σε μια χρονική σειρά τέτοια που δίνει νόημα για το άτομο που το αφηγείται (Polkinghorne, 1988). Γι' αυτόν το λόγο υπάρχουν θεωρητικοί της ψυχολογίας που αντί για τον όρο «ταυτότητα» προτείνουν την χρήση του όρου «αφηγηματική ταυτότητα» (McAdams & Janis, 2004; Ricoeur, 1984). Έτσι η αφηγηματική ταυτότητα είναι μια έννοια που εμπεριέχει όλες τις αφηγήσεις για την ζωή, οι οποίες αφηγήσεις περιλαμβάνουν τόσο τα γεγονότα όσο και το πώς τα βίωσε το άτομο, με στόχο να γίνουν αντιληπτά και κατανοητά από τους άλλους. Το άτομο λοιπόν που ακούει την αφήγηση είναι σε θέση να κατανοήσει τόσο τα σημαντικά γεγονότα της ζωής ενός ατόμου όσο και τις γνωστικές, συναισθηματικές και συμπεριφορικές αντιδράσεις του απέναντι σε αυτά (Bruner, 2004). Η «αφηγηματική ταυτότητα» είναι συνεχώς εξελισσόμενη και επηρεάζεται από νέα γεγονότα τα οποία μπορούν να αλλάξουν το προϋπάρχον νόημα του ατόμου για τη ζωή του (Polkinghorne, 1988).

Τα εργαλεία που μπορεί να αξιοποιήσει η βιογραφική αφηγηματική προσέγγιση είναι (Τσιώλης & Σιούτη, 2013):

- Τεκμήρια ζωής ή προσωπικά τεκμήρια ("documents of life", "personal documents"), τα οποία περιλαμβάνουν επιστολές, γράμματα, ημερολόγια φωτογραφίες, αυτοβιογραφίες, τα οποία συνήθως έχουν παραχθεί πριν την έρευνα και για διαφορετικούς σκοπούς.

- Βιογραφικές αφηγήσεις ή αλλιώς οι αφηγήσεις ζωής. Οι συγκεκριμένες αφηγήσεις παράγονται παρουσία του ερευνητή και οι ο ερωτώμενος καλείται είτε να αφηγηθεί την ζωή του ή μια συγκεκριμένη περίοδο της ζωής του. Η βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη διαφέρει από την ημι-δομημένη συνέντευξη καθώς στην ημιδομημένη συνέντευξη υπάρχει οδηγός με ερωτήσεις ενώ στην βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη ο αφηγητής καλείται να δομήσει ο ίδιος μια αφήγηση μόνο με ένα γενικό έναυσμα.

Να σημειωθεί εδώ ότι σε περιπτώσεις όπου σε μια έρευνα συμμετέχουν άτομα χωρίς κοινωνική δύναμη ή είναι θύματα βίας τότε η βιογραφική αφηγηματική προσέγγιση αποκτά μεγαλύτερη αξία καθώς αποτελεί μια προσπάθεια να ακουστεί δυνατότερα η φωνή τους καθώς αυτές οι φωνές συνήθως σιωπούν στην κοινωνία (Bourdieu, 1977). Με αυτό τον τρόπο ο ερευνητής δίνει οντότητα και ύπαρξη στα λόγια και την οπτική αυτών των ατόμων μέσα από την καταγραφή της εμπειρίας τους, όπως αυτή αφηγήθηκε και νοηματοδοτήθηκε από τα ίδια τα άτομα (Josselson ,1996).

Η βιογραφική αφηγηματική προσέγγιση συνίσταται για τις έρευνες που σχετίζονται με ένα΄΄βίωμα΄΄ του ατόμου και την εμπλοκή του σε μια κατάσταση, που το άτομο αναπαράγει μέσω της αφήγησης (Παναγιωτόπουλος, 2008). Οι αφηγήσεις ζωής συγκροτούν κοινωνιολογικά αποδεκτές μαρτυρίες προκειμένου να ελεγχθεί μια ερμηνευτική υπόθεση.

Ως κομμάτι της ερευνητικής δραστηριότητας για την παρούσα εργασία επιλέχθηκε η συγκεκριμένη μέθοδος έρευνας της βιογραφικής αφηγηματικής προσέγγισης καθώς στόχος του ερευνητή ήταν να μελετήσει το τραύμα της απομάκρυνσης μέσα από συγκεκριμένες κοινωνικές περιπτώσεις ενηλίκων που βίωσαν την απομάκρυνση κατά την παιδική ή εφηβική τους ηλικία. Πέρα από την όποια ποσοτική απεικόνιση έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον να έχει ενδιαφέρον να εξεταστεί η ατομική οπτική της υποκειμενικής αλήθειας των ερωτώμενων και η συναισθηματική πτυχή του εξεταζόμενου ζητήματος, όπως τα ίδια τα άτομα την έχουν βιώσει.

7.4. Μεθοδολογικά ζητήματα στη χρήση της αφηγηματικής μεθόδου

Ο ερευνητής που χρησιμοποιεί την βιογραφική αφηγηματική έρευνα καλείται να διαχειριστεί ποικίλα μεθοδολογικά προβλήματα. Ένα από τα βασικά θέματα είναι ότι οι αφηγήσεις βιωμάτων από τα ίδια τα άτομα, εμπεριέχουν και την προσωπική νοηματοδότηση των ατόμων καθώς και την

σχεσιακή σχέση που έχουν δομήσει με άλλα γεγονότα (Gergen & Gergen, 1997). Έτσι ο ερευνητής λαμβάνει πληροφορία που δεν είναι ουδέτερη και αντικειμενική καθώς έχει ήδη ενσωματωθεί στις αξίες και τις επιδιώξεις των πρωταγωνιστών (Ρήγα & Τριανταφυλλίδου, 2001).

Επίσης ο αφηγητής πολλές φορές ο αφηγητής προκειμένου να δικαιώσει την ύπαρξη του, τις αποφάσεις του ή τις ενέργειες του πολλές φορές αποκρύπτει στοιχεία από την ιστορία ή παραποιεί τα δεδομένα. Έτσι, ο ερευνητής πρέπει να είναι σε θέση να ελέγξει την αξιοπιστία των αφηγήσεων προκειμένου να μην εξάγει λανθασμένα ή μη εξακριβωμένα συμπεράσματα (Θανοπούλου & Πετρονώτη, 1987) και να λάβει υπόψη όλες τις ψυχολογικές διεργασίες που συνειδητά ή ασυνείδητα επιλέγονται προκειμένου να απωθηθούν τραυματικές εμπειρίες του παρελθόντος καθώς επίσης και την επιστράτευση αξιών που έχουν αποκτηθεί στο παρόν και ενδεχομένως επηρεάζουν την εικόνα του παρελθόντος (John, 1982).

Ένας ακόμη περιορισμός που προκύπτει από την χρήση της βιογραφικής αφηγηματικής μεθόδου είναι η περιορισμένη δυνατότητα γενίκευσης των απότελεσμάτων της έρευνας, καθώς βασίζεται στις εις βάθος αναλύσεις των αφηγήσεων ενός περιορισμένου αριθμού ατόμων (Chevalier, 1979).

Το τελευταίο ζήτημα που προκύπτει από την χρήση της βιογραφικής αφηγηματικής μεθόδου είναι ο υπολογισμός του μεγέθους του δείγματος. Στο ζήτημα αυτό προτείνεται η λύση του «πληροφοριακού κορεσμού» (saturation effect), ο οποίος επέρχεται όταν ορισμένα στοιχεία επανέρχονται με κανονικότητα στις αφηγήσεις ζωής (Catani, 1981).

7.5. Συμμετέχοντες / συμμετέχουσες στην έρευνα. Επιλογή και διαδικασία

Στην παρούσα έρευνα επιλέχθηκε η μέθοδος της βιωματικής αφήγησης, επειδή διευκολύνει τη βαθύτερη κατανόηση πολύπλοκων κοινωνικών φαινομένων, όπως η κακοποίηση, το τραύμα και η απομάκρυνση, που είναι δύσκολο να ποσότικοποιηθούν. Οι ποιοτικές μέθοδοι, όπως οι συνεντεύξεις παρέχουν πλούσια, λεπτομερή δεδομένα που μπορούν να βοηθήσουν τους ερευνητές να κατανοήσουν τις προοπτικές και τις εμπειρίες όσων έχουν βιώσει κακοποίηση και τραυματικά γεγονότα. Αυτού του είδους τα δεδομένα μπορούν να παράσχουν πληροφορίες για τις υποκειμενικές εμπειρίες των επιζώντων και επιζωσών της κακοποίησης και μπορούν επίσης να αναδείξουν παράγοντες που συμβάλλουν στην κακοποίηση ή προστατεύουν από αυτήν. Επιπλέον, οι ποιοτικές ερευνητικές μέθοδοι μπορούν να βοηθήσουν τους ερευνητές να εντοπίσουν θέματα

και μοτίβα που μπορεί να μην αποκαλυφθούν μέσω ποσοτικών μεθόδων, όπως έρευνες ή μελέτες παρατήρησης.

Για την επιλογή του δείγματος ο ερευνητής εφάρμοσε τη στρατηγική της σκόπιμης δειγματοληψίας (purposeful ή αλλιώς purposive ή judgmental sampling) , οπού ενεργητικά και σκόπιμα επιλέχθηκε το δείγμα εκείνο με εμπειρία απομάκρυνσης και θα μπορούσε να απαντήσει καλύτερα τα ερωτήματα της έρευνας. Έτσι, για την διερεύνηση του θέματος συμμετείχαν ενήλικες, και των δύο φύλων, με εμπειρία απομάκρυνσης στην παιδική ή εφηβική τους ηλικία. Οι υποψήφιοι και υποψήφιες για τη συμμετοχή στην έρευνα προέρχονταν από αναζήτηση του ερευνητή μέσω φορέων παιδικής προστασίας. Κατόπιν παρουσιάστηκε η έρευνα, αναλύθηκαν επαρκώς και σαφώς οι στόχοι της και δόθηκαν διευκρινίσεις για τη διαδικασία, και για τον τρόπο συμμετοχής τους στην έρευνα, αλλά και για όλους τους κανόνες ηθικής και δεοντολογίας που διέπουν την παρούσα έρευνα. Το δείγμα ήταν εξαντλητικό και προσεγγίστηκαν συνολικά 18 άτομα.

Από τις συνεντεύξεις φάνηκε ότι το μέγεθος του δείγματος ήταν επαρκές για να απαντηθεί το ερευνητικό ερώτημα καθώς επιτεύχθηκε ο κορεσμός των θεμάτων, δηλαδή το σημείο στο οποίο δεν αντλούνταν νέες πληροφορίες από τους συμμετέχοντες και τις συμμετέχουσες.

Ωστόσο αξίζει να σημειωθεί ότι υπήρξαν τρία ενήλικα άτομα που αρνήθηκαν να συμμετάσχουν καθώς όπως ανέφεραν δεν θα ήθελαν να μοιραστούν την εμπειρία της απομάκρυνσης τους ενώ δυο άτομα δήλωσαν ότι απομακρύνθηκαν σε ηλικία μικρότερη των έξι μηνών οπότε δεν είχαν ανάμνηση της απομάκρυνσης τους ούτε όπως ανέφεραν δεν είχαν ενημερωθεί για το ιστορικό τους.

Όσα από τα άτομα συμφώνησαν για τη συμμετοχή τους στην έρευνα τους δόθηκε το Έντυπο Συγκατάθεσης (consent form - βλ. παράρτημα 1). Το έντυπο συγκατάθεσης περιλάμβανε πληροφορίες σχετικά με το θέμα και τους σκοπούς της έρευνας και γενικότερες πληροφορίες που απαντούσαν στην ερευνητική διαδικασία.

Τον πληθυσμό της έρευνας από τα 18 άτομα που προσεγγίστηκαν αποτέλεσαν τελικά 13 ενήλικα άτομα, 7 άνδρες και 6 γυναίκες, 18 - 21 ετών, μεσαίας κοινωνικοοικονομικής τάξης, από διάφορες περιοχές της Αθήνας και της Κορίνθου, οι οποίοι, οι οποίες δέχτηκαν να μιλήσουν και να μοιραστούν τις εμπειρίες τους και το βίωμά τους από την απομάκρυνση από το οικογενειακό τους

περιβάλλον που βίωσαν ως παιδιά. Ο μέσος χρόνος που είχε μεσολαβήσει από την ημέρα της απομάκρυνσης μέχρι την ημέρα της συνέντευξης ήταν 4 χρόνια καθώς όλα τα άτομα είχαν απομακρυνθεί κατά την εφηβική τους ηλικία.

Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στην έρευνα κωδικοποιήθηκαν ως εξής:

Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

Κεφάλαιο 8: Η Διεξαγωγή της έρευνας

8.1. Μεθοδολογικές δυσχέρειες και το βίωμα του ερευνητή

Στην συγκεκριμένη έρευνα υπήρξαν δυσχέρειες, καθώς η εμπειρία της απομάκρυνσης αποτελεί ένα ιδιαίτερο προσωπικό τους βίωμα που σχετίζεται με την κακοποίηση τους και την ακαταλληλότητα των γονέων τους, με αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές τα άτομα με αυτή την εμπειρία να μην επιθυμούν να την μοιραστούν.

Στην προσπάθεια προσέγγισης ατόμων με εμπειρία απομάκρυνσης τρία άτομα αρνήθηκαν να συμμετάσχουν καθώς δεν ήθελαν η εμπειρία τους και η αφήγηση τους να ηχογραφηθεί.

Τα άτομα που τελικά συμμετείχαν, έδειξαν μεγάλο ενθουσιασμό για την έρευνα και τους σκοπούς της και ήθελαν να συμμετάσχουν για να βοηθηθούν και άλλα παιδιά. Ωστόσο κατά την διάρκεια της ηχογράφησης κάποια από αυτά τα άτομα έδειξαν να ντρέπονται με αποτέλεσμα η αφήγηση τους να είναι λιτή χωρίς λεπτομέρειες. Για να ξεπεραστεί αυτή η δυσκολία ο ερευνητής προχώρησε σε διευκρινιστικές ερωτήσεις για να τα διευκολύνει να εκφραστούν και να αποτυπωθεί καλύτερα η εμπειρία τους.

Τέλος, ενώ τα άτομα που συμμετείχαν δήλωσαν ότι εμπειρία έχει χαραχτεί έντονα στην μνήμη τους, ωστόσο ο ερευνητής λαμβάνει υπόψη ως περιορισμό της έρευνας το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από την απομάκρυνση από την αφήγηση, χρόνος που μπορεί να συντέλεσε στην απώθηση συγκεκριμένων διαστάσεων και γεγονότων που σχετίζονται με την απομάκρυνση.

Καθόλη την διάρκεια των συνεντεύξεων ο ερευνητής παρακολουθούσε το βίωμα των συνομιλητών, συνομιλητριών του κατά την αφήγηση περιστατικών ιδιαίτερα προσωπικών και συναισθηματικά επώδυνων για τους τελευταίους. Μπορούσε να παρατηρήσει και να νιώσει το

άγχος και την αγωνία τους καθώς επίσης και τον πόνο τους για τα γεγονότα που διηγούνταν, αν και είχαν περάσει πολλά χρόνια από τότε.

Με το πέρας των συνεντεύξεων όλα τα άτομα που συμμετείχαν ενημερώθηκαν για την δυνατότητα να επικοινωνήσουν μαζί του ως ψυχολόγο σε περίπτωση αναβίωσης του γεγονότος και πρόκλησης αρνητικών συναισθημάτων.

8.2. Στάδια διαδικασίας και η επεξεργασία των αφηγήσεων

8.2.1. Η διαδικασία της συνέντευξης

Η διαδικασία των συνεντεύξεων ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2021 και ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο του ίδιου έτους. Αφού ενημερώνονταν εκ νέου για τους σκοπούς της έρευνας και τον τρόπο διεξαγωγής της συνέντευξης, δόθηκε η επιβεβαίωση για το απόρρητο των στοιχείων τους – με σκοπό την προστασία της πραγματικής τους ταυτότητας- ξεκινούσε η συνέντευξη χρησιμοποιώντας μέσο μαγνητοφώνησης με στόχο αφενός την ακριβή συλλογή δεδομένων τους και αφετέρου την διευκόλυνση του ερευνητή για ενεργητική ακρόαση.

Πριν ξεκινήσει η μαγνητοφώνηση, προηγείτο μια συζήτηση μαζί τους για την ζωή τους, την επαγγελματική τους πορεία, τα ενδιαφέροντα και την καθημερινότητα τους προκειμένου να δημιουργηθεί ένα κλίμα οικειότητας και εμπιστοσύνης προκειμένου να ξεκινήσει η διαδικασία. Η ηχογράφηση ξεκινούσε εφόσον τα άτομα ένοιωθαν άνετα και έδιναν την σχετική συγκατάθεση τους στον ερευνητή.

Να σημειωθεί ωστόσο ότι κατά την διάρκεια της συνέντευξης υπήρξε συναισθηματική φόρτιση των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών γι’ αυτόν το λόγο ο ερευνητής προχωρούσε σε διευκρινιστικές ερωτήσεις προκειμένου να τους διευκολύνει στην αφήγηση , να αποτυπωθεί και να κατανοηθεί καλύτερα η εμπειρία τους.

8.2.2. Απομαγνητοφώνηση

Μετά το τέλος της συνέντευξης ο ερευνητής απομαγνητοφώνησε τις 13 αφηγήσεις των ατόμων με σκοπό να περάσει στο επόμενο στάδιο της επεξεργασίας των κειμένων.

8.2.3. Θεματική Ανάλυση

Για την επεξεργασία των αφηγήσεων ακολουθήθηκε η τεχνική της θεματικής ανάλυσης. Όλα τα δεδομένα της αφήγησης μελετήθηκαν ολιστικά χωρίς διατμηματική ανάλυση όπου αρχικά οργανώθηκαν τα δεδομένα και στην συνέχεια με τη μέθοδο του εντοπισμού, περιγραφής και αναφοράς, εντοπίστηκαν και καταγράφηκαν οι κοινοί κωδικοί που προέκυψαν από τις αφηγήσεις και έπειτα δημιουργήθηκαν οι κατηγορίες/θέματα, το στάδιο στο οποίο δημιουργείται ένα συνολικό νοηματικό μοτίβο.

8.3. Περιορισμοί της έρευνας

Όπως κάθε επιστημονική έρευνα, έτσι και η συγκεκριμένη παρουσιάζει ορισμένους περιορισμούς και μεθοδολογικές αδυναμίες. Ως τέτοια λογίζεται ότι στόχος ήταν η καταγραφή της υποκειμενικής εμπειρίας των επιζώντων κακοποίησης από την διαδικασία της απομάκρυνσης τους από το οικογενειακό τους περιβάλλον. Ως εκ τούτου ο ερευνητής μπορούσε να πληροφορηθεί μόνο για τις υποκειμενικές διαστάσεις, δηλαδή εμπειρία, αντίληψη και ερμηνεία, που οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες στην έρευνα επέλεξαν να αποκαλύψουν.

Επίσης υπάρχουν περιορισμοί ως προς την γενίκευση καθώς οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες στην έρευνα αποτελούσαν μη τυχαίο δείγμα και δεν είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού ωστόσο καθώς δεν είναι δυνατή η πλήρης καταγραφή του πληθυσμού των ατόμων που απομακρύνονται.

Κεφάλαιο 9: Ευρήματα. Περιγραφή Και Σχολιασμός

9.1. Το Βίωμα της Απομάκρυνσης: Ο λόγος των θυμάτων

Αμέσως μετά την ολοκλήρωση των συνεντεύξεων ξεκίνησε η απομαγνητοφώνηση και η καταγραφή των αφηγήσεων. Προκειμένου ο ερευνητής να εξοικειωθεί με τα δεδομένα προχώρησε στην προσεκτική και επαναλαμβανόμενη ανάγνωση των αφηγήσεων. Ταυτόχρονα αναζητούνταν τα αρχικά νοήματα και η διαμόρφωση των κωδικών προκειμένου να καταγραφούν οι αρχικές ιδέες του υπό μελέτη θέματος. Έτσι ξεκίνησε η οργάνωση, διαχείριση και ταξινόμηση του υλικού.

Η αρχική ανάγνωση των αφηγήσεων οδήγησε στο συμπέρασμα ότι τα περισσότερα άτομα βιώνουν την απομάκρυνση τους ως τραυματική εμπειρία και ταυτόχρονα την χαρακτήριζαν βίαιη. Ενδιαφέρουσα διαπίστωση αποτελεί ότι ακόμη και τα άτομα που έδειχναν να κατανοούν τους λόγους της απομάκρυνσής τους, χαρακτηρίζοντάς την αναγκαία για την επιβίωσή τους, μέσα από την αφήγησή τους αναφέρθηκαν σε αυτή ως βίαιη και τραυματική.

Γενικά οι συνομιλητές και οι συνομιλήτριες αναφέρθηκαν έντονα στους λόγους της απομάκρυνσης, στο απροσδόκητο της απομάκρυνσης και στην έλλειψη πληροφόρησης και ενημέρωσης πριν, κατά την διάρκεια και μετά το γεγονός της απομάκρυνσης.

Στο επόμενο στάδιο, μελετήθηκαν και εξετάστηκαν μια προς μια οι αφηγήσεις, όπου μέσα στα αποσπάσματα των κειμένων αποδόθηκε ένας εννοιολογικός προσδιορισμός, ο κωδικός. Σε κάθε απόσπασμα υπήρχαν περισσότεροι από ένας κωδικοί, ενώ μεταξύ των κειμένων οι περισσότεροι κωδικοί ήταν κοινοί. Τελικά κατόπιν της ανάγνωσης και της αρχικής κωδικοποίησης προέκυψαν 33 διαφορετικοί κωδικοί.

Οι κωδικοί προέκυψαν από τις θεωρητικές προσεγγίσεις του τραύματος και της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης καθώς και από τις προηγούμενες έρευνες που προέκυψαν από την βιβλιογραφική ανασκόπηση και περιγράφησαν στο κεφάλαιο 4.2. Η Έννοια και η Επίδραση του Ψυχικού Τραύματος της Απομάκρυνσης του Παιδιού Λόγω Κακοποίησης.

Η φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη (FRA, 2013) περιλαμβάνει τις εξής θεμελιώδεις αρχές, όπως:

- ❑ Συμμετοχή
- ❑ Το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού
- ❑ Αξιοπρέπεια
- ❑ Προστασία από τις διακρίσεις
- ❑ Κράτος δικαίου

Υπό το πρίσμα αυτών των αρχών προέκυψαν οι κατηγορίες και οι κωδικοί:

- ❑ Κατηγορία 1: Το Γεγονός της Απομάκρυνσης

Κωδικός 1: Αιτία της Απομάκρυνσης

Κωδικός 2: Πηγή Βοήθειας

Κωδικός 3: Πρόσωπα που εμπλέκονται στην Απομάκρυνσης

Κωδικός 4: Χρόνος της Απομάκρυνσης

Κωδικός 5: Χώρος της Απομάκρυνσης

Κωδικός 6 :Στάση Απέναντι στην Απομάκρυνση

Κωδικός 7: Βραχυπρόθεσμο πλαίσιο φιλοξενίας

Κωδικός 8: Εναλλακτικό Πλαίσιο Φροντίδας

Κωδικός 9: Επικοινωνία με Γονείς / Οικογένεια μετά την Απομάκρυνση

Κωδικός 10: Διάρκεια Απομάκρυνσης

- Κατηγορία 5: Βίαιη Απομάκρυνση

Κωδικός 28: Βίαια Γεγονότα

Κωδικός 29: Προσόντα Επαγγελματιών για την Απομάκρυνση

Κωδικός 30: Πληροφόρηση

- Κατηγορία 6: Αξιολόγηση της Απομάκρυνσης

Κωδικός 31: Αξιολόγηση της Απομάκρυνσης

Κωδικός 32: Αρνητικά Σημεία Απομάκρυνσης

Κωδικός 33 : Θετικά Σημεία Απομάκρυνσης

Κωδικός 34: Προτάσεις

Από αυτή την κατηγορία προκύπτει μια πλήρης περιγραφή του γεγονότος της απομάκρυνσης και εμπεριέχονται και δεδομένα που σχετίζονται με την τραυματική διάσταση της απομάκρυνσης όπως είναι η περιγραφή των δεξιοτήτων των επαγγελματιών που πραγματοποίησαν την απομάκρυνση, η επικοινωνία με τους γονείς, η πληροφόρηση τους και η προσωπική στάση των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών απέναντι στην απομάκρυνση.

Τα ευρήματα των κατηγοριών αυτών θα επιτρέψει να διερευνηθεί εάν η απομάκρυνση μπορεί να χαρακτηριστεί ως βίαιη.

Με βάση τις θεωρίες του τραύματος και προηγούμενες ερευνητικές προσεγγίσεις σε Μεγάλη Βρετανία (Folman, 1998) και Η.Π.Α. (Henry and Richardson, 2013[36]) προέκυψαν οι κατηγορίες και κωδικοί:

- Κατηγορία 2: Αποχωρισμός από την Οικογένεια

Κωδικός 11: Εικόνα των Γονέων

36

Κωδικός 12: Σχέση με Οικογένεια μετά την Απομάκρυνση

Κωδικός 13: Εγκατάλειψη / Προδοσία

- ❑ Κατηγορία 3: Η Απομάκρυνση ως Τραύμα

Κωδικός 14: Επανάληψη

Κωδικός 15: Ασφάλεια

Κωδικός 16: Μοίρασμα της Εμπειρίας

Κωδικός 17: Αποφυγή

- ❑ Κατηγορία 4: Τραυματικά Συναισθήματα Σήμερα σχετιζόμενα με την Απομάκρυνση

Κωδικός 18: Αυτοεικόνα

Κωδικός 19: ενοχή

Κωδικός 20: Ντροπή

Κωδικός 21: Σωματοποίηση

Κωδικός 22: Εμπιστοσύνη

Κωδικός 23: Αβοηθησία

Κωδικός 24: Εφιάλτες

Κωδικός 25: Flashbacks

Κωδικός 26: Επαγρύπνηση

Κωδικός 27: Κρυψώνα

Οι συγκεκριμένες κατηγορίες και κωδικοί, σε συνδυασμό με τους κωδικούς 9 και 30, θα επιτρέψουν να διερευνηθεί εάν η απομάκρυνση αποκτά χαρακτηριστικά τραυματικής εμπειρίας.

Αφού εντοπίστηκαν οι κωδικοί στα κείμενα, συνδυάστηκαν μεταξύ τους και τελικά προέκυψαν οι γενικότερες κατηγορίες / θέματα. Τέλος η κάθε κατηγορία / θέμα ερμηνεύεται βάσει βιβλιογραφίας, θεωρητικών προσεγγίσεων και ερευνητικών ευρημάτων με στόχο αφενός την κατανόηση της και αφετέρου την τεκμηρίωση της.

Κατηγορία 1: Το γεγονός της απομάκρυνσης

Όλα τα άτομα ξεκίνησαν την αφήγηση τους αναφερόμενοι και αναφερόμενες στο γεγονός της απομάκρυνσης. Αποτελούσε μια εισαγωγή στην συζήτηση και το βασικό αντικείμενο της συζήτησης για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας. Κατά την αφήγησης τα άτομα αναφερόντουσαν συχνά στο ιστορικό της απομάκρυνσης αναφέροντας τους λόγους της απομάκρυνσης, την στάση τους πάνω σε αυτούς τους λόγους, τον χρόνο και το χώρο στον οποίο έγινε η απομάκρυνση καθώς επίσης και τα επόμενα βήματα και ενέργειες του γεγονότος της απομάκρυνσης. Οι κωδικοί που προέκυψαν είναι οι ακόλουθοι:

- **Κωδικός 1: Αιτία της απομάκρυνσης**

Ο κωδικός αυτός περιέχει τα αίτια που γνωρίζουν τα άτομα για την απομάκρυνση τους.

«Τα πράγματα στο σπίτι ήταν πάρα πολύ άσχημα, περνούσαν μέρες που δεν τρώγαμε τίποτα», Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Με βίαζε κανονικά ο γκόμενος της μάνας μου. Δυο και τρεις φορές την ημέρα» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«ο πατέρας μου με πλάκωνε στο ξύλο χωρίς λόγο μετά που πέθανε η μάνα μου. Πολλές φορές πήγα στο νοσοκομείο» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Με τραβούσε από τα μαλλιά και όταν του είπα ότι αν το ξανακάνει θα πάω αστυνομία, με κούρεψε» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«εντάξει, τσακωνόμασταν πολύ στο σπίτι» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Μερικές φορές, όχι πάντα, με κλείδωνε στο δωμάτιο και με έβριζε» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Έχανε την ψυχραιμία της, και γινόταν βίαιη. Ας μην πούμε περισσότερα...» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Δεν ξέρω πως να στο πω... με έβαζε να τον γλύφω και αυτόν και έναν φίλο του» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Ήμασταν στο χωριό, δηλαδή λίγο πιο έξω. Νομίζω ότι το βασικό θέμα ήταν ότι δεν πηγαίναμε σχολείο» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Οι φωνές μας πολλές φορές έκαναν την γειτονιά να καλέσει την αστυνομία. Πολλοί καβγάδες» Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

«Βασικά ήταν, πώς να στο πω, λίγο νευρικοί. Αρκετά μάλλον» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Από την ανάλυση των παραπάνω κωδικών φαίνεται ότι το σύνολο των ατόμων του δείγματος απομακρύνθηκε από το οικογενειακό τους περιβάλλον λόγω κακοποίησης ή/ και παραμέλησης. Οι κυρίαρχες μορφές βίας που κατεγράφησαν ήταν σωματική κακοποίηση και σεξουαλική κακοποίηση.

- **Κωδικός 2: Πηγή βοήθειας**

Στον κωδικό αυτό καταγράφηκε η γνώση των ατόμων σχετικά με το πρόσωπο που ενεργοποίησε την διαδικασία της απομάκρυνση μέσω της κοινοποίησης της κακοποίησης ή / και παραμέλησης που βίωναν στις αρμόδιες αστυνομικές ή εισαγγελικές αρχές ή στις κοινωνικές υπηρεσίες προστασίας του παιδιού. Στην συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος η αναφορά ή καταγγελία έγινε από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, σε τρεις περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης η αναφορά / καταγγελία έγινε από τα ίδια τα παιδιά θύματα, σε μια περίπτωση από το στενό οικογενειακό περιβάλλον (μητρικός θείος), σε μια απο την εκπαιδευτικό και σε δύο περιπτώσεις δεν γνώριζαν.

«Μια γειτόνισσα ενημέρωσε, το ξέρω γιατί το είπε στον μπαμπά» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Δεν πήγαινε άλλο, έπρεπε να κάνω κάτι, δεν το άντεχα. Πήρα μόνη μου στην αστυνομία» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ένα πρωί ο θείος ήρθε και μας πήρε για να πάμε βόλτα, και λίγο πιο κάτω συναντήσαμε την αστυνομία» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«ούτε ξέρω ποιος μίλησε αλλά ούτε θέλω να μάθω» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Η γειτονιά σίγουρα ενημέρωσε την αστυνομία σε ένα καβγά» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Η γειτονιά ενημέρωσε, δεν ξέρω ποιος συγκεκριμένα αλλά το άκουσα στο Τμήμα που ήμασταν» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Από οτι ξέρω μια γειτόνισσα είχε πάρει σε μια υπηρεσία, τηλεφωνική γραμμή κάτι τέτοιο, και είχε αναφέρει αυτά που άκουγε» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Είχαν έρθει στο σχολείο και μας είχαν μιλήσει για μια γραμμή βοήθειας, την ίδια μέρα τους κάλεσα» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Η δασκάλα μας από οτι ξέρω πήρε την Εισαγγελία ή την Αστυνομία, νομίζω την Εισαγγελία» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Η γειτονιά κάλεσε την αστυνομία σε έναν μεγάλο καβγά» Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

- **Κωδικός 3: Πρόσωπα που εμπλέκονται στην απομάκρυνση**

Στον κωδικό αυτό συμπεριελήφθησαν οι επαγγελματίες που συμμετείχαν στην διαδικασία της απομάκρυνσης σύμφωνα με τις αφηγήσεις. Σε όλες τις περιπτώσεις συμμετείχε η αστυνομία ενώ σε κάποιες περιπτώσεις αναφέρθηκαν επιπλέον επαγγελματίες από κοινωνικές υπηρεσίες (κρατικές ή Μ.Κ.Ο.) και σε μια περίπτωση άτομο του οικογενειακού περιβάλλοντος του παιδιού. Αξίζει να σημειωθεί ότι στις περισσότερες αφηγήσεις ο αριθμός των αστυνομικών προσδιοριζόταν ως «δυο».

«Δύο αστυνομικοί χτύπησαν με μανία την πόρτα για να ανοίξουμε. Κόντεψαν να την σπάσουν» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Ήρθαν στο σπίτι δυο αστυνομικοί, δυο άντρες και μια γυναίκα. Δηλαδή τρεις αστυνομικοί» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«όπως πηγαίναμε στο αυτοκίνητο μας σταμάτησαν δύο αστυνομικοί και ζήτησαν να τους ακολουθήσουμε» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Στο τμήμα ήρθε μια κοινωνική λειτουργός απο μια ΜΚΟ για να με πάει στο νοσοκομείο» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ήρθε η κοινωνική λειτουργός με δυο αστυνομικούς απ' όσο θυμάμαι. Μας είπαν ότι θα πρέπει να πάμε μαζί τους» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Ο θείος ήταν μαζί μας σε όλη την διαδικασία» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Αφού ερχόταν η κοινωνική λειτουργός μια μέρα ήρθαν στο σπίτι δυο αστυνομικοί για να με πάρουν, έτσι έγινε» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Συναντήθηκα με την κοινωνική λειτουργό της ΜΚΟ στο δρόμο και μαζί πήγαμε στο Τμήμα την πρώτη φορά και μου είπαν τί πρέπει να κάνω» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Αστυνομικοί ήρθαν στο σπίτι, σίγουρα δυο ή τρεις» Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

«Οπότε ήρθαν ξαφνικά δυο αστυνομικοί» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Κωδικός 4: Χρόνος της απομάκρυνσης

Στον κωδικό αυτό συμπεριελήφθησαν το χρονικό σημείο της απομάκρυνσης σε σχέση με την μέρα. Όλοι οι συνομιλητές και οι συνομιλήτριες ανέφεραν ότι η απομάκρυνση τους έγινε καθημερινή (θέτουν ως χρονικό ορόσημο την επιστροφή από το σχολείο) μεσημεριανές ή απογευματινές ώρες

«Δεν είχα προλάβει να φάω το μεσημεριανό όταν χτύπησαν την πόρτα» Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

«Η μαμά ετοίμαζε το βραδινό όταν χτύπησαν οι αστυνομικοί την πόρτα» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Μόλις είχαμε φάει και ετοιμαζόμουν να διαβάσω όταν ήρθαν οι αστυνομικοί» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Έκανα ότι διάβαζα για την επόμενη μέρα και περίμενα να έρθουν» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Ήρθαν γύρω στις 17:00. Το θυμάμαι καλά γιατί ετοιμαζόμουν να βγω έξω» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Μετά το σχολείο πήγα μόνη μου στην αστυνομία» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ήρθε ο θείος για να πάμε βόλτα αλλά η μαμά στην αρχή του είπε ότι έχουμε διάβασμα για αύριο» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Βράδυ ήταν και είχαν βγει όλοι στα παράθυρα» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Νομίζω ήταν μεσημέρι, σίγουρα είχα τελειώσει το σχολείο» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Νομίζω ήρθαν απογευματάκι προς βραδάκι» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

- **Κωδικός 5: Χώρος της απομάκρυνσης**

Η πλειοψηφία των αφηγήσεων στον κωδικό αυτό προσδιόρισαν ως χώρο της απομάκρυνσης το σπίτι , σε μια περίπτωση έξω ακριβώς από το σπίτι και σε δυο περιπτώσεις τα παιδιά θύματα πήγαν μόνα τους στην αστυνομία. Ωστόσο η ανασκόπηση των περιστατικών απομάκρυνσης στην Ελλάδα δείχνουν και άλλα σημεία απομάκρυνσης όπως το σχολείο.

«Ήμασταν σπίτι εκείνη την ώρα» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Ήμουν στο δωμάτιο μου όταν άκουσα τους αστυνομικούς» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Τρώγαμε το μεσημεριανό όταν ήρθε ο θείος να μας πάρει» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Ήμουν σε ένα γραφείο στο Τμήμα και είπα ότι συνέβαινε» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Στην κουζίνα ήμασταν και ήταν και η μαμά μαζί» Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

«Εμείς ήμασταν στο σαλόνι, νομίζω παίζαμε ή βλέπαμε τηλεόραση» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Περίμενα στο δωμάτιο μου πότε θα έρθουν» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Μετά το σχολείο πήγα μόνη μου στην αστυνομία» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Όταν βγαίναμε απο το σπίτι ήταν όπως σου είπα όλη γειτονιά έξω» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Μόλις είχα γυρίσει απο το σχολείο» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Σπίτι ήμασταν, κανείς δεν το περίμενε» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

- **Κωδικός 6 :Στάση απέναντι στην απομάκρυνση**

Στον κωδικό αυτό συμπεριελήφθησαν όλες οι φράσεις των συνομιλητών και συνομιλητριών που υποδηλώνουν την κατανόηση και αποδοχή ή όχι των λόγων της απομάκρυνσης και κατά συνέπεια της ίδια της απομάκρυνσης.

«Εάν δεν είχα απομακρυνθεί σήμερα μπορεί να μην ζούσα. Είτε θα με είχαν σκοτώσει αυτοί είτε θα είχα αυτοκτονήσει» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Δεν θα μετανιώσω ποτέ που ζήτησα βοήθεια. Είναι ότι καλύτερο έκανα στη ζωή μου» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Εκείνη την περίοδο δεν το καταλάβαινα, αλλά νομίζω έπρεπε να με είχαν πάρει νωρίτερα από το σπίτι» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Παιδάκι μου ήμουν δεν καταλάβαινα και πολλά. Εννοείται ότι έπρεπε να φύγω» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Κοίτα κάθε παιδί θέλει να είναι με τη μαμά και τον μπαμπά. Μετά καταλαβαίνεις. Κι εγώ το κατάλαβα πολλά χρόνια μετά» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Εντάξει στο σπίτι μου δεν ήταν και τόσο τραγικά τα πράγματα. Θα μπορούσα να είχα μείνει και να μας βοηθήσουν διαφορετικά» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Δεν ξέρω γιατί το αποφάσισαν, φαντάζομαι κάτι ήξεραν παραπάνω από μένα» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Δεν θα ξαναγύριζα στο σπίτι ΠΟΤΕ. Ήταν δώρο που με πήραν» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Δεν είμαι βέβαιος, ίσως θα μπορούσα να είχα μείνει» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Θέλω τόσο πολύ να γυρίσω πίσω και να άλλαζα τα πράγματα. Ίσως αν οι γονείς μου είχαν βοήθεια να μην γινόντουσαν όλα αυτά» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Τον μίσησα το θείο. Με τον καιρό κατάλαβα βέβαια ότι είχε δίκιο. Ακόμη όμως δεν του μιλάω» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Φαντάζομαι ότι πήραν τη σωστή απόφαση. Αυτοί ξέρουν, δεν θα το έκαναν για να βλάψουν ένα παιδί» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

Κατά την αφήγηση τους φαινόταν ότι τα άτομα είτε εξαρχής κατανοούσαν και συμφωνούσαν με τους λόγους της απομάκρυνσης, είτε ως παιδιά δεν ήταν σε θέση να κατανοήσουν και άρα να συμφωνήσουν αλλά αργότερα με την κατάλληλη πληροφόρηση έδειξαν να κατανοούν και τέλος υπήρξαν άτομα που ακόμη και ως ενήλικες δεν φαίνεται να κατανοούν τους λόγους της απομάκρυνσης.

Ο κωδικός αυτός αποτελεί και ένα είδος συναίνεσης των παιδιών για το γεγονός της απομάκρυνσης και πως αυτή συναίνεση ή μη μεταβάλλεται στο χρόνο μετά από κατάλληλη πληροφόρηση.

- **Κωδικός 7: Βραχυπρόθεσμο πλαίσιο φιλοξενίας**

Στον κωδικό αυτό καταγράφηκαν τα σημεία των αφηγήσεων που αφορούσαν το πλαίσιο που μεταφέρθηκαν τα παιδιά αμέσως μετά την αστυνομική διαδικασία. Το σύνολο των παιδιών είχαν μεταφερθεί σε δημόσιο νοσοκομείο. Επίσης καταγράφεται και ο κατά προσέγγιση χρόνος παραμονής των παιδιών στο νοσοκομείο.

«Μας πήγε ο θείος στο σπίτι του Συλλόγου αλλά μετά πήγαμε στο νοσοκομείο για εξετάσεις» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Μετά την αστυνομία πήγαμε στο νοσοκομείο για περίπου ένα μήνα» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Μείναμε στο νοσοκομείο περίπου δύο εβδομάδες μέχρι να πάμε στο ίδρυμα» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Έμεινα λίγες μέρες στο νοσοκομείο και μετά με πήγαν στο ίδρυμα» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Δεν περνούσαν με τίποτα οι μέρες στο νοσοκομείο που πήγα μετά το Τμήμα. Πρέπει να ήταν πάνω απο δυο εβδομάδες σίγουρα» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Αρχικά πριν πάμε στο ίδρυμα πήγαμε για κάποιες μέρες στο νοσοκομείο» Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

«αφού μείναμε λίγες μέρες στο νοσοκομείο ήρθε και μας πήρε η κοινωνική λειτουργός για να πάμε στο ίδρυμα» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Ε μετά μας πήγανε στο νοσοκομείο, αλλά δεν θυμάμαι για πόσο καιρό. Ήταν πολλές μέρες πάντως» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Πριν πάω στο ίδρυμα πρέπει να έμεινα στο νοσοκομείο καμιά δεκαριά μέρες σίγουρα» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Στο νοσοκομείο ήμουν μόνος μου η αλήθεια να λέγεται» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Μείναμε αρκετές μέρες στο νοσοκομείο και ερχοντούσταν κάτι εθελοντές» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Έμεινα πάρα πολλές μέρες στο νοσοκομείο, εβδομάδες σίγουρα. Το είχε πει ο εισαγγελέας λέει» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

- **Κωδικός 8: Εναλλακτικό πλαίσιο φροντίδας**

Ο κωδικός αυτός περιέχει το εναλλακτικό πλαίσιο φροντίδας που τοποθετήθηκαν τα παιδιά αμέσως μετά την απομάκρυνση τους. Όλα τα παιδιά οδηγήθηκαν σε χώρο παιδικής προστασίας. Στην συνέχεια δύο από αυτά τα ανέλαβαν ανάδοχες οικογένειες και τρία υιοθετήθηκαν.

«κατευθείαν μας πήγαν μετά στο σπίτι του Συλλόγου» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Μετά πήγαμε στο ίδρυμα» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Μείναμε στο νοσοκομείο περίπου δύο εβδομάδες μέχρι να πάμε στο ίδρυμα» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Μετά το νοσοκομείο πήγα στο ίδρυμα όπου έμεινα δύο μήνες και μετά με πήρε η ανάδοχη οικογένεια» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Μετά το ίδρυμα με υιοθέτησε μια οικογένεια. Αρχικά πήγαινα σπίτι τους τα Σαββατοκύριακα αλλά μετά με υιοθέτησαν κανονικά» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Έμεινα λίγες μέρες στο νοσοκομείο και μετά με πήγαν στο ίδρυμα» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Καλά ήταν στο ίδρυμα αλλά ήθελα μια οικογένεια» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Το ίδρυμα που πήγα μετά ήταν πολύ καλύτερο από την οικογένεια μου» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«μετά πήγα στο σπίτι φιλοξενίας» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ήμουν μακριά από την οικογένεια μου σε αυτό το ίδρυμα. Ήταν δύσκολο» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Αρχικά πριν πάμε στο ίδρυμα πήγαμε για κάποιες μέρες στο νοσοκομείο» Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

«Αμέσως μετά με πήγαν στο ίδρυμα. Βασικά δεν ήταν ίδρυμα αλλά σπίτι» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Πριν πάω στο ίδρυμα πρέπει να έμεινα στο νοσοκομείο καμιά δεκαριά μέρες σίγουρα» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«μετά το νοσοκομείο πήγα στο ίδρυμα» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

- **Κωδικός 9: Επικοινωνία με γονείς / οικογένεια μετά την απομάκρυνση**

Ο κωδικός αυτός περιέχει τον χρόνο επικοινωνίας των παιδιών με τους γονείς τους αμέσως μετά την απομάκρυνση τους. Σε όλες τις περιπτώσεις η επικοινωνία αποκαταστάθηκε και επανεκκινήθηκε μετά από ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Σε κάποιες περιπτώσεις η επικοινωνία των παιδιών με τους γονείς δεν αποκαταστάθηκε ποτέ όσο ήταν παιδιά αλλά διατήρησαν επαφή με το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον. Τα παιδιά που πέρασαν σε υιοθεσία δεν επικοινώνησαν ποτέ ξανά με τους γονείς τους.

«Πέρασαν τρεις μήνες μέχρι να μάθω νέα της οικογένειας μου.» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Με τους γονείς μου με άφησε ο εισαγγελέας να μιλήσω πολλούς μήνες μετά. Δεν θυμάμαι πότε ακριβώς» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«μετά απο κάνα μήνα τους είδα ξανά» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Ακριβώς ένα μήνα μετά η κοινωνική λειτουργός μου είπε ότι θα έρθει να με δει η μαμά» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Τον θείο δεν ήθελα να τον ξαναδώ. Μίλησα με τον μπαμπά και την μαμά κάποιες εβδομάδες μετά που πήγα στο ίδρυμα» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Μιλήσαμε μετά απο αρκετές μέρες στο τηλέφωνο» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Δεν τους ξαναείδα και δεν με νοιάζει. Μερικές φορές βέβαια τους σκέφτομαι» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ούτε που με νοιάζει τί κάνουν. Δεν έχω να θυμάμαι τίποτα καλό από αυτούς» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«πέρασε πολύς καιρός μέχρι να τους ξαναδώ. Έπρεπε λέει να προσαρμοστώ πρώτα» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Δεν τους ξαναμίλησα ποτέ» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Πέρασαν εβδομάδες μέχρι να ξαναμιλήσουμε» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Αφού τους μίλησα τρεις μήνες μετά περίπου ηρέμησα οτι ήταν και αυτοί καλά» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Μετά απο κάποιες εβδομάδες ήρθαν και με είδαν» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Μετά το πρώτο μήνα ερχόντουσταν μια φορά το μήνμα και με βλέπανε» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

- **Κωδικός 10: Διάρκεια απομάκρυνσης**

Ο κωδικός αυτός περιέχει τα στοιχεία εκείνα που προσδιορίζουν την διάρκεια της έννοιας της απομάκρυνσης. Καθώς στην βιβλιογραφική ανασκόπηση δεν βρέθηκε ορισμός για την απομάκρυνση ο ερευνητής μέσα από τις αφηγήσεις των ατόμων προσπάθησε να προσδιορίσει την έννοια της απομάκρυνσης όπως την βιώνουν τα άτομα που απομακρύνονται.

«Να σου πω για την απομάκρυνση μου. Νομίζω ότι όλα ξεκίνησαν όταν άρχισε να έρχεται μια κοινωνική λειτουργός στο σπίτι για να δει πως είμαστε» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«ο εισαγγελέας και ο κοινωνικός λειτουργός νομίζω αποφάσισαν ότι το σπίτι μου δεν είναι κατάλληλο» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ήρθαν και με πήραν από το σπίτι οι αστυνομικοί» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Ο κοινωνικός λειτουργός ερχόταν και είδε ότι το σπίτι ήταν στα μαύρα του τα χάλια» Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

«Στο νοσοκομείο περίμενα να δω πως θα τελειώσει όλο αυτό» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Ξέρεις νομίζω ότι ηρέμησα όταν πήγα στο ίδρυμα και μίλησα με τους γονείς μου» Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

«Κάποιες μέρες μετά η κοινωνική λειτουργός μου εξήγησε τι θα γίνει από εδώ και πέρα. Εκεί ηρέμησα» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Να σου πω την ιστορία της απομάκρυνσης μου θες ε; Εντάξει αλλά ξεκινάει όταν ήρθε για πρώτη φορά η κοινωνική λειτουργός στο σπίτι και τελείωσε όταν επιτέλους πήγα στο ίδρυμα και στο σχολείο. Τότε νομίζω προσαρμόστηκα» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Σε όλη την διαδικασία της απομάκρυνσης δεν ξέρω τί ήταν πιο δύσκολο. Το πριν, το μετά ή η ίδια η πράξη της απομάκρυνσης» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Να πω μόνο για την απομάκρυνση ή και όλο το διάστημα που ένιωθα ότι θα με πάρουν» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Σήμερα με βεβαιότητα θα σου πω ότι το ζήτημα δεν είναι μόνο να απομακρύνεις ένα παιδί αλλά και να προσαρμοστεί εκεί που θα το πας. Αυτό είναι το σημαντικότερο» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Παιδί μου έπρεπε να φύγω, το συζητάς; Αλλά που θα πάω με ανησυχούσε, εάν θα ήταν καλύτερα» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Θυμάμαι στο ίδρυμα η πρώτη μέρα που κοιμήθηκα ήρεμη ήταν όταν πήγα σχολείο. Εκεί κατάλαβα ότι αυτό είναι το νέο μου σπίτι και ηρέμησα» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Κοίτα ηρέμησα βασικά και άρχισα να ανοίγομαι όταν είδα τους γονείς μου στο επισκεπτήριο» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Με βάση λοιπόν τις παραπάνω μαρτυρίες των ατόμων φαίνεται ότι η έννοια της απομάκρυνσης εκτείνεται πέρα από το ίδιο το γεγονός της απομάκρυνσης και περιλαμβάνει μια διαδικασία που ξεκινάει με την διερεύνηση των συνθηκών διαβίωσης των παιδιών, την απόφαση της

απομάκρυνσης, το γεγονός της απομάκρυνσης και την προσαρμογή στο νέο πλαίσιο εναλλακτικής φροντίδας.

Συμπερασματικά με βάση τους παραπάνω κωδικούς η κατηγορία Το Γεγονός της Απομάκρυνσης δίνει σημαντικές πληροφορίες για την διαδικασία της απομάκρυνσης παιδιών στην Ελλάδα.

Όπως αποτυπώνεται από τις αφηγήσεις των συνομιλητών και συνομιλητριών η απομάκρυνση των παιδιών στην Ελλάδα γίνεται κατόπιν κοινωνικής έρευνας και σχετικής εισαγγελικής παραγγελίας. Η παραγγελία συνήθως εκτελείται από την Ελληνική Αστυνομία από Δευτέρα έως Παρασκευή απογευματινές ή βραδινές ώρες. Συνήθως τα παιδιά είναι απροετοίμαστα για αυτή την απομάκρυνση. Αμέσως μετά την απομάκρυνση τα παιδιά οδηγούνται στο οικείο αστυνομικό τμήμα για σχετικές καταθέσεις και μαρτυρίες και στην συνέχεια με νέα εισαγγελική παραγγελία τα παιδιά οδηγούνται σε δημόσιο νοσοκομείο όπου πραγματοποιείται η εισαγωγή τους για κοινωνικούς λόγους. Την μεταφορά των παιδιών από το Αστυνομικό Τμήμα στο Νοσοκομείο αναλαμβάνουν είτε η αστυνομία είτε επιστημονικό προσωπικό από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Τα παιδιά παραμένουν στο νοσοκομείο για ένα σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα μέχρι να ολοκληρωθεί η κοινωνική έρευνα και να δοθεί εισαγγελική παραγγελία είτε για επιστροφή των παιδιών στο οικογενειακό τους περιβάλλον είτε για πλαίσιο εναλλακτικής φροντίδας, δηλαδή πλαίσιο παιδικής προστασίας, αναδοχή ή υιοθεσία. Ακόμη όμως και στις περιπτώσεις αναδοχής ή υιοθεσίας φαίνεται ότι τα παιδιά αρχικά θα τοποθετηθούν σε πλαίσιο προστασίας του παιδιού.

Κατηγορία 2: Αποχωρισμός από την οικογένεια

Η δεύτερη αυτή κατηγορία αποτελείται από τους κωδικούς εικόνα των γονέων, σχέση με την οικογένεια μετά την απομάκρυνση και εγκατάλειψη / προδοσία. Η έννοια των αρνητικών συνεπειών κοινωνικοψυχολογική και βιολογική ανάπτυξη του παιδιού, που προκαλούνται από τον αποχωρισμό από τους γονείς είναι γνωστή πολλές δεκαετίες τώρα (Bruskas & Tessin, 2013). Σύμφωνα για παράδειγμα με την θεωρία του Δεσμού η διαταραχή του δεσμού γονέα παιδιού μπορεί να οδηγήσει σε προβλήματα όπως η συναισθηματική δυσφορία, η επιθετικότητα αλλά και η κατάθλιψη (Spinner, 1978). Άλλωστε δεσμός σημαίνει επιβίωση (Bowlby, 1973). (Ακόμη και όταν το παιδί μεγαλώνει σε συνθήκες κακοποίησης, ο αποχωρισμός είναι εξίσου τραυματικός – ειδικά όταν είναι απότομος, βίαιος- καθώς οι κακοποιητικοί γονείς είναι οι μόνοι γονείς που έχει

(Goldsmith, Oppenheim, & Wanlass, 2004). Γι' αυτόν το λόγο η βιβλιογραφία αναδεικνύει και την επιθυμία των παιδιών να επανενωθούν με τις βιολογικές τους οικογένειες ακόμη και αν αυτές ήταν κακοποιητικές (Goldsmith, Oppenheim, & Wanlass, 2004) ενώ η διατήρηση της επικοινωνίας με το οικογενειακό περιβάλλον διευκολύνει την διαχείριση της τραυματικής εμπειρίας της απομάκρυνσης (Brooks, 2001).

- **Κωδικός 11: Εικόνα των γονέων**

Ο κωδικός αυτός περιέχει όλα τα στοιχεία εκείνα από την αφήγηση των ατόμων σχετικά με την εικόνα που έχουν για τους γονείς τους όπως αυτή συνδέεται – και τελικά διαμορφώνεται – από το γεγονός της απομάκρυνσης

«Καλοί άνθρωποι είναι, μόνο εμένα πείραξαν. Μπορεί να μην ήξεραν πως πρέπει να είναι οι γονείς» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Θεωρώ ότι οι γονείς μου έπρεπε να είχαν συμπεριφερθεί αλλιώς. Δεν πειράζει, τέλος καλό όλα καλά» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Επαφές δεν θέλω μαζί τους αλλά θέλω να είναι καλά, θέλω να μαθαίνω νέα τους. Μπορεί στο μέλλον να τα πούμε εξάλλου» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Μωρέ για γονείς δεν έκαναν. Κατά τα άλλα, μια χαρά άνθρωποι είναι» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Ξέρεις μερικές φορές σκέφτομαι ότι όλα θα ήταν καλά αν δεν είχαν αυτή την συμπεριφορά» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Είναι γονείς μου. Τέλος. Με γέννησαν. Με τα λάθη τους αλλά είναι οι γονείς μου» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Θα σου φανεί αστείο αλλά αν ξαναγεννιόμουν αυτή τη μάνα θα ήθελα. Απλά χωρίς αυτά τα λάθη της» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Να είναι καλά, αυτό θέλω. Αλλά χωρίς να με ενοχλούν» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Όλη η απομάκρυνση ήταν και γι' αυτούς δύσκολη. Η μάνα μου έπεσε από την στεναχώρια της στις ρόδες του περιπολικού για να μην μας πάρουν. Δεν θα το ξεχάσω ποτέ» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Είναι βλάκας ο πατέρας μου. Ούτε που θυμάμαι τί ανοησίες έλεγε στους αστυνομικούς. Βέβαια είχε σοκαριστεί και ο ίδιος» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Ανησυχούσα πολύ για τον πατέρα μου. Οι αστυνομικοί είχαν όπλο και φοβόμουν μην τον σκοτώσουν. Ότι και να έκανε είναι καλός άνθρωπος, με αγαπούσε αλλά δεν ήξερε να το δείξει» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Απλά ήταν νευρικοί νομίζω, τίποτε το τραγικό ή το ακραίο» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Απ' όλα τα παραπάνω φαίνεται ότι τα άτομα προσπαθούν να ξεχωρίσουν και να διαχωρίσουν τους γονείς τους από την συμπεριφορά της κακοποίησης. Αντιλαμβάνονται και αξιολογούν τον ρόλο των γονιών τους σα να μην υπήρχε διάθεση κακοποίησης ή σαν να προσπαθούν να την δικαιολογήσουν και να την υποτιμήσουν διατηρώντας αναλλοίωτο αυτό που έχουν μάθει ως «υγιή γονεϊκότητα». Και αυτή η «υγιής γονεϊκότητα» συμπεριλαμβάνει και τους γονείς τους καθώς είναι ένα δικαίωμα που τους δόθηκε βιολογικά, με την γέννηση των παιδιών τους. Έτσι τα άτομα βρίσκονται σε μια σύγκρουση για το ποιοι πραγματικά είναι οι γονείς τους, σύγκρουση που διατηρεί και τροφοδοτεί το τραύμα τους. Η σκηνή της απομάκρυνσης και η πρόθεση και ενέργειες των γονιών τους να μην τα αποχωριστούν τονίζει την έννοια του επιθυμητού γονέα, εικόνα που μετριάζει τους αρχικούς λόγους της απομάκρυνσης. Έτσι το τραυματικό γεγονός συγκρούεται με τα υπάρχοντα γνωστικά τους σχήματα, μια «ασυμφωνία» που είναι γνωστό ότι αυξάνει το στρες (Horowitz, , 2003). Ο Horowitz επηρεασμένος από τον Freud και την θεωρία του «Περί Καταναγκασμού της Επανάληψης» εισάγει την έννοια «αξία της ολοκλήρωσης» (completion principle) σύμφωνα με την οποία ο νους παράγει τόσο συνειδητά όσο και ασυνείδητα νέες πληροφορίες έως ότου η εμπειρία και η πραγματικότητα φθάσουν σε συμφωνία. Όλη αυτή η διαδικασία είναι ιδιαίτερα αγχωτική και στρεσογόνα για τα άτομα.

Μια ακόμη σημαντική διάσταση στον κωδικό αυτό είναι ότι τα άτομα αντιλαμβάνονται την διαδικασία της απομάκρυνσης ως το ίδιο τραυματική και για τους ίδιους τους γονείς τους, κάτι το οποίο συμφωνεί επίσης με την άποψη ότι μια εμπειρία μπορεί να είναι εξίσου τραυματική και για το θύτη αλλά και για το θύμα (Βεντουράτου, 2009).

- **Κωδικός 12: Σχέση με οικογένεια μετά την απομάκρυνση**

Στον κωδικό αυτό περιέχονται οι πληροφορίες που αφορούν το αν αλλά και το είδος των σχέσεων που διατήρησαν οι συνομιλητές και οι συνομιλήτριες μετά την απομάκρυνση τους από το οικογενειακό τους περιβάλλον.

«Πέρασαν τρεις μήνες μέχρι να μάθω νέα της οικογένειας μου. Τρεις μαρτυρικοί μήνες γιατί σκεφτόμουν ότι μπορεί να είχαν πεθάνει ή να τους είχαν βάλει φυλακή» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ξέρεις τι με βοήθησε εμένα; Ότι δεν σταμάτησα να μιλάω με τους γονείς μου. Ήξερα που είναι και τί πιστεύουν για μένα. Είναι βοηθητικό να ξέρεις γιατί άλλα παιδιά δεν ήταν τόσο τυχερά και ταλαιπωρούνταν» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Μιλούσα με την μάνα μου και είχα την ευκαιρία να της εξηγήσω γιατί το έκανα. Μπορεί στην αρχή να με κατηγόρησε αλλά μου μιλούσε πάντα. Ήταν καλό αυτό γιατί δεν ανησυχούσα ότι της είχε συμβεί κάτι» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Πέρασαν περίπου 20 μέρες μέχρι να μιλήσω με τη μαμά και τον μπαμπά. Ήταν απαίσιο. Κάνεις πολλές κακές ας πούμε σκέψεις για το που είναι και τί κάνουν» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Δεν μιλούσα με την μάνα μου και το επέλεξα εγώ. Δεν με ενδιέφερε ρε παιδί μου... όμως ήξερα ότι είναι καλά, μου το έλεγε η κοινωνική λειτουργός» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Δυο μέρες μετά ήρθε στο νοσοκομείο ο παππούς. Πολύ χάρηκα που τον είδα... ε να, αυτός δεν έφταιγε και τον αγαπούσα. Και κατάλαβα ότι δεν μου είχε θυμώσει» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Δεν καταλάβαινα τί γινόταν; Αυτό που με απασχολούσε είναι που είναι η μάνα μου και αν είναι καλά. Κανείς δεν έχει δικαίωμα να στο στερεί αυτό» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Ο εισαγγελέας έλεγε ότι δεν μπορώ να μιλήσω με τους γονείς μου. Μπορώ να τον ρωτήσω τώρα που ενηλικιώθηκα γιατί; Τί θα μου έκαναν από το τηλέφωνο; Εμένα δεν με ρώτησε ποτέ» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Με τους γονείς μου με άφησε ο εισαγγελέας να μιλήσω πολλούς μήνες μετά. Δεν θυμάμαι πότε ακριβώς» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Μιλήσαμε μετά απο αρκετές μέρες στο τηλέφωνο» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Πέρασαν εβδομάδες μέχρι να ξαναμιλήσουμε. Χάρηκα και ηρέμησα που ήταν καλά» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Μετά απο κάποιες εβδομάδες ήρθαν και με είδαν. Στενοχωρήθηκα πολύ γιατί έκλαιγαν, αλλά ήμασταν τουλάχιστον όλοι καλά» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Μετά το πρώτο μήνα ερχόντουσταν μια φορά το μήνα και με βλέπανε. Είχαμε μια κάποια επαφή και ήταν καλό αυτό να ξέρεις. Ηρεμούσα, δεν είχα την έννοια τους» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

Απ' όλα τα παραπάνω φαίνεται ότι η διατήρηση της επικοινωνίας με τους γονείς μετά την απομάκρυνση διευκόλυνε τα παιδιά να διαχειριστούν την εμπειρία της απομάκρυνσης. Εν αντιθέσει με τα παιδιά που δεν επικοινωνούσαν με τους γονείς τους, φαίνεται ότι τα παιδιά που είχαν επικοινωνία ότι διατήρησαν μια ήρεμη στάση. Ακόμη και τα παιδιά που επέλεξαν τα ίδια να μην μιλούν με τους γονείς τους φάνηκε ότι το γεγονός να μαθαίνουν νέα τους (μια έμμεση επαφή) λειτούργησε βοηθητικά. Τα υπόλοιπα παιδιά ανέφεραν συναισθήματα άγχους, φόβου και αγωνίας τα οποία δεν τα βοηθούσαν να ηρεμήσουν και να επεξεργαστούν τη νέα συνθήκη.

- **Κωδικός 13: Εγκατάλειψη / προδοσία**

Στον κωδικό αυτά συμπεριλαμβάνονται όλα τα αποσπάσματα από τις αφηγήσεις των συνομιλητών και συνομιλητριών και τα οποία σημειώνουν συναισθήματα εγκατάλειψης και προδοσίας από τους γονείς τους κατά την απομάκρυνση.

«Τελευταία φορά που τους είδα ήταν στο Αστυνομικό Τμήμα. Έπρεπε να είναι μαζί μου και η μαμά και ο μπαμπάς. Μπορεί βέβαια να μην τους άφησαν» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Η μάνα μου με εγκατέλειψε όταν με βίαζε ο άλλος και δεν έκανε τίποτα. Και μετά με εγκατέλειψε μόνη μου στο Τμήμα και στο Νοσοκομείο. Γενικά δεν ήταν δίπλα μου» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ο πατέρας μου μου είπε να πάω με τους αστυνομικούς και έκτοτε και για ένα τρίμηνο δεν τον ξαναείδα. Ήθελε μάλλον το χρόνο του να ηρεμήσει από μένα» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Ε καλά με ξεφορτώθηκε η μάνα μου. Θα έκανε την ζωή της μετά που θα έφυγα» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«έχε στο νου σου ότι μπορεί να τους βόλευε αυτό που έγινε. Εγώ τους είχα βέβαια ανάγκη αλλά προφανώς δεν τους ένοιαζε». Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Φαντάζομαι ή τώρα όπως τα λέμε δεν θα ήθελα να με είχαν αφήσει να πάω μαζί τους. Έπρεπε να μείνουν μαζί μου» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Κατηγορία 3: Η Απομάκρυνση ως τραύμα

Βασικό αντικείμενο της παρούσας έρευνας αποτελεί η διερεύνηση της έννοιας της απομάκρυνσης και η εξέταση αν το ίδιο το γεγονός της απομάκρυνσης αποτελεί τραυματική εμπειρία για τα παιδιά. Στην κατηγορία αυτή εντοπίστηκαν κωδικοί που σχετίζονται με την έννοια του τραύματος. Οι κωδικοί αυτοί είναι η επανάληψη, η αίσθηση της ασφάλειας, η ικανότητα να μοιράζεται η εμπειρία της απομάκρυνσης, απομόνωση, απώλεια, αποφυγή και το αίσθημα της αβοηθησίας. Οι συγκεκριμένες διαστάσεις αποτελούν διαστάσεις της γενικότερης έννοιας του ψυχικού τραύματος.

- **Κωδικός 14: Επανάληψη**

Στον κωδικό αυτό συμπεριλαμβάνονται όλα τα στοιχεία από τις αφηγήσεις που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τα άτομα που απομακρύνθηκαν από το οικογενειακό τους περιβάλλον ως παιδιά, αναβιώνουν το γεγονός στην ενήλικη ζωή.

«Είναι αστείο αλλά μερικές φορές παγώνω όταν η κοπέλα μου χτυπάει επίμονα την πόρτα. Μου θυμίζει εκείνους τους αστυνομικούς» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Όταν τα πράγματα κινούνται γρήγορα μέσα στο σπίτι, πανικοβάλλομαι. Θέλω ηρεμία όχι όπως τότε που με πήραν από το σπίτι και γινόταν χαμός» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Θα σου εκμυστηρευτώ κάτι που μπορεί να το θεωρήσεις υπερβολή. Όταν κάποιος πάει να πάρει το γιο μου από την αγκαλιά μου, παγώνω και τον σφίγγω πάνω μου. Φοβάμαι μη μου τον πάρουν και εμένα» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Κοίτα, όταν ακούω περιπολικό παγώνει το αίμα μου. Σκέφτομαι ότι θα μπουν στο σπίτι και θα με πάρουν» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Παγώνω, πανικοβάλλομαι ρε παιδί μου... δεν θέλω να ακούω αστυνομία ή οποιαδήποτε σειρήνα» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Ούτε στον εχθρό μου ρε συ μια τέτοια εμπειρία.. Βλέπω ταινίες με απαγωγή και αλλάζω κανάλι, πανικοβάλλομαι. Καμία διαφορά δεν έχει από αυτό που βίωσα εγώ» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«μερικές φορές κάθομαι μόνη και σκέφτομαι την στιγμή που μπήκαν οι αστυνομικοί στο σπίτι. Εγώ τους είχα καλέσει αλλά... πάω κατευθείαν στην τουαλέτα, φοβάμαι και νιώθω την ανάγκη... να ουρήσω, συγγνώμη κιόλας» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Σίγουρα δεν το θέλω, αλλά την ξαναζώ την στιγμή εκείνη. Ήταν συγκλονιστική και φοβάμαι πολύ. Ενώ φοβάμαι την σκέφτομαι συνέχεια» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Να σε ρωτήσω κάτι που είσαι ψυχολόγος; Εγώ κάλεσα την αστυνομία και οι άνθρωποι ήταν πολύ βοηθητικοί και ευγενικοί. Γιατί όταν θυμάμαι αυτή την στιγμή μου έρχεται να κάνω εμετό; Δεν υπερβάλλω» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Σου μένει τραύμα, οτι ανά πάσα στιγμή θα σε πάρουνε απο κάπου» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Γενικά, οι άνθρωποι κουβαλούν τα τραύματα τους σε όλη την διάρκεια της ζωής τους (Μάτσα , 2007). Είναι γνωστό ότι όταν ένα άτομο βιώσει μια τραυματική εμπειρία στην συνέχεια είτε το σκέφτεται συνεχώς και με διαφορετικές αφορμές και τρόπους (επανάληψη της εμπειρίας) είτε προσπαθεί να το ξεχάσει τελείως (απώθηση). Οι άνθρωποι δηλαδή έχουν πολλές φορές την ασυνείδητη τάση να επαναφέρουν στο σήμερα μια τραυματική εμπειρία του παρελθόντος. Έτσι λοιπόν η εμπειρία του τραύματος βιώνεται τόσο ως γεγονός του παρελθόντος αλλά και ως γεγονός του παρόντος (Larrabee , 1995).

Έχει επίσης διατυπωθεί η άποψη ότι οι τραυματικές εμπειρίες μετακινούνται αυτόματα από το παρελθόν στο παρόν μετατρέποντας ένα μέλλον αιώνιας επανάληψης ((Stolorow, 2007). Γι' αυτήν ακριβώς την τάση έχουν υπάρξει πολλές ερμηνείες με την δημοφιλέστερη να είναι ότι συνδέεται με την ανάγκη των ανθρώπων να «ελέγξουν» το τραύμα που τους προκάλεσε η εμπειρία αυτή, όπως αρχικά παρατήρησε ο Freud (Bracken, 2002). Άλλωστε τώρα είναι δυνατοί και έμπειροι και θα μπορούν να την κατανοήσουν σε σύγκριση με την ηλικία που την έζησαν όπου ήταν μικροί και αδύναμοι. Άρα έχουν μια ευκαιρία να αλλάξουν την πορεία της ζωής τους. Η

συγκεκριμένη άποψη τονίζεται και από τον Segel (1969) ο οποίος αναφέρει ότι ένα τραυματικό γεγονός της παιδικής ηλικίας το οποίο ήρθε στην ζωή του ατόμου βίαια, ξαφνικά, χωρίς προειδοποίηση δεν άφησε περιθώρια αντίδρασης και ελέγχου στο παιδί και έτσι αυτό ένιωσε χαμένο και αβοήθητο. Έτσι οι ενήλικες έχουν την τάση να επαναφέρουν και αν αναβιώσουν αυτό το γεγονός και αυτή την φορά δεν αιφνιδιάζονται και γνωρίζουν πως να το χειριστούν και να αντιδράσουν (Segel, 1969).

Η Scarf (1987) διατύπωσε μια ακόμη ερμηνεία για την επανάληψη του τραύματος, οπού σε αυτή σημειώνεται ότι με αυτό τον τρόπο οι άνθρωποι καταφέρνουν να διατηρήσουν ζωντανό το παρελθόν τους, να το φέρουν μέσα στο παρόν και έτσι να πετύχουν μια έμμεση ψυχολογική σύνδεση με τους γονείς τους (Scarf, 1987). Ταυτόχρονα με αυτό τον τρόπο επιχειρείται η αποφόρτιση του συναισθηματικού φορτίου του τραύματος αφού ως ενήλικες έχουν τρόπους διαχείρισης τόσο του γεγονότος όσο και του συναισθηματικού φορτίου που γεννάει το γεγονός (Segel, 1969).

Συμπερασματικά η έννοια της επανάληψης και αναβίωσης με οποιονδήποτε τρόπο και με οποιαδήποτε αφορμή της εμπειρίας της απομάκρυνσης, δεν προκαλεί έκπληξη καθώς είναι μια συμπεριφορά που παρατηρείται σε όλα τις τραυματικές εμπειρίες.

- **Κωδικός 15: Ασφάλεια**

Ο συγκεκριμένος κωδικός συνδέεται άμεσα με τον παραπάνω και αναφέρεται στην διατάραξη του αισθήματος της ασφάλειας που νιώθουν τα άτομα, ως αποτέλεσμα του γεγονότος της απομάκρυνσης – και του τρόπου με τον οποίο έγινε- που βίωσαν ως παιδιά.

«Δεν νιώθω ασφαλής με την αστυνομία όπως όλοι οι υπόλοιποι. Εγώ όταν πρέπει να επισκεφτώ ένα τμήμα με λούζει κρύος ιδρώτας» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Θα σου πω τι μου έμεινε από όλη αυτή την εμπειρία. Ένα πράγμα. Το σπίτι δεν είναι ασφαλές. Ανά πάσα στιγμή μπορεί να βρεθεί κάποιος και να με πάρει» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Δεν υπάρχει κανένα ασφαλές μέρος για μένα, ούτε καν σπίτι» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Εντάξει μια χαρά είμαι τώρα και στο σπίτι. Μερικές φορές βέβαια σκέφτομαι ότι ανά πάσα στιγμή μπορεί να βρεθεί κάποιος και να με βγάλει έξω» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Όταν καμιά φορά σκέφτομαι τη σκηνή που ήρθαν και με πήραν από το σπίτι, τότε ελέγχω ότι οι πόρτες και τα παράθυρα είναι καλά κλειδωμένα. Ξέρω 'γω; Ίσως φοβάμαι μην μπει μέσα κάποιος ξαφνικά» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

Είναι βασανιστικό, να μη νοιώθεις ασφαλής πουθενά. Να σε αγγίζουν στον ώμο και να πετάγεσαι Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι το αίσθημα της ασφάλειας, κυρίως όσον αφορά την οικία, έχει διαταραχθεί και οι ενήλικες βρίσκονται σε μια συνεχή αμφιβολία σταθερότητας της ζωής τους όπως αυτή συνδέεται με το σπίτι. Την διατάραξη της ασφάλεια αυτής την συνδέουν άμεσα με τα πρόσωπα επιβολής νόμου και διατήρησης της ασφάλειας, δηλαδή της αστυνομίας, πρόσωπα τα οποία ανέλαβαν το έργο της απομάκρυνσης τους όταν ήταν παιδιά.

- **Κωδικός 16: Μοίρασμα της εμπειρίας**

Στον κωδικό συμπεριλαμβάνονται όλα τα σημεία της αφήγησης που σχετίζονται με την διάθεση των ατόμων να μοιραστούν την εμπειρία της απομάκρυνσης και να αναζητήσουν βοήθεια ή στήριξη από το ευρύτερο οικογενειακό ή κοινωνικό τους περιβάλλον. Φάνηκε έντονα ότι τα άτομα δεν έχουν μοιραστεί την εμπειρία της απομάκρυνσης παρόλο που έχουν μοιραστεί την εμπειρία της κακοποίησης τους. Οι λόγοι αρχικά εντοπίστηκαν στο ότι η εμπειρία της απομάκρυνσης μπορεί να έχει λιγότερο ενδιαφέρον σε σχέση με την εμπειρία της κακοποίησης ή στο ότι η απομάκρυνση θεωρείται από την ευρύτερη κοινωνία ως εκ προοιμίου θετική αφού οδήγησε στην «σωτηρία» των παιδιών. Ως εκ τούτου υπάρχει ο φόβος τα άτομα που θα χαρακτηρίσουν με αρνητικό τρόπο την απομάκρυνση τους να αξιολογηθούν αρνητικά και αυτά με την σειρά τους από τους συνομιλητές και συνομιλήτριες τους.

«Δεν έχω μιλήσει ξέρεις σε κανένα για την εμπειρία της απομάκρυνσης. Νομίζω ότι δεν τους ενδιαφέρει. Είναι πιο ενδιαφέρον να πεις τί έγινε στο σπίτι από τους γονείς. Όλοι οι υπόλοιποι είναι κατευθείαν καλοί» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Μια φορά είπα σε έναν σύντροφο μου την αρνητική εμπειρία της απομάκρυνσης μου. Μου απάντησε να μην είμαι άδικος και ότι οι αστυνομικοί με έσωσαν. Κατάλαβα ότι ο κόσμος δεν το καταλαβαίνει αυτό» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Μια φορά ξεκίνησα να αφηγούμαι την εμπειρία. Δεν την ολοκλήρωσα, δεν με άφησαν οι υπόλοιποι λέγοντας μου ότι πάει τελείωσε αυτό τώρα» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Δεν έχω πει σε κανένα το πως απομακρύνθηκα. Δεν το είχα σκεφτεί ποτέ βέβαια να το πω μέχρι τώρα» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Όταν μου είπες τι θες, ξαφνιάστηκα. Ποιος νοιάζεται γι' αυτό; Το σημαντικό είναι τί γίνεται στο σπίτι» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Κανείς δεν ξέρει πως με πήραν από το σπίτι. Νομίζω ότι ούτε εγώ θα ήθελα να το ξέρω» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Δεν έχει και κανένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Μπήκαν οι αστυνομικοί και με πήραν. Ε και; Το βασικό είναι ότι με πήραν» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Δεν το έχω πει σε κανένα αυτό, ξέρεις το πως έγινε. Θα γυρίσουν και θα μου πουν –δεν φτάνει που σε έσωσαν μιλάς κιόλας-» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ντρέπομαι να το πω, δεν θέλω και να το θυμάμαι μάλλον» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Κανείς δεν ξέρει για τους αστυνομικούς, είναι σαν να κάνει τους γονείς μου εγκληματίες» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Απ' όλα τα παραπάνω φαίνεται ότι τα άτομα με εμπειρία απομάκρυνσης αποφεύγουν να μοιράζονται την συγκεκριμένη εμπειρία. Ωστόσο είναι εξαιρετικά σημαντική η διαδικασία του «μοιράσματος" για την διαχείριση των τραυμάτων. Η υποστήριξη που μπορεί να λάβει το άτομο από την ευρύτερη οικογένεια, από φίλους αλλά και από την κοινότητα μπορεί να λειτουργήσει ως μέσο προφύλαξης των αρνητικών επιπτώσεων της εμπειρίας ή ως τρόπος διαχείρισης τους (Bracken, 2002). Το να επικοινωνήσει ένα άτομο και αρνητική, τραυματική εμπειρία έχει ισχυρή επίδραση στην τελική λύση και διαχείριση του ίδιου του τραύματος (Herman, 1992). Αντίθετα όμως, όπως φαίνεται από την αφήγηση των ατόμων, η εμπειρία δεν μοιράζεται και ίσως γι' αυτό κάποια από τα άτομα δεν θέλουν να το θυμούνται. Όταν η τραυματική εμπειρία δεν μοιράζεται ο ψυχικός πόνος εντείνεται καθώς θεωρείται και ιδιαίτερα έντονος για να μοιραστεί σε μια σχέση (Stolorow, 2007).

- **Κωδικός 17: Αποφυγή**

Η αποφυγή αποτελεί έναν από τους ψυχολογικούς μηχανισμούς άμυνας του οργανισμού μας, ιδιαίτερα απέναντι σε στρεσογόνα ερεθίσματα (McWilliams, 2012). Έτσι δεν αποτελεί έκπληξη ότι τα άτομα με εμπειρία απομάκρυνσης της παιδικής τους ηλικίας χρησιμοποιούν αυτό τον μηχανισμό άμυνας για να διαχειριστούν την ανάμνηση της απομάκρυνσης.

«Μπορεί να ακουστεί περίεργο αλλά αποφεύγω να επισκέπτομαι το πατρικό μου. Δεν θέλω να θυμάμαι αυτή την σκηνή» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ταλαιπωρήθηκα για να σου πω ναι. Δεν θέλω να το συζητάω» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Στην αστυνομία πήγα μόνο για να βγάλω ταυτότητα. Δεν θέλω να βρίσκομαι σε αστυνομικό τμήμα και να τα θυμάμαι όλα αυτά» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Ααα να σου πω κάτι να γελάσεις. Μια φορά μου την έπεσε ένας αστυνομικός, κατευθείαν είπα όχι. Κάθε φορά που θα τον έβλεπα θα θυμόμουν το σκηνικό που με πήραν από το σπίτι» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Νοίκιασα σπίτι μακριά από το σπίτι μου, το πατρικό εννοώ. Δεν θέλω τίποτε να μου θυμίζει αυτή την σκηνή» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Αυτοί φταίνε. Δεν με άκουσαν καν οι αστυνομικοί, δεν θέλω πάρε δώσε μαζί τους» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Σε συνδυασμό με τον κωδικό 13: Επανάληψη ο συγκεκριμένος κωδικός αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς λειτουργούν ως δίπολο. Η συναισθηματική αυτή αποφυγή διαχείρισης της εμπειρίας διαιωνίζει το τραύμα και όπως γίνεται κατανοητό διαταράσσει την ενήλικη ζωή και επηρεάζει – πιθανά και δυσλειτουργικά- τις αποφάσεις που καλούνται να πάρουν ως ενήλικες. Η επιλογή της αποφυγής ως τρόπου διαχείρισης δικαιολογείται αν αναλογιστεί κάποιος ότι η αποφυγή έχει μικρότερο συναισθηματικό κόστος και ένταση από την ίδια την αντιμετώπιση της τραυματικής εμπειρίας, έστω και ως ανάμνηση. Ίσως και συνδυαστικά να αιτιολογείται το αποτέλεσμα του κωδικού 15: Μοίρασμα της εμπειρίας αφού τα ίδια τα άτομα αποφεύγουν την ανάμνηση της εμπειρίας και «παραμελούν» το γεγονός που τους προκάλεσε συναισθηματικό πόνο.

Κατηγορία 4: Τραυματικά συναισθήματα σχετιζόμενα με την απομάκρυνση

Στην κατηγορία αυτή κατεγράφησαν όλες οι δηλώσεις των συνομιλητών και συνομιλητριών, οι οποίες περιέγραψαν την τωρινή ψυχολογική τους κατάσταση όπως οι ίδιοι και οι ίδιες την συνδέουν με την εμπειρία της απομάκρυνσης τους. Έτσι προέκυψαν οι κωδικοί αυτοεικόνα, ενοχή, έλλειψη νοήματος, σωματοποίηση, εμπιστοσύνη, αβοηθησία, εφιάλτες, flashbacks, αμφισβήτηση, επαγρύπνηση και κρυψώνα.

- **Κωδικός 18: Αυτοεικόνα**

Ο κωδικός αυτός περιγράφει την υποκειμενική άποψη που έχει το άτομο για τον εαυτό του. Η έννοια της αυτοεικόνας δομείται μέσα στο χρόνο από τις εμπειρίες και τα βιώματα της παιδικής ηλικίας, τα οποία αν και παρελθοντικά επηρεάζουν τόσο το παρόν όσο και το μέλλον. Μια τραυματική εμπειρία μπορεί να γεννήσει φόβο και ανασφάλεια στα άτομα που σε συνδυασμό με την αβοηθησία κλονίζεται η εικόνα για τον κόσμο και κατά συνέπεια η αυτοεικόνα.

«Νομίζω ότι από τότε άρχισα να γίνομαι πιο απόμακρος. Οι γονείς μου ταλαιπωρήθηκαν πολύ κατά την απομάκρυνση και δεν είμαι εγώ αυτός που θα δημιουργεί προβλήματα στους άλλους» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Αποφεύγω γενικά να μοιράζομαι αυτή την εμπειρία. Δεν θέλω να παρεξηγηθώ ότι δημιουργώ προβλήματα στους δικούς μου ανθρώπους» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Απλά από εκείνη την στιγμή δεν ήθελα να είμαι τόσο ομιλητικός. Μπορεί να λέω πράγματα που μπερδεύουν τους άλλους για το τί πραγματικά θέλω και έχω ανάγκη» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Δεν θέλω να ξαναζήσω τέτοια σκηνή. Νομίζω γι' αυτό έχω τόσο μεγάλη υπομονή και αντέχω ότι και να γίνει» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Θυμώνω κι εγώ πολύ πια και καταλαβαίνω και τους γονείς μου» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Αυτό που σκέφτομαι από τότε είναι ότι δεν πρέπει να μιλάω πολύ. Όταν μιλάς πολύ μπορεί να συμβούν πράγματα που δεν μπορείς να ελέγξεις» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Σε καταστάσεις έντασης χρειάζομαι βοήθεια. Δεν μπορώ να καταλάβω τί γίνεται και να τακτοποιήσω τα όποια προβλήματα» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ξέρεις έχω μεγάλη ανάγκη όταν κάποιος μου επιτίθεται ή προσπαθεί να με τραβήξει (έστω και για πλάκα) κάποιος να βρεθεί και να με βοηθήσει. Σίγουρα δεν μπορώ μόνη μου» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Βλέπω ανθρώπους να γελάνε και αν με κοιτάξουν νομίζω ότι γελάνε με μένα. Είναι το ίδιο απαίσιο συναίσθημα όταν με έπαιρναν από το σπίτι και είχε βγει όλη η γειτονιά έξω» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«όταν με σταματήσει ένας αστυνομικός για οτιδήποτε, σκέφτομαι ότι κάτι έκανα λάθος, χτυπάει η καρδιά μου γρήγορα» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Δεν έχω σχέση. Γιατί να με αγαπήσει κάποιος; Δημιουργώ εντάσεις. Το καταλαβαίνω, δεν κλαίγομαι». Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Ταλαιπωρώ τους ανθρώπους με κάποιον τρόπο. Έκανα τους γονείς μου να τους φερθούν σαν εγκληματίες» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Από τις μαρτυρίες των ατόμων φαίνεται ότι έχει επηρεαστεί η αυτοεικόνα τους με αφορμή το γεγονός και τον τρόπο της απομάκρυνσης. Οι δηλώσεις τους σχετικά με την ικανότητα τους να παίρνουν αποφάσεις, να ελέγχουν το περιβάλλον τους και να διατηρούν ένα αίσθημα ασφάλειας έχει διαταραχθεί, και το συνδέουν και με τις μνήμες και τα συναισθήματα που γέννησε η απομάκρυνση τους.

Η Janoff Bulman (1992) δηλώνει ότι οι «θεμελιώδεις υποθέσεις» που διαμορφώνει το άτομο μέσα από μια τραυματική εμπειρία και την συνεπακόλουθη απώλεια νοήματος, καθοδηγούν το άτομο να σκεφτεί και να πράξει, να αντιλαμβάνεται τον κόσμο και φυσικά επηρεάζει την αξία που δίνεται στον εαυτό.

Παρόλο που το βίωμα ενός ψυχικού τραύματος είναι μια προσωπική υπόθεση που επηρεάζεται από την ηλικία του κάθε ατόμου, τους αμυντικούς μηχανισμούς που χρησιμοποιεί, την γενικότερη δόμηση της προσωπικότητάς του, το ιστορικό άλλων ψυχικών τραυματισμών, την διάρκεια της έκθεσης στο τραύμα, το πλαίσιο μέσα στο οποίο έλαβε χώρα το τραυματικό γεγονός αλλά και την στάση της ευρύτερης οικογένειας και κοινωνίας (Botvink & Gros, 2002) ωστόσο ο κοινός

παρονομαστής παραμένουν τα αισθήματα φόβου, αβοηθησίας και απώλειας ελέγχου (Herman, 1992). Το αίσθημα αυτό του διαρκούς ακραίου κινδύνου περιγράφεται ως ένα είδος «υπερχείλισης» που το άτομο νιώθει ότι τελειώνουν όλα (Huber, 2003).

- **Κωδικός 19: Ενοχή**

Στον κωδικό αυτό κατεγράφησαν όλες οι δηλώσεις εκείνες των συνομιλητών και συνομιλητριών που μαρτυρούσαν συναισθήματα ενοχής σχετικά το γεγονός της απομάκρυνσης. Να σημειωθεί εδώ ότι το συναίσθημα της ενοχής συνδέεται έντονα με άτομα που θεωρούνται τραυματισμένα (Stotz, Elber, Muller, & Schauer, 2015).

«Εντάξει, ήμουν και εγώ λίγο άτακτος» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Ο πατέρας μου τα έκανε όλα αυτά αλλά εγώ τιμωρήθηκα. Σίγουρα έκανα κάτι λάθος» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Δεν θέλω να το σκέφτομαι. Η μάνα μου έπεσε στις ρόδες του αυτοκινήτου, θα μπορούσε να είχε πεθάνει και να έφταιγα εγώ» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Στο νοσοκομείο δεν με ένοιαζε για μένα. Κοιτούσα την μικρή μου αδερφή που φοβόταν και ένιωθα ότι της κατέστρεψα τη ζωή» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Είναι βαρύ να θυμάσαι ότι εσύ προκάλεσες όλο αυτό το σκηνικό. Εντάξει εκείνοι μου φερόντουσαν έτσι αλλά εγώ μίλησα» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Θα μπορούσα να είχα κάνει υπομονή βέβαια, μπορεί να βιάστηκα» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Κάποια στιγμή παραπονέθηκα στο Τμήμα και η αστυνομικός μου είπε μόνη σου ήρθες. Αλήθεια ήταν και κατάλαβα ότι έπρεπε να κάνω υπομονή» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«ίσως θα έπρεπε να το χειριστώ διαφορετικά. Να μιλήσω παραδείγματος χάρη στη γιαγιά και να πάω εκεί και να αποφεύγαμε όλο αυτό» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Είμαι βέβαιος ότι η μάνα μου έκλαιγε όταν με πήραν. Δεν έπρεπε να της το κάνω αυτό» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Όχι δεν το μετανιώνω. Έπρεπε να γίνει, θα μπορούσα βέβαια και εγώ να μην μιλάω τόσο πολύ και να τους κάνω ρεζίλι. Θα έπρεπε να είχα πάρει τηλέφωνο σε μια Γραμμή ή να πήγαινα κατευθείαν στην Αστυνομία» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Θα μπορούσα να είχα τρέξει και να μην με βρει η αστυνομία, βέβαια» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ταλαιπωρώ τους ανθρώπους με κάποιον τρόπο. Έκανα τους γονείς μου να τους φερθούν σαν εγκληματίες, εγώ φταίω» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Όπως είναι εμφανές τα άτομα εξέφρασαν ενοχικές σκέψεις αναφορικά με το γεγονός της απομάκρυνσης. Σχεδόν όλοι και όλες ανέφεραν ότι δεν έπρεπε να επικοινωνήσουν με οποιονδήποτε τρόπο την κακοποίηση τους που οδήγησε στην απομάκρυνση τους. Όλα τα άτομα ανέφεραν την διάσταση της υπομονής και ότι την παραβίασαν με αποτέλεσμα να απομακρυνθούν από το σπίτι. Ακόμη και τα άτομα που μόνα τους ζήτησαν βοήθεια δήλωσαν ότι θα μπορούσαν να είχαν χειριστεί διαφορετικά την κατάσταση προκειμένου να αποφύγουν το συγκεκριμένο περιστατικό απομάκρυνσης που βίωσαν. Αντιλαμβάνονται δηλαδή τον λόγο της απομάκρυνσης, δικαιολογούν την ενέργεια τους να ζητήσουν βοήθεια αλλά θεωρούν ότι η δική τους στάση και ενέργειες προκάλεσαν ένα τέτοιο τραυματικό γεγονός.

Αναφέρθηκαν επίσης και ενοχικά συναισθήματα για τους υπόλοιπους, γονείς και αδέλφια ενώ σε κάποιες περιπτώσεις φάνηκε ότι το συναίσθημα της ενοχής το ενίσχυε ο περίγυρος.

Όπως σημειώθηκε υπάρχει μεγάλη συσχέτιση μεταξύ ενοχής και τραύματος (Wilson, Drozdek, & Turkovic, 2006). Γενικά σε περιπτώσεις τραυματικών γεγονότων φαίνεται ότι τα άτομα δεν σταματούν να αξιολογούν τις ενέργειες τους, να κατηγορούν τον εαυτό τους και η αυτοεκτίμηση τους να κινείται σε χαμηλά επίπεδα (Wilson, 2004).

Γενικά η ενοχή μετά από ένα τραυματικό γεγονός φαίνεται να κινείται σε επτά επίπεδα (Wilson, Drozdek, & Turkovic, 2006):

1. Κατηγορία του εαυτού για αποτυχημένες προσωπικές πράξεις και ενέργειες
2. Ενοχή για τους κινδύνους που επιφέρει το τραυματικό γεγονός
3. «Ενοχή Θανάτου» ότι κάποιοι πέθαναν ή τραυματίστηκαν

4. «Ενοχή Παρευρισκομένου» ότι ήταν παρόντες στο τραυματικό γεγονός αλλά δεν έκαναν κάτι για να το αποτρέψουν
5. Προσωπικές ενοχές για ενέργειες με αρνητικές συνέπειες σε άλλους
6. «Ενοχή Κατάστασης» για ενέργειες που υπαγορεύτηκαν από συγκεκριμένες συνθήκες αλλά είναι αντίθετες με τις προσωπικές αξίες
7. «Ηθική ενοχή» για αποτυχημένες πράξεις που δεν συνάδουν με την προσωπική ηθική και ηθική ευθύνη

Η έννοια της ενοχής στα τραυματικά γεγονότα ενισχύεται και από τον κοινωνικό περίγυρο οπού μια χαρακτηριστική τάση της κοινωνίας, εντονότερη στο παρελθόν αλλά παρούσα και σήμερα, είναι να κατηγορεί τα ίδια τα θύματα (Rohsenow, 1988).

Η σημαντικότητα του συναισθήματος της ενοχής μετά από ένα τραυματικό γεγονός αναδεικνύεται από πλήθος ερευνών και αναλύσεων, τα αποτελέσματα των οποίων δείχνουν ότι η ενοχή όχι μόνο συντελεί στην εμφάνιση μετατραυματικής διαταραχής αλλά την συντηρεί κιόλας (Kip et al., 2022).

- **Κωδικός 20: Ντροπή**

Στον κωδικό αυτό συμπεριελήφθησαν όλα τα αποσπάσματα από τις αφηγήσεις των συνομιλητών και συνομιλητριών που αναφερόντουσαν σε συναισθήματα και συμπεριφορές ντροπής που σχετίζονται με το γεγονός της απομάκρυνσης.

«Δεν θέλω ξέρεις να το πολυλέω αυτό το σκηνικό. Νιώθω την ίδια ντροπή που ένιωθα όταν με πήραν από το σπίτι και κοιτούσαν οι γείτονες. Θυμάσαι που στο είπα πριν;» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Μετά από αυτό το σκηνικό αποφεύγω να κοιτάζω τους άλλους στα μάτια. Θυμάμαι πως με κοιτούσε η αστυνομικός που ήρθε να με πάρει» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Πάντα αλλάζω θέμα αν η μάνα μου μου θυμίσει αυτό το σκηνικό. Δεν μπορώ καν να την κοιτάξω στα μάτια» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Ακόμη ντρέπομαι πολύ τους γείτονες με αυτό που είδαν οι άνθρωποι εκείνη τη μέρα» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Λοιπόν άκου τι νιώθω ακόμη και σήμερα για εκείνη τη μέρα... Ντροπή, τρέμουν τα χέρια μου από ντροπή, να κοίτα» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Εντάξει δεν ήταν και κάτι τρομερό αλλά ντρέπομαι λίγο. Δεν το ζουν και όλα τα παιδιά» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Ξέρεις και τώρα ντρέπομαι λίγο να το πω. Πιο εύκολο μου είναι να σου πω τί γινόταν στο σπίτι όσο κουλό και να σου ακούγεται» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Κανείς δεν ξέρει για τους αστυνομικούς, είναι σαν να κάνει τους γονείς μου εγκληματίες. Είναι πολύ ντροπιαστικό όλο αυτό» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Η ντροπή είναι ένα συνηθισμένο συναίσθημα ανάμεσα σε επιζώντες τραυματικών γεγονότων (Platt, Luoma, & Freyd, 2017) και συνδέεται στενά και σε μεγάλο βαθμό με την ενοχή (Lewis, 2008). Ωστόσο και συγκριτικά με την ενοχή η ντροπή φαίνεται να είναι το κυρίαρχο συναίσθημα μετά από τραυματικά γεγονότα (López-Castro, Saraiya, Zumberg-Smith, & Dambreville, 2019). Τα άτομα που νιώθουν ντροπή μετά από ένα τραυματικό γεγονός βρίσκονται σε μεγάλη ένταση καθώς μια κατάσταση έχει παραβιάσει την αληθινή τους φύση, ανεξάρτητα με το εάν γίνεται αντιληπτό η όχι, και έτσι συγκρούεται το εγώ με το υπερεγώ δημιουργώντας αναστάτωση στο άτομο (Miller, 1985). Η έκθεση μάλιστα στο τραύμα μπορεί να οδηγήσει και σε παθολογική ντροπή (Stotz, Elber, Muller, & Schauer, 2015) η οποία δυσχεραίνει την καθημερινότητα του ατόμου.

Οι διαστάσεις της παθολογικής ντροπής μετά από τραυματικό γεγονός είναι (Wilson, Drozdek, & Turkovic, 2006):

1. Απώλεια της αυτοεκτίμησης, της αίσθησης του εαυτού, της καλοσύνης και της ηθικής ακεραιότητας
2. Απώλεια της αίσθησης της συνέχειας στην τήρηση των πολιτισμικά καθορισμένων αξιών, κανόνων και σεβαστών προτύπων συμπεριφοράς
3. Αισθήματα αναξιότητας, αδυναμίας, ανεπάρκειας, αποτυχίας, ταπείνωσης, μικρότητας
4. Αντίληψη της ντροπής στα μάτια των άλλων: νιώθουν την καταδίκη τους και ότι τους θεωρούν αποτυχημένους
5. Επιθυμία για απόδραση, απομόνωση, απόσυρση, αποξένωση και αυτοκτονικός ιδεασμός

6. Σταθερό αίσθημα ότι απογοητεύονται οι άλλοι
7. Απώλεια «ηθικής καλοσύνης»
8. Χαμηλή αυτοεκτίμηση

Προκειμένου το άτομο να ξεπεράσει αυτές τις δυσκολίες αναπτύσσει συμπεριφορές που ονομάζονται «συμπεριφορές ασφαλείας» προκειμένου το άτομο να δραπετεύσει από την συνθήκη ακόμα και να εξαφανιστεί (Clark & Wells, 1995). Αυτές οι συμπεριφορές μπορεί να είναι η αποφυγή του βλέμματος, το τρέμουλο, η αλλαγή θέματος συζήτησης, η αποφυγή ερεθισμάτων που σχετίζονται με το τραυματικό γεγονός. Όλοι αυτοί οι μηχανισμοί κινητοποιούνται για την προστασία των δομικών διαστάσεων του εαυτού δηλαδή, συνοχή, συνέχεια, σύνδεση, αυτονομία, ζωτικότητα, ενέργεια (Wilson,2005). Ισχυρός μηχανισμός διαχείρισης της ντροπής είναι και η διάσπαση προσοχής των υπολοίπων. Η Θεωρία της Παράκαμψης της Ντροπής υποστηρίζει ότι η διάσπαση μειώνει τον πόνο διακόπτοντας τη ντροπή. (Platt, Luoma, & Freyd, 2017). Μια παραλλαγή των συγκεκριμένων αντιφοβικών αντιδράσεων είναι και η αίσθηση παντοδυναμίας, στην οποία γίνεται μια προσπάθεια από το άτομο να αποκαταστήσει την ψυχική του ισορροπία αναπτύσσοντας ναρκισσιστική οργή, θυμό και εχθρότητα (Zwaal van der, 1998).

Τέλος, οι μακροχρόνιες συμπεριφορές παθολογικής ντροπής έχουν βρεθεί ότι αποτελούν σημαντικό προγνωστικό παράγοντα για τα συμπτώματα Διαταραχής Μετατραυματικού Στρες (Andrews et al., 2000).

- **Κωδικός 21: Σωματοποίηση**

Η σωματοποίηση των ψυχολογικών αντιδράσεων μετά από ένα τραυματικό γεγονός είναι κάτι που μελετάται και καταγράφεται εντόνως στην βιβλιογραφία. Καθώς αποτελεί αντικείμενο εξειδικευμένης έρευνας της συσχέτισης σωματικών συμπτωμάτων με την εμπειρία της απομάκρυνσης, στον συγκεκριμένο κωδικό καταγράφονται αποκλειστικά οι μαρτυρίες των ατόμων που είτε μόνοι τους συσχετίζουν τα σωματικά συμπτώματα με την εμπειρία της απομάκρυνσης είτε με την αναφορά σε σωματικά συμπτώματα συνδεόμενα με την επαναφορά της ανάμνησης της απομάκρυνσης.

«Κάθε φορά που το θυμάμαι με πιάνει πονοκέφαλος. Και σήμερα θα με πιάσει σίγουρα» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«όποτε μιλάω για αυτή την εμπειρία με τα αδέλφια μου νιώθω ότι θέλω να κάνω εμετό. Τελικά προκαλώ μόνη μου τον εμετό» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Από εκείνη την ημέρα και μετά όποτε αγχώνομαι, κατουριέμαι πάνω μου. Δεν μπορώ να τα κρατήσω» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Να κοίτα... από τότε βγάζω έρπη. Μου είπαν είναι ψυχολογικό» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Εσύ που είσαι και ψυχολόγος. Ξύνομαι στην κοιλιά όποτε θυμάμαι αυτή την σκηνή» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Σαν ένα γενικότερο σχόλιο η διαταραχή μετατραυματικού στρες (PTSD) σχετίζεται με «ακατάλληλα» ή «ιατρικά ανεξήγητα» σωματικά σύνδρομα όπως για παράδειγμα ανεξήγητη ζάλη, εμβοές και θολή όραση και σύνδρομα που μπορούν να ταξινομηθούν ως σωματόμορφες διαταραχές (DSM-IV-TR) (Madhulika, 2013).

- **Κωδικός 22: Εμπιστοσύνη**

Στον κωδικό αυτό καταγράφηκαν οι μαρτυρίες των ατόμων που μαρτυρούν μια διατάραξη της εμπιστοσύνης τους προς τον εαυτό τους, την κοινωνία και τις υπηρεσίες.

«Η χειρότερη είναι η κοινωνική λειτουργός. Το έπαιζε καλή και ούτε καν ήρθε όταν μας πήραν από το σπίτι. Δεν την ξαναείδα ποτέ» Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

«Σε κανένα να μην έχεις εμπιστοσύνη. Άκου εμένα. Εμείς την γειτονιά δεν την πειράξαμε, αυτοί ασχολιόντουσαν μαζί μας και εξαιτίας τους μας πήραν από το σπίτι» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Όπως καταλαβαίνεις οι αστυνομικοί δεν είναι και τόσο καλοί άνθρωποι» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Και εντελώς ξαφνικά δύο τύποι μπαίνουν σπίτι σου. Ούτε εκεί να νιώθεις ασφάλεια» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Οι αστυνομικοί μου είπαν ότι θα πάνε όλα καλά. Ε δεν πήγαν και τόσο καλά εκείνη τη μέρα» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Μου είπαν ότι θα με πάνε κάπου καλύτερα και κατέληξα σε ένα νοσοκομείο με κατσαρίδες και τρύπιο σεντόνι» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Η κοινωνική λειτουργός είπε ότι θέλει να βοηθήσει το μπαμπά και την μαμά. Αλλά με πήρε από το σπίτι» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Αυτοί φταίνε. Δεν με άκουσαν καν οι αστυνομικοί, δεν θέλω πάρε δώσε μαζί τους. Και υποτίθεται οτι προστατεύουν τον κόσμο» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Μετά από τραυματικά γεγονότα, κλονίζεται η εμπιστοσύνη του ατόμου τόσο προς τον εαυτό του όσο και προς τους άλλους. Στον συγκεκριμένο κωδικό καταγράφεται η διατάραξη της εμπιστοσύνης κυρίως προς την κοινωνία και τις υπηρεσίες της καθώς τα άτομα ένιωσαν ότι δεν μπορούν πλέον να εμπιστεύονται τους θεσμούς και τις υπηρεσίες. Αποσταθεροποιήθηκε η αντίληψη τους περί εμπιστοσύνης και ασφάλεια και κατά συνέπεια δεν μπορούν ούτε να εμπιστευτούν ούτε να βιώσουν ασφάλεια (Janoff Bulman, 1992).

- **Κωδικός 23: Αβοηθησία**

Στον κωδικό αυτό κατεγράφησαν προτάσεις που σχετίζονται με την έννοια της αβοηθησίας, όπως αυτή προέκυψε από την εμπειρία της απομάκρυνσης.

«Ε άμα μπει η αστυνομία σπίτι σου, δεν μπορείς να κάνεις κάτι. Μπορείς; Όχι βέβαια» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Αποφάσισε λέει ένας εισαγγελέας. Και άμα πει αυτός δεν μπορείς να κάνεις τίποτα» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Κανένας δεν θα σε βοηθήσει. Θυμάμαι όταν με έπαιρναν οι αστυνομικοί έκλαιγα και με κοιτούσαν οι γείτονες. Ούτε ένας ρε συ δεν ήρθε να μου πει μια κουβέντα» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Μπήκαν στο σπίτι και με πήραν, έτσι απλά. Τί θα μπορούσα να κάνω; Μα και σήμερα αν μου ζητούσε κάτι η αστυνομία θα μπορούσα να μην το κάνω;» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Πρέπει να βρεις τον κατάλληλο άνθρωπο για να σε βοηθήσει στα δύσκολα. Σίγουρα δεν είναι οι κοινωνικοί (σημ. Εννοεί κοινωνικούς λειτουργούς) ή οι αστυνομικοί. Εγώ ακόμη τον ψάχνω» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«όπως έρθουν, εγώ επιβιώνω. Έμαθα να ζω χωρίς οικογένεια, θα μάθω τα πάντα» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Νομίζω ότι όσο προσπαθείς να πιστεύεις ότι θα αλλάξεις τα πράγματα τόσο απογοητεύεσαι. Δεν αλλάζουν» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

Μέσα από τις παραπάνω φράσεις γίνεται εμφανές αυτό που στην βιβλιογραφία ονομάζεται «μαθημένη αβοηθησία» μια συνθήκη αρκετά ισχυρή μετά από ένα τραυματικό γεγονός (LoLordo & Overmier, 2011). Τα άτομα μετά την τραυματική εμπειρία κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι δεν είναι σε θέση να ελέγξουν ή να αλλάξουν την κατάσταση, επομένως δεν προσπαθούν — ακόμη και όταν υπάρχουν ευκαιρίες για αλλαγή.

- **Κωδικός 24: Εφιάλτες**

Στον κωδικό αυτό κατεγράφησαν οι μαρτυρίες των ατόμων σχετικά με εφιάλτες που έχουν και αφορούν την σκηνή της απομάκρυνσης.

«Πολλές φορές το βλέπω στον ύπνο μου και ξυπνάω πανικόβλητος» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Το βλέπω στον ύπνο μου και μάλιστα βλέπω ότι ο αστυνομικός σκοτώνει το μπαμπά μου» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Το έχω δει ξέρεις και στον ύπνο μου. Λίγο διαφορετικό αλλά το ίδιο τρομακτικό» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Προσπαθώ να θυμηθώ αν ήταν και τρίτος αστυνομικός. Στον ύπνο μου βλέπω και έναν τρίτο αστυνομικό ο οποίος με σημαδεύει» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«καμιά φορά βλέπω στον ύπνο μου ότι είμαι γυμνή και ότι έτσι με παίρνουν από το σπίτι και με βλέπουν όλοι» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

- **Κωδικός 25: Flashbacks - Αναδρομές**

Στον κωδικό αυτό κατεγράφησαν κάποιες μαρτυρίες για flashbacks - αναδρομές, μιας απότομης ανεξέλεγκτης εικόνας της σκηνής της απομάκρυνσης χωρίς κάποιο σχετικό ερέθισμα.

«Καμιά φορά μου έρχεται από το πουθενά η σκηνή που με αγγίζει η αστυνομικός» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«όταν αγχώνομαι ξαναζώ την σκηνή που οι αστυνομικοί κοπανάνε την πόρτα» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Από το πουθενά βλέπω την εικόνα της μάνας μου στις ρόδες» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Τα βράδια όταν χαλαρώνω μου έρχεται η σκηνή που οι αστυνομικοί μπαίνουν στο σπίτι» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Όταν κάνω μπάνιο μερικές φορές βλέπω τους αστυνομικούς να μπαίνουν στο σπίτι» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Πολλές φορές στο ξαφνικό βλέπω αυτή την σκηνή. Συνήθως όταν ηρεμώ» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Είναι γνωστό πως εάν το γεγονός είναι τραυματικό τότε αυτό αποτυπώνεται έντονα στην μνήμη των ατόμων. Εάν το άτομο δεν επεξεργαστεί αυτή την εμπειρία τότε το γεγονός παραμένει στην ενεργό μνήμη, αναπαράγεται ξανά και ξανά προκαλώντας ψυχική αναστάτωση στο άτομο. Εάν το άτομο δεν καταφέρει να επεξεργαστεί την ανάμνηση και εμπειρία τότε αυτή εμφανίζεται παρεισφρητικά με την μορφή εφιαλτών και flashbacks (Bracken, 2002).

Στην παραδοσιακή ψυχιατρική αυτό ερμηνεύεται με την άποψη ότι οι τραυματικές εμπειρίες οργανώνονται στην μνήμη με εμπειρίες αναβίωσης του γεγονότος με εφιάλτες και flashbacks" (van der Kolk & van der Hart, 1995).

- **Κωδικός 26: Επαγρύπνηση**

Στον κωδικό αυτό καταγράφηκαν οι μαρτυρίες των ατόμων για συνεχή αίσθημα επαγρύπνησης, το οποίο τα ίδια τα άτομα συσχετίζουν με την εμπειρία της απομάκρυνσης. Το αίσθημα αυτό εμφανίζεται στο χρόνο της ημέρας που απομακρύνθηκαν από το σπίτι τους. Συγκεκριμένα:

«Τα απογεύματα πάντα είμαι στην τσίτα όταν είμαι σπίτι. Κοιτάζω την πόρτα, νομίζω ότι κάποιος κάποια την κοπανάει» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Το απόγευμα είναι δύσκολο, βλέπω σαν σκιές να κινούνται έξω από το σπίτι. Χα χάχα, ετοιμοπόλεμος αν συμβεί πάλι κάτι» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Το βράδυ ναι, μέχρι να κοιμηθώ.. πώς να στο πω... είμαι στην τσίτα μην χτυπήσει κανένας την πόρτα» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Το έχω παιδί μου αποφασίσει... εάν μου χτυπήσει αστυνομικός την πόρτα θα φάει πόρτα» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Δεν μπορώ τα απογεύματα να κάτσω σπίτι, δυσκολεύομαι, είμαι σε υπερένταση» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Συνεχώς νιώθω ότι κάποιος είναι έξω από το σπίτι και θα μπει μέσα, ξέρω γω γιατί; Να με πάρει; Λες να έχω ψυχολογικά;» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

Είναι βασανιστικό, να μη νοιώθεις ασφαλής πουθενά. Να σε αγγίζουν στον ώμο και να πετάγεσαι, είμαι στην τσίτα μονίμως» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Τα άτομα που έχουν βιώσει τραυματικά γεγονότα είναι σε μια συνθήκη συνεχούς επαγρύπνησης και ευερεθιστότητας χωρίς απαραίτητα να γνωρίζουν τον λόγο, καθώς τα συμπτώματα που ακολουθούν μια τραυματική εμπειρία «συνηθίζουν» να απομονώνονται από το ερέθισμα και να «αυτονομούνται» και έτσι τα άτομα ζουν διαρκώς με έναν υποσυνείδητο φόβο ότι η στιγμή του τραύματος θα επαναληφθεί (Herman, 1992).

- **Κωδικός 27: Κρυψώνα**

Στον κωδικό αυτό κατεγράφησαν συμπεριφορές των ατόμων που την στιγμή της απομάκρυνσης εκδήλωσαν, και την υιοθετούν και στην ενήλικη ζωή προσπαθώντας να βιώσουν ένα αίσθημα ασφάλειας.

«Το ασφαλές μέρος για μένα είναι το κρεβάτι μου. Εκεί κρύφτηκα όταν ήρθαν οι αστυνομικοί εκεί πάω και τώρα όταν αναστατώνομαι» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Όταν μπήκε η αστυνομία έτρεξα στην αγκαλιά της γιαγιάς μου. Μου λείπει, μόνο εκεί ένιωθα ασφάλεια» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ήμουν μαζί με τα αδέλφια μου. Αυτό ήταν μεγάλη ασφάλεια και τώρα εκεί τρέχω όταν δε νιώθω καλά» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Ξέρεις που είναι καλά; Για κάποιον λόγο στο μπάνιο. Εκεί νοιώθω ασφάλεια. Ίσως γιατί πάντα εκεί ήταν ήρεμα τα πράγματα» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Πολλά άτομα που έχουν βιώσει τραυματικές εμπειρίες θυμούνται μέρη ή καταστάσεις που τους πρόσφεραν ασφάλεια στην κρίση και επιστρέφουν σε αυτά τα μέρη ή τις καταστάσεις όποτε νοιώθουν απειλή(Herman. 1992).

Συμπερασματικά της κατηγορίας αυτής, ολοκληρώνοντας την ανάγνωση και εμβάθυνση των κωδικών της κατηγορίας «Τραυματικά Συναισθήματα Σήμερα σχετιζόμενα με την Απομάκρυνση» γίνεται αντιληπτό ότι τα άτομα που βίωσαν εμπειρία απομάκρυνσης ως παιδιά, συνδέουν τωρινά τους συναισθήματα με την εμπειρία αυτή.

Είναι σημαντικό βέβαια να αναφερθεί ότι η εσωτερίκευση και διαχείριση του τραύματος είναι μια καθαρά προσωπική υπόθεση η οποία εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως η σοβαρότητα του συμβάντος, η αδυναμία πρόβλεψης του ή του ελέγχου του αλλά και η ύπαρξη ή έλλειψη υποστηρικτικού δικτύου ή κατανόησης από το περιβάλλον (Maercker, 1997).

Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν άτομα με διαφορετικό προφίλ κατά την περίοδο της απομάκρυνσης. Συμμετείχαν άτομα και των δυο βιολογικών φύλων, προεφηβικής και εφηβικής ηλικίας, άτομα που απομακρύνθηκαν μόνα τους και άτομα που απομακρύνθηκαν με τα αδέλφια τους. Επίσης και οι λόγοι για τους οποίους απομακρύνθηκαν τα άτομα ήταν διαφορετικοί. Άλλα άτομα απομακρύνθηκαν λόγω σωματικής κακοποίησης, άλλα άτομα λόγω παραμέλησης και άλλα λόγω σεξουαλικής κακοποίησης. Ακόμη υπήρξαν άτομα που ως παιδιά μόνα τους ζήτησαν την απομάκρυνση τους, υπήρξαν άτομα που η απομάκρυνση τους προέκυψε μετά από καταγγελία ή αναφορά τρίτου προσώπου. Το ίδιο το σκηνικό της απομάκρυνσης διέφερε καθώς υπήρξαν άτομα που την απομάκρυνση τους την πραγματοποίησε η αστυνομία, σε άλλα άτομα συμμετείχε η κοινωνική υπηρεσία ενώ σε ένα άτομο συμμετείχε και άτομο του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος. Τέλος η αποκατάσταση και η υποστήριξη των ατόμων διέφερε καθώς κάποια

άτομα τοποθετήθηκαν σε χώρο παιδικής προστασίας, κάποια πέρασαν σε αναδοχή και κάποια σε υιοθεσία.

Παρά την μοναδικότητα όμως των ατόμων, την μοναδικότητα των λόγων απομάκρυνσης, την μοναδικότητα του τρόπου απομάκρυνσης και της αποκατάστασης τους ωστόσο φάνηκε ότι όλα τα άτομα μοιράστηκαν κοινά συναισθήματα όπως είναι η ενοχή για το γεγονός της απομάκρυνσης (ανεξάρτητα με το αν συμμετείχαν ενεργά στην ενεργοποίηση των διαδικασιών απομάκρυνσης μέσω άμεσης ή έμμεσης καταγγελίας σε υπηρεσία ή στον κοινωνικό περίγυρο) , η ντροπή για το γεγονός και την ίδια την εμπειρία, η διατάραξη της εμπιστοσύνης σε συγκεκριμένες συνθήκες (τις οποίες συμβόλιζαν τα άτομα που συμμετείχαν στην απομάκρυνση), το σταθερό αίσθημα ότι είναι αβοήθητοι σε παρόμοιες καταστάσεις, την σταθερή εγρήγορση που βιώνουν σε χρονικές συνθήκες που τους θυμίζουν την απομάκρυνση, την ανάγκη να βρουν καταφύγιο και προστασία, τα flashbacks και οι εφιάλτες που διαταράσσουν την καθημερινότητα τους, την σωματοποίηση αυτών των συναισθημάτων και που συνολικά όλα τα παραπάνω επηρεάζουν την αυτοεικόνα τους.

Όλα αυτά περιγράφονται με εικόνες, συναισθήματα, γνωστικά σχήματα που διαμόρφωσαν με βάση τον τρόπο της απομάκρυνσης χωρίς να γίνεται αναφορά στους λόγους της απομάκρυνσης. Γι' αυτόν το λόγο τα αρνητικά αυτά συναισθήματα, απόψεις και γνωστικά σχήματα παραμένουν και στα άτομα εκείνα που είτε συναίνεσαν ή προκάλεσαν την απομάκρυνση τους ή ακόμη και στα άτομα που έχοντας απομακρυνθεί χρονικά από το γεγονός της απομάκρυνσης, την δικαιολογούν πλήρως και την συνδέουν μάλιστα με την επιβίωση τους.

Η συναίνεση λοιπόν δεν φαίνεται να μετριάζει τον αρνητικό αντίκτυπο του τρόπου με τον οποίο απομακρύνονται τα παιδιά. Αναδεικνύεται η σοβαρότητα να λαμβάνεται υπόψη ο τρόπος με τον οποίο απομακρύνονται τα παιδιά στην ίδια βαρύτητα με την διερεύνηση συνθηκών διαβίωσης, την θεραπευτική πλαισίωση τους και την επιλογή του κατάλληλου πλαισίου ή συνθήκης εναλλακτικής φροντίδας.

Η σκέψη και οι φωνές των επιζώντων τονίζουν ότι η απομάκρυνση δεν είναι ένα χρονικά στιγμιαίο γεγονός το οποίο μετριάζεται αυτόματα με την απομάκρυνση από τις κακοποιητικές συνθήκες.

Κατηγορία 5: Βίαιη απομάκρυνση

Στην κατηγορία αυτή συμπεριελήφθησαν κωδικοί και φράσεις από τις εισηγήσεις των ατόμων που είτε τα ίδια χαρακτήριζαν ως βία είτε με βάσει τους ορισμούς και τις θεωρητικές προσεγγίσεις μπορεί να χαρακτηριστούν ως βίαια γεγονότα. Την βιαιότητα αυτή τα άτομα την συνδέουν με συγκεκριμένες διαστάσεις από τις οποίες προέκυψαν και οι κωδικοί βίαια γεγονότα αλλά και εκπαίδευση προσωπικού και πληροφόρηση, τρεις διαστάσεις που φαίνεται ότι κατά την αφήγηση των ατόμων σχημάτισαν την κατηγορία βίαιη απομάκρυνση.

- **Κωδικός 28: Βίαια γεγονότα**

Στον κωδικό αυτό καταγράφηκαν όλα τα αποσπάσματα των συνομιλητών συνομιλητριών στα οποία διαφαίνεται ότι τα άτομα αντιλήφθηκαν την απομάκρυνση τους ως βίαιη και απειλητική, την κατατάσσουν σε μια μορφή βίας που βίωσαν.

«Οι αστυνομικοί κοπανούσαν την πόρτα» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Με τραβούσαν από το χέρι της μαμάς» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Ο μπαμπάς φώναζε και ο αστυνομικός χάιδεψε το όπλο του. Σαν να του έλεγε ή ηρεμείς ή πυροβολώ» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Μπήκαν μέσα και έλεγαν να μην μιλάμε και να τους ακολουθήσουμε» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Προσπάθησα να φύγω από το παράθυρο και ο αστυνομικός με ακινητοποίησε» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Οι αστυνομικοί προσπάθησαν να βγάλουν τη μάνα μου από τις ρόδες και αυτή τους χτυπούσε» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Τον ακινητοποίησαν με την βία. Τί να έκαναν οι άνθρωποι; Τους επιτίθενται» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ο πατέρας μου έλεγε κάτι βλακείες, ότι θα τους σφάξει, ότι θα αυτοκτονήσει. Ούρλιαζε και τους επιτέθηκε»¨Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Την ακινητοποίησαν οι αστυνομικοί γιατί έλεγε ότι αν μας πάρουν θα αυτοκτονήσει» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Το μεγάλο πανηγύρι έγινε όταν κατάλαβε η μάνα μου ότι εγώ τους ειδοποίησα. Με έλεγε πουτάνα και μου τραβούσε τα μαλλιά. Ευτυχώς με έσωσαν οι αστυνομικοί» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Πάνω στην φασαρία με έσπρωξαν στο τραπέζι και μέσα σε όλα είχα και μαύρο μάτι. Δεν φταίνε, κατά λάθος έγινε» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«έκλαιγα και ούρλιαζα μάλλον και με είχε πάρει αγκαλιά η αστυνομικός, με έσφιγγε και έλεγε ότι θα με αφήσει όταν ηρεμήσω. Ε ηρέμησα, χάχα» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Συμπλοκή παιδί μου κανονικά, Τέξας» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«όπως σου είπα η απομάκρυνση μου ήταν ταινία με απαγωγή. Απλά δεν υπήρχαν λύτρα» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Σκάσε, αυτό της έλεγε συνέχεια ο αστυνομικός» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Μέσα από τις αφηγήσεις των συνομιλητών και συνομιλητριών γίνεται εμφανές ότι ανεξάρτητα και πάλι από την συναίνεση των παιδιών για την απομάκρυνση, οι απομακρύνσεις λαμβάνουν χώρα σε ένα σκηνικό έντασης και μεγάλης αναστάτωσης οπού παρόντα είναι τα παιδιά.

Κύριοι πρωταγωνιστές και πρωταγωνίστριες είναι οι αστυνομικοί και τα άτομα χρησιμοποίησαν εκφράσεις και χαρακτηρισμούς όπως «απαγωγή», «συμπλοκή», «ακινητοποίηση» αλλά και ύβρεις και απειλές με όπλο, έμμεσες ή άμεσες. Την όλη εικόνα έρχονταν να συμπληρώσουν μορφές σωματικής βίας όπως χτυπήματα, «μαυρισμένο μάτι», τράβηγμα μαλλιών, χρήση σωματικής βίας για να αποτραπεί φυγή ή ως μέσο επιβολής ηρεμίας αλλά και ψυχολογικής βίας αφού σε πολλές αφηγήσεις υπήρχαν στοιχεία όπως είδαμε υβριστικών εκφράσεων, απειλών, απόπειρες αυτοτραυματισμού / αυτοκτονίας.

- **Κωδικός 29: Προσόντα επαγγελματιών για την απομάκρυνση**

Στον κωδικό αυτό συμπεριελήφθησαν οι δηλώσεις των παιδιών σχετικά με τις δεξιότητες, ικανότητες του προσωπικού που πραγματοποίησε την απομάκρυνση προκειμένου να πλαισιώσουν την άποψη τους αναφορικά με τους λόγους γιατί η απομάκρυνση τους έγινε με αυτό – τραυματικό και βίαιο όπως τα ίδια ορίζουν – τρόπο.

«Νομίζω ότι δεν ήξεραν τί να μας πουν. Και αυτοί ήταν χαμένοι νομίζω» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Οι αστυνομικοί μαθαίνουν να συλλαμβάνουν ή να κάνουν παρατηρήσεις. Δεν είναι κάτι τέτοιο όταν πας να πάρεις ένα παιδί» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«οι αστυνομικοί δεν είναι ψυχολόγοι» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Με πήρε αγκαλιά και μου έλεγε να μην φοβάμαι. Ποιος της είπε ότι ήθελα ρε συ την αγκαλιά της εκείνη την ώρα;» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Δεν ήξεραν ούτε αυτοί τι να κάνουν» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Ξέρεις τί πιστεύω. Όσο χαζό και αν σου ακουστεί ότι τους ήταν πιο άνετο να ασχοληθούν με τους γονείς μου παρα με μας. Δεν ήξεραν» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ήθελαν πολύ να βοηθήσουν αλλά νομίζω δεν ήξεραν πως» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Δεν είναι η δουλειά τους να κάνουν τέτοια πράγματα» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Δεν ήξεραν ούτε αυτοί πως να αντιδράσουν» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«ίσως και η κοινωνική λειτουργός να μην ήξερε να προετοιμάζει παιδιά. Δεν είναι όλοι για όλα μάλλον» Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

«Δεν ήξεραν μάλλον πως να μας το εξηγήσουν» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Μπορεί να έπρεπε να τελειώσουν γρήγορα για να κάνουν την δουλειά τους» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Πρέπει να εκπαιδευτούν ρε συ. Ούτε που ξέρουν να μιλήσουν σε ένα παιδί» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Σε γενικότερο πλαίσιο τα άτομα αναγνωρίζουν αφενός την υποχρέωση των επαγγελματιών να κάνουν την δουλειά τους και αφετέρου την διάθεση τους να βοηθήσουν με ειλικρινές ενδιαφέρον τα παιδιά. Ωστόσο διαχωρίζουν την έννοια της διάθεσης με την έννοια της ετοιμότητας, όπως αυτή προκύπτει από την κατάλληλη και στοχευμένη εκπαίδευση τους.

Σε δεύτερο επίπεδο τα άτομα σχολιάζουν όχι μόνο την εκπαίδευση των επαγγελματιών αλλά και την ίδια τους την παρουσία σε μια ενέργεια απομάκρυνσης, και θέτουν ερωτηματικά αν οι επαγγελματίες που επιλέγονται να απομακρύνουν παιδιά είναι οι πράγματι κατάλληλοι όχι μόνο από άποψη προσόντων αλλά και από άποψη ειδικότητας.

- **Κωδικός 30: Πληροφόρηση**

Στον κωδικό αυτό συμπεριελήφθησαν αποσπάσματα από τις αφηγήσεις τα οποία σχετίζονται με μια σημαντική διάσταση , όπως φάνηκε από την βιβλιογραφική ανασκόπηση, της απομάκρυνσης η οποία αφορά την πληροφόρηση, ενημέρωση και προετοιμασία των παιδιών για την απομάκρυνση.

«Δεν ήξερα τίποτα. Μπαμ και έγινε χωρίς κάποιος να μου πει κάτι» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Δεν ήξερα τί γινόταν. Μου είπαν να τους ακολουθήσω και όταν ρώτησα που πάμε μου είπαν στην αστυνομία και θα είμαι καλά» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«όταν ρώτησα πού είναι οι γονείς μου, μου είπαν ότι είναι καλά αλλά δεν μου έλεγαν που είναι» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Ρώτησα πόσο καιρό θα είμαι στο νοσοκομείο αλλά δεν ήξεραν να μου πουν» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Κάποια στιγμή ρώτησα τί θα γίνει μετά. Κανείς δεν απάντησε» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Δεν το περίμενα, ήταν έκπληξη»

«Είναι φοβερό. Μου είπε ότι θα πάμε βόλτα και δεν ξαναγύρισα ποτέ στο σπίτι» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Κανείς δεν μου είχε πει τί θα γίνει» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Δεν με ένοιαζε τί θα γινόταν, αλλά ήθελα να ξέρω. Καταλαβαίνεις; Να μου πει κάποιος πας εκεί, μετά εκεί και μετά εκεί. Αλλά δεν μου το έλεγαν. Κάποια στιγμή μάλιστα σκέφτηκα ότι ίσως κακώς μίλησα» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ρώτησα που θα πάω και μου είπαν κάπου που θα με αγαπάνε. Τρέχα γύρευε δηλαδή» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Μα δεν είναι τρελό να μην σου λένε τίποτα; Σε οδηγούν στην τρέλα» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Κενό, τίποτα. Κάθε λεπτό kinder έκπληξη» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ούτε ρώτησα αλλά ούτε μου είπαν τί θα γίνει μετά. Τα ανακάλυπτα στην πορεία» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Απ' όλα τα παραπάνω φάνηκε ότι τα παιδιά δεν είχαν καμία πληροφόρηση πριν την απομάκρυνση αλλά δεν έπαιρναν απαντήσεις σε αυτά που ρωτούσαν ούτε κατά την διάρκεια της απομάκρυνσης. Φάνηκε ότι σχολιάζουν αρνητικά την απουσία προετοιμασίας τους αλλά και την ανάγκη τους να γνωρίζουν τί συμβαίνει με την οικογένεια τους αλλά και όλη την διαδικασία της απομάκρυνσης.

Κατηγορία 6: Αξιολόγηση της απομάκρυνσης

Η κατηγορία αυτή συγκροτείται από τους κωδικούς Αξιολόγηση της Απομάκρυνσης και Προτάσεις. Μέσα στην αφήγηση τους τα άτομα ανέφεραν γενικούς χαρακτηρισμούς για την απομάκρυνση τους , αυτά που τα ίδια τα άτομα αξιολόγησαν ως θετικά αλλά και αρνητικά σημεία της απομάκρυνσης τους και τέλος προτάσεις βελτίωσης με βάση την εμπειρία που βίωσαν.

- **Κωδικός 31: Αξιολόγηση της απομάκρυνσης**

Στον κωδικό αυτό περιλαμβάνονται οι αφηγήσεις των συνομιλητών και συνομιλητριών που περιλαμβάνουν τον χαρακτηρισμό της απομάκρυνσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι φράσεις εντοπίστηκαν είτε στην αρχή της αφήγησης είτε στο τέλος, κατανεμημένο σχεδόν με ισομερή τρόπο (6 άτομα ξεκίνησαν την αφήγηση τους με τον χαρακτηρισμό και 7 την ολοκλήρωσαν με αυτό τον τρόπο).

«Θα σου πω ότι ήταν μια αναγκαία αλλά δύσκολη εμπειρία» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Έπρεπε να γίνει όσο τραυματικό και να ήτανε» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Απαίσια εμπειρία» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Κατανοώ ότι δεν μπορούσε να γίνει διαφορετικά αλλά ήταν ίσως από τις πιο δύσκολες στιγμές που έχω βιώσει» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Πόνεσε πολύ όλο αυτό, πάρα πολύ» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Εντάξει έχω περάσει και χειρότερα» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Έγινε όπως έπρεπε μάλλον να γίνει, όσο το δυνατό λιγότερο επώδυνη» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Ρε συ ... πόνεσε πολύ και μετά» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Χάλια» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Σίγουρα δεν το ήθελαν αλλά χειρότερα δεν θα μπορούσε να γίνει» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Μια απομάκρυνση όπως όλες οι άλλες, δεν διέφερε κάπου. Δύσκολη αλλά απαραίτητη» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Οι αστυνομικοί που με πήραν ήταν τουλάχιστον καλοί. Έχω ακούσει χειρότερες εμπειρίες» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Θα μπορούσε να είναι και καλύτερα γιατι.. πόνεσε»» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Οι λέξεις που κυριαρχούσαν ήταν δύσκολο, πόνος αλλά και απαραίτητη. Τα άτομα φαίνεται ότι κατανοούν τους λόγους της απομάκρυνσης ωστόσο χαρακτηρίζουν τον τρόπο της απομάκρυνσης ως δύσκολο και επώδυνο.

- **Κωδικός 32: Αρνητικά σημεία απομάκρυνσης**

Στον κωδικό αυτό συμπεριελήφθησαν τα στοιχεία των αφηγήσεων όπου τα άτομα χαρακτήρισαν ως αρνητικά σχετικά με την εμπειρία της απομάκρυνσης τους, Τα περισσότερα από αυτά τα αποσπάσματα είτε ξεκινούσαν είτε ολοκληρωνόντουσαν με την φράση «δεν θα έπρεπε να είχε γίνει έτσι» ή «δεν θα έπρεπε να το κάνουν με αυτό τον τρόπο»

«Είχαν βγει όλοι από την γειτονιά και μας κοιτούσαν» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Με πήραν το απόγευμα και σε δύο ώρες θα πήγαινα κανονικά για ύπνο» Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

«Ήταν όλοι στο σπίτι και το έκανε πιο δύσκολο γιατί ο καθένας έλεγε τα δικά του» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Κοιτούσε όλη η γειτονιά και σχολίαζε» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Κανείς δεν μου έλεγε τι θα γίνει μετά» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Πήρανε πρώτα εμένα και 2 μήνες μετά πήρανε και την αδελφή μου» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Μίλησα με τους γονείς μου τρεις μήνες μετά» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«αυτός ο εισαγγελέας που αποφασίζει δεν με ρώτησε ποτέ την γνώμη μου» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Μπήκαμε στο περιπολικό» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Είχαν όπλα και φοβήθηκα» Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

«Ήθελε μια φίλη μου να μείνω μαζί της αλλά δεν με ρώτησαν. Μπορεί να μην γινόταν αλλά μπορεί και ναι» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Την κοινωνική λειτουργό δεν την ξαναείδα από τότε» Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

«Δεν πρόλαβα να πάρω το κουκλάκι μου και όταν πήγα στο σπίτι κάποια χρόνια μετά, το είχαν πετάξει» Σ10 (Άνδρας, 21 ετών)

«Δεν πρόλαβα να μιλήσω την δασκάλα μου» Σ13 (Άνδρας, 18 ετών)

«Είδα τους φίλους μου μήνες μετά. Χαθήκαμε...» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«με πήγαν στο νοσοκομείο, νόμιζα ότι ήμουν άρρωστη» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Δεν με ρώτησαν αν θέλω να πάω κάπου αλλού» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Δεν με ρώτησαν καν αν είναι αλήθεια όλα αυτά» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Τα στοιχεία που χαρακτήρισαν τα παιδιά ως αρνητικά σχετίζονταν έντονα με τον χώρο και τον χρόνο της απομάκρυνσης, τα πρόσωπα που ανέλαβαν την απομάκρυνση, τον τρόπο με τον οποίο

μεταφέρονταν, με την έννοια της πληροφόρησης, την ανάγκη διατήρησης δεσμών (ακόμη και συμβολικών) με το παρελθόν και ιστορία τους αλλά και την ανάγκη να ακούγεται η γνώμη τους.

- **Κωδικός 33: Θετικά σημεία απομάκρυνσης**

Στον κωδικό αυτό συμπεριελήφθησαν όλα τα στοιχεία εκείνα τα οποία κατά την άποψη των ατόμων τα βοήθησε να διαχειριστούν καλύτερα την σκηνή της απομάκρυνσης. Όλες οι φράσεις ξεκινούσαν με το ξέρεις τι βοήθησε εμένα και τα άτομα αναφερόντουσαν σε αυτό ως εξαίρεση στην διαδικασία της απομάκρυνσης.

«Από την επόμενη μέρα μιλούσα με την αδελφή του μπαμπά και ερχόταν και μας έβλεπε» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Δεν με χώρισε από τα αδέλφια μου» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Ο παππούς με πήρε τηλέφωνο και μου εξήγησε ότι αυτό έπρεπε να γίνει και να ακούω τους ανθρώπους στο ίδρυμα» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Η κοινωνική λειτουργός του νοσοκομείου ερχόταν και με έβλεπε κάθε μέρα, ακόμη και τα Σαββατοκύριακα και μου εξηγούσε σε ποιο σημείο είμαστε» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Η αστυνομικός ήταν μαζί μου και στο νοσοκομείο. Ένιωθα μια ασφάλεια μαζί της» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«ότι ήθελα να φύγω, δεν στεναχωρήθηκα» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

Στα θετικά σημεία τα άτομα συγκαταλέγουν την διατήρηση της επικοινωνίας με το οικογενειακό περιβάλλον, την πληροφόρηση και την σταθερότητα των προσώπων κατά την απομάκρυνση.

Κωδικός 34: Προτάσεις

Στον κωδικό αυτό συμπεριελήφθησαν αποσπάσματα από τις αφηγήσεις τα οποία αναφερόντουσαν στην προσωπική εκτίμηση των ατόμων για μια όσο το δυνατόν λιγότερο επώδυνη διαδικασία απομάκρυνσης. Τα αποσπάσματα αυτά ήταν διάσπαρτα στην αφήγηση τους και συνδέονταν ως σχόλιο σε ιδιαίτερες επώδυνες στιγμές που βίωσαν κατά την διάρκεια της απομάκρυνσης τους.

«Νομίζω θα ήταν καλύτερο να είναι μαζί ένας ψυχολόγος. Λογικά αυτός ξέρει να μιλήσει και να εξηγήσει σε ένα παιδί. Αυτό ήταν το πρόβλημα ότι δεν καταλάβαινα τί γινόταν και δεν υπήρχε κάποιος να τον ρωτήσω» Σ6 (Γυναίκα, 18 ετών)

«Καλό θα είναι να είναι μαζί κάποιος που ξέρει να εξηγεί στα παιδιά» Σ3 (Άνδρας, 18 ετών)

«Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να γίνεται στο σπίτι και να βλέπουν όλοι. Δεν ξέρω που αλλά ακόμη και στο σχολείο θα είναι καλύτερα αν γίνει διακριτικά» Σ11 (Γυναίκα, 19 ετών)

«όχι ρε στο σπίτι, ήταν βάναυσο. Ας μας καλούσαν στο γραφείο της κοινωνικής λειτουργού και ας μας έπαιρναν από εκεί. Οι γονείς μου θα ήταν μαζεμένοι. Στο σπίτι «παίζανε» επιθετικά γιατί «παίζανε» στην έδρα τους» Σ9 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Είναι σημαντικό να μιλάς με κάποιον από την οικογένεια. Να ξέρεις τί κάνουν και τί σκέφτονται για σένα» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Να σου εξηγούν. Να έχεις έναν άνθρωπο και να ξέρεις ότι οτιδήποτε θέλεις να ρωτήσεις ή να ζητήσεις έχεις αυτόν. Φαντάσου ήθελα να πάω τουαλέτα και ντρεπόμουν να το ζητήσω» Σ1 (Άνδρας, 19 ετών)

«Δεν ήταν εγκληματίας ο πατέρας μου. Νευρικός αλλά όχι εγκληματίας. Η κοινωνική λειτουργός ερχόταν μήνες μόνη της και δεν έπαθε τίποτα. Αυτοί έφεραν και όπλα. Έλεος... δεν τους είχε ενημερώσει» Σ12 (Άνδρας, 21 ετών)

«Να μπορείς να μιλάς στον εισαγγελέα. Να του λες τί θες εσύ, μην αποφασίζει μόνο με αυτά που του λένε. Να ακούει και εμάς» Σ2 (Άνδρας, 19 ετών)

«Να μπορείς να πεις αντίο Στέφανε μου... δεν ξέρω για τα υπόλοιπα παιδιά αλλά εγώ το ήθελα πολύ. Να με αφήσουν λίγο με την μαμά και τον μπαμπά και να πω αντίο» Σ7 (Άνδρας, 21 ετών)

«Καλύτερα το πρωί, πολύ καλύτερα... έχεις όλη την μέρα να το σκεφτείς μετά» Σ4 (Γυναίκα, 19 ετών)

«Το βράδυ που έκλεισαν τα φώτα στο νοσοκομείο ήταν η πιο δύσκολη στιγμή. Όλη μέρα είσαι με κάποιους όσο διαρκεί η απομάκρυνση. Εκείνη την στιγμή πρέπει να έχεις έναν άνθρωπο δίπλα σου» Σ8 (Γυναίκα, 20 ετών)

«Το πιο σημαντικό είναι να λέει και το παιδί τη γνώμη του. Ο άλλος μπορεί να θέλει να πει ψέματα, να κάνει κακο» Σ5 (Γυναίκα, 19 ετών)

Οι προτάσεις των ατόμων για μια καλύτερη διαδικασία απομάκρυνσης εστιάζουν σε διάφορα θέματα. Αρχικά γίνεται αναφορά στους επαγγελματίες που πραγματοποιούν την απομάκρυνση και την ικανότητα τους και προσόντα τους για αυτή την αρμοδιότητα. Επίσης γίνεται αναφορά στον χώρο αλλά και στο χρόνο της απομάκρυνσης καθώς επίσης και στην ανάγκη να ακούγεται η άποψη τους καθ' όλη την διαδικασία. Τέλος σημειώνεται η αναγκαιότητα για σταθερότητα ενός επαγγελματία κατά την απομάκρυνση αλλά και η αναγκαιότητα για διατήρηση επικοινωνίας με τους γονείς.

Κατηγορία 7: Η λήψη των κρίσιμων αποφάσεων στα στάδια της απομάκρυνσης

Κατά την αφήγηση τους και στην προσπάθεια τους να περιγράψουν την εμπειρία της απομάκρυνσης, οι συνομιλητές και οι συνομιλήτριες όρισαν και την διαδικασία της απομάκρυνσης. Συγκεκριμένα αναφέρθηκαν στις διαδικασίες έρευνας και λήψης της απόφασης. Από την 1η κατηγορία της θεματικής ανάλυσης «Το Γεγονός της Απομάκρυνσης» γίνεται αντιληπτό το τί τα ίδια τα άτομα αντιλαμβάνονται ως γεγονότα της απομάκρυνσης. Τοποθετώντας τα γεγονότα αυτά σε μια ιστορική σειρά βλέπουμε ότι το πρώτο στάδιο που αναφέρουν είναι η λήψη της απόφασης για την απομάκρυνση είτε από τους επαγγελματίες είτε από τα ίδια τα άτομα. Συγκεκριμένα σε αυτό συνηγορούν οι παρακάτω φράσεις που συνδέονται με το γεγονός της απομάκρυνσης, δηλαδή:

«Δεν θα μετανιώσω ποτέ που ζήτησα βοήθεια. Είναι ότι καλύτερο έκανα στη ζωή μου»

«Να σου πω για την απομάκρυνση μου. Νομίζω ότι όλα ξεκίνησαν όταν άρχισε να έρχεται μια «Να σου πω την ιστορία της απομάκρυνσης μου θες ε; Εντάξει αλλά ξεκινάει όταν ήρθε για πρώτη φορά η κοινωνική λειτουργός στο σπίτι και τελείωσε όταν επιτέλους πήγα στο ίδρυμα και στο σχολείο. Τότε νομίζω προσαρμόστηκα»

«Ήρθε η κοινωνική λειτουργός στο σπίτι για να δει πως είμαστε»

«Ο κοινωνικός λειτουργός ερχόταν και είδε ότι το σπίτι ήταν στα μαύρα του τα χάλια»

«Να πω μόνο για την απομάκρυνση ή και όλο το διάστημα που ένιωθα ότι θα με πάρουν»

«Δεν ξέρω γιατί το αποφάσισαν, φαντάζομαι κάτι ήξεραν παραπάνω από μένα»

«Φαντάζομαι ότι πήραν τη σωστή απόφαση. Αυτοί ξέρουν, δεν θα το έκαναν για να βλάψουν ένα παιδί»

«ο εισαγγελέας και ο κοινωνικός λειτουργός νομίζω αποφάσισαν ότι το σπίτι μου δεν είναι κατάλληλο».

Από τις παραπάνω φράσεις είναι εμφανές ότι τα άτομα που κλήθηκαν να μιλήσουν για την απομάκρυνση τους συνέδεσαν το γεγονός – και το χαρακτήρισαν ως αρχικό- της απομάκρυνσης με την διαμόρφωση της απόφασης για την απομάκρυνση. Στις περισσότερες περιπτώσεις η απόφαση διαμορφώθηκε κατόπιν τεκμηριωμένης κοινωνικής έρευνας και αντίστοιχης εισαγγελικής παραγγελίας και σε κάποιες κατόπιν μαρτυρίας του ίδιου του θύματος και αντίστοιχης πάλι εισαγγελικής παραγγελίας.

Το δεύτερο –ιστορικά- στάδιο της διαδικασίας της απομάκρυνσης προκύπτει από την κατηγορία 5 και συγκεκριμένα από τον κωδικό 30: Πληροφόρηση αλλά και από τον κωδικό 29: Προσόντα Επαγγελματιών για την Απομάκρυνση. Συγκεκριμένα από τις φράσεις:

«ίσως και η κοινωνική λειτουργός να μην ήξερε να προετοιμάζει παιδιά. Δεν είναι όλοι για όλα μάλλον»

«Δεν ήξεραν μάλλον πως να μας το εξηγήσουν»

«Δεν ήξερα τίποτα. Μπαμ και έγινε χωρίς κάποιος να μου πει κάτι»

«Δεν ήξερα τί γινόταν. Μου είπαν να τους ακολουθήσω και όταν ρώτησα που πάμε μου είπαν στην αστυνομία και θα είμαι καλά»

«όταν ρώτησα πού είναι οι γονείς μου, μου είπαν ότι είναι καλά αλλά δεν μου έλεγαν που είναι»

«Ρώτησα πόσο καιρό θα είμαι στο νοσοκομείο αλλά δεν ήξεραν να μου πουν»

«Κάποια στιγμή ρώτησα τί θα γίνει μετά. Κανείς δεν απάντησε»

«Δεν το περίμενα, ήταν έκπληξη»

«Είναι φοβερό. Μου είπε ότι θα πάμε βόλτα και δεν ξαναγύρισα ποτέ στο σπίτι»

«Κανείς δεν μου είχε πει τί θα γίνει»

«Δεν με ένοιαζε τί θα γινόταν, αλλά ήθελα να ξέρω. Καταλαβαίνεις; Να μου πει κάποιος πας εκεί, μετά εκεί και μετά εκεί. Αλλά δεν μου το έλεγαν. Κάποια στιγμή μάλιστα σκέφτηκα ότι ίσως κακώς μίλησα»

«Ρώτησα που θα πάω και μου είπαν κάπου που θα με αγαπάνε. Τρέχα γύρευε δηλαδή»

«Μα δεν είναι τρελό να μην σου λένε τίποτα; Σε οδηγούν στην τρέλα»

«Κενό, τίποτα. Κάθε λεπτό kinder έκπληξη»

προκύπτει ότι το δεύτερο στάδιο της απομάκρυνσης που εντοπίζουν τα άτομα στις αφηγήσεις τους για την απομάκρυνση είναι η διάσταση της πληροφόρησης και της ενημέρωσης των παιδιών για την διαδικασία. Το ενδιαφέρον είναι ότι τα άτομα εντοπίζουν την έννοια της πληροφόρησης τόσο πριν το γεγονός της απομάκρυνσης όσο και κατά την διάρκεια του γεγονότος.

Το τρίτο χρονικά στάδιο που αναφέρθηκαν ήταν η ίδια η πράξη της απομάκρυνσης,. Εδώ οι μαρτυρίες προέκυψαν όχι μόνο από την πρώτη κατηγορία «Το Γεγονός της Απομάκρυνσης» αλλά και από την Κατηγορία 4: Τραυματικά Συναισθήματα Σήμερα σχετιζόμενα με την Απομάκρυνση και συγκεκριμένα από τον κωδικό 25: Flashbacks και από τον κωδικό 27: Κρυψώνα και από την κατηγορία 5: Βίαιη Απομάκρυνση και τους κωδικούς 28: Βίαια Γεγονότα, Κωδικός 29: Προσόντα Επαγγελματιών για την Απομάκρυνση

«Οι αστυνομικοί κοπανούσαν την πόρτα»

«Με τραβούσαν από το χέρι της μαμάς»

«Μπήκαν μέσα και έλεγαν να μην μιλάμε και να τους ακολουθήσουμε»

«όπως σου είπα η απομάκρυνση μου ήταν ταινία με απαγωγή. Απλά δεν υπήρχαν λύτρα»

«Το ασφαλές μέρος για μένα είναι το κρεβάτι μου. Εκεί κρύφτηκα όταν ήρθαν οι αστυνομικοί εκεί πάω και τώρα όταν αναστατώνομαι»

«Όταν μπήκε η αστυνομία έτρεξα στην αγκαλιά της γιαγιάς μου. Μου λείπει, μόνο εκεί ένιωθα ασφάλεια»

«Με πήρε αγκαλιά και μου έλεγε να μην φοβάμαι. Ποιος της είπε ότι ήθελα ρε συ την αγκαλιά της εκείνη την ώρα;»

«Καμιά φορά μου έρχεται από το πουθενά η σκηνή που με αγγίζει η αστυνομικός»

«όταν αγχώνομαι ξαναζώ την σκηνή που οι αστυνομικοί κοπανάνε την πόρτα»

«Από το πουθενά βλέπω την εικόνα της μάνας μου στις ρόδες»

«Τα βράδια όταν χαλαρώνω μου έρχεται η σκηνή που οι αστυνομικοί μπαίνουν στο σπίτι»

«Όταν κάνω μπάνιο μερικές φορές βλέπω τους αστυνομικούς να μπαίνουν στο σπίτι»

«Ήρθαν και με πήραν από το σπίτι οι αστυνομικοί»

Το τρίτο στάδιο που προκύπτει από τα παραπάνω είναι το ίδιο το γεγονός της απομάκρυνσης.

Το επόμενο τέταρτο στάδιο που προκύπτει αφορά ένα μεταβατικό προσωρινό στάδιο φιλοξενίας και φροντίδας των παιδιών στο οποίο τα άτομα αναφερόντουσαν συχνά σχεδόν σε όλες τις κατηγορίες. Συγκεκριμένα στην κατηγορία 1: Το Γεγονός της Απομάκρυνσης στους και στους κωδικούς 7: Βραχυπρόθεσμο πλαίσιο φιλοξενίας, 8: Εναλλακτικό Πλαίσιο Φροντίδας και 10: Διάρκεια Απομάκρυνσης, στην κατηγορία 2:Αποχωρισμός από την Οικογένεια και στους κωδικούς 12: Σχέση με Οικογένεια μετά την Απομάκρυνση και 13: Εγκατάλειψη / Προδοσία, στην κατηγορία 4: Τραυματικά Συναισθήματα Σήμερα σχετιζόμενα με την Απομάκρυνση στους κωδικούς 19: ενοχή και 22: Εμπιστοσύνη, και τέλος στην κατηγορία 5: Βίαιη Απομάκρυνση και συγκεκριμένα στους κωδικούς 30: Πληροφόρηση, 32 : Θετικά Σημεία Απομάκρυνσης και τον κωδικό 33: Προτάσεις. Οι παραπάνω κωδικοί περιλαμβάνουν τις παρακάτω φράσεις:

«Μετά την αστυνομία πήγαμε στο νοσοκομείο για περίπου ένα μήνα»

«Μείναμε στο νοσοκομείο περίπου δύο εβδομάδες μέχρι να πάμε στο ίδρυμα»

«Ε μετά μας πήγανε στο νοσοκομείο, αλλά δεν θυμάμαι για πόσο καιρό. Ήταν πολλές μέρες πάντως»

«Στο νοσοκομείο ήμουν μόνος μου η αλήθεια να λέγεται»

«Μετά το νοσοκομείο πήγα στο ίδρυμα όπου έμεινα δύο μήνες και μετά με πήρε η ανάδοχη οικογένεια»

«Στο νοσοκομείο περίμενα να δω πως θα τελειώσει όλο αυτό»

«Δυο μέρες μετά ήρθε στο νοσοκομείο ο παππούς. Πολύ χάρηκα που τον είδα... ε να, αυτός δεν έφταιγε και τον αγαπούσα. Και κατάλαβα ότι δεν μου είχε θυμώσει»

«Η μάνα μου με εγκατέλειψε όταν με βίαζε ο άλλος και δεν έκανε τίποτα. Και μετά με εγκατέλειψε μόνη μου στο Τμήμα και στο Νοσοκομείο. Γενικά δεν ήταν δίπλα μου»

«Στο νοσοκομείο δεν με ένοιαζε για μένα. Κοιτούσα την μικρή μου αδερφή που φοβόταν και ένιωθα ότι της κατέστρεψα τη ζωή»

«Μου είπαν ότι θα με πάνε κάπου καλύτερα και κατέληξα σε ένα νοσοκομείο με κατσαρίδες και τρύπιο σεντόνι»

«Ρώτησα πόσο καιρό θα είμαι στο νοσοκομείο αλλά δεν ήξεραν να μου πουν»

Κωδικός 31: Αρνητικά Σημεία Απομάκρυνσης

«με πήγαν στο νοσοκομείο, νόμιζα ότι ήμουν άρρωστη»

«Η κοινωνική λειτουργός του νοσοκομείου ερχόταν και με έβλεπε κάθε μέρα, ακόμη και τα Σαββατοκύριακα και μου εξηγούσε σε ποιο σημείο είμαστε»

«Η αστυνομικός ήταν μαζί μου και στο νοσοκομείο. Ένιωθα μια ασφάλεια μαζί της»

«Το βράδυ που έκλεισαν τα φώτα στο νοσοκομείο ήταν η πιο δύσκολη στιγμή. Όλη μέρα είσαι με κάποιους όσο διαρκεί η απομάκρυνση. Εκείνη την στιγμή πρέπει να έχεις έναν άνθρωπο δίπλα σου»

Η διαδικασία της απομάκρυνσης κατά τα άτομα περιλαμβάνει και αυτό το πολύ σημαντικό στάδιο που αφορά ένα προσωρινό ή μεταβατικό πλαίσιο ή συνθήκη μέχρι να διαμορφωθεί η τελική απόφαση για την ζωή του παιδιού. Πρακτικά στην Ελλάδα το μεταβατικό αυτό στάδιο αφορά προσωρινή φιλοξενία του παιδιού σε δημόσιο νοσοκομείο μέχρι ο αρμόδιος εισαγγελέας αποφασίσει είτε για το εναλλακτικό πλαίσιο φροντίδας του παιδιού (πλαίσιο παιδικής προστασίας, αναδοχή, υιοθεσία) είτε για την επιστροφή του παιδιού στο οικογενειακό του περιβάλλον.

Το πέμπτο και τελικό στάδιο της απομάκρυνσης των παιδιών ορίζεται από την κατηγορία 1: Το Γεγονός της Απομάκρυνσης και συγκεκριμένα τους κωδικούς 8: Εναλλακτικό Πλαίσιο Φροντίδας , 9: Επικοινωνία με Γονείς / Οικογένεια μετά την Απομάκρυνση και 10: Διάρκεια Απομάκρυνσης οπού από τις φράσεις:

«Μετά πήγαμε στο ίδρυμα»

«Μετά το νοσοκομείο πήγα στο ίδρυμα όπου έμεινα δύο μήνες και μετά με πήρε η ανάδοχη οικογένεια»

«Μετά το ίδρυμα με υιοθέτησε μια οικογένεια. Αρχικά πήγαινα σπίτι τους τα Σαββατοκύριακα αλλά μετά με υιοθέτησαν κανονικά»

«Καλά ήταν στο ίδρυμα αλλά ήθελα μια οικογένεια»

«Το ίδρυμα που πήγα μετά ήταν πολύ καλύτερο από την οικογένεια μου»

«Ήμουν μακριά από την οικογένεια μου σε αυτό το ίδρυμα. Ήταν δύσκολο»

«Ακριβώς ένα μήνα μετά η κοινωνική λειτουργός μου είπε ότι θα έρθει να με δει η μαμά»

«Τον θείο δεν ήθελα να τον ξαναδώ. Μίλησα με τον μπαμπά και την μαμά κάποιες εβδομάδες μετά που πήγα στο ίδρυμα»

«Να σου πω την ιστορία της απομάκρυνσης μου θες ε; Εντάξει αλλά ξεκινάει όταν ήρθε για πρώτη φορά η κοινωνική λειτουργός στο σπίτι και τελείωσε όταν επιτέλους πήγα στο ίδρυμα και στο σχολείο. Τότε νομίζω προσαρμόστηκα»

«Σε όλη την διαδικασία της απομάκρυνσης δεν ξέρω τί ήταν πιο δύσκολο. Το πριν, το μετά ή η ίδια η πράξη της απομάκρυνσης»

«Σήμερα με βεβαιότητα θα σου πω ότι το ζήτημα δεν είναι μόνο να απομακρύνεις ένα παιδί αλλά και να προσαρμοστεί εκεί που θα το πας. Αυτό είναι το σημαντικότερο»

«Παιδί μου έπρεπε να φύγω, το συζητάς; Αλλά που θα πάω με ανησυχούσε, εάν θα ήταν καλύτερα»

«Θυμάμαι στο ίδρυμα η πρώτη μέρα που κοιμήθηκα ήρεμη ήταν όταν πήγα σχολείο. Εκεί κατάλαβα ότι αυτό είναι το νέο μου σπίτι και ηρέμησα»

προκύπτει ότι τα άτομα αντιλαμβάνονται την ολοκλήρωση της διαδικασίας της απομάκρυνσης με την τοποθέτηση αλλά και προσαρμογή στο εναλλακτικό πλαίσιο φροντίδας. Ειδικά από τις φράσεις *«Να σου πω την ιστορία της απομάκρυνσης μου θες ε; Εντάξει αλλά ξεκινάει όταν ήρθε για πρώτη φορά η κοινωνική λειτουργός στο σπίτι και τελείωσε όταν επιτέλους πήγα στο ίδρυμα και στο σχολείο. Τότε νομίζω προσαρμόστηκα», «Θυμάμαι στο ίδρυμα η πρώτη μέρα που κοιμήθηκα ήρεμη ήταν όταν πήγα σχολείο. Εκεί κατάλαβα ότι αυτό είναι το νέο μου σπίτι και ηρέμησα» και «Σήμερα με βεβαιότητα θα σου πω ότι το ζήτημα δεν είναι μόνο να απομακρύνεις ένα παιδί αλλά και να προσαρμοστεί εκεί που θα το πας. Αυτό είναι το σημαντικότερο»* φαίνεται ότι η προσαρμογή έχει μεγάλη αξία στα άτομα για να νοηματοδοτήσουν την ολοκλήρωση της διαδικασίας της απομάκρυνσης.

9.2. Τα συμπεράσματα της έρευνας

Συμπερασματικά και λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω **η έννοια της απομάκρυνσης αναφέρεται σε όλη τη διαδικασία που ακολουθείται εφόσον αποφασιστεί η διακοπή της συμβίωσης του παιδιού με τους βιολογικούς γονείς του ή τους ανθρώπους που νομίμως ασκούν την επιμέλεια ή την γονική τους μέριμνα ή την επιτροπεία τους μέχρι την τοποθέτηση και προσαρμογή τους σε μια συνθήκη εναλλακτικής φροντίδας**, και τα στάδια που περιλαμβάνει είναι:

1ο Στάδιο – Διαμόρφωση Απόφασης (είτε από τα θύματα είτε από τους επαγγελματίες)

2ο Στάδιο – Πληροφόρηση – Ενημέρωση – Ψυχοεκπαίδευση του Ανήλικου

3ο Στάδιο – Απομάκρυνση

4ο Στάδιο – Προσαρμογή στην Συνθήκη Εναλλακτικής Φροντίδας.

Γράφημα 9: Στάδια Απομάκρυνσης

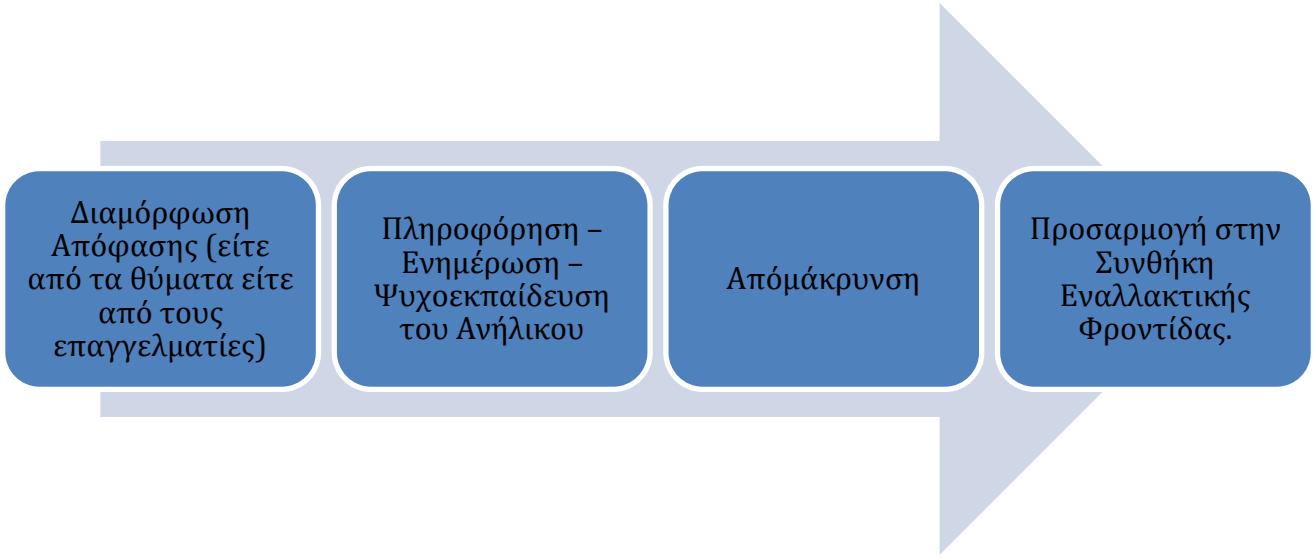

Να σημειωθεί εδώ ότι κατά το στάδιο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης δεν εντοπίστηκε κανένας ορισμός που να περιγράφει την διαδικασία της απομάκρυνσης των παιδιών λόγω κακοποίησης.

Ένα **δεύτερο** σημαντικό εύρημα που προέκυψε είναι η καταγραφή και η απεικόνιση της παρούσας διαδικασίας απομάκρυνσης των παιδιών από το οικογενειακό τους περιβάλλον λόγω κακοποίησης, διαδικασία που δεν περιγράφεται σε κανένα πρωτόκολλο ή δημόσιο έγγραφο. Φαίνεται λοιπόν ότι στην Ελλάδα η απομάκρυνση των παιδιών γίνεται κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας, παραγγελία που προκύπτει είτε από τεκμηριωμένη κοινωνική έρευνα είτε από καταγγελία του ίδιου του παιδιού θύματος, η παραγγελία εκτελείται συνήθως από αστυνομικούς – όπου σε κάποιες περιπτώσεις συνδράμουν επαγγελματίες από κοινωνικές υπηρεσίες ή Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις- καθημερινές και απογευματινές ώρες στο σπίτι του παιδιού με την παρουσία των γονιών τους. Η πρώτη στάση των παιδιών μετά το γεγονός της απομάκρυνσης είναι το Αστυνομικό Τμήμα ή Τμήμα Ασφαλείας που δρομολόγησε την απομάκρυνση όπου

λαμβάνονται οι σχετικές καταθέσεις και καταγραφή του γεγονότος. Στην συνέχεια και μέχρι να αποφασιστεί το πλαίσιο εναλλακτικής φροντίδας του παιδιού ή η συνθήκη εναλλακτικής φροντίδας (αναδοχή ή υιοθεσία) το παιδί διαμένει για μη προσδιοριζόμενο χρονικά διάστημα σε δημόσιο νοσοκομείο.

Συνοπτικά τα βήματα είναι:

1. Αναφορά κακοποίησης: Οποιοσδήποτε, οποιαδήποτε μπορεί να υποβάλει αναφορά για υποψία κακοποίησης ή παραμέλησης παιδιού στις αρμόδιες ανακριτικές αρχές ή σε Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Όλες οι πληροφορίες, αναφορές ή καταγγελίες καταλήγουν στον αρμόδιο Εισαγγελέα είτε Ανηλίκων είτε Πρωτοδικών (ανάλογα την περιοχή)
2. Διερεύνηση: Σε εκτέλεση συνήθως εισαγγελικής παραγγελία οι κοινωνικοί λειτουργοί που στελεχώνουν τις κοινωνικές υπηρεσίες των ΟΤΑ, διεξάγουν έρευνα για να διαπιστωθεί αν υπάρχουν στοιχεία κακοποίησης ή παραμέλησης.
3. Επείγουσα απομάκρυνση: Εάν υπάρχουν ενδείξεις ότι το παιδί διατρέχει άμεσο κίνδυνο, οι επαγγελματίες του συστήματος προστασίας του παιδιού μπορούν να απομακρύνουν το παιδί από το σπίτι χωρίς δικαστική απόφαση αλλά με εισαγγελική παραγγελία.
4. Δικαστήριο: Εάν το παιδί δεν απομακρυνθεί επειγόντως, οι επαγγελματίες του συστήματος προστασίας του παιδιού θα ζητήσουν δικαστική απόφαση για την απομάκρυνση του παιδιού. Ένας δικαστής θα εξετάσει τα αποδεικτικά στοιχεία και θα λάβει απόφαση σχετικά με την ασφάλεια του παιδιού.
5. Τοποθέτηση: Το παιδί θα τοποθετηθεί σε ασφαλές, προσωρινό σπίτι, όπως σε συγγενή ή σε ανάδοχη οικογένεια ή σε χώρο φιλοξενίας, αφού το παιδί φιλοξενηθεί για κάποιο διάστημα (άγνωστο χρονικά) σε δημόσιο νοσοκομείο για εξετάσεις.

Αυτά είναι γενικά βήματα και οι συγκεκριμένες διαδικασίες μπορεί να διαφέρουν από δήμο σε δήμο.

Ένα **τρίτο** σημαντικό εύρημα ήταν η σύνδεση του γεγονότος της απομάκρυνσης με ψυχικό τραύμα. Μια εμπειρία οδηγεί σε τραύμα όταν το άτομο (Fischer & Riedesser, 1999):

- Νιώθει ότι δεν μπορεί να αμυνθεί
- Νιώθει αβοήθητο

- Νιώθει ότι δεν μπορεί να το αποφύγει
- Απειλείται από ένα σοβαρό γεγονός
- Δεν έχει την δυνατότητα να επεξεργαστεί την εμπειρία του γεγονότος με βάση προηγούμενες εμπειρίες του.

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, η οποία εξετάζει την τραυματική διάσταση της απομάκρυνσης, μπορούν να γίνουν κατανοητά μέσω θεωριών από την ψυχολογία και την κοινωνιολογία. Για παράδειγμα, οι θεωρίες από την ψυχολογία της προσκόλλησης υποδηλώνουν ότι η απομάκρυνση μπορεί να διαταράξει τον σχηματισμό ασφαλών δεσμών μεταξύ των παιδιών και των φροντιστών τους, οδηγώντας σε δυσκολίες στη συναισθηματική ρύθμιση και την κοινωνική αλληλεπίδρασης. Οι κοινωνιολογικές θεωρίες, από την άλλη πλευρά, τονίζουν τη σημασία των κοινωνικών δικτύων και των συστημάτων υποστήριξης για την ανάπτυξη των παιδιών. Η απομάκρυνση των παιδιών από τις οικογένειες και τις κοινότητές τους μπορεί να διαταράξει αυτά τα σημαντικά δίκτυα και να οδηγήσει σε έλλειψη υποστήριξης και σταθερότητας, οδηγώντας σε μια σειρά αρνητικών αποτελεσμάτων.

Σύμφωνα με την θεωρία της κοινωνικής αποδιοργάνωσης (Matsueda, 1989) η απομάκρυνση μπορεί να διαταράξει τα κοινωνικά δίκτυα και τα συστήματα υποστήριξης που είναι κρίσιμα για την υγιή ανάπτυξη των παιδιών. Όταν τα παιδιά απομακρύνονται από τις οικογένειες και τις κοινότητές τους, μπορεί να βιώσουν απώλεια κοινωνικών δεσμών και υποστήριξης, οδηγώντας σε μια σειρά αρνητικών αποτελεσμάτων, όπως μειωμένες ακαδημαϊκές επιδόσεις, προβλήματα συμπεριφοράς και προβλήματα ψυχικής υγείας.

Σύμφωνα με την θεωρία για τον ρόλο των θεσμών (Smith, 2017) , όπως τα συστήματα ανάδοχης φροντίδας και προστασίας των παιδιών, στη διαμόρφωση των εμπειριών των παιδιών, η απομάκρυνση των παιδιών από τις οικογένειές τους μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την έκθεσή τους σε μια σειρά αρνητικών εμπειριών, όπως η κακοποίηση, η παραμέληση και η αστάθεια, που μπορεί να έχουν μόνιμες επιπτώσεις στην ανάπτυξή τους.

Παράλληλα η πολιτισμική-οικολογική θεωρία (Brown, 2019) υπογραμμίζει τη σημασία των πολιτισμικών και περιβαλλοντικών παραγόντων στη διαμόρφωση των εμπειριών των παιδιών. Η πολιτισμική-οικολογική θεωρία υποστηρίζει ότι η απομάκρυνση των παιδιών από τις οικογένειες

και τις κοινότητές τους μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια πολιτισμικών δεσμών και αλλαγή του φυσικού τους περιβάλλοντος, οδηγώντας σε διαταραχές στην ανάπτυξη και την ευημερία τους.

Τέλος η θεωρία της ανθεκτικότητας (Williams & Johnson, 2020) επικεντρώνεται στους προστατευτικούς παράγοντες και τις στρατηγικές ανθεκτικότητας που μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά και τις οικογένειες να ξεπεράσουν τις αντιξοότητες. Η θεωρία της ανθεκτικότητας υποδηλώνει ότι τα παιδιά που έχουν ισχυρούς κοινωνικούς δεσμούς και συστήματα υποστήριξης, θετικές στρατηγικές αντιμετώπισης και πρόσβαση σε πόρους είναι πιθανότερο να ξεπεράσουν τις αρνητικές επιπτώσεις της απομάκρυνσης και να ευδοκιμήσουν.

Υπό το πρίσμα των θεωριών της κοινωνιολογίας και ψυχολογίας η εμπειρία της απομάκρυνσης είναι τραυματική, το οποίο φάνηκε και από την παρούσα έρευνα καθώς από τις μαρτυρίες και την ανάλυση των μαρτυριών τα άτομα φάνηκε να βιώνουν έντονα τα συναισθήματα της αβοηθησίας (Κωδικός 23: Αβοηθησία – Κατηγορία 4: Τραυματικά Συναισθήματα Σήμερα σχετιζόμενα με την Απομάκρυνση) ενώ στην αφήγηση τους υπάρχουν μαρτυρίες που υποδηλώνουν ότι δεν μπορούσαν να αμυνθούν και ενώ προσπάθησαν ή σκέφτηκαν να διαφύγουν την συνθήκη τελικά δεν τα κατάφεραν. Συγκεκριμένα οι φράσεις *«Φαντάζομαι ότι πήραν τη σωστή απόφαση. Αυτοί ξέρουν, δεν θα το έκαναν για να βλάψουν ένα παιδί», «ο εισαγγελέας και ο κοινωνικός λειτουργός νομίζω αποφάσισαν ότι το σπίτι μου δεν είναι κατάλληλο»* και *«Ο εισαγγελέας έλεγε ότι δεν μπορώ να μιλήσω με τους γονείς μου. Μπορώ να τον ρωτήσω τώρα που ενηλικιώθηκα γιατί; Τί θα μου έκαναν από το τηλέφωνο; Εμένα δεν με ρώτησε ποτέ»* δείχνουν ακριβώς αυτό το συναίσθημα ότι άλλοι αποφάσισαν για την ζωή τους χωρίς να ερωτηθούν και χωρίς την δυνατότητα να αντιδράσουν. Με δεδομένο ότι τα άτομα δεν είχαν άλλη εμπειρία απομάκρυνσης αλλά και το ότι η απόφαση αυτή άλλαξε ριζικά την ζωή τους αλλά και επηρέασε την αυτοεικόνα τους (κωδικός 18: Αυτοεικόνα - Κατηγορία 4: Τραυματικά Συναισθήματα Σήμερα σχετιζόμενα με την Απομάκρυνση) μπορούμε με ασφάλεια να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η απομάκρυνση είναι μια εμπειρία που οδηγεί σε τραύμα.

Επιπρόσθετα την διαπίστωση της ύπαρξης τραύματος μετά από αυτή την εμπειρία της απομάκρυνσης είναι δυνατό να εντοπιστεί και προσδιοριστεί και από την γενικότερη τάση κατηγοριοποίησης των συμπτωμάτων μετατραυματικού στρες. Οι τρεις αυτές κατηγορίες είναι η

υπερδιέγερση, η παρείσφρηση και η φυγή (Βεντουράτου, 2009). Παρακάτω θα παρατεθεί μια σύντομη ανάλυση των συγκεκριμένων κατηγοριών σε συνδυασμό με τα ευρήματα της έρευνας.

1) Υπερδιέγερση.

Η συγκεκριμένη κατηγορία περιλαμβάνει όλες εκείνες τις συμπεριφορές των ατόμων που δείχνουν ότι τα άτομα βρίσκονται σε μια διαρκή εγρήγορση και ετοιμότητα να απαντήσουν σε ερεθίσματα που προσομοιάζουν με το τραυματικό γεγονός. Είναι αυτή συνθήκη και συμπεριφορές που δείχνουν ότι ο οργανισμός είναι έτοιμος να αμυνθεί νιώθοντας ότι ο κίνδυνος θα επανέλθει ανά πάσα στιγμή (Herman, 1992). Τα αποτελέσματα της έρευνας και οι φράσεις που συμπεριελήφθησαν στον Κωδικός 26: Επαγρύπνηση αλλά και στον κωδικό 24: Εφιάλτες και στον κωδικό 25:Flashbacks δείχνουν ακριβώς αυτό, ότι τα άτομα βρίσκονται σε μια συνεχή εγρήγορση και ετοιμότητα να διαχειριστούν εκ νέου την εμπειρία της απομάκρυνσης ειδικά σε συνθήκες που προσομοιάζουν ή συνδέονται με το γεγονός της απομάκρυνσης.

2) Παρείσφρηση

Η παρείσφρηση συνδέεται με την ανεξίτηλη αποτύπωση της τραυματικής εμπειρία στην μνήμη του ατόμου που την βίωσε. Αναφέρεται στην κατάσταση όπου, παρόλο που ο κίνδυνος και η απειλή έχουν επέλθει, το άτομο συνεχίζει συναισθηματικά να ζει την τραυματική στιγμή στο παρόν σαν να έχει εγκλωβιστεί η τραυματική εμπειρία από το παρελθόν στο παρόν και κατά συνέπεια στο μέλλον. Το άτομο ζει και ξαναζεί την ίδια τραυματική στιγμή. Αυτό συμβαίνει με τους εξής τρόπους:

Με τα flashbacks αλλά και τα όνειρα, εφιάλτες (Larrabee, 1995). Οι άνθρωποι ξαναζούν το τραυματικό γεγονός – κάποιες φορές και μεταμφιεσμένο- στα όνειρα τους (Herman, 1992). Τα άτομα του δείγματος της συγκεκριμένης έρευνας δήλωσαν στους κωδικούς 24: Εφιάλτες και 25:Flashbacks, ακριβώς αυτή την εμπειρία. Ότι είτε στην καθημερινότητα τους είτε όταν κοιμούνται αναβιώνουν την εμπειρία της απομάκρυνσης με τα ίδια τραυματικά συναισθήματα.

Όμως και μικρά ερεθίσματα ενδέχεται να πυροδοτήσουν τις μνήμες του τραυματικού γεγονότος (Herman, 1992). Και υπό αυτό το πρίσμα τα άτομα του δείγματος της έρευνας ανέφεραν εμπειρίες αναβίωσης του γεγονότος, όπου τα αποσπάσματα των σχετικών αφηγήσεων βρίσκονται στον κωδικό 14: Επανάληψη αλλά και στον κωδικό 17: Αποφυγή.

3) Φυγή

Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει τις συμπεριφορές αυτές των ατόμων κατά τις οποίες νοιώθουν πλήρως αβοήθητα και ότι οποιαδήποτε αντίδραση είναι μάταιη και χωρίς αποτέλεσμα. Συνδέεται άμεσα με το βίωμα του τραυματικού γεγονότος καθώς παρατηρείται ένα «πάγωμα "μια αποσύνδεση κατά την εξέλιξη του τραυματικού γεγονότος με στόχο την προστασία του ψυχισμού, και ονομάζεται «πρωτογενής αποσύνδεση» (van der Kolk, 2000) μια κατάσταση στην οποία βρίσκονται τα άτομα και μετά την λήξη του τραυματικού γεγονότος. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας και συγκεκριμένα της κατηγορίας 3: Η Απομάκρυνση ως Τραύμα με τους κωδικούς 14: Επανάληψη, 15: Ασφάλεια, 16: Μοίρασμα της Εμπειρίας και 17: Αποφυγή οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στην έρευνα φαίνεται να αποφεύγουν στην καθημερινότητα τους οποιαδήποτε αναφορά στην εμπειρία της απομάκρυνσης ή να αποφεύγουν συνθήκες και καταστάσεις που τις έχουν συνδέσει με την εμπειρία της απομάκρυνσης.

Απ' όλα τα παραπάνω μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η διαδικασία της απομάκρυνσης είναι μια εμπειρία που μπορεί να οδηγήσει σε τραύμα και οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στην έρευνα δήλωσαν ή βρέθηκε ότι την βιώνουν σαν τραύμα. Οι παράγοντες κινδύνου που φαίνεται ότι διευκόλυναν την εμπειρία να βιωθεί ως τραυματική ήταν:

1. Η απουσία Ενημέρωσης, Πληροφόρησης, Ψυχοεκπαίδευσης για την Απομάκρυνση
2. Τα Πρόσωπα που εμπλέκονται στην Απομάκρυνση
3. Ο Χρόνος της Απομάκρυνσης
4. Ο Χώρος της Απομάκρυνσης
5. Το Βραχυπρόθεσμο πλαίσιο φιλοξενίας
6. Τα Βίαια Γεγονότα που εκτυλίχθηκαν κατά την Απομάκρυνση

Ενώ οι παράγοντες που φαίνεται και αξιολογήθηκαν ως βοηθητικοί για την απομάκρυνση ήταν:

1. Η δυνατότητα να ακούγεται η άποψη των παιδιών για την απομάκρυνση
2. Η δυνατότητα αποχαιρετισμού, συμβολικού ή κυριολεκτικού
3. Η παρουσία σταθερού ατόμου ως προσώπου αναφοράς κατά την απομάκρυνση
4. Η μείωση των πολλαπλών απομακρύνσεων (αδέλφια, σχολείο κτλ.)
5. Η διατήρηση επικοινωνίας με το οικογενειακό περιβάλλον

6. Η ομαλή μετάβαση του ρόλου φροντίδας από την οικογένεια στο εναλλακτικό πλαίσιο φροντίδας
7. Η συναίνεση των παιδιών

Η **τελευταία** σημαντική διάσταση που προκύπτει από τα αποτελέσματα της έρευνας είναι η έννοια της βιαιότητας της διαδικασίας της απομάκρυνσης.

Η συγκεκριμένη διάσταση καταγράφεται στην κατηγορία 5: Βίαιη Απομάκρυνση με τους κωδικούς 28: Βίαια Γεγονότα, 29: Προσόντα Επαγγελματιών για την Απομάκρυνση και 30: Πληροφόρηση.

Παρά σε κάποιες περιπτώσεις την συναίνεση των παιδιών ή την κατανόηση (την στιγμή της απομάκρυνσης ή εκ των υστέρων) των λόγων της απομάκρυνσης τα άτομα κατηγοριοποιούν την απομάκρυνση τους ως βίαιη με τις εξής παραμέτρους:

- ❑ Εκδήλωση περιστατικών βίας, σωματικής ή λεκτικής, κατά την στιγμή της απομάκρυνσης
- ❑ Έκφραση Απειλών
- ❑ Ανετοιμότητα των επαγγελματιών να προστατέψουν ή να πλαισιώσουν τα παιδιά κατά την απομάκρυνση
- ❑ Απροσδόκητο γεγονός για το οποίο τα παιδιά δεν ήταν κατάλληλα προετοιμασμένα
- ❑ Απουσία ενημέρωσης των παιδιών για την διαδικασία της απομάκρυνσης

Με δεδομένο ότι η διαδικασία της απομάκρυνσης φαίνεται ότι γίνεται σε ένα πλαίσιο μη κατάλληλης προετοιμασίας, οι συμπεριφορές που εκδηλώνονται θα μπορούσαν να παραλειφθούν καθώς δεν έχουν ουσιαστικό ρόλο, είναι ανεπιθύμητες από τα παιδιά (σε κάποιες περιπτώσεις και η απομάκρυνση είναι ανεπιθύμητη) αλλά και επιβλαβείς όπως είδαμε για την ψυχική αλλά και σωματική τους υγεία, θα μπορούσε να εξαχθεί το αποτέλεσμα ότι η απομάκρυνση με τον τρόπο που γίνεται είναι μια βίαιη πράξη για τα παιδιά καθώς οι παραπάνω διαστάσεις συνοδεύουν φαινόμενα βίας (Hamby, 2017)

Συμπερασματικά ένα βίαιο περιστατικό χαρακτηρίζεται από τέσσερις βασικές διαστάσεις (Hamby, 2017): μη ουσιαστική συμπεριφορά (συμπεριφορά που θα μπορούσε να αποφευχθεί καθώς δεν έχει αποτέλεσμα), έχει αρνητικές επιπτώσεις στα εμπλεκόμενα πρόσωπα, είναι ανεπιθύμητη αλλά και εμπρόθετη. Και ενώ τα τρία πρώτα χαρακτηριστικά φαίνεται να

παρατηρούνται στην διαδικασία της απομάκρυνσης τίθεται ένα ερωτηματικό αν οι επαγγελματίες που πραγματοποιούν την απομάκρυνση επιθυμούν να βλάψουν τα παιδιά. Οι ίδιες οι αφηγήσεις των ατόμων δείχνουν πως δεν υπάρχει πρόθεση. Ωστόσο η πρόθεση δεν μπορεί να περιοριστεί σε περιστατικά όταν ο δράστης παραδέχεται ότι επιθυμεί να προκαλέσει τη συγκεκριμένη προκύπτουσα βλάβη. Σύμφωνα με την προσέγγιση της Δημόσιας Υγείας εάν οι πράξεις που σχηματίζουν το τραυματικό γεγονός δεν αποφεύγονται ενώ είναι γνωστές τότε η συμπεριφορά αυτή είναι επαρκής συνθήκη για να χαρακτηριστεί εμπρόθετη ακόμη και στο πλαίσιο της αμέλειας ή της απερισκεψίας (Hamby, 2017).

Σημαντική διάσταση στον χαρακτηρισμό της απομάκρυνσης ως βίαιης έχει και το γεγονός ότι σε κανένα στάδιο της απομάκρυνσης δεν ζητήθηκε η άποψη ή η γνώμη των παιδιών. Ευρήματα ερευνών (Johnson, 1996) υπογραμμίζουν τη σημασία της συνεκτίμησης των εμπειριών και της άποψης των παιδιών κατά τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη φροντίδα τους, καθώς και τη δυνητική βλάβη που μπορεί να προκύψει από τη μη συμμετοχή των παιδιών σε αυτές τις αποφάσεις. Συμφωνούν ότι η απομάκρυνση μπορεί να θεωρηθεί ως μια μορφή βίας, επειδή δεν γίνονται σεβαστά τα βασικά δικαιώματα και οι ανάγκες των παιδιών και δεν λαμβάνονται υπόψη η άποψη τους.

9.3. Προτεινόμενο πρωτόκολλο απομάκρυνσης παιδιών

Συνδυάζοντας τα αποτελέσματα της έρευνας με την βιβλιογραφία και άλλα διαθέσιμα πρωτόκολλα απομάκρυνσης, προκύπτουν οι άξονες ενός πρωτοκόλλου απομάκρυνσης στην Ελλάδα θα μπορούσε να περιλαμβάνει το εξής περιεχόμενο:

Πίνακας 5. Πρωτόκολλο Απομάκρυνσης Παιδιών. Στάδια και Βήματα

Στάδιο	**Διαδικασία / Βήματα**
1. Προετοιμασία Των Επαγγελματιών	i) Ορισμός σχεδίου που περιγράφει τα στάδια της διαδικασίας απομάκρυνσης
	ii) Προσδιορισμός των επαγγελματιών που θα εμπλακούν στην απομάκρυνση και των αντίστοιχων ρόλων τους
	iii) iii. Εκπαίδευση των επαγγελματιών στη φροντίδα με βάση το τραύμα και σαφή

	κατανόηση της πιθανής βλάβης που προκαλείται από την απομάκρυνση
	iv) Καθιέρωση σαφών γραμμών επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των επαγγελματιών που εμπλέκονται στην απομάκρυνση
2. Ορισμός Σταθερού Προσώπου Αναφοράς	i) Ορισμός επαγγελματία που θα χρησιμεύσει ως σταθερό πρόσωπο αναφοράς για το παιδί καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας απομάκρυνσης
	ii) Το πρόσωπο αναφοράς θα παρέχει συνέχεια στη φροντίδα και την υποστήριξη του παιδιού έως ότου τοποθετηθεί σε ανάδοχη οικογένεια ή σε φορέα παιδικής προστασίας.
3. Επιλογή Του Χρόνου Απομάκρυνσης	i) Προγραμματισμός της απομάκρυνσης σε πρωινή ώρα, ώστε να δοθεί χρόνος στο παιδί και την οικογένεια να επεξεργαστούν το γεγονός.
	ii) Αποφυγή του προγραμματισμού της απομάκρυνσης σε περιόδους αυξημένου στρες ή έντασης.
4. Επιλογή Του Τόπου Απομάκρυνσης	i) Αποφυγή της απομάκρυνσης του παιδιού από το σπίτι ή το σχολείο του.
	ii) Επιλογή ενός ουδέτερου χώρου, όπως για παράδειγμα το γραφείο κοινωνικών υπηρεσιών του δήμου, για την απομάκρυνση.
	iii) Ο χώρος να είναι ασφαλής και να παρέχει ιδιωτικό ήτα για το παιδί και την οικογένεια
5. Προετοιμασία Του Παιδιού	i) Προετοιμασία του παιδιού για τη διαδικασία απομάκρυνσης είτε εκ των προτέρων είτε κατά τη στιγμή της απομάκρυνσης.

	ii) Παροχή κατάρτισης στους επαγγελματίες σχετικά με τον καλύτερο δυνατό τρόπο υποστήριξης του παιδιού κατά τη διαδικασία απομάκρυνσης.
	iii) Δυνατότητα στο παιδί να εκφράσει τη γνώμη του και να διασφαλιστεί ότι οι επιθυμίες του ακούγονται και λαμβάνονται υπόψη.
6. Διατήρηση Της Επικοινωνίας Μετά Την Απομάκρυνση	i) Διευκόλυνση της επικοινωνίας του παιδιού με το περιβάλλον του, είτε με κάποιον από την οικογένεια είτε με το ευρύτερο κοινωνικό του δίκτυο.
	ii) Διασφάλιση ότι το παιδί έχει πρόσβαση σε κατάλληλες υπηρεσίες υποστήριξης που θα το βοηθήσουν να αντιμετωπίσει τη διαδικασία απομάκρυνσης και να διατηρήσει τις σχέσεις με το περιβάλλον του.

Το πρωτόκολλο απομάκρυνσης παιδιών που παρουσιάζεται παραπάνω μπορεί να είναι χρήσιμο και αξίζει να εφαρμοστεί έστω πιλοτικά σε μελλοντική έρευνα διότι επικεντρώνεται στην προετοιμασία των επαγγελματιών που εμπλέκονται στη διαδικασία απομάκρυνσης και την επιλογή του κατάλληλου χρόνου και τόπου απομάκρυνσης. Το πρωτόκολλο προβλέπει επίσης την εκπαίδευση των επαγγελματιών για τη φροντίδα του παιδιού και τη σαφή κατανόηση των επιπτώσεων που μπορεί να έχει η απομάκρυνση στο παιδί, κάτι που διασφαλίζει την προστασία των δικαιωμάτων του. Βασίζεται σε επιστημονικά ευρήματα και εμπειρίες από την πρακτική, όπως και στα ήδη εφαρμοσμένα πρωτόκολλα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και της Μεγάλης Βρετανίας. Η ορθή προετοιμασία και κατάρτιση του προσωπικού που θα εμπλακεί στην

απομάκρυνση είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της ασφαλούς διαδικασίας απομάκρυνσης του παιδιού, με την ελάχιστη δυνατή βλάβη για το παιδί. Επιπλέον, αυτό το πρωτόκολλο βασίζεται στην αρχή της συνέπειας και συνέχειας της φροντίδας, μέσω του ορισμού ενός σταθερού προσώπου αναφοράς για το παιδί κατά τη διάρκεια της διαδικασίας απομάκρυνσης και έως ότου τοποθετηθεί σε ανάδοχη οικογένεια ή σε φορέα παιδικής προστασίας. Τέλος, η οριστική απόφαση για την απομάκρυνση ενός παιδιού από το σπίτι του και η αντίστοιχη αλλαγή του περιβάλλοντός του, αποτελούν μια σοβαρή επέμβαση στη ζωή του παιδιού. Γι' αυτό, η επιλογή του κατάλληλου χρόνου και του κατάλληλου μέρους για την απομάκρυνση είναι ζωτικής σημασίας. Η προγραμματισμένη απομάκρυνση του παιδιού σε πρωινή ώρα, για παράδειγμα, θα δώσει αρκετό χρόνο στο παιδί να επεξεργαστεί την συγκεκριμένη εμπειρία κατά την διάρκεια της ημέρας έχοντας στο πλάι του επαγγελματίες για να το στηρίξουν. Συμπερασματικά, η εφαρμογή αυτού του πρωτοκόλλου θα μπορούσε να αυξήσει την επίγνωση της επιστημονικής κοινότητας σχετικά με τη σημασία της προστασίας των παιδιών και των ευάλωτων ομάδων της κοινωνία μας.

Μέρος Γ':

Τελικά Συμπεράσματα Και Προτάσεις

Α. Γενικά συμπεράσματα διατριβής

Από την επισκόπηση των θεωρητικών προσεγγίσεων και των δεδομένων της έρευνάς μας για την διαδικασία της απομάκρυνσης και το τραύμα που προκαλεί, προκύπτουν τα εξής γενικά συμπεράσματα.

1. Η διαδικασία της απομάκρυνσης ενός παιδιού από το οικογενειακό του περιβάλλον λόγω κακοποίησης ή / και παραμέλησης είναι μια διαδικασία την οποία αντιλαμβάνονται τα άτομα να ξεκινά από την διαμόρφωση της απόφασης της απομάκρυνσης μέχρι την προσαρμογή στο εναλλακτικό πλαίσιο φροντίδας ή στην εναλλακτική συνθήκη φροντίδας, όπως αναδοχή ή υιοθεσία.

2. Η διαδικασία της απομάκρυνσης εκτιμάται ως εξ ορισμού επώδυνη, καθώς διαταράσσει τον δεσμό των παιδιών με το οικογενειακό τους περιβάλλον. Ωστόσο, στην όλη διαδικασία φαίνεται ότι υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που εντείνουν τον πόνο και τον μετατρέπουν σε ψυχικό τραύμα που ακολουθεί το άτομο σε όλη του τη ζωή αλλά και παράγοντες που μπορούν να λειτουργήσουν ως προστατευτικοί για την μείωση της ψυχικής βλάβης που η απομάκρυνση προκαλεί.

3. Η απομάκρυνση χαρακτηρίζεται από τα άτομα ως βίαιη ακόμη και αν αυτή γίνεται με την συναίνεση τους καθώς είναι ένα απροσδόκητο γεγονός για τα παιδιά, για το οποίο δεν λαμβάνουν καμία ενημέρωση ούτε πριν την απομάκρυνση ούτε κατά την διάρκεια της απομάκρυνσης ενώ δεν λαμβάνονται υπόψη οι συναισθηματικές τους ανάγκες μετά την απομάκρυνση.

Συμπερασματικά δημιουργείται Το Τραύμα της Βίαιης Απομάκρυνσης Παιδιών από την Οικογένεια τους λόγω Κακοποίησης ή Και Παραμέλησης.

4. Η πρόληψη των συνθηκών που οδηγούν στο Τραύμα της Απομάκρυνσης και η παροχή σαφών οδηγιών για το πώς να το διαχειριστεί κανείς όταν συμβεί σε παιδιά είναι σημαντικά στοιχεία σε οποιαδήποτε πολιτική προστασίας του παιδιού. Αυτό συμβαίνει γιατί, όπως έδειξε η έρευνα, το

Τραύμα της Απομάκρυνσης έχει σοβαρές επιπτώσεις στη ζωή των παιδιών, επιπτώσεις που τους επηρεάζουν ακόμη και ως ενήλικες. Η παροχή σαφών οδηγιών για τη διαχείριση του Τραύματος της Απομάκρυνσης σημαίνει να δίνονται στους φροντιστές και στους επαγγελματίες γνώσεις και εργαλεία για να υποστηρίξουν τα παιδιά που έχουν βιώσει την απομάκρυνση. Αυτό περιλαμβάνει στρατηγικές για την διαχείριση των συναισθηματικών και ψυχολογικών τους αναγκών, την τοποθέτηση σε σταθερά και φροντιστικά περιβάλλοντα και την παροχή θεραπευτικών παρεμβάσεων για τη διαχείριση του τραύματος.

5. Με βάση τα συμπεράσματα της έρευνας διαμορφώθηκαν οι άξονες και το περιεχόμενο ενός πρωτότυπου 'Πρωτοκόλλου Απομάκρυνσης Παιδιών' το οποίο θα πρέπει να εφαρμοθεί και να αξιολογηθεί πιλοτικά στη χώρα μας.

Β. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Παρά τους περιορισμούς της παρούσας μελέτης, τα δεδομένα που προέκυψαν φωτίζουν μια αθέατη επιστημονικά και βιβλιογραφικά διαδικασία του συστήματος προστασίας του παιδιού, η οποία είναι η διαδικασία της απομάκρυνσης.

Η διεξαγωγή ερευνών και η δημιουργία πρωτοκόλλων που δίνουν προτεραιότητα στις ανάγκες και την ευημερία των παιδιών είναι ζωτικής σημασίας. Οι έρευνες μπορούν να παράσχουν σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τους λόγους για τους οποίους τα παιδιά απομακρύνονται από τα σπίτια τους και τον αντίκτυπο της απομάκρυνσης στη ζωή τους. Οι πληροφορίες αυτές μπορούν να βοηθήσουν στον εντοπισμό τάσεων και προτύπων που μπορούν να αντιμετωπιστούν μέσω αλλαγών πολιτικής και προγραμμάτων με στόχο τη μείωση του αριθμού των απομάκρυνσης και τη βελτίωση των αποτελεσμάτων για τα παιδιά. Τα πρωτόκολλα μπορούν επίσης να συμβάλουν στη διασφάλιση της προστασίας των παιδιών από παρενέργειες κατά τη διαδικασία απομάκρυνσης. Θα ήταν χρήσιμη η περαιτέρω διερεύνηση όψεων του σύνθετου τραύματος που προκύπτει από την κακοποίηση καθαυτή όσο και τη δευτερογενή θυματοποίηση.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας υπογραμμίζουν την ανάγκη για προσοχή στην απομάκρυνση των παιδιών από τις οικογένειες και τα σπίτια τους και τη σημασία της χρήσης της απομάκρυνσης μόνο ως έσχατη λύση.

Επίσης θα πρέπει να βελτιωθεί η διαδικασία λήψης αποφάσεων. Στόχος της παρούσας πρότασης είναι η βελτίωση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων σχετικά με την απομάκρυνση, με σκοπό να διασφαλιστεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των αναγκών των παιδιών. Αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συμμετοχή των παιδιών στη λήψη αποφάσεων, καθώς και την παροχή στις οικογένειες πρόσβασης σε νομική εκπροσώπηση και άλλους πόρους. Με τη διασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων και των αναγκών των παιδιών και τη συνεκτίμηση των απόψεών τους, η προσέγγιση αυτή έχει τη δυνατότητα να μειώσει τη βλάβη που συνδέεται με την απομάκρυνση. Μπορεί επίσης να βελτιώσει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία στη λήψη αποφάσεων.

Γ. Προτάσεις για δημόσιες πολιτικές

Και η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και τα ευρήματα αυτής της έρευνας υπογραμμίζουν τη σημαντικότητα και την αναγκαιότητα να απομακρύνονται τα παιδιά από κακοποιητικές καταστάσεις, αναγνωρίζοντας ότι η κακοποίηση είναι μια ανησυχητική και επικίνδυνη κατάσταση που ενδέχεται να αντιμετωπίζουν τα παιδιά. Το γεγονός της κακοποίησης μπορεί να έχει πολλές διαστάσεις, επηρεάζοντας το παιδί ψυχολογικά, σωματικά και απειλώντας τη συνολική του ασφάλεια και ευημερία.

Είναι ουσιώδες να τονίσουμε ότι η απόφαση να απομακρυνθεί ένα παιδί από ένα κακοποιητικό περιβάλλον δεν είναι μόνο ένα «κατ' ανάγκη» αλλά επίσης συμφωνεί όπως αναφέρθηκε με τις αρχές που περιγράφονται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σημειώνει και τονίζει το συμφέρον του παιδιού, τονίζοντας ότι όλες οι ενέργειες και αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά πρέπει να δίνουν προτεραιότητα στην ευημερία και την ασφάλειά τους.

Η κακοποίηση του παιδιού αποτελεί κατάφορη παραβίαση των δικαιωμάτων του παιδιού, και οι συνέπειές της μπορεί να είναι καταστροφικές και να έχει επιπτώσεις σε όλη τη ζωή του παιδιού. Επομένως, η ενέργεια της απομάκρυνσης πρέπει να αξιολογείται στο πλαίσιο του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, λαμβάνοντας υπόψη τη φυσική και ψυχολογική του ασφάλεια, τις ανάγκες του στην ανάπτυξη και τη συνολική του ευημερία.

Επιπλέον, ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιείται η απομάκρυνση είναι απόλυτα σημαντικός. Πρέπει να προσεγγίζεται με το υψηλότερο βαθμό φροντίδας, ευαισθησίας και συμμόρφωσης με νομικά και ηθικά πρότυπα. Ο στόχος δεν είναι μόνο η προστασία του παιδιού από βλάβη, αλλά και η ελαχιστοποίηση οποιουδήποτε επιπρόσθετου τραύματος κατά τη διαδικασία της απομάκρυνσης.

Γι' αυτόν το λόγο είναι σημαντικό η πολιτεία να αναπτύξει αποτελεσματικές πολιτικές και προγράμματα που δίνουν προτεραιότητα στις ανάγκες και την ευημερία των παιδιών και συμβάλλουν στον μετριασμό της βλάβης της απομάκρυνσης.

Στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο να κατατεθούν κάποιες προτάσεις για την πρόληψη, τις δράσεις της επιστημονικής κοινότητας και της πολιτείας για τις πρακτικές αντιμετώπισης και διαχείρισης της διαδικασίας της απομάκρυνσης και του τραύματος που αυτή προκαλεί:

- Σχετικά με τους επαγγελματίες που θα υλοποιούν την απομάκρυνση θα πρέπει να δημιουργηθούν επιστημονικές ομάδες ανά δήμο ή περιφέρεια που θα υλοποιούν την απομάκρυνση και θα συνεργάζονται στενά με την ελληνική αστυνομία και τις κατά τόπου εισαγγελίες ανηλίκων και πρωτοδικών
- Οι επιστημονικές αυτές ομάδες θα πρέπει να είναι διεπιστημονικές και με βάση τις ανάγκες των παιδιών να περιλαμβάνουν ειδικότητες των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών
- Οι επαγγελματίες που θα ασχολούνται με την διαδικασία της απομάκρυνσης θα πρέπει να λαμβάνουν ειδική εκπαίδευση που θα αφορά τόσο την έννοια της κακοποίησης / παραμέλησης όσο και των βασικών αρχών τραυματοκεντρικής φροντίδας
- Η επιστημονική κοινότητα θα πρέπει να εντείνει και να εμβαθύνει στην έρευνα του τραύματος της απομάκρυνσης και να μελετηθεί ανά φύλο και ηλικιακή ομάδα
- Η επιστημονική κοινότητα θα πρέπει να επεκτείνει την έρευνα και στην πιθανότητα εμφάνισης συμπτωμάτων του τραύματος της απομάκρυνσης στους γονείς των παιδιών που απομακρύνονται
- Η επιστημονική κοινότητα θα πρέπει να επεκτείνει την έρευνα και στην πιθανότητα εμφάνισης συμπτωμάτων του τραύματος της απομάκρυνσης και στους επαγγελματίες που εμπλέκονται σε αυτή.

Συμπερασματικά, υπάρχουν διάφορες προτάσεις δημόσιας πολιτικής που αποσκοπούν στη μείωση της βλάβης που συνδέεται με την απομάκρυνση των παιδιών. Κάθε μία από αυτές τις προτάσεις έχει τη δυνατότητα να βελτιώσει την ευημερία των παιδιών και των οικογενειών τους, αλλά κάθε μία έχει και τις δικές της προκλήσεις. Τελικά, μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που θα αντιμετωπίζει τα βαθύτερα αίτια που οδηγούν στην απομάκρυνση και θα μεριμνά για την ποιότητα της φροντίδας και της υποστήριξης σε όσα παιδιά απομακρύνονται από την οικογνεεια τους, μπορεί να είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για τη μείωση της βλάβης που συνδέεται με αυτή την εμπειρία.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Advancing California's Trauma-Informed Systems (ACTS) (2010). PDF file. Retrieved from http://www.chadwickcenter.com/wpcontent/uploads/2019/02/ACTS-TIC-Toolkit.pdf

Aguilera, D. C., & Janice, M. M. (1974). Crisis Intervention. Theory and Methodology. Second (2nd) Edition. St. Louis: C. V. Mosby Company.

Allnock, D, et al (2009) Sexual abuse and therapeutic services for children and young people: the gap between provision and need: full report. London: NSPCC.

Alvin, R., & Saul, W. (1990). Healing the Heart: A Therapeutic Approach to Disturbed Children in Group Care. Washington,D.C.: Child Welfare League of America.

American Psychiatric Association. (2000). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4th ed., text rev.). Washington, DC.

Andrews, B., Brewin, C. R., Rose, S., & Kirk, M. (2000). Predicting PTSD symptoms in victims of violent crime: The role of shame, anger, and childhood abuse. Journal of Abnormal Psychology, 109, 6973

Assim, U., & Sloth-Nielsen, J. (2014). Islamic kafalah as an alternative care option for children deprived of a family environment. African Human Rights Law Journal, 322-345.

Atkinson, R. (1998). The Life Story Interview. Thousand Oaks, CA: Sage.

Bailhache, M., Leroy, V., Pillet, P. et al. Is early detection of abused children possible?: a systematic review of the diagnostic accuracy of the identification of abused children. BMC Pediatr 13, 202 (2013). https://doi.org/10.1186/1471-2431-13-202

Barboza, G. E., Schiamberg, L. B., & Pachl, L. (2021). A spatiotemporal analysis of the impact of COVID-19 on child abuse and neglect in the city of Los Angeles, California. Child Abuse & Neglect.

Bernstein G., & Borchardt C., (2011). Anxiety disorders of childhood and adolescence: A critical review, J Am Acad Child Adolesc Psychiatry.

Biringen Z., & Robinson J., (2010). Emotional availability in mother – child interactions: A reconceptualisation for research, American Journal of Orthopsychiatry.

Blumenthal, I. (2002). Shaken baby syndrome. Postgrad Med, 732-735.

Bonagura, R. (2008). Redefining the Baseline: Reasonable Efforts, Family Preservation, and Parenting Foster Children in New York. Columbia Journal of Gender and Law, 175.

Boss, P. (2000). Ambiguous Loss: Learning to Live with Unresolved Grief. Harvard University Press.

Botvink, E., & Gros, M. (2002). Questions autour du syndrome de stress post – traumatique et son traitement. Nervure, Tome XV, No1 στο Μάτσα Κ. (2007). Εξουσία, Τραύμα και Κατάχρηση Ουσιών. Τετράδια Ψυχιατρικής, No 99, 181- 187

Bourdieu, P. (1977, December 1). The economics of linguistic exchanges. Social Science Information, 16(6), σσ. 645-668

Bowlby, J. (1973). Attachment and Loss VOLUME II SEPARATION ANXIETY AND ANGER. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1980). Attachment and loss (Vol. 3). New York: Basic Books.

Bracken, P. (2002). Trauma: Culture, meaning and philosophy. New York: Whurr Publishers.

Brandon, M., Bailey, S., Belderson, P., Gardner, R., Sidebotham, P., Dodsworth, J., et al. (2009). Understanding Serious Case Reviews and their Impact: A biennial analysis of serious case reviews 2005-07. London: Department of Education.

Braun, V., Clarke, V. (2006). 'Using thematic analysis in psychology'. Qualitative Research in Psychology, 3, 77- 101

Brooks, S. L. (2001). The Case for Adoption Alternatives. *Family Court Review - An Interdisciplinary Journal*, 43-57.

Bross, D. C., Kempe Children's Center, & International Society for the Prevention of Child. (2000). World perspectives on child abuse: the fourth international resource book. Denver: Kempe Children's Center, University of Colorado School of Medicine.

Brown, A. J. (2019). The impact of removal on cultural identity: A cultural-ecological perspective. Children and Youth Services Review, 102, 152-159.

Bruner, J. (2004). The narrative creation of self. In L. E. Angus, & J. McLeod (Eds.). The handbook of narrative and psychotherapy: Practice, theory, and research (σ. 3-14). London: Sage.

Bruskas, D. (2013). Adverse Childhood Experiences and Psychosocial Well-Being of Women Who Were in Foster Care as Children. The Permanente Journal, 131-141.

Buckley, H. (2013). Child protection work. Beyond the rhetoric. Jessica Kingsley.

Bugental, & J. F. Pierson (Eds.), The handbook of humanistic psychology: Leading edges in theory, research and practice (σ.275-288). London: Sage.

Buss, A. H. (1961). *The psychology of aggression.* John Wiley & Sons Inc. https://doi.org/10.1037/11160-000

Butchart, A., Phinney Harvey, A., Mian, M., & Fürniss, T. (2006). Preventing child maltreatment:a guide to taking action and generating evidence. Geneva: World Health Organization Cain, C. (1991). 'Personal stories: Identity acquisition and self-understanding in Alcoholics Anonymous', Ethos, 19, 210- 253.

Bybee, D., & Mowbray, C. T. (1993). An analysis of allegations of sexual abuse in a multi-victim day-care center case. Child Abuse & Neglect, 767–783.

Calder, J., McVean, A. and Yang, W. (2010) History of abuse and current suicidal ideation: results from a population-based survey. Journal of Family Violence, 25(2): 205-214.

Camic, P. M., Rhodes, J. E., & Yardley, L. (2003). Qualitative Research in Psychology: Expanding Perspectives in Methodology and Design. Thousand Oaks, CA, USA: SAGE.

Cage, R., & Salus, M. K. (2010). The Role of First Responders in Child Maltreatment Cases: Disaster and Nondisaster Situations. U.S. Department of Health and Human Services.

Cartocci , G., Fineschi , V., Padovano, M., Scopetti , M., Rossi-Espagnet, M., & Giannì, C. (2021). Shaken Baby Syndrome: Magnetic Resonance Imaging Features in Abusive Head Trauma. Brain Sciences.

Case, A., Fertig, A., & Paxson, C. (2005). The lasting impact of childhood health and circumstance. Journal of Health Economics, 365–389.

Catani, M. (1981). 'Social Life History as Ritualized Oral Exchange'. Bertaux D. (ed), Biography and Society, 211- 222.

Chanchitpricha, C., & Bond, A. (2013). Conceptualising the effectiveness of impact assessment processes. Environmental Impact Assessment Review, 65-72.

Chapman, M. V., Wall, A., & Barth, R. P. (2004). Children's Voices: The Perceptions of Children in Foster Care. American Journal of Orthopsychiatry, 293–304.

Chenot, D. (2011). The vicious cycle: Recurrent interactions among the media, politicians, the public, and child welfare service organizations. Journal of Public Child Welfare, 5, 167-184.

Chevalier, Y. (1979). 'Biographie et sociologie', Revue Française de Science Politique, 83- 101, p 29.

Child Welfare Information Gateway. (2011). Definitions of child abuse and neglect. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Administration on Children, Youth and Families, Children's Bureau

Clark, D. M., & Wells, A. (1995). Acognitive model of social phobia. In R. G. Heinberg, M. Liebowitz, D. A. Hope, & F. R. Schneier (Eds.), Social phobia: Diagnosis, assessment and treatment (pp. 69-93). New York: Guilford.

Clark, J. A., Mishler, E. G. (1992). 'Attending to patients' stories: Reframing the clinical task'. Sociology of Health and Illness, 14, 344- 370.

Clarke, V., Braun, V. Hayfield, N. (2015). ‘Thematic analyses. In J. Smith (Ed.). Qualitative psychology: A practical guide to research methods, London: Sage, 222- 248.

Cohen,P. (1996). “Response. How can generative theories of the effects of punishment be tested.”Pediatrics, 98, 4, 834- 836

Conners-Burrow, N. A., Kramer, T. L., Sigel, B. A., Helpenstill, K., Sievers, C., & McKelvey, L. (2013). Trauma-informed care training in a child welfare system: Moving it to the front line. Children and Youth Services Review, 1830–1835.

Corby, B. (1993). Child Abuse: Towards a knowledge base (Second Edition ed.). London: Open University Press, pp. 66-85.

Côté, S. M., Orri, M., Marttila, M., & Ristikari, T. (2018). Out-of-home placement in early childhood and psychiatric diagnoses and criminal convictionsin young adulthood: a population-based propensity score-matched study. The Lancet Child & Adolescent Health, 647-653.

Creswell, J. W. (2007). Qualitative inquiry & research design: choosing among five approaches. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Crossley, M. L. (2000b). Narrative psychology, trauma and the study of self/identity. Theory & Psychology, 10(4), 527-546.

Crosson-Tower, C. (2003). The Role of Educators in Preventing and Responding to Child Abuse and Neglect. U.S. Department of Health and Human Services.

Curry, L. (2007). The DeSheney case: Child abuse, family rights, and the dilemma of state intervention. Lawrence, KS: University Press of Kansas.

Czarnizwska, B. (2010). The uses of narratology in social and policy. Critical Policy Studie (4), σσ. 58-76

Daniel B. (2015). Why have we made neglect so complicated? Taking a fresh look at noticing and helping the neglected child. Child Abuse Review, 24(2), 82–94. https://doi.org/10.1002/car.2296

De Fina, A. (2009, Jan). Narratives in interview — The case of accounts: For an interactional approach to narrative genres. Narrative Inquiry, 19(2), σσ. 233-258.

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2005). Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), The Sage handbook of qualitative research (pp. 1–32). Sage Publications Ltd.

Dermott, E., & Fowler, T. (2020). What Is a Family and Why Does It Matter? Socilal Sciences, 1-11.

DeWall, C. N., Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2011). The general aggression model: Theoretical extensions to violence. Psychology of Violence, 1, 245–258.

Dobash, E., & Dobash, R. (1998). Violent men and violent contexts. Rethinking violence against women. London: Sage.

Dubowitz, H., Hein, H., & Tummala, P. (2018). World Perspectives on Child Abuse 2018. Colorado: International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect.

Fayaz, I. (2019). Child Abuse: Effects and Preventive Measures. International Journal of Indian Psychology, 7(2), 871-884. DIP:18.01.105/20190702, DOI:10.25215/0702.105

Felitti VJ, Anda RF, Nordenberg D, Williamson DF, Spitz AM, Edwards V, Koss MP, Marks JS. Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults. The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. Am J Prev Med. 1998 May;14(4):245-58. doi: 10.1016/s0749-3797(98)00017-8. PMID: 9635069.

Fereday, J., Muir-Cochrane, E. (2006). 'Demonstrating rigor using thematic analysis: A hubrid approach of inductive and deductive coding and theme development'. International Journal of Qualitative Methods, Qualitative Methods, 5: 1, 80- 92

Field, T., & Winterfeld, A. (2003) Guidelines on emotional abuse. Tough problems, tough choices: Guidelines for needs–based service planning in child welfare. Englewood, CO: American Humane and Casey Outcomes and Decision - Making Project.

Finkelhor, D., Turner, H., Ormrod, R., & Hamby, S. L. (2009). Violence, abuse, and crime exposure in a national sample of children and youth. Pediatrics, 124(5), pp. 1411-1423.

Fiona, L., & Reginald, N. (2010). Therapy for child psychological maltreatment. Clinical Psychologist, 30–38.

Folman, R. D. (1998). "I Was Tooken" How Children Experience Removal from Their Parents Preliminary to Placement into Foster Care. Adoption Quarterly, 7-35.

Font, S. A., & Maguire-Jack, K. (2015). Decision-making in child protective services: Influences at multiple levels of the social ecology. *Child Abuse & Neglect*.

FRA (2013), Child rights indicators in the field of family justice (Δείκτες για τα δικαιώματα του παιδιού στον τομέα του οικογενειακού δικαίου). Διαθέσιμο στο : http://fra.europa.eu/sites/default/files/child-friendly-justice-indicators-v1-0.pdf. Ανακτήθηκε 15/09/2021.

FRA (2014), Επιτροπεία για παιδιά τα οποία στερούνται τη γονική φροντίδα — Ένα εγχειρίδιο για την ενίσχυση των συστημάτων επιτροπείας με σκοπό την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων. Διαθέσιμο στο : http://fra.europa.eu/en/publication/2014/guardianship-children-deprived-parental-care-handbook-reinforce-guardianship (διαθέσιμο σε 23 γλώσσες). Ανακτήθηκε 15/09/2021.

FRA (2015), Θύματα εγκληματικών πράξεων στην ΕΕ: η έκταση και η φύση της υποστήριξης των θυμάτων, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων. Διαθέσιμο στο : http://fra.europa.eu/en/publication/2014/victims-crime-eu-extent-and-nature-support-victims. Ανακτήθηκε 15/09/2021.

FRA(2016), Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για τα δικαιώματα του παιδιού, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων. Διαθέσιμο στο : http://fra.europa.eu/en/publication/2015/handbook-european-law-child-rights (διαθέσιμο σε 22 γλώσσες). Ανακτήθηκε 15/09/2021.

Freeman, M. (2000). The Future of Children's Rights. Children & Society, 14 (4), 277-293.

Furlong, M. (2003). Self-determination and a critical perspective in casework. Promoting a balance between interdependency and autonomy. Qualitative Social Work, 2(2), 177–196. https://doi.org/10.1177/1473325003002002004

Garcia, Ester, "CHILD WELFARE: TRAUMA INFORMED PRACTICE AT TIME OF CHILD REMOVAL" (2019). Electronic Theses, Projects, and Dissertations. 873. https://scholarworks.lib.csusb.edu/etd/873

Gavin, H. (2011) Sticks and stones may break my bones: the effects of emotional abuse. Journal of Aggression Maltreatment and Trauma, 20(5): 503-529.

Garcia-Moreno, C., & Watts, C. (2011). Violence against women: An urgent public health priority. Bulletin of the World Health Organization, 89, 2–2. https://doi.org/10.2471/BLT.10.085217

Gergen, K. J., Gergen, M. M. (1997). 'Narratives of the self'. Memory, identity, community: The idea of narrative in the human sciences. 161-184.

Gershoff, E.T. (2004). "Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review." Psychological Bulletin,128, 4, 539-579.

Goldsmith, D., Oppenheim, D., & Wanlass, J. (2004). Separation and Reunification: Using Attachment Theory and Research to Inform Decisions Affecting the Placements of Children in Foster Care. *Juvenile and Family Court Journal*, 1-13.

Guest, G., McQueen, K. M., Namey, E. E. (2012). Applied thematic analysis. London: Sage.

Hamby, S. (2017). On Defining Violence, and Why It Matters. *Psychology of Violence*, 167–180.

Hatch, J. A. (2002). Doing Qualitative Research in Education Setting. State University New York Press.

Haworth, S., Schaub, J., Kidney, E., & Montgomery, P. (2022). A Systematic Review of Measures of Child Neglect. Research on Social Work Practice, 0(0). https://doi.org/10.1177/10497315221138066

Helm, D. (2010). Making sense of child and family assessment: how to interpret children's needs. London: Jessica Kingsley.

Herman, J. L. (1992). Trauma and Recovery. The Aftermath of Violence--From Domestic Abuse to Political Terror. New York: Basic Books.

Higgins, D. J., & McCabe, M. P. (1998). Parent Perceptions of Maltreatment and Adjustment in Children. Journal of Family Studies, 53-76.

Hillis, S., Mercy, J., Amobi, A., & Kress, H. (2016). Global Prevalence of Past-year Violence Against Children: A Systematic Review and Minimum Estimates. Pediatrics.

Hopf, C. (2004). 'Research ethics and qualitative research'. In U. Flick, E. von Kardorff, I. Steinke (eds). A companion to qualitative research, London: Sage Publications, 335-339.

Howitt, D. (2010). Introduction to qualitative methods in psychology. Harlow: Prentice Hall.

Holland, S. (2011). Child and family assessment in social work practice. London: SAGE.

Horowitz, M. (2003). Stress Response Syndromes. In P. Bracken, *Trauma, culture, meaning and philosophy* (p. 95). London and Philadelphia: Whurr Publishers.

Howard, K., Martin, A., Berlin, L. J., & Brooks-Gunn, J. (2011). Early mother–child separation, parenting, and child well-being in Early Head Start families. Attachment & Human Development, 5-26.

Huber, M. (2003). Wege der Traumabehandlung (Band 1&2). Paderborn: Junfermann στο Βεντουράτου, Δ. (2009). Εισαγωγή στην ψυχοτραυματολογία και στην τραυματοθεραπεία. Η μέθοδος EMDR. Εκδόσεις Πεδίο, Αθήνα.

Hughes, E. C. (1951). Mistakes at work. The Canadian Journal of Economics and Political Science, 17, 320-327.

Hunter, R., Kilstrom, N., Kraybill, E., & Loda, F. (1978). Antecedents of child abuse and neglect in premature infants: a prospective study in a newborn intensive care unit. Pediatrics, 629-635.

Hydén, L. (1997). Illness and narrative. Sociology of Health and Illness, 19, 48-69.

Janoff – Bulman, R. (1992). Shattered Assumptions: Towards a New Psychology of Trauma. The Free Press, New York στο Bracken, P. (2003). Trauma, culture, meaning and philosophy. Whurr Publishers, London and Philadelphia.

John, A. (1982). 'Scratching the Surface. Women, Work anti Coal-mining History in England and Wales'. Oral History, 10: 2, 13- 26.

Johnson, P. R., Yoken, C., & Voss, R. (1995). Family foster care placement: The child's perspective. Child Welfare, 959-974.

Jones., D. (1987). The untreatable family. Child Abuse and Neglect, 409-419.

Josselson, R. (1996). On Writing other People's Lives. Self-Analytic reflections of a Narrative Researcher. Ethnic and Process. Στο R. Josselson, The Narrative Study of Lives (σσ. 60-71). London: Sage

Josselson, R., & Lieblich, A. (2001). Narrative research and humanism. In K. J. Schneider, J. F. T.

Iosifidis, P. (2001). 'Communications Reform White Paper-Comment on: Reform of Cross-Media Ownership Rules'. Response to the British government Communications, White Paper

Kip A, Diele J, Holling H, Morina N (2022). The relationship of trauma related guilt with PTSD symptoms in adult trauma survivors: a meta-analysis. Psychological Medicine 1–11. https://doi.org/ 10.1017/S0033291722001866

Klevens , J., Bayón, M., & Sierra, M. (2000). Risk factors and context of men who physically abuse in Bogotá, Colombia. Child Abuse and Neglect, 323-332.

Kempe, H. C., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemueller, W., & Silver, H. K. (1962, 7 7). The Battered-Child Syndrome. Journal of the American Medical Association, 17–24.

Koolhaas, J. M., de Boer, S. F., & Buwalda, B. (2010). Neurobiology of offensive aggression. In G. Koob, M. l. Moal, & R. Thompson (Eds.), Encyclopedia of behavioral neuroscience

(pp. 387–392). San Diego, CA: Elsevier Press. http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-08-045396-5 .00086-5

Korpinen, J., & Poso, T. (2020). Social workers' views about children's and parents' competence in child protection decision-making. Journal of Social Work, 1-18.

Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., & Zwi, A. B. (2003). The world report on violence and health. *Biomédica: revista del Instituto Nacional de Salud*, 1083-1088.

Kurtz, C.F. (2013a). Working with stories in your community or organization (3rd Ed.) downloaded from https://www.workingwithstories.org/WorkingWithStoriesThirdEdition_Web.pdf

Laing, R. (1969). The Family and the 'Family'. In R. Laing, The Politics of the Family and Other Essays (pp. 1-17). Routledge.

Langdridge, D. (2004). Introduction to Research Methods and Data Analysis in Psychology. Essex: Pearson Education Limited.

Larrabee, M. (1995). The time of trauma: Husserl's phenomenology and Post-Traumatic Stress Disorder. Human Studies, 351–366

Laurent-Vannier, A. (2022). Shaken Baby Syndrome (SBS) or Pediatric Abusive Head Trauma from Shaking: Guidelines for Interventions During the Perinatal Period from the French National College Of Midwives. *Journal of Midwifery & Women's Health,* S93-S98.

LeCompte, M. D., & Schensul, J. J. (1999). Analyzing and interpreting ethnographic data. In M. D.

LeCompte & J. J. Schensul (Eds.), Ethnographer's toolkit (Vol. 5). Walnut Creek, CA: Sage.

Lewis, M. (2008). Self-conscious emotions: Embarrassment, pride, shame, and guilt. In M. Lewis, J. M. Haviland-Jones & L. F. Barrett (Eds.), Handbook of emotions (pp. 742–756). New York, NY: Guilford Press.

Lincoln, YS. & Guba, EG. (1985). Naturalistic Inquiry. Newbury Park, CA: Sage Publications.

Lipsitz J., Martin L., & Mannuzza S., (2014). Childhood separation anxiety disorder in patients with adult anxiety disorders, Am J Psychiatry, 151: 927 – 929.

Littlechild, B. (2008). Child protection social work: Risk of fears and fears of risks-Impossible tasks from impossible goals? Social Policy and Administration, 42, 662-675.

Loiselle, J. (2002). Physical abuse. In A. Giardino, & E. Giardino, Recognition of child abuse for the mandated reporter (pp. 1–21). St. Louis: G.W. Medical Publishing.

LoLordo, Vincent M., and J. Bruce Overmier, 'Trauma, Learned Helplessness, Its Neuroscience, and Implications for Posttraumatic Stress Disorder', in Todd R. Schachtman, and Steve S. Reilly (eds), Associative Learning and Conditioning Theory: Human and Non-Human Applications (2011; online edn, Oxford Academic, 1 May 2011), https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199735969.003.0039, accessed 29 Aug. 2022.

López-Castro, T., Saraiya, T., Zumberg-Smith, K., & Dambreville, N. (2019). Association between shame and posttraumatic stress disorder: A meta-analysis. Journal of Traumatic Stress, 32(4), 484–495. doi:10.1002/ jts.22411

Lowrey, L. (1940). Personality distortion and early institutional care. American Journal of Orthopsychiatry, 576–585.

MacFarlane, K., & Bulkley, J. (1982). Treating child sexual abuse: An overview ofcurrent program models. *Journal of Social Work and Human Sexuality*, 71-93.

Madhulika A. Gupta (2013) Review of somatic symptoms in post-traumatic stress disorder, International Review of Psychiatry, 25:1, 86-99, DOI: 10.3109/09540261.2012.736367

Maier, T., Mohler-Kuo, M., Landolt, M. A., Schnyder, U., & Jud, A. (2013). The tip of the iceberg. Incidence of disclosed cases of child sexual abuse in Switzerland: Results from a nationwide agency survey. International Journal of Public Health, 875–883.

Marshall Catherine & Rossman Gretchen B. (2006). Designing Qualitative Research. Thousand Oaks: Sage Publication

Mathews B, Pacella R, Dunne MP, Simunovic M, Marston C (2020) Improving measurement of child abuse and neglect: A systematic review and analysis of national prevalence studies. PLoS ONE 15(1): e0227884. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0227884

Matsueda, R. L. (1988). The current state of differential association theory. Crime & Delinquency, 34(3), 277-306.

McAdams, D. P., & Janis, L. (2004). Narrative identity and narrative therapy. In L. E. Angus & J. McLeod (Eds.), The handbook of narrative and psychotherapy: Practice, theory, and research, (σ. 159-174). London: Sage.

McCormack, L., & Issaakidis, G. L. (2017). Complex Trauma in Childhood; Psychological Growth in Adulthood: Making Sense of the 'Lived' Experience of Out-of-Homecare. *Traumatology*, 131-139.

McGrath, J. E., & Johnson, B. A. (2003). Methodology makes meaning: How both qualitative and quantitative paradigms shape evidence and its interpretation. In P. M. Camic, J. E. Rhodes, & L. Yardley (Eds.) Qualitative research in psychology: Expanding perspectives in methodology and design (pp. 31–48). Washington, DC: American Psychological Association.

McMullen, J. O'Callaghan, P. Shannon, C. Black, A. Eakin, J. (2013). Group trauma-focused cognitive-behavioural therapy with former child soldiers and other war-affected boys in the DR Congo: a randomised controlled trial. J. Child Psychol. Psychiatry 54(11):1231–41

Meadow R. Munchausen syndrome by proxy: the hinterland of child abuse. Lancet 1977; 2:343-345.

Miles, M.B., Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis: A sourcebook of new methods (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage,p. 86.

Miller, B. J., Cardona, J. R. P., & Hardin, M. (2007). The use of narrative therapy and internal family systems with survivors of child sexual abuse: examining issues related to loss and oppression. Journal of Feminist Family Therapy, 18(4), 1–27.

Milletich, R. J., et al (2010) Exposure to interparental violence and childhood physical and emotional abuse as related to physical aggression in undergraduate dating relationships. Journal of Family Violence, 25(7): 627-637

Miller, S. (1985). The shame experience. London: Analytic Press.

Mitchell, M. B. (2016). *The Neglected Transition: Building a Relational Home for Children Entering Foster Care.* New York: Oxford University Press.

Mitchell, M. B. (2016). The Family Dance: Ambiguous Loss, Meaning Making, and the Psychological Family in Foster Care. *Journal of Family Theory & Review*, 5-26.

Mitchell, M. B., & Kuczynski, L. (2010). Does anyone know what is going on? Examining children's lived experience of the transition into foster care. *Children and Youth Services Review*, 437-444.

Munro, E. (1996). Avoidable and unavoidable errors in child protection work. British Journal of Social Work, 26, 795-810.

Munro, E. (2007). Child Protection. London: SAGE Publications Ltd.

Munro, E. (2011a). The Munro review of child protection - Part one: A Systems analysis. London: The Stationery Office. Retrieved 1/21/13 from http:/ /media.education.gov.uk/assets/files/ pdf/m/munro%20review%20of%20child%20protection%20 part%20one.pdf

Munro, E. (2020). *Effective child protection.* London: Sage.

Natarajan, D., & Caramaschi, D. (2010). Animal violence demystified. Frontiers in Behavioral Neuroscience, 4, 9

Nickerson, R. S. (1998). Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises. *Review of General Psychology*, 175-220.

Nicholson, C., (2010). « No More Ghosts. The Exorcism of Traumatic Memory in Children and Adolescents », στο Chris Nicholson, Michael Irwin & Kedar Nath Dwivedi

(Eds), *Children and Adolescents in Trauma. Creative Therapeutic Approaches* (σ.σ. 41-62), London & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Norman, R. E. et al (2012). The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: a systematic review and meta-analysis. PLOS Medicine 9(11).

Ouellet-Morin, I., Wong, C. C., Danese, A., Pariante, C. M., Papadopoulos, A. S., Mill, J., & Arseneault, L. (2013). Increased serotonin transporter gene (SERT) DNA methylation is associated with bullying victimization and blunted cortisol response to stress in childhood: A longitudinal study of discordant monozygotic twins. Psychological Medicine, 43, 1813– 1823. http://dx.doi.org/10.1017/S0033291712002784

Parrott, D. J., & Giancola, P. R. (2007). Addressing "The criterion problem" in the assessment of aggressive behavior: Development of a new taxonomic system. Aggression and Violent Behavior, 12, 280 –299. http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2006.08.002

Peña L, Olivares, EC. (2019). The real national emergency: zero tolerance & the continuing horrors of family separa- tion at the border. Rep., Tex. Civ. Rights Proj., Austin. Διαθέσιμο στο: https://texascivilrightsproject.org/wp-content/ uploads/2019/02/FamilySeparations-Report-Final.pdf

Perron B., Gillespie D. (2015). Key concepts in measurement. Oxford University Press.

Pfeiffer, E, Sachser, C, Rohlmann, F, Goldbeck, L. (2018). *Effectiveness of a trauma-focused group intervention for young refugees: a randomized controlled trial*. J. Child Psychol. Psychiatry 59(11):1171–79

Pickett, J., & Maton, A. (1997). Protective casework and child abuse: Practice and problems. In A. Franklin, *The Challenge of Child Abuse* (p. 63). London: Academic Press.

Platt, M. G., Luoma, J. B., & Freyd, J. J. (2017). Shame and Dissociation in Survivors of High and Low Betrayal Trauma. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 34–49

Polkinghorne, D. (1988). *Narrative knowing and the human sciences.* Albany, NY:State of New York: University Press.

Puent, K., (2016). *«Use of art in treating children with PTSD».* Submitted in partial fulfillment of the requirements for the Master of Science Degree in Counselor Education at Winona State University, Winona, USA.

Reamer, F. (1987). Informed consent in social work [Faculty Publications]. Paper No. 166. Rhode Island College, http://digitalcommons.ric.edu/facultypublications/166

Ricoeur, P. (1984). Time and narrative. Chicago: University of Chicago Press.

Riessman, C. (1993). Narrative analysis. London: Sage.

Riessman, C. (2008). Narrative methods for the human sciences. London: Sage.

Robson, C. (2007). Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δάρδανος.

Rohsenow, D.J., Corbett, R., Devine, D. (1988). Molested as children: A hidden contribution to substance abuse? Journal of substance abuse treatment Vol. 5, 13-18.

Sankaran Vivek. "A Cure Worse Than the Disease? The Impact of Removal on Children and Their Families." Christopher Church and Monique Mitchell, co-authors. Marq. L. Rev. 102, no. 4 (2019): 1163-94.

Scarf, M. (1987). Intimate Partners Patterns in Love and Marriage. New York: Crown Publishing Group/Random House.

Server, J., & Janzen, C. (1982). Contraindications to reconstitution of sexually abusive families. *Child Welfare*, 279-288.

Sethi, D., Bellis, M., Hughes, K., Gilbert, R., Mitis, F., & Galea, G. (2013). European report on preventing child maltreatment. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.

Shaffer, A., Yates, T. M. and Egeland, B. R. (2009). The relation of emotional maltreatment to early adolescent competence: developmental processes in a prospective study. Child Abuse and Neglect, 33(1): 36-44.

Shalev, I., Moffitt, T. E., Sugden, K., Williams, B., Houts, R. M., Danese, A., . . . Caspi, A. (2013). Exposure to violence during childhood is associated with telomere erosion from 5 to 10 years of age: A longitudinal study. Molecular Psychiatry, 18, 576 –581. http://dx.doi.org/10 .1038/mp.2012.32

Smith, J. (2017). The effects of institutional removal on child development: A cultural-ecological perspective. Child Development, 88(2), 385-401

Spinner, M. (1978). Maternal-infant bonding. *Can Fam Physician*, 1151-1153

Spratt, T., Devaney, J., & Hayes, D. (2015). In and out of home care decisions: The influence of confirmation bias in developing decision supportive reasoning. *Child Abuse & Neglect*, 76-85.

Starling SP, Holden JR, Jenny C. Abusive head trauma: the relationship of perpetrators to their victims. Pediatrics 1995; 95:259–62

Stotz, S., Elber, T., Muller, V., & Schauer, M. (2015). The relationship between trauma, shame, and guilt: findings from a community-based study of refugee minors in Germany. *European Journal of Psychotraumatology*.

Straus, M.A. (2000). "Corporal punishment and primary prevention of physical abuse."Child Abuseand Neglect,24, 9, 1109-1114.

Sudland, C. (2020). Challenges and dilemmas working with high-conflict families in child protection casework. Child & Family Social Work, 25, 248–255. https://doi.org/10.1111/cfs.12680

Sutherland-Fox, S. (1985). *Good Grief: Helping Groups of Children When a Friend Dies.* Boston: Good Grief Program.

Taylor, B. (2010). *Professional decision making in social work practice.* Exeter: Learning Matters Lts.

Theodore, A. D., & Runyan, D. K. (1999). A Medical Research Agenda for Child Maltreatment: Negotiating the Next Steps. Pediatrics, 168–177.

Traianou, A. (2014). 'The centrality of ethics in qualitative research'. In P. Leavy (ed.), The Oxford handbook of qualitative research. New York: Oxford University Press, 62-77.

Trivedi, S. (2019). The Harm of Child Removal. *Review of Law & Social Change*, 523-580.

Turner, V. W., & Bruner, E. M. (1986). The Anthropology of Experience. Urbana: University of Illinois press.

Turner, H. A., Finkelhor, D., Shattuck, A., & Hamby, S. (2012). Recent victimization exposure and suicidal ideation in adolescents. Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine, 166, 1149 –1154. http://dx.doi.org/ 10.1001/archpediatrics.2012.1549

United Nations. (1993). Declaration on the elimination of violence against women. Geneva: United Nations General Assembly.

United Nations. (1995). Beijing declaration and platform for action, Fourth World Conference on Women. New York: United Nations.

United Nations Children's Fund, A Familiar Face: Violence in the lives of children and adolescents, UNICEF, New York, 2017

United Nations Economic Commission for Europe. (2022). Statistics on Children Spotlight on children exposed to violence, People-Smart Sustainable Cities. Geneva.

Vanderminden, J., Hamby, S., David-Ferdon, C., Kacha-Ochana, A., Merrick, M., Simon, T. R., et al. (2019). Rates of neglect in a national sample: Child and family characteristics and psychological impact. Child Abuse & Neglect, 88, 256-265.

Van der Kolk, B., & van der Hart, O. (1995). The intrusive past: The flexibility of memory and the engraving of trauma. In C. Caruth (ed.), Trauma: Explorations in memory (158-182). Johns Hopkins University Press, Baltimore στο Muzak, J. (2009). Trauma, Feminism and Addiction: Cultural and Clinical Lessons from Susan Gordon Lydon´s take the long way home: Memoirs of a Survivor. Traumatology, Vol. 15 (4), 24-34.

Waters H, Hyder A, Rajkotia Y, Basu S, Rehwinkel JA, Butchart A. The economic dimensions of interpersonal violence. Department of Injuries and Violence Prevention, World Health Organization, Geneva, 2004.

Webster, L., & Mertova, P. (2007). Using Narrative Inquiry as a Research Method: An introduction to using critical event narrative analysis in research on learning and teaching. UK: Routledge.

Whiting, J. B., & Lee III, R. E. (2003). Voices From the System: A Qualitative Study of Foster Children's Stories. Family Relations, 288-295.

Williams, K. J., & Johnson, M. (2020). Resilience in the face of removal: A theoretical framework for understanding the impacts of foster care on children's development. Children and Youth Services Review, 118, 104893.

Willig, C. (2008). Introducing qualitative research in psychology (2nd ed.). Berkshire: Open University Press.

Wilson, J. P. (2004). PTSD and complex PTSD: Symptoms, syndromes and dynamics. In J. P. Wilson & T. M. Keane (Eds.), Assessing psychological trauma and PTSD (2nd ed., pp. 1-46). New York: Guilford

Wilson, J. P. (2004) Broken spirits. In J. P. Wilson & B. Droz#¦ek (Eds.), Broken spirits: The treatment of traumatized asylum seekers, refugees and war and torture victims (pp. 141-173). New York: Brunner-Routledge.

Wilson, J. P. (2005). The posttraumatic self: Restoring meaning and wholeness to personality. New York: Brunner Routledge

Wilson, J. P., Drozdek, B., & Turkovic, S. (2006). Posttraumatic Shame and Guilt. *Trauma, Violence, & Abuse*, 122-141.

Whitehead, J. (2011). How do children cope with sexual abuse? Protecting Children Update, 84: 9-10

World Health Organization. (1999). Report of the Consultation on Child Abuse Prevention, 29–31 March 1999. Geneva: World Health Organization.

World Health Organization. (2002). The world health report 2002 - Reducing Risks, Promoting Healthy Life.

Wynn, M.P., Zou, K., Young, B., Majsak-Newman, G., Hawkins, A., & Kay, B. (2016). Prevention of childhood poisoning in the home: overview of systematic reviews and a systematic review of primary studies. International Journal of Injury Control and Safety Promotion, 23(1), pp. 3-28. doi:10.1080/17457300.2015.10329783-28

Zwaal van der P. (1988). Verzwijgen en bekennen: de oorsprong van twee houdingen [To withhold, suppress and confess]. In P. J. G. Mettrop, M. L. van Thiel, & E. M. Wiersema (Eds.), Schuld en schaamte: Psychoanalytische opstellen (pp. 15-30). Meppel/Amsterdam, the Netherlands: Boom.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Ε., & Τσαγκάρη, Μ. (1999). Οδηγός για την αναγνώριση και αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού. Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.

Αντωνιάδου, Α. (2017). Η κακοποίηση στην παιδική ηλικία. Επιδημιολογική διερεύνηση του φαινομένου βάσει ιατροδικαστικών εκθέσεων και ευρημάτων (Διδακτορική Διατριβή). Διαθέσιμο από: Ιδρυματικό Καταθετήριο Επιστημονικών Εργασιών του ΑΠΘ.

Αρτινοπούλου, Β., (1995). Αιμομιξία: Θεωρητικές προσεγγίσεις κι ερευνητικά δεδομένα, Νομική Βιβλιοθήκη

Αρτινοπούλου, Β. (2004) Αιμομιξία θεωρητικές προσεγγίσεις και ερευνητικά δεδομένα. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Αρτινοπούλου, Β., & Μιχαήλ, Η. (2015). Η Ευρωπαϊκή Οδηγία 2012/29/ΕΕ και η επανορθωτική δικαιοσύνη. Ένα βήμα μπροστά για την προστασία των θυμάτων εγκληματικότητας;. στο *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, τόμος Α'* (pp. 551-589). Αθήνα: Αντ. Σάκκουλα Ε.Ε.

Βεντουράτου, Δ. (2009). *Εισαγωγή στην Ψυχοτραυματολογία και στην Τραυματοθεραπεία: Η μέθοδος EMDR.* Αθήνα: Πεδίο.

Βλάχου , Β. (2006). Η βία κατά των γυναικών. Ερευνητικά δεδομένα - σύγχρονοι προβληματισμοί. Ποινική Δικαιοσύνη, 471-475.

Βλάχου, Β. (2011). Ενδοοικογενειακή βία: Μεθοδολογικά, αξιακά και θεσμικά ζητήματα στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας. στο Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Ιάκωβο Φαρσεδάκη, τόμος Ι (pp. 727-735). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Γυφτοπούλου , Α., Κυριάκου , Κ., Σταμάτη, Δ., & Νικολαΐδης , Γ. (2013). Οδηγός Εφαρμογής του Πρωτοκόλλου Διερεύνησης, Διάγνωσης και Διαχείρισης κακοποίησης - παραμέλησης παιδιών για Επαγγελματίες. Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.

Δημόπουλος, Χ. & Κοσμάτος, Κ. (2017). Δίκαιο Ανηλίκων. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Δουζένης, Α., & Λύκουρας, Λ. (2008). Ψυχιατροδικαστική. Αθήνα: Εκδόσεις Πασχαλίδη.

Δρίτσας, Γ. (2003). Φέρνοντας σε επαφή θύματα και θύτες: νέες προοπτικές για το Σύστημα Δικαιοσύνης ανηλίκων μέσα από τα μονοπάτια του παρελθόντος. Κοινωνική Εργασία.

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Παιδιά http://www.nchr.gr/index.php/2013-04-03-10-23-48/2013-04-03-10-41-35 και Κείμενο Αρχών για την Παιδική Προστασία στην Ελλάδα http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/Paidiki_Prostasia.pdf

Θανοπούλου, Μ., Πετρονώτη, Μ. (1987) 'Βιογραφική προσέγγιση: μια άλλη πρόταση για την κοινωνιολογική θεώρηση της ανθρώπινης εμπειρίας'. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 64: 64, 20- 42.

Θεμελή, Ό. Χ. (2010). Γιατί τα Παιδιά δεν Αποκαλύπτουν τη Σεξουαλική τους Κακοποίηση; Μια Απόπειρα Κατανόησης της Διαδικασίας Αποκάλυψης. Στο Γ. Νικολαΐδης, & Μ. Σταυριανάκη, Βία στην Οικογένεια – Τεκμηριωμένη Πρακτική και Τεκμήρια από την Πρακτική (σσ. 203-222). Αθήνα: ΚΨΜ.

Θεμελή, Ό. Χ. (2014). Τα παιδία καταθέτει Η δικανική εξέταση ανηλίκων μαρτύρων, θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.

Θεμελή, Ό. Χ. (2023). Παιδιά χαμένα στην κατάθεση. Από την αποπλάνηση και τη σεξουαλική κακοποίηση, στη λήψη της δικανικής συνέντευξης και την επαναθυματοποίηση. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.

Ίσαρη, Φ., & Πουρκός , Μ. (2015). Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας. Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Ιωσηφίδης, Θ. (2008). Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες. Αθήνα, Κριτική

Καλλινικάκη, Θ. (2010). Ποιοτικές μέθοδοι στην έρευνα της κοινωνικής εργασίας. Αθήνα.

Καλούδη, Έ., Ψαρρά, Μ., Καλέμη , Γ., Δουζένη, Ι., & Δουζένης, Α. (2017). Βία στην οικογένεια. Εγκέφαλος, 41-46.

Κατάκη, Χ. (2012). Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας. Αθήνα: Πεδίο.

Κελπανίδης, Μ. (1993). Ο θεσμός της οικογένειας και το κράτος Πρόνοιας. στο Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Οικογένεια Παιδική Προστασία Κοινωνική Πολιτική (pp. 24-44). Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.

Κοντοπούλου, Μ. (2007). Παιδί́ και Ψυχοκοινωνικές Δυσκολίες: Μια Ψυχοδυναμική́ Οπτική́. Αθήνα: Gutenberg.

Κορδούτης, Π., & Παυλόπουλος, Β. (2011). Πεδία έρευνας στην κοινωνική ψυχολογία: η ζώσα κληρονομιά του Kurt Lewin. Στο Π. Κορδούτης, & Β. Παυλόπουλος (επιμέλεια), Πεδία έρευνας στην κοινωνική ψυχολογία : πολιτισμός, μετανάστευση, οργανισμοί, υγεία-πρόληψη, στενές διαπροσωπικές σχέσεις. Αθήνα: Διάδραση.

Κουτσούκου, Η. (2013). Η νομική προστασία του παιδιού στην Ελλάδα. Ποινικές και Συνταγματικές Διαστάσεις. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κυριαζή, Ν. (2006). Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, σ.17.

Λαμπροπούλου, Έ. (1999α). Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Λαμπροπούλου, Έ. (1999β). Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Η περίπτωση της βίας και της Εγκληματικότητας. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Λαμπροπούλου, Έ. (2010). Εναλλακτικά συστήματα επίλυσης διαφορών και αποκατάστασης δικαιοσύνης για ανηλίκους παραβάτες στην Ελλάδα – Δυναμική και ανοικτές ερωτήσεις. στο *Εκθέσεις προς τιμήν του καθηγητή C.D Spinellis, Interdisciplinary Criminological Pathways* (pp. 907-927). Αθήνα - Κομοτηνή: Σάκκουλας.

Λαμπίρη-Δημάκη, Ι. (1990). Η Κοινωνιολογία και η Μεθοδολογία της. Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλας, σελ.50

Λουμάκου, Μ., & Μπεζέ, Λ. (2006). *Το Παιδί και τα δικαιώματα του.* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Μανωλοπούλου, Α. (2020). Ο θεσμός της οικογένειας στα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας της Α΄ και Β΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου (Μεταπτυχιακή Εργασία Ειδίκευσης). Διαθέσιμο από: Απόθετήριο Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου.

Μουσούρου, Λ. Μ. (2005). Οικογένεια και οικογενειακή πολιτική. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Νικολόπουλος, Γ. (2016). Χώροι κράτησης και ανθρωπιστική κρίση: Εισαγωγικές παρατηρήσεις. In *Τιμητικός Τόμος Κουράκη* (pp. 2367-2380). Αθήνα: Σάκκουλα.

Ντιναπόγιας, Α., Βασιλακοπούλου, Α., Δημητροκάλλη, Α., Πετρουλάκη, Κ., Τσιριγώτη, Α., Morucci, S., Νικολαΐδης, Γ. (2013). Μελέτη επίπτωσης κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών βάσει καταγεγραμμένων Περιστατικών: Έκθεση αποτελεσμάτων. Αθήνα: Ινστιτούτο Υγειάς του Παιδιού.

Ξαφάκη, Π., & Λουρίδα, Α. (2007). Σύνδρομο Munchausen by proxy. Δελτ Α' Παιδιατρ Κλιν Πανεπ Αθηνών, 176-181.

Παναγιωτόπουλος, Ν. (2008). Η απομάγευση του κόσμου, Αθήνα, ΕΚΚΕ Πολύτροπον, σ. 643.

Περάκη, Β. (2018). Δίκαιο υιοθεσία και αναδοχής. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ρήγα, Α., Τριανταφυλλίδου, Σ. (2001). 'Η σημασία της βιογραφικής μεθόδου στην ανάλυση του αναπαραστατικού λόγου των χρηστών ναρκωτικών'. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, ΕΚΚΕ, τευχ. 104 - 105, σ. 3- 42.

Σαχίνη-Καρδάση, Ά. (2004). Μεθοδολογία Έρευνας. Εφαρμογή στο χώρο της Υγείας (3η εκδ.). Αθήνα: Βήτα

Συνήγορος του Πολίτη. (2020). Από το ίδρυμα στην κοινότητα: εναλλακτική φροντίδα ευάλωτων παιδιών και υποστήριξη οικογενειών . Αθήνα: Συνήγορος του Πολίτη.

Τσιώλης, Γ. (2014). Μέθοδοι Και Τεχνικές Ανάλυσης Στην Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα. Αθήνα: Κριτική.

Τσιώλης, Γ., & Σιούτη, Ε. (2013). Βιογραφικές (ανα)κατασκευές στην ύστερη νεωτερικότητα. Θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα της βιογραφικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες. Αθήνα: νήσος.

Υπουργείο Δικαιοσύνης. (2014, 11 21). *Άρθρο 02: Η εφαρμογή και η προώθηση των Δικαιωμάτων του Παιδιού*. Ανάκτηση 08 18, 2021, από Υπουργείο Δικαιοσύνης: http://www.opengov.gr/ministryofjustice/?p=5981 Δανηλάτου, Α., Πολυζωίδου, Β. & Μπιστούνα, Υ. (2016). *Δίκαιο προστασίας ανηλίκου. Αστικό, Ποινικό και Δημόσιο.* Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Φιλίππου, Δ. (1993). Κοινωνική Πολιτική για την οικογένεια και το παιδί: Ανάγκη για εναλλακτικές μορφές φροντίδας. στο Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Οικογένεια Παιδική Προστασία Κοινωνική Πολιτική (pp. 327-333). Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.

Φουντεδάκη, Κ. (2010). Υιοθεσία. Ο Ν 2447/1996, οι τροποποιήσεις και η εφαρμογή του. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα. Δανηλάτου, Α., Πολυζωίδου, Β. & Μπιστούνα, Υ. (2016). Δίκαιο προστασίας ανηλίκου. Αστικό, Ποινικό και Δημόσιο. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ψαρρά, Μ. (2019). Στάσεις για την ποινική και θεραπευτική αντιμετώπιση δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων: η περίπτωση του χημικού ευνουχισμού. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο .

Παραρτήματα

Παράρτημα Ι. Έντυπο Συγκατάθεσης Κατόπιν Ενημέρωσης

Αγαπητέ συμμετέχοντα, αγαπητή συμμετέχουσα, έχετε προσκληθεί να συμμετάσχετε σε μια ερευνητική μελέτη στο πλαίσιο της διδακτορικής διατριβής «ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΛΟΓΩ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ» ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ». Πριν αποφασίσετε αν θέλετε να συμμετάσχετε ή όχι, μελετήστε προσεκτικά αυτό το έγγραφο. Παρακαλώ διατυπώστε όλες τις ερωτήσεις που μπορεί να έχετε, συμπεριλαμβανομένων των κινδύνων και των οφελών, ώστε να είστε βέβαιοι ότι κατανοήσατε τους σκοπούς της μελέτης και όλη την διαδικασία. Αντίγραφο αυτού του εντύπου θα σας δοθεί.

Μπορείτε να αφιερώσετε όσο χρόνο χρειάζεστε για να διαβάσετε το Έντυπο Συγκατάθεσης Κατόπιν Ενημέρωσης. Μπορείτε επίσης να αποφασίσετε να το συζητήσετε με την οικογένεια ή τους φίλους σας.

ΣΚΟΠΟΣ της ΕΡΕΥΝΑΣ

Βάσει της ελληνικής νομοθεσίας αλλά και της πρακτικής των κοινωνικών υπηρεσιών όταν ένα παιδί κακοποιείται ή παραμελείται από τους γονείς του, ή κακοποιείται από ένα τρίτο άτομο και οι γονείς του για οποιονδήποτε λόγο δεν μπορούν να το προστατέψουν τότε ο εισαγγελέας ανηλίκων της περιοχής του ή ο εισαγγελέας πρωτοδικών στις περιοχές που δεν υπάρχει εισαγγελέας ανηλίκων, παραγγέλλει την απομάκρυνση του από το οικογενειακό του περιβάλλον προκειμένου να το προστατέψει.

Ωστόσο η σύγχρονη έρευνα αναδεικνύει ότι η απομάκρυνση ενός παιδιού από το περιβάλλον του έχει μακροχρόνια σοβαρές ψυχολογικές επιπτώσεις στη ζωή και ανάπτυξη του παιδιού, και πολλές φορές οι συνέπειες αυτές είναι ψυχολογικά ισοδύναμες με την συνθήκη του να παραμείνει το παιδί στο σπίτι. Το συγκεκριμένο τραύμα της απομάκρυνσης σχετίζεται τόσο με την απουσία πρωτοκόλλων για το πώς πρέπει να γίνεται η απομάκρυνση του παιδιού αλλά και με τη δευτερογενή θυματοποίηση που βιώνει το παιδί από το ίδιο το σύστημα, όπως για παράδειγμα οι διαδικασίες λήψης κατάθεσης και τοποθέτησης σε κάποιο χώρο φιλοξενίας. Επιπρόσθετα πολλές φορές μετά την τοποθέτηση του παιδιού σε κάποιο χώρο φιλοξενίας, η επικοινωνία του με την βιολογική οικογένεια χαρακτηρίζεται από ασυνέπεια και αστάθεια γεγονός που εντείνει το τραύμα της απομάκρυνσης.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να αναδείξει τις αρνητικές συνέπειες της απομάκρυνσης ενός παιδιού από το περιβάλλον και θέτοντας το τραύμα της απομάκρυνσης ως απαραίτητο στοιχείο για την λήψη τόσο της απόφασης για την απομάκρυνση ενός παιδιού όσο και για την λήψη της αποφάσης αναφορικά με το πώς μπορεί η συγκεκριμένη απομάκρυνση να πραγματοποιηθεί προκαλώντας το μικρότερο δυνατό τραύμα στα παιδιά.Οι απαντήσεις στις ερωτήσεις της συνέντευξης αποτελούν συγκατάθεση συμμετοχής στην παρούσα έρευνα.

ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ

Δεν υπάρχουν προβλέψιμοι κίνδυνοι που προκύπτουν από τη συμμετοχή σας στην παρούσα έρευνα. Εάν αισθανθείτε δυσφορία κατά την απάντησή σας σε συγκεκριμένες ερωτήσεις, παρακαλούμε μη διστάσετε να ζητήσετε να παραλειφθούν.

ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΑ ΟΦΕΛΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Με την ολοκλήρωση της έρευνας επιδιώκεται η ανάδειξη των κινδύνων δευτερογενούς θυματοποίησης των παιδιών κατά την διάρκεια της απομάκρυνσης τους και η βελτίωση των διαδικασιών για την προστασία της σωματικής και ψυχικής υγείας των παιδιών.

ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ
Δεν θα έχετε κάποιο άμεσο και σημαντικό οικονομικό όφελος από τη συμμετοχή σας στην παρούσα έρευνα.
ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ
Κατά τη δήλωση των ερευνητών της έρευνας δεν υπάρχει σύγκρουση συμφερόντων.
ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ
Οποιεσδήποτε πληροφορίες αποκτηθούν σχετικά με την παρούσα έρευνα και οι οποίες θα μπορούσαν να σας ταυτοποιήσουν προσωπικά, θα παραμείνουν απόρρητες και θα αποκαλυφθούν μόνο με την άδειά σας ή όπως προβλέπεται από τον νόμο. Οι πληροφορίες εκείνες που σας ταυτοποιούν προσωπικά, θα διατηρηθούν ξεχωριστά από τα υπόλοιπα δεδομένα που σας αφορούν. Τα δεδομένα θα φυλάσσονται με ευθύνη του ερευνητή. Σε περίπτωση ηχογράφησης, θα ζητηθεί η συγκατάθεσή σας. Μπορείτε να αρνηθείτε να ηχογραφηθείτε. Ο ερευνητής θα μεταγράψει τις ηχογραφήσεις και μπορεί να σας προμηθεύσει με ένα αντίγραφο του απομαγνητοφωνημένου κειμένου κατόπιν αιτήσεώς σας. Έχετε το δικαίωμα να ελέγξετε και να επεξεργαστείτε την απομαγνητοφώνηση. Προτάσεις οι οποίες έχετε ζητήσει από τον ερευνητή να παραληφθούν δεν θα χρησιμοποιηθούν και θα σβηστούν από όλα τα αντίστοιχα αρχεία. Σε περίπτωση που τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιευτούν ή παρουσιαστούν σε συνέδρια δεν θα συμπεριληφθούν πληροφορίες που θα αποκαλύπτουν την ταυτότητά σας. Σε περίπτωση που φωτογραφίες σας, βίντεο ή ακουστικές ηχογραφήσεις χρησιμοποιηθούν για εκπαιδευτικούς σκοπούς, η ταυτότητά σας θα προστατεύεται ή θα συγκαλύπτεται.
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ
Μπορείτε να επιλέξετε να συμμετέχετε ή όχι στην παρούσα έρευνα. Αν συμμετέχετε εθελοντικά σε αυτή την έρευνα, μπορείτε να αποχωρήσετε οποιαδήποτε στιγμή χωρίς καμία συνέπεια. Μπορείτε επίσης να αρνηθείτε να απαντήσετε σε οποιεσδήποτε ερωτήσεις δεν επιθυμείτε να απαντήσετε και να παραμείνετε στην έρευνα. Ο ερευνητής μπορεί να σας ζητήσει να αποσυρθείτε από την έρευνα, αν ανακύψουν περιστάσεις που το απαιτούν.
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ συμμετεχοντων στην ΕΡΕΥΝΑ
Μπορείτε να αποσύρετε τη συγκατάθεσή σας οποιαδήποτε στιγμή και να διακόψετε τη συμμετοχή σας χωρίς να υποστείτε καμία κύρωση.

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΩΝ
Αν έχετε οποιεσδήποτε ερωτήσεις ή ανησυχίες σε σχέση με την έρευνα, μη διστάσετε να επικοινωνήσετε με τον ερευνητή . Ακολουθούν τα πλήρη στοιχεία επικοινωνίας του ερευνητή. Αλεβίζος Στέφανος, Ψυχολόγος +30 695 195 8998 Stefanos.d.alevizos@outlook.com Διάβασα τα παραπάνω και αποδέχομαι τη συμμετοχή μου στην έρευνα.

Ονοματεπώνυμο		Υπογραφή	
Ημερομηνία			

Παράρτμα ΙΙ. ΝΟΜΟΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006). Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 1 - Ορισμοί

Για τον παρόντα νόμο θεωρείται:

1.ενδοοικογενειακή βία, η τέλεση αξιόποινης πράξης, σε βάρος μέλους της οικογένειας, σύμφωνα με τα άρθρα 6, 7, 8 και 9 του παρόντος και τα άρθρα 299 και 311 του Ποινικού Κώδικα.

2.α. οικογένεια ή κοινότητα που αποτελείται από συζύγους ή γονείς και συγγενείς πρώτου και δεύτερου βαθμού εξ αίματος ή εξ αγχιστείας και τα εξ υιοθεσίας τέκνα τους.

β. στην οικογένεια περιλαμβάνονται, εφόσον συνοικούν, συγγενείς εξ αίματος ή εξ αγχιστείας μέχρι τετάρτου βαθμού και πρόσωπα των οποίων επίτροπος, δικαστικός παραστάτης ή ανάδοχος γονέας έχει ορισθεί μέλος της οικογένειας, καθώς και κάθε ανήλικο πρόσωπο που συνοικεί στην οικογένεια.

γ. οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται και στην μόνιμη σύντροφο του άνδρα ή στον μόνιμο σύντροφο της γυναίκας και στα τέκνα, κοινά ή ενός εξ αυτών, εφόσον τα πρόσωπα αυτά συνοικούν, ως και στους τέως συζύγους.

3.θύμα ενδοοικογενειακής βίας κάθε πρόσωπο της προηγούμενης παραγράφου σε βάρος του οποίου τελείται αξιόποινη πράξη κατά τα άρθρα 6, 7, 8 και 9 του παρόντος. Θύμα είναι και το μέλος, στην οικογένεια του οποίου τελέσθηκε αξιόποινη πράξη, κατά τα άρθρα 299 και 311 του Ποινικού Κώδικα, καθώς και ο ανήλικος κατά την παράγραφο 2, ενώπιον του οποίου τελείται μία από τις αξιόποινες πράξεις της παρούσας.

Άρθρο 2 - Απαγόρευση χρήσης βίας

Η άσκηση βίας κάθε μορφής μεταξύ των μελών της οικογένειας απαγορεύεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΑΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 3 - Η ενδοοικογενειακή βία ως τεκμήριο κλονισμού του γάμου

Το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 1439 του Αστικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

«Εφόσον ο εναγόμενος δεν αποδεικνύει το αντίθετο, ο κλονισμός τεκμαίρεται σε περίπτωση διγαμίας ή μοιχείας αυτού, εγκατάλειψης του ενάγοντος ή επιβουλής της ζωής του από τον εναγόμενο, καθώς και σε περίπτωση άσκησης από τον εναγόμενο ενδοοικογενειακής βίας εναντίον του ενάγοντος.»

Άρθρο 4 - Σωματική βία σε βάρος ανηλίκων

Επί ασκήσεως σωματικής βίας σε βάρος ανηλίκου, ως μέσου σωφρονισμού στο πλαίσιο της ανατροφής του, εφαρμόζεται το άρθρο 1532 του Αστικού Κώδικα.

Άρθρο 5 - Χρηματική ικανοποίηση

Η κατά το άρθρο 932 του Αστικού Κώδικα χρηματική ικανοποίηση, λόγω ηθικής βλάβης του παθόντος για μία από τις πράξεις του παρόντος νόμου, δεν μπορεί να είναι κατώτερη των χιλίων (1.000) ευρώ, εκτός αν ο ίδιος ο παθών ζήτησε μικρότερο ποσό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 6 - Ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη

1.Το μέλος της οικογένειας το οποίο προξενεί σε άλλο μέλος αυτής σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας του, υπό την έννοια του εδαφίου α' της παρ. 1 του άρθρου 308 του Ποινικού Κώδικα, ή με συνεχή συμπεριφορά προξενεί εντελώς ελαφρά κάκωση ή βλάβη της υγείας του, με την έννοια του εδαφίου β' της παραπάνω διάταξης, τιμωρείται με φυλάκιση, τουλάχιστον, ενός έτους.

2.Αν η πράξη της πρώτης παραγράφου είναι δυνατόν να προκαλέσει στο θύμα κίνδυνο για τη ζωή του ή βαριά σωματική βλάβη, επιβάλλεται φυλάκιση, τουλάχιστον, δύο ετών. Αν επακολουθήσει βαριά σωματική ή διανοητική πάθηση του θύματος, επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι δέκα ετών. Αν ο υπαίτιος επεδίωκε ή γνώριζε και αποδέχθηκε το αποτέλεσμα της πράξης του, τιμωρείται με κάθειρξη.

3.Αν η πράξη της πρώτης παραγράφου τελέσθηκε σε βάρος εγκύου ή σε βάρος μέλους της οικογένειας το οποίο, από οποιαδήποτε αιτία, είναι ανίκανο να αντισταθεί, τιμωρείται με φυλάκιση, τουλάχιστον, δύο ετών και αν η πράξη τελέσθηκε ενώπιον ανήλικου μέλους της οικογένειας, τιμωρείται με φυλάκιση, τουλάχιστον, ενός έτους.

4.Αν η πράξη της πρώτης παραγράφου συνιστά μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ή σωματικής εξάντλησης, επικίνδυνης για την υγεία, ή ψυχικού πόνου, ικανού να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη, ιδίως με την παρατεταμένη απομόνωση του θύματος, επιβάλλεται κάθειρξη. Αν το θύμα είναι ανήλικος, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών.

5.Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται αντίστοιχα και όταν ο δράστης εργάζεται σε φορέα παροχής κοινωνικής μέριμνας, η δε πράξη του στρέφεται σε βάρος προσώπου, το οποίο δέχεται τις υπηρεσίες του φορέα αυτού.

Άρθρο 7 - Ενδοοικογενειακή παράνομη βία και απειλή

1.Το μέλος της οικογένειας το οποίο εξαναγκάζει άλλο μέλος χρησιμοποιώντας βία ή απειλή με σπουδαίο και άμεσο κίνδυνο σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή χωρίς το θύμα να υποχρεούται προς τούτο τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών, ανεξάρτητα από το αν το απειλούμενο κακό στρέφεται εναντίον του ίδιου του θύματος ή κάποιου από τους οικείους του υπό την έννοια της περίπτωσης β' του άρθρου 13 του Ποινικού Κώδικα.

2.Το μέλος της οικογένειας το οποίο προκαλεί τρόμο ή ανησυχία σε άλλο μέλος της οικογένειας, απειλώντας το με βία ή άλλη παράνομη πράξη ή παράλειψη, τιμωρείται με φυλάκιση.

Άρθρο 8 - Βιασμός και κατάχρηση σε ασέλγεια

1.Η παρ. 1 του άρθρου 336 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

«1. Όποιος με σωματική βία ή με απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου εξαναγκάζει άλλον σε συνουσία ή σε άλλη ασελγή πράξη ή σε ανοχή της τιμωρείται με κάθειρξη.»

2.Η παρ. 1 του άρθρου 338 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

«1. Όποιος με κατάχρηση της παραφροσύνης άλλου ή της από οποιαδήποτε αιτία προερχόμενης ανικανότητάς του να αντισταθεί, ενεργεί επ’ αυτού συνουσία ή άλλη ασελγή πράξη τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών.»

Άρθρο 9 - Ενδοοικογενειακή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας

1.Το μέλος της οικογένειας το οποίο προσβάλλει την αξιοπρέπεια άλλου μέλους της, με ιδιαίτερα ταπεινωτικό λόγο ή έργο που ανάγεται στη γενετήσια ζωή του, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών.

2.Με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών μέχρι τριών ετών τιμωρείται η πράξη της προηγούμενης παραγράφου, αν ο παθών είναι ανήλικος.

3.Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται αντίστοιχα και όταν ο δράστης εργάζεται σε φορέα παροχής κοινωνικής μέριμνας, η δε πράξη του στρέφεται σε βάρος προσώπου, το οποίο δέχεται τις υπηρεσίες του φορέα αυτού.

Άρθρο 10 - Παρακώλυση απονομής της δικαιοσύνης

Όποιος σε υπόθεση ενδοοικογενειακής βίας απειλεί μάρτυρα ή μέλος της οικογένειάς του ή ασκεί βία εναντίον του ή τον δωροδοκεί, με σκοπό την παρακώλυση απονομής της δικαιοσύνης, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών μέχρι τριών ετών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ

Άρθρο 11 - Προϋποθέσεις

1.Στα πλημμελήματα ενδοοικογενειακής βίας ο αρμόδιος για την άσκηση ποινικής δίωξης εισαγγελέας διερευνά τη δυνατότητα διαμεσολάβησης κατά τη διαδικασία των επόμενων άρθρων.

2.Προϋπόθεση για την έναρξη της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης είναι η υποβολή ανεπιφύλακτης δήλωσης εκ μέρους του προσώπου στο οποίο αποδίδεται τέλεση του εγκλήματος, ότι είναι πρόθυμο σωρευτικά:

α) να υποσχεθεί ότι δεν θα τελέσει στο μέλλον οποιαδήποτε πράξη ενδοοικογενειακής βίας (λόγος τιμής) και ότι, σε περίπτωση συνοίκησης, δέχεται να μείνει εκτός οικογενειακής κατοικίας για εύλογο χρονικό διάστημα, εάν το προτείνει το θύμα. Για την υπόσχεση αυτή συντάσσεται έκθεση κατά τα άρθρα 148 επ. του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

β) να παρακολουθήσει ειδικό συμβουλευτικό θεραπευτικό πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας σε δημόσιο φορέα, σε όποιον τόπο και για όσο χρονικό διάστημα κρίνεται τούτο αναγκαίο από τους αρμόδιους θεραπευτές. Ο υπεύθυνος του προγράμματος πιστοποιεί την ολοκλήρωση της παρακολούθησής του. Το σχετικό πιστοποιητικό επισυνάπτεται στο φάκελο της δικογραφίας. Αναφέρονται δε σε αυτό, αναλυτικά, το αντικείμενο του συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος και ο αριθμός των συνεδριών που παρακολούθησε ο ενδιαφερόμενος.

γ) να άρει ή να αποκαταστήσει, εφόσον είναι δυνατόν, αμέσως τις συνέπειες που προκλήθηκαν από την πράξη και να καταβάλει εύλογη χρηματική ικανοποίηση στον παθόντα.

3.Αν το θύμα της ενδοοικογενειακής βίας είναι ανήλικος, η ποινική διαμεσολάβηση ενεργείται υπέρ αυτού και από κοινού από τον κατά τόπον αρμόδιο εισαγγελέα ανηλίκων και τον ασκούντα την επιμέλεια, εφόσον αυτός δεν είναι το ίδιο πρόσωπο με τον φερόμενο ως δράστη του εγκλήματος. Αν δεν υπάρξει ομοφωνία, η διαμεσολάβηση δεν είναι δυνατή. Ο ανήλικος που έχει συμπληρώσει το δέκατο τέταρτο έτος της ηλικίας του μπορεί, εφόσον το επιθυμεί, να παρίσταται κατ' αυτήν και να ακούγεται. Τα πρόσωπα του πρώτου εδαφίου αντιπροσωπεύουν τον ανήλικο στη διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης και για τις αστικές αξιώσεις.

4.Οι σχετικές με την ποινική διαμεσολάβηση διατάξεις του παρόντος νόμου δεν εφαρμόζονται, αν ο φερόμενος ως δράστης της πράξεως ενδοοικογενειακής βίας είναι επίτροπος, δικαστικός συμπαραστάτης ή ανάδοχος γονέας του ανηλίκου.

5.Αν την πράξη ενδοοικογενειακής βίας σε βαθμό πλημμελήματος φέρεται να έχει τελέσει ανήλικος, εφαρμόζεται το άρθρο 45Α του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Άρθρο 12 - Διαδικασία

1.Αν σε βάρος του υπαιτίου κινηθεί η διαδικασία των άρθρων 417 επ. του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ποινική διαμεσολάβηση επιτρέπεται μόνον εφόσον το δικαστήριο αναβάλει την εκδίκαση της υπόθεσης κατά τις διατάξεις του άρθρου 423 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Στην περίπτωση αυτή, η σχετική διαδικασία χωρεί κατά τις παραγράφους 3 έως 6 του παρόντος άρθρου. Το δικαστήριο που αναβάλλει την εκδίκαση της υπόθεσης, κατά το πρώτο εδάφιο, εξετάζει αυτεπαγγέλτως αν συντρέχει περίπτωση να επιβληθούν στον υπαίτιο περιοριστικοί όροι κατά το άρθρο 18 του παρόντος νόμου.

2.Αν σε βάρος του φερόμενου ως δράστη ενεργείται προκαταρκτική εξέταση, ο εισαγγελέας, πριν από κάθε άλλη ενέργεια:

α) μπορεί να διατάσσει τη διενέργεια ιατρικής πραγματογνωμοσύνης στο φερόμενο ως θύμα, προκειμένου να ερευνηθεί η βασιμότητα της καταγγελίας για την σε βάρος του τέλεση της πράξεως,

β) εξετάζει ο ίδιος κάθε μάρτυρα που προτείνεται, καθώς και τα πρόσωπα της οικογένειας ή παραγγέλλει την εξέταση αυτών από τους αρμόδιους ανακριτικούς υπαλλήλους, και

γ) καλεί το πρόσωπο στο οποίο αποδίδεται η τέλεση της πράξεως να παράσχει στον ίδιο ή στον αρμόδιο ανακριτικό υπάλληλο εξηγήσεις υπό τους όρους του άρθρου 31 παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

3.Αν ο παρέχων εξηγήσεις δεν υποβάλει ο ίδιος, ή μέσω του συνηγόρου του, την κατά την παρ. 2 του άρθρου 11 δήλωση περί ποινικής διαμεσολάβησης, καλείται, προς τούτο, από τον αρμόδιο εισαγγελέα. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να λάβει προθεσμία τριών ημερών για να απαντήσει.

4.Αν η απάντηση του παρέχοντος εξηγήσεις είναι αρνητική ή αυτός δεν απαντήσει, κινείται η ποινική διαδικασία κατά τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Αν η απάντηση του παρέχοντος εξηγήσεις είναι θετική, ο εισαγγελέας ενημερώνει τον παθόντα ή τον συνήγορό του για την κατά τα ανωτέρω δήλωση του ενδιαφερομένου και, αν υποβληθεί σχετικό αίτημα, παρέχεται στον παθόντα προθεσμία, το πολύ τριών ημερών, για να δηλώσει αν δέχεται τη διαμεσολάβηση.

5.Αν η απάντηση του παθόντος είναι αρνητική ή αυτός δεν απαντήσει ή δεν επέλθει συμφωνία ως προς τους όρους της περίπτωσης α' της παραγράφου 2 του άρθρου 11, κινείται η ποινική διαδικασία κατά τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Αν η απάντηση του παθόντος είναι θετική, ο εισαγγελέας με διάταξή του θέτει τη δικογραφία σε ειδικό αρχείο της εισαγγελίας. Κατά της διατάξεως αυτής δεν χωρεί προσφυγή.

6.Αν τα πρόσωπα στα οποία αποδίδεται η τέλεση της πράξης είναι περισσότερα, για την έναρξη της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης απαιτείται μεταξύ τους συμφωνία. Το ίδιο ισχύει και αν η φερόμενη ως τελεσθείσα πράξη αφορά περισσότερα θύματα. Αν δεν επιτευχθεί συμφωνία κατά τα προηγούμενα εδάφια, η διαμεσολάβηση δεν είναι δυνατή.

7.Η συμφωνία των διαδίκων μερών για την κατά την παρ. 2 του άρθρου 11 του παρόντος έναρξη της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης μπορεί να υποβληθεί στον αρμόδιο εισαγγελέα και με σχετικό πρακτικό εκ μέρους των συνηγόρων τους.

Άρθρο 13 - Ποινικές συνέπειες

1.Η διάταξη του εισαγγελέα που εκδίδεται κατόπιν ποινικής διαμεσολάβησης καταχωρίζεται σε ειδική μερίδα στο δελτίο ποινικού μητρώου και τηρείται για χρονικό διάστημα ίσο προς τον εκ του νόμου προβλεπόμενο χρόνο παραγραφής του εγκλήματος στο οποίο αφορά.

2.Αν ο ενδιαφερόμενος συμμορφωθεί προς τους όρους της ποινικής διαμεσολάβησης για χρονικό διάστημα τριών ετών, τότε η σχετική διαδικασία ολοκληρώνεται και εξαλείφεται η ποινική αξίωση της πολιτείας για το έγκλημα που αφορά.

3.Η διαπιστούμενη από τον εισαγγελέα υπαίτια μη ολοκλήρωση της ποινικής διαμεσολάβησης διακόπτει τη διαδικασία και προκαλεί την αναδρομική άρση των επελθόντων απότελεσμάτων. Στην περίπτωση αυτή ο εισαγγελέας ανασύρει τη δικογραφία από το αρχείο, η δε ποινική διαδικασία συνεχίζεται κατά τις οικείες διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, χωρίς να επιτρέπεται πλέον η υποβολή νέου αιτήματος για ποινική διαμεσολάβηση.

4.Ενόσω διαρκεί η διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης, τελεί σε εκκρεμοδικία η πράξη στην οποία αυτή αφορά. Η άσκηση ποινικής δίωξης για πράξη για την οποία εξαλείφθηκε η ποινική αξίωση της πολιτείας, λόγω ολοκληρώσεως της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης, είναι απαράδεκτη. Η παραγραφή της πράξης αναστέλλεται μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης.

5.Η άρνηση ενός εκ των διαδίκων μερών να δεχθεί τη διαμεσολάβηση ή η αποτυχία ολοκληρώσεως της, για οποιαδήποτε αιτία, δεν επάγονται σε βάρος αυτών καμία αρνητική ουσιαστική ή δικονομική συνέπεια στην ποινική δίκη που επακολουθεί.

6.Στην παρ. 3 του άρθρου 574 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται στοιχείο γ', το οποίο έχει ως εξής:

«γ) η διάταξη του εισαγγελέα που εκδίδεται κατόπιν ποινικής διαμεσολάβησης σε εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας.»

Άρθρο 14 - Αστικές συνέπειες

1.Η συμφωνία των διαδίκων για την έναρξη της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης ισχύει ως συμβιβασμός ως προς τις χρηματικές αξιώσεις από το έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας. Μόνη η συμφωνία του παθόντος συζύγου για την έναρξη της διαδικασίας δεν εμποδίζει την άσκηση

αγωγής διαζυγίου ή την υποβολή αιτήσεως συναινετικής λύσεως του γάμου, την πρόοδο της δίκης και τη λύση του γάμου.

2.Η εντός τριετίας από την αρχειοθέτηση της υπόθεσης μη συμμόρφωση του φερόμενου ως δράστη προς τους όρους της ποινικής διαμεσολάβησης παρέχει στο θύμα του εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας το δικαίωμα να ζητήσει, με αγωγή του, την ανατροπή της συμφωνίας, όσον αφορά στις χρηματικές αξιώσεις. Με την άσκηση της αγωγής ανατροπής αναβιώνουν οι χρηματικές αξιώσεις του παθόντος, τα δε καταβληθέντα λόγω της συμφωνίας αναζητούνται κατά τις διατάξεις περί αδικαιολόγητου πλουτισμού.

3.Μετά την ολοκλήρωση της ποινικής διαμεσολάβησης αποκλείεται η ανατροπή της συμφωνίας, εξ οιουδήποτε λόγου και η αναζήτηση των καταβληθέντων σε συμμόρφωση αυτής. Τα ίδια αποτελέσματα επιφέρει και η λύση του γάμου μεταξύ των συζύγων εντός της τριετίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 15 - Προσωρινή ρύθμιση της κατάστασης

Στο τέλος του άρθρου 735 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προστίθεται εδάφιο, το οποίο έχει ως εξής:

«Σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας μπορεί να διατάσσεται ιδίως η απομάκρυνση του καθ’ ου από την οικογενειακή κατοικία, η μετοίκησή του, η απαγόρευση να προσεγγίζει τους χώρους κατοικίας ή και εργασίας του αιτούντος, κατοικίες στενών συγγενών του, τα εκπαιδευτήρια των παιδιών και ξενώνες φιλοξενίας.»

Άρθρο 16- Παραγραφή

Αν οι πράξεις των άρθρων 6, 7 και 9 του παρόντος στρέφονται κατά ανηλίκου, η έναρξη της προθεσμίας παραγραφής αναστέλλεται μέχρι την ενηλικίωσή του.

Άρθρο 17 - Ποινική δίωξη

1.Η ποινική δίωξη για τα εγκλήματα των άρθρων 6, 7, 9 και 10 ασκείται αυτεπαγγέλτως.

2.Σε βάρος του υπαιτίου εφαρμόζεται η διαδικασία των άρθρων 417 επ. του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Άρθρο 18 - Περιοριστικοί όροι

1.Σε περίπτωση διαπράξεως εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας είναι δυνατόν, αν υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες κρίνεται απαραίτητο για την προστασία της σωματικής και ψυχικής υγείας του θύματος, να επιβληθεί στον κατηγορούμενο από το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο στο οποίο παραπέμπεται να δικασθεί ή από τον αρμόδιο ανακριτή ή από το δικαστικό συμβούλιο και για όσο χρονικό διάστημα απαιτείται, ο περιοριστικός όρος της απομάκρυνσης του από την οικογενειακή κατοικία, η μετοίκησή του, η απαγόρευση να προσεγγίζει τους χώρους κατοικίας ή και εργασίας του θύματος, κατοικίες στενών συγγενών του, τα εκπαιδευτήρια των παιδιών και ξενώνες φιλοξενίας. Η ισχύς του παραπάνω περιοριστικού όρου παύει αυτοδικαίως μετά την έκδοση οριστικής αποφάσεως ή της διατάξεως του εισαγγελέα με την οποία αρχειοθετείται η υπόθεση λόγω ποινικής διαμεσολάβησης.

2.Ο περιοριστικός όρος που έχει επιβληθεί σύμφωνα με τις διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου είναι δυνατόν να ανακληθεί, αντικατασταθεί ή τροποποιηθεί από το αρμόδιο δικαστικό όργανο που τον επέβαλε, με αίτηση του κατηγορουμένου, στην οποία αναφέρονται οι λόγοι για τους οποίους επιβάλλεται η ανάκληση, αντικατάσταση ή τροποποίησή του. Για τη συζήτηση της αιτήσεως κλητεύεται υποχρεωτικά ο παθών, σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν κάθε φορά.

3.Το δικαστικό όργανο που είναι αρμόδιο κατά την παράγραφο 1 για την επιβολή, ανάκληση, αντικατάσταση ή τροποποίηση των περιοριστικών όρων, μπορεί να ζητήσει, συμβουλευτικά, τη γνώμη ψυχιάτρων, ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών και άλλων επιστημόνων με ειδικές γνώσεις σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας, εφόσον τα πρόσωπα αυτά εργάζονται σε δημόσιο φορέα υγείας.

Άρθρο 19 - Εξέταση μαρτύρων

1.Σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας, μέλη της οικογένειας εξετάζονται ως μάρτυρες χωρίς όρκο.

2.Οι ανήλικοι κατά την εκδίκαση των υποθέσεων της προηγούμενης παραγράφου δεν κλητεύονται ως μάρτυρες στο ακροατήριο, αλλά αναγιγνώσκεται η κατάθεσή τους, εφόσον υπάρχει, εκτός εάν η εξέτασή τους κρίνεται αναγκαία από το δικαστήριο.

Άρθρο 20 - Υποχρέωση τήρησης εχεμύθειας

1.Σε περίπτωση διαπράξεως εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας, οι αρμόδιες αστυνομικές αρχές που διενεργούν προανάκριση, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 2 του άρθρου 243 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, απαγορεύεται να ανακοινώνουν με οποιονδήποτε τρόπο το ονοματεπώνυμο του θύματος και του κατηγορουμένου, τη διεύθυνση κατοικίας τους, καθώς και οποιαδήποτε άλλα στοιχεία είναι δυνατόν να αποκαλύψουν την ταυτότητά τους.

2.Οι παραβάτες της διατάξεως αυτής τιμωρούνται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΑΡΩΓΗ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ

Άρθρο 21- Κοινωνική συμπαράσταση

1.Τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας δικαιούνται ηθικής συμπαράστασης και της αναγκαίας υλικής συνδρομής από νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, που λειτουργούν ειδικά για τους σκοπούς αυτούς υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, και από κοινωνικές υπηρεσίες των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.

2.Οι αστυνομικές αρχές που επιλαμβάνονται, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας υποχρεούνται, εφόσον το ζητήσει το θύμα, να ενημερώσουν αυτό και τους παραπάνω φορείς, ώστε να παρασχεθεί αμέσως η απαραίτητη, κατά περίπτωση, αρωγή.

Άρθρο 22 - Ευεργέτημα πενίας

Στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, τα οποία ζητούν τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων για προσωρινή ρύθμιση

της κατάστασης, εξαιτίας του συγκεκριμένου περιστατικού, παρέχεται το ευεργέτημα της πενίας με μόνη την απόδειξη του περιστατικού βίας, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 194 επ. του

Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, αν αδυνατούν να καταβάλουν, έστω και προσωρινά, τις απαιτούμενες δικαστικές δαπάνες.

Άρθρο 23 - Υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών

1.Εκπαιδευτικός της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ο οποίος, κατά την εκτέλεση του εκπαιδευτικού του έργου, με οποιονδήποτε τρόπο πληροφορείται ή διαπιστώνει ότι έχει διαπραχθεί σε βάρος μαθητή έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας, ενημερώνει, χωρίς καθυστέρηση, τον διευθυντή της σχολικής μονάδας.

Ο διευθυντής της σχολικής μονάδας ανακοινώνει, αμέσως, την αξιόποινη πράξη στον αρμόδιο εισαγγελέα, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 37 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ή στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή.

Την ίδια υποχρέωση έχουν οι εκπαιδευτικοί και οι διευθυντές των ιδιωτικών σχολείων, καθώς και οι υπεύθυνοι των πάσης φύσεως Μονάδων Προσχολικής Αγωγής.

2.Κατά την προδικασία και τη διαδικασία στο ακροατήριο, ο διευθυντής της σχολικής μονάδας, ο οποίος ανακοίνωσε την αξιόποινη πράξη στις παραπάνω αρμόδιες αρχές, και ο εκπαιδευτικός, ο οποίος την πληροφορήθηκε ή τη διαπίστωσε, καλούνται να εξετασθούν ως μάρτυρες, μόνο αν η πληροφορία δεν αποδεικνύεται με οποιοδήποτε άλλο αποδεικτικό μέσο.

Άρθρο 24

Το άρθρο 342 του Ποινικού Κώδικα (κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια) αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 342.

Κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια

1.Ο ενήλικος ο οποίος ενεργεί ασελγείς πράξεις με ανήλικο, τον οποίον του έχουν εμπιστευθεί για να τον επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά, τιμωρείται ως εξής:

α) αν ο παθών δεν συμπλήρωσε τα δεκατέσσερα έτη, με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών, β) αν ο παθών συμπλήρωσε τα δεκατέσσερα, όχι όμως και τα δεκαοκτώ έτη, με κάθειρξη.

2.Συνιστά επιβαρυντική περίσταση η τέλεση της πράξης της πρώτης παραγράφου:

α) από οικείο,

β) από πρόσωπο που συνοικεί με τον ανήλικο ή διατηρεί φιλικές σχέσεις με τους οικείους του, γ) από εκπαιδευτικό, παιδαγωγό, γυμναστή ή άλλο πρόσωπο που παραδίδει μαθήματα στον ανήλικο, δ) από πρόσωπο που δέχεται τις υπηρεσίες του ανηλίκου,

ε) από κληρικό με τον οποίο ο ανήλικος διατηρεί πνευματική σχέση, στ) από ψυχολόγο, ιατρό, νοσοκόμο ή από ειδικό επιστήμονα που παρέχει τις υπηρεσίες του στον ανήλικο.

3.Ο ενήλικος ο οποίος με χειρονομίες, με προτάσεις ή με εξιστόρηση, απεικόνιση ή παρουσίαση πράξεων που αφορούν τη γενετήσια ζωή προσβάλλει την αιδώ ανηλίκου, τον οποίον του έχουν εμπιστευθεί για να τον επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών και αν η πράξη τελείται κατά συνήθεια με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών. Η παράγραφος 2 εφαρμόζεται αναλόγως και στις περιπτώσεις αυτές.

4.Ο ενήλικος, ο οποίος μέσω διαδικτύου ή άλλου μέσου επικοινωνίας, αποκτά επαφή με πρόσωπο που δεν συμπλήρωσε τα δεκαέξι έτη και με προτάσεις ή με εξιστόρηση, απεικόνιση ή παρουσίαση πράξεων που αφορούν τη γενετήσια ζωή προσβάλλει την αιδώ του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και αν η πράξη τελείται κατά συνήθεια με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών.

5.Η παραγραφή των πράξεων των προηγούμενων παραγράφων αναστέλλεται μέχρι την ενηλικίωση του ανηλίκου.»

Άρθρο 25

Οι προθεσμίες των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 3 και του άρθρου 4 ΣΤ' του ν. 3388/2005, που παρατάθηκαν με την αριθ. 99583 οικ./24.12.2005 (ΦΕΚ 1490 Β') κοινή υπουργική απόφαση των Υπουργών Δικαιοσύνης, Οικονομίας και Οικονομικών και Δημόσιας Τάξης, παρατείνονται αντίστοιχα έως ότου προαχθούν οι εξωτερικοί φρουροί στο βαθμό του Υπαρχιφύλακα και μέχρι την 12.9.2007.

Άρθρο 26

Η παράγραφος 4 του άρθρου 49 του ν. 2721/1999, όπως αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 2 του άρθρου 1 του ν. 3388/2005 και συμπληρώθηκε με το άρθρο 18 του ν. 3472/2006, αντικαθίσταται ως εξής:

«4. Για την πλήρωση των θέσεων που προβλέπονται στην παράγραφο 2 διορίζονται Έλληνες πολίτες, απόφοιτοι λυκείου ή άλλης ισότιμης σχολής της ημεδαπής ή της αλλοδαπής. Οι υποψήφιοι δεν πρέπει να έχουν ηλικία μεγαλύτερη των 30 ετών, πρέπει να είναι αρτιμελείς, να έχουν ανάστημα (χωρίς υποδήματα) τουλάχιστον ενός μέτρου και εβδομήντα εκατοστών (1,70) και οι άνδρες να έχουν εκπληρώσει τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις. Για την επιλογή τους εφαρμόζονται τα ακόλουθα αντικειμενικά κριτήρια:

(α) Η εκπλήρωση της στρατιωτικής τους θητείας στις Ένοπλες Δυνάμεις με το βαθμό του εφέδρου αξιωματικού ή στις Ειδικές Δυνάμεις των Ενόπλων Δυνάμεων ή η προϋπηρεσία ως εθελοντών πενταετούς θητείας στις Ένοπλες Δυνάμεις.

(β) Ο βαθμός του απολυτηρίου τίτλου σπουδών.

(γ) Η μόνιμη κατοικία και η εγγραφή στα δημοτολόγια δήμων ή κοινοτήτων του νομού όπου εδρεύουν τα Καταστήματα Κράτησης, για δύο τουλάχιστον χρόνια έως την έκδοση της προκήρυξης. Υποψήφιοι οι οποίοι λαμβάνουν μόρια με βάση το κριτήριο αυτό υποχρεούνται να υπηρετήσουν στο νομό για τον οποίο έλαβαν τα μόρια τουλάχιστον επί δέκα χρόνια, εκτός αν, λόγω βαθμολογικής προαγωγής τους ή υπηρεσιακών αναγκών, καταστεί αναγκαία η μετάθεση ή η απόσπασή τους σε Κατάστημα άλλου νομού.

(δ) Η κατοχή άδειας ικανότητας οδηγού Γ' ή Δ' κατηγορίας.

(ε) Η κατοχή διπλώματος μεταδευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης του Ο.Ε.Ε.Κ. δωδεκάμηνης τουλάχιστον φοίτησης, με ειδικότητα «Στέλεχος Υπηρεσιών Ασφαλείας».»

Άρθρο 27

Το τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 6 του άρθρου 49 του ν. 2721/1999 (ΦΕΚ 112 Α'), όπως αντικαταστάθηκε από την παρ. 2 του άρθρου 1 του ν. 3388/2005 (ΦΕΚ 225 Α'), αντικαθίσταται ως εξής:

«Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Δικαιοσύνης καθορίζεται το ύψος της αποζημίωσης, που λαμβάνουν οι εκπαιδευόμενοι στις ανωτέρω Σχολές. Η αποζημίωση υπόκειται σε κράτηση υγειονομικής περίθαλψης, όπως αυτή προβλέπεται εκάστοτε για τις αποδοχές των δημοσίων υπαλλήλων. Η κράτηση αυτή περιέρχεται στο Δημόσιο. Οι δαπάνες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης των εκπαιδευομένων και μόνο καλύπτονται από τον Ο.Π.Α.Δ., ο οποίος επιχορηγείται προς τούτο κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 1 του άρθρου 11 του ν. 2768/1999 (ΦΕΚ 273 Α'). Το χρονικό διάστημα φοίτησης των ανωτέρω στη Σχολή αποτελεί χρόνο πραγματικής δημόσιας υπηρεσίας, εφόσον διορισθούν. Εάν με υπαιτιότητά τους διακοπεί η εκπαίδευση στη Σχολή ή δεν αποδεχθούν το διορισμό τους, οι εκπαιδευόμενοι υποχρεούνται να επιστρέψουν την αποζημίωση, καθώς και τις δαπάνες για την εκπαίδευσή τους, όπως καθορίζονται με την κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Δικαιοσύνης, η οποία προβλέπεται στην παράγραφο 8 του παρόντος.»

Άρθρο 28- Έναρξη ισχύος

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει τρεις μήνες μετά τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 23 Οκτωβρίου 2006

Παράρτημα ΙΙΙ. ΑΣΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ

Σχετικά Άρθρα

Άρθρο 1510 - Αστικός Κώδικας - Γονική μέριμνα

Η μέριμνα για το ανήλικο τέκνο είναι καθήκον και δικαίωμα των γονέων (γονική μέριμνα), οι όποιοι την ασκούν από κοινού και εξίσου. Η γονική μέριμνα περιλαμβάνει την επιμέλεια του προσώπου, τη διοίκηση της περιουσίας και την εκπροσώπηση του τέκνου σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη, που αφορούν το πρόσωπο ή την περιουσία του. Σε περίπτωση όπου η γονική μέριμνα παύει λόγω θανάτου, κήρυξης σε αφάνεια ή έκπτωσης του ενός γονέα, η γονική μέριμνα ανήκει αποκλειστικά στον άλλο. Αν ο ένας από τους γονείς αδυνατεί να ασκήσει τη γονική μέριμνα για πραγματικούς λόγους ή γιατί είναι ανίκανος ή περιορισμένα ικανός για

δικαιοπραξία, την ασκεί μόνος ο άλλος γονέας. Η επιμέλεια όμως του προσώπου του τέκνου ασκείται και από τον ανήλικο γονέα.

Άρθρο 1511 - Αστικός Κώδικας - Άσκηση - ανάθεση γονικής μέριμνας κατά το συμφέρον του τέκνου

1. Κάθε απόφαση των γονέων σχετικά με την άσκηση της γονικής μέριμνας πρέπει να αποβλέπει στο βέλτιστο συμφέρον του τέκνου.2. Στο βέλτιστο συμφέρον του τέκνου, που εξυπηρετείται ιδίως από την ουσιαστική συμμετοχή και των δύο γονέων στην ανατροφή και φροντίδα του, καθώς επίσης και από την αποτροπή διάρρηξης των σχέσεων του με καθένα από αυτούς, πρέπει να αποβλέπει και η απόφαση του δικαστηρίου, όταν αποφασίζει σχετικά με την ανάθεση της γονικής μέριμνας ή με τον τρόπο άσκησής της. Η απόφαση του δικαστηρίου συνεκτιμά παραμέτρους, όπως την ικανότητα και πρόθεση καθενός εκ των γονέων να σεβαστεί τα δικαιώματα του άλλου, τη συμπεριφορά κάθε γονέα κατά το προηγούμενο χρονικό διάστημα και τη συμμόρφωσή του με τις νόμιμες υποχρεώσεις του, δικαστικές αποφάσεις, εισαγγελικές διατάξεις και προηγούμενες συμφωνίες που είχε συνάψει με τον άλλο γονέα και αφορούν το τέκνο.3. Η απόφαση του δικαστηρίου πρέπει επίσης να σέβεται την ισότητα μεταξύ των γονέων και να μην κάνει διακρίσεις εξαιτίας ιδίως του φύλου, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της φυλής, της γλώσσας, της θρησκείας, των πολιτικών ή όποιων άλλων πεποιθήσεων, της ιθαγένειας, της εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης ή της περιουσίας.4. Ανάλογα με την ωριμότητα του τέκνου πρέπει να ζητείται και να συνεκτιμάται η γνώμη του, πριν από κάθε απόφαση σχετική με τη γονική μέριμνα και τα συμφέροντά του.

Άρθρο 1518 - Αστικός Κώδικας - Επιμέλεια του προσώπου

Η επιμέλεια του προσώπου του τέκνου περιλαμβάνει ιδίως την ανατροφή, την επίβλεψη, τη μόρφωση και την εκπαίδευσή του, καθώς και τον προσδιορισμό του τόπου διαμονής του. Κατά την ανατροφή του τέκνου οι γονείς το ενισχύουν, χωρίς διάκριση φύλου, να αναπτύσσει υπεύθυνα και με κοινωνική συνείδηση την προσωπικότητά του. Η λήψη σωφρονιστικών μέτρων επιτρέπεται μόνο εφόσον αυτά είναι παιδαγωγικώς αναγκαία και δεν θίγουν την αξιοπρέπεια του τέκνου. Κατά τη μόρφωση και την επαγγελματική εκπαίδευση του τέκνου οι γονείς λαμβάνουν υπόψη τις ικανότητες και τις προσωπικές του κλίσεις. Γι’ αυτόν τον σκοπό οφείλουν να συνεργάζονται με το σχολείο και αν υπάρχει ανάγκη, να ζητούν τη συνδρομή αρμοδίων

κρατικών υπηρεσιών ή δημοσίων οργανισμών. Κάθε γονέας υποχρεούται να διαφυλάσσει και να ενισχύει τη σχέση του τέκνου με τον άλλο γονέα, τους αδελφούς του, καθώς και με την οικογένεια του άλλου γονέα, ιδίως όταν οι γονείς δεν ζουν μαζί ή ο άλλος γονέας έχει αποβιώσει.

Άρθρο 1532 - Αστικός Κώδικας - Συνέπειες κακής άσκησης

Αν ο πατέρας ή η μητέρα παραβαίνουν τα καθήκοντα που τους επιβάλλει το λειτούργημά τους για την επιμέλεια του προσώπου του τέκνου ή τη διοίκηση της περιουσίας του ή αν ασκούν το λειτούργημα αυτό καταχρηστικά ή δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν σε αυτό, το δικαστήριο μπορεί, εφόσον το ζητήσουν ο άλλος γονέας ή οι πλησιέστεροι συγγενείς του τέκνου ή ο εισαγγελέας, να διατάξει οποιοδήποτε πρόσφορο μέτρο. Κακή άσκηση της γονικής μέριμνας συνιστούν ιδίως: α. η υπαίτια μη συμμόρφωση προς αποφάσεις και διατάξεις δικαστικών και εισαγγελικών αρχών που αφορούν το τέκνο ή προς την υπάρχουσα συμφωνία των γονέων για την άσκηση της γονικής μέριμνας, β. η διατάραξη της συναισθηματικής σχέσης του τέκνου με τον άλλο γονέα και την οικογένειά του και η με κάθε τρόπο πρόκληση διάρρηξης των σχέσεων του τέκνου με αυτούς, γ. η υπαίτια παράβαση των όρων της συμφωνίας των γονέων ή της δικαστικής απόφασης για την επικοινωνία του τέκνου με τον γονέα με τον οποίο δεν διαμένει και η με κάθε άλλο τρόπο παρεμπόδιση της επικοινωνίας, δ. η κακή άσκηση και η υπαίτια παράλειψη της άσκησης του δικαιώματος επικοινωνίας από τον δικαιούχο γονέα, ε. η αδικαιολόγητη άρνηση του γονέα να καταβάλει τη διατροφή που επιδικάστηκε στο τέκνο από το δικαστήριο ή συμφωνήθηκε μεταξύ των γονέων, στ. η καταδίκη του γονέα, με οριστική δικαστική απόφαση, για ενδοοικογενειακή βία ή για εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή για εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής. Το δικαστήριο, στις περιπτώσεις του προηγούμενου εδαφίου, δύναται να αφαιρέσει από τον υπαίτιο γονέα την άσκηση της γονικής μέριμνας ή την επιμέλεια, ολικά ή μερικά, και να την αναθέσει αποκλειστικά στον άλλο γονέα, καθώς επίσης να διατάξει κάθε πρόσφορο μέτρο προς διασφάλιση του συμφέροντος του τέκνου. Αν συντρέχουν στο πρόσωπο και των δύο γονέων οι περιπτώσεις του δευτέρου εδαφίου, το δικαστήριο μπορεί να αναθέσει την πραγματική φροντίδα του τέκνου ή ακόμα και την επιμέλειά του ολικά ή μερικά σε τρίτο ή και να διορίσει επίτροπο. Σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του πρώτου εδαφίου και επίκειται άμεσος κίνδυνος για τη σωματική ή την ψυχική υγεία του τέκνου, ο

εισαγγελέας διατάσσει κάθε πρόσφορο μέτρο για την προστασία του, μέχρι την έκδοση της απόφασης του δικαστηρίου, στο οποίο πρέπει να απευθύνεται εντός ενενήντα (90) ημερών, με δυνατότητα αιτιολογημένης παράτασης της προθεσμίας αυτής κατά ενενήντα (90) επιπλέον ημέρες.»

Άρθρο 1533 - Αστικός Κώδικας

Η αφαίρεση του συνόλου της επιμέλειας του προσώπου του τέκνου και από τους δύο γονείς και η ανάθεσή της σε τρίτο διατάσσονται από το δικαστήριο, μόνο όταν άλλα μέτρα έμειναν χωρίς αποτέλεσμα ή κρίνεται ότι δεν επαρκούν για να αποτρέψουν κίνδυνο της σωματικής, πνευματικής ή ψυχικής υγείας του τέκνου.(Τα εδ. β' και γ' της παρ. α' καταργούνται). Το δικαστήριο ορίζει την έκταση της γονικής μέριμνας που παραχωρεί στον τρίτο και τους όρους της άσκησής της. Το δικαστήριο αποφασίζει την ανάθεση της πραγματικής φροντίδας ή της επιμέλειας στον τρίτο κατά τη δεύτερη παράγραφο του προηγούμενου άρθρου ή την πρώτη παράγραφο του παρόντος, ύστερα από έλεγχο του ήθους, των βιοτικών συνθηκών και γενικά της καταλληλόλητάς του, στηριζόμενο υποχρεωτικά σε βεβαίωση της κοινωνικής υπηρεσίας. Η ανάθεση γίνεται σε κατάλληλη οικογένεια, κατά προτίμηση συγγενική (ανάδοχη οικογένεια) και, αν αυτό δεν είναι δυνατό, σε κατάλληλο ίδρυμα.

Άρθρο 1534 - Αστικός Κώδικας

Σε περίπτωση όπου υπάρχει κατεπείγουσα ανάγκη ιατρικής επέμβασης, για να αποτραπεί κίνδυνος ζωής ή υγείας του τέκνου, ο εισαγγελέας πρωτοδικών μπορεί, αν αρνούνται οι γονείς, να δώσει αυτός αμέσως την απαιτούμενη άδεια, υστέρα από αίτηση του αρμόδιου για τη θεραπεία γιατρού ή του διευθυντή της κλινικής όπου νοσηλεύεται το τέκνο ή οποιουδήποτε άλλου αρμόδιου υγειονομικού οργάνου.

Παράρτημα IV. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4855 (ΦΕΚ Α' 215/12-11-2021)- Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες επείγουσες διατάξεις.
Αναφερόμενα στην Έρευνα Άρθρα

Άρθρο 64. - Σωματική βλάβη - Τροποποίηση των παρ. 1 και 2 του άρθρου 308 ΠΚ

Στο άρθρο 308 ΠΚ:

α) τροποποιείται το δεύτερο εδάφιο της παρ. 1 ως προς το πλαίσιο της ποινής,

β) τροποποιείται η παρ. 2 ως προς την ιδιότητα του παθόντος και το άρθρο 308 διαμορφώνεται ως εξής:

«Άρθρο 308 Σωματική βλάβη

1. Όποιος προξενεί σε άλλον σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας του τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο (2) έτη ή χρηματική ποινή. Αν η κάκωση ή βλάβη της υγείας που του προξένησε είναι εντελώς ελαφρά, τιμωρείται με χρηματική ποινή ή παροχή κοινωφελούς εργασίας.

2. Για τη δίωξη της πράξης της προηγούμενης παραγράφου απαιτείται έγκληση, εκτός αν ο παθών είναι υπάλληλος και η πράξη τελέσθηκε κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας του ή για λόγους σχετικούς με την εκτέλεσή της ή υπάλληλος του πλειστηριασμού κατά τη διαδικασία της αναγκαστικής εκτέλεσης και η πράξη τελέσθηκε με αφορμή τον πλειστηριασμό, οπότε η δίωξη είναι αυτεπάγγελτη.

3. Η σωματική βλάβη της παρ. 1 δεν είναι άδικη, όταν επιχειρείται με τη συναίνεση του παθόντος και δεν προσκρούει στα χρηστά ήθη.

4. Ο υπαίτιος της πράξης της παρ. 1 είναι δυνατό να απαλλαγεί από κάθε ποινή αν παρασύρθηκε στην πράξη από δικαιολογημένη αγανάκτηση, εξαιτίας μιας αμέσως προηγούμενης πράξης που τέλεσε ο παθών εναντίον του ή ενώπιον του και που ήταν ιδιαίτερα σκληρή ή βάναυση.».

Άρθρο 65. - Επικίνδυνη σωματική βλάβη - Πλαίσιο ποινής - Τροποποίηση του άρθρου 309 ΠΚ

Το άρθρο 309 ΠΚ τροποποιείται ως προς την ποινή και το άρθρο 309 διαμορφώνεται ως εξής:

«Άρθρο 309

Επικίνδυνη σωματική βλάβη

Αν η πράξη του προηγούμενου άρθρου τελέστηκε με τρόπο που μπορούσε να προκαλέσει στον παθόντα κίνδυνο ζωής ή βαριά σωματική βλάβη, επιβάλλεται φυλάκιση έως τρία (3) έτη.».

Άρθρο 66. - Βαριά σωματική βλάβη - Αντικατάσταση του άρθρου 310 ΠΚ

Το άρθρο 310 ΠΚ, αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 310

Βαριά σωματική βλάβη

1. Αν η πράξη του άρθρου 308 είχε ως επακόλουθο τη βαριά σωματική βλάβη επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους.

2. Όποιος προκαλεί σε άλλον βαριά σωματική βλάβη τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών. Αν επιδίωκε την πρόκληση της βαριάς σωματικής βλάβης, τιμωρείται με κάθειρξη.

3. Βαριά σωματική βλάβη υπάρχει ιδίως αν η πράξη προξένησε στον παθόντα κίνδυνο ζωής ή βαριά και μακροχρόνια αρρώστια ή σοβαρό ακρωτηριασμό ή αναπηρία ή μόνιμη παραμόρφωση ή αν τον εμπόδισε σημαντικά και για πολύ χρόνο να χρησιμοποιεί το σώμα ή τη διάνοιά του.».

Άρθρο 67. - Σωματική βλάβη από αμέλεια - Τροποποίηση της παρ. 1 του άρθρου 314 ΠΚ

Η παρ. 1 του άρθρου 314 ΠΚ τροποποιείται ως προς:

α) τη σειρά των προβλεπόμενων ποινών,

β) την προσθήκη της περίπτωσης προκληθείσας βαριάς σωματικής βλάβης και του αντίστοιχου πλαισίου ποινής και το άρθρο 314 διαμορφώνεται ως εξής:

«Άρθρο 314

Σωματική βλάβη από αμέλεια

1. Όποιος από αμέλεια προκαλεί σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας άλλου τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο (2) έτη ή χρηματική ποινή ή παροχή κοινωφελούς εργασίας. Αν η σωματική βλάβη που προκλήθηκε είναι βαριά, τιμωρείται με φυλάκιση έως τρία (3) έτη, και αν αυτή είναι εντελώς ελαφρά, επιβάλλεται χρηματική ποινή ή παροχή κοινωφελούς εργασίας.

2. Για την ποινική δίωξη της πράξης της προηγούμενης παραγράφου απαιτείται έγκληση. Η δίωξη είναι αυτεπάγγελτη αν ο υπαίτιος ήταν οδηγός οχήματος ή υπόχρεος λόγω της υπηρεσίας ή του επαγγέλματός του να καταβάλει ιδιαίτερη επιμέλεια ή προσοχή. Όταν ο υπαίτιος οδηγός οχήματος δεν μεταφέρει επιβάτες ή πράγματα με σκοπό βιοπορισμού, η ποινική δίωξη ασκείται αυτεπαγγέλτως, ο εισαγγελέας όμως με διάταξή του απέχει από την ποινική δίωξη αν ο παθών δηλώσει ότι δεν επιθυμεί την ποινική δίωξη του δράστη. Αν η δήλωση υποβληθεί μετά την άσκηση ποινικής δίωξης, το δικαστήριο παύει οριστικά αυτήν.».

Άρθρο 74. - Γενετήσιες πράξεις με ανηλίκους ή ενώπιον τους - Τροποποίηση της παρ. 1 του άρθρου 339 ΠΚ

Στην παρ. 1 του άρθρου 339 ΠΚ:

α) τροποποιείται το εισαγωγικό εδάφιο ως προς τα άρθρα του ΠΚ στα οποία γίνεται παραπομπή,

β) αντικαθίσταται η περ. α΄,

γ) αντικαθίσταται η περ. β΄,

δ) διαγράφεται η περ. γ΄ και το άρθρο 339 διαμορφώνεται ως εξής:

«Άρθρο 339

Γενετήσιες πράξεις με ανηλίκους ή ενώπιον τους

1. Όποιος ενεργεί γενετήσια πράξη με πρόσωπο νεότερο των δεκαπέντε ετών ή το παραπλανά με αποτέλεσμα να ενεργήσει ή να υποστεί τέτοια πράξη τιμωρείται, αν δεν υπάρχει περίπτωση να τιμωρηθεί βαρύτερα με τα άρθρα 342 και 351Α, ως εξής:

α) αν ο παθών δεν συμπλήρωσε τα δώδεκα (12) έτη, με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών,

β) αν ο παθών συμπλήρωσε τα δώδεκα (12) έτη, με κάθειρξη.

2. Οι γενετήσιες πράξεις μεταξύ ανηλίκων κάτω των δεκαπέντε (15) ετών δεν τιμωρούνται, εκτός αν η μεταξύ τους διαφορά ηλικίας είναι μεγαλύτερη των τριών (3) ετών, οπότε μπορούν να επιβληθούν μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα.

3. Όποιος εξωθεί ή παρασύρει ανήλικο, που δεν συμπλήρωσε τα δεκαπέντε (15) έτη, να παρίσταται σε γενετήσια πράξη μεταξύ άλλων, χωρίς να συμμετέχει σε αυτήν, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών και χρηματική ποινή αν ο ανήλικος είναι μικρότερος των δεκατεσσάρων (14) ετών και με φυλάκιση έως τρία (3) έτη ή χρηματική ποινή αν έχει συμπληρώσει το δέκατο τέταρτο (14ο) έτος της ηλικίας του.».

Άρθρο 76. - Κατάχρηση ανηλίκων - Τροποποίηση της παρ. 1 του άρθρου 342 ΠΚ

Στην παρ. 1 του άρθρου 342 ΠΚ:

α) στο πρώτο εδάφιο:

αα) τροποποιούνται οι περ. α΄ και β΄ ως προς την αναπροσαρμογή των ηλικιακών ορίων και ως προς την επιβαλλόμενη ποινή,

αβ) διαγράφεται η περ. γ΄,

β) προστίθεται δεύτερο εδάφιο και το άρθρο 342 διαμορφώνεται ως εξής:

«Άρθρο 342 Κατάχρηση ανηλίκων»

1. Ο ενήλικος ο οποίος ενεργεί γενετήσιες πράξεις με ανήλικο, τον οποίον του έχουν εμπιστευθεί για να τον επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά, τιμωρείται ως εξής:

α) αν ο παθών δεν συμπλήρωσε τα δεκατέσσερα (14) έτη, με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή,

β) αν ο παθών συμπλήρωσε τα δεκατέσσερα (14) έτη, με κάθειρξη και χρηματική ποινή.

Συνιστά επιβαρυντική περίσταση η τέλεση της πράξης της παρ. 1:

α) από οικείο,

β) από πρόσωπο που συνοικεί με τον ανήλικο ή διατηρεί φιλικές σχέσεις με τους οικείους του,

γ) από εκπαιδευτικό, παιδαγωγό, γυμναστή ή άλλο πρόσωπο που παραδίδει μαθήματα στον ανήλικο,

δ) από πρόσωπο που δέχεται τις υπηρεσίες του ανηλίκου,

ε) από κληρικό με τον οποίο ο ανήλικος διατηρεί πνευματική σχέση,

στ) από ψυχολόγο, ιατρό, νοσοκόμο ή από ειδικό επιστήμονα που παρέχει τις υπηρεσίες του στον ανήλικο,

ζ) από πρόσωπο που καταχράται τη διανοητική ή σωματική αναπηρία του ανηλίκου.

2. Ο ενήλικος ο οποίος απευθύνει χειρονομίες, προτάσεις ή εξιστορεί ή απεικονίζει ή παρουσιάζει πράξεις γενετήσιου χαρακτήρα σε ανήλικο, τον οποίον του έχουν εμπιστευθεί για

να τον επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι (6) μηνών.».

Άρθρο 80. - Πορνογραφία ανηλίκων - Πλαίσιο ποινής - Τροποποίηση της παρ. 4 του άρθρου 348Α ΠΚ

Η παρ. 4 και το δεύτερο εδάφιο της παρ. 5 του άρθρου 348Α ΠΚ, τροποποιούνται ως προς τις επιβαλλόμενες ποινές και το άρθρο 348Α διαμορφώνεται ως εξής:

«Άρθρο 348Α Πορνογραφία ανηλίκων

1. Όποιος με πρόθεση παράγει, διανέμει, δημοσιεύει, επιδεικνύει, εισάγει στην Επικράτεια ή εξάγει από αυτήν, μεταφέρει, προσφέρει, πωλεί ή με άλλον τρόπο διαθέτει, αγοράζει, προμηθεύεται, αποκτά ή κατέχει υλικό παιδικής πορνογραφίας ή διαδίδει ή μεταδίδει πληροφορίες σχετικά με την τέλεση των παραπάνω πράξεων, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους και χρηματική ποινή.

2. Όποιος με πρόθεση παράγει, προσφέρει, πωλεί ή με οποιονδήποτε τρόπο διαθέτει, διανέμει, διαβιβάζει, αγοράζει, προμηθεύεται ή κατέχει υλικό παιδικής πορνογραφίας ή διαδίδει πληροφορίες σχετικά με την τέλεση των παραπάνω πράξεων, μέσω πληροφοριακών συστημάτων, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών και χρηματική ποινή.

3. Υλικό παιδικής πορνογραφίας, κατά την έννοια των προηγούμενων παραγράφων συνιστά η αναπαράσταση ή η πραγματική ή η εικονική αποτύπωση σε ηλεκτρονικό ή άλλο υλικό φορέα των γεννητικών οργάνων ή του σώματος εν γένει του ανηλίκου, κατά τρόπο που προδήλως προκαλεί γενετήσια διέγερση, καθώς και της πραγματικής ή εικονικής γενετήσιας πράξης που διενεργείται από ή με ανήλικο.

4. Οι πράξεις των παρ. 1 και 2 τιμωρούνται με κάθειρξη και χρηματική ποινή:

α. αν τελέσθηκαν κατ' επάγγελμα,

β. αν η παραγωγή του υλικού της παιδικής πορνογραφίας συνδέεται με την εκμετάλλευση της ανάγκης, της ψυχικής ή της διανοητικής ασθένειας ή της σωματικής δυσλειτουργίας, λόγω οργανικής νόσου ανηλίκου ή με την άσκηση ή απειλή χρήσης βίας ανηλίκου ή με τη

χρησιμοποίηση ανηλίκου που δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος ή αν η παραγωγή του υλικού της παιδικής πορνογραφίας εξέθεσε τη ζωή του ανηλίκου σε σοβαρό κίνδυνο και

γ. αν δράστης της παραγωγής του υλικού παιδικής πορνογραφίας είναι πρόσωπο στο οποίο έχουν εμπιστευθεί ανήλικο για να τον επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά.

5. Αν η παραγωγή του υλικού της παιδικής πορνογραφίας συνδέεται με τη χρησιμοποίηση ανηλίκου που δεν έχει συμπληρώσει το δωδέκατο έτος της ηλικίας του, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή. Η ίδια ποινή επιβάλλεται αν η πράξη των περ. β΄ και γ΄ της προηγούμενης παραγράφου είχε ως αποτέλεσμα τη βαριά σωματική βλάβη του παθόντος, αν δε αυτή είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο, επιβάλλεται ισόβια κάθειρξη.

6. Όποιος εν γνώσει αποκτά πρόσβαση σε υλικό παιδικής πορνογραφίας μέσω πληροφοριακών συστημάτων, τιμωρείται με φυλάκιση έως τρία (3) έτη ή χρηματική ποινή.».

Άρθρο 81. - Μαστροπεία - Τροποποίηση του άρθρου 349 ΠΚ

Στο άρθρο 349 ΠΚ, προστίθεται παρ. 3 και το άρθρο 349 διαμορφώνεται ως εξής:

«Άρθρο 349 Μαστροπεία

1. Όποιος, για να εξυπηρετήσει την ακολασία άλλων, προάγει ή εξωθεί στην πορνεία ανήλικο ή υποθάλπει ή εξαναγκάζει ή διευκολύνει ή συμμετέχει στην πορνεία ανηλίκων, τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα (10) έτη και χρηματική ποινή.

2. Με κάθειρξη και χρηματική ποινή τιμωρείται ο υπαίτιος αν το έγκλημα τελέστηκε:

α) εναντίον προσώπου νεότερου των δεκαπέντε (15) ετών,

β) με απατηλά μέσα,

γ) από τον ανιόντα συγγενή εξ αίματος ή εξ αγχιστείας ή από θετό γονέα, σύζυγο, επίτροπο ή από άλλον στον οποίο έχουν εμπιστευθεί τον ανήλικο για ανατροφή, διδασκαλία επίβλεψη ή φύλαξη, έστω και προσωρινή,

δ) από υπάλληλο ο οποίος κατά την άσκηση της υπηρεσίας του ή επωφελούμενος από την ιδιότητά του αυτή διαπράττει ή συμμετέχει με οποιονδήποτε τρόπο στην πράξη,

ε) με τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας,

στ) με προσφορά ή υπόσχεση πληρωμής χρημάτων ή οποιουδήποτε άλλου ανταλλάγματος.

3. Εκτός των περιπτώσεων του άρθρου 323Α, όποιος κατ' επάγγελμα ή από κερδοσκοπία προάγει ή εξωθεί ή εξαναγκάζει άλλον στην πορνεία ή εκμεταλλεύεται τα έσοδα από την πορνεία άλλου τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δεκαοκτώ (18) μηνών και με χρηματική ποινή. Η τέλεση της πράξης από υπάλληλο, ο οποίος κατά την άσκηση της υπηρεσίας του ή επωφελούμενος από την ιδιότητά του αυτή διαπράττει ή συμμετέχει με οποιονδήποτε τρόπο στην πράξη, συνιστά επιβαρυντική περίσταση.»

Άρθρο 82. - Γενετήσια πράξη με ανήλικο έναντι αμοιβής - Τροποποίηση του άρθρου 351Α ΠΚ

Στο άρθρο 351Α ΠΚ:

α) τροποποιούνται οι περ. β΄ και γ΄ της παρ. 1 ως προς τα ηλικιακά όρια,

β) τροποποιείται η παρ. 2 ως προς το πλαίσιο ποινής και το άρθρο 351Α διαμορφώνεται ως εξής:

«Άρθρο 351Α

Γενετήσια πράξη με ανήλικο έναντι αμοιβής

1. Η γενετήσια πράξη με ανήλικο που τελείται από ενήλικο με αμοιβή ή με άλλα υλικά ανταλλάγματα ή η γενετήσια πράξη μεταξύ ανηλίκων που προκαλείται από ενήλικο με τον ίδιο τρόπο και τελείται ενώπιον αυτού ή άλλου ενηλίκου τιμωρείται:

α) αν ο παθών δεν συμπλήρωσε τα δώδεκα (12) έτη, με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή,

β) αν ο παθών συμπλήρωσε τα δώδεκα (12), όχι όμως και τα δεκαπέντε (15) έτη, με κάθειρξη και χρηματική ποινή και

γ) αν συμπλήρωσε τα δεκαπέντε (15) έτη, με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) ετών και χρηματική ποινή.

2. Αν η πράξη της πρώτης παραγράφου είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο του παθόντος επιβάλλεται ισόβια κάθειρξη».

Άρθρο 84. - Παραμέληση της εποπτείας ανηλίκου - Τροποποίηση του άρθρου 360 ΠΚ

Στο άρθρο 360 ΠΚ:

α) τροποποιείται η παρ. 1 ως προς το ηλικιακό όριο,

β) τροποποιείται η παρ. 2 ως προς το πλαίσιο ποινής και το άρθρο 360 διαμορφώνεται ως εξής:

«Άρθρο 360

Παραμέληση της εποπτείας ανηλίκου

1. Όποιος, ενώ έχει υποχρέωση εποπτείας ανηλίκου παραλείπει να τον παρεμποδίσει από την τέλεση αξιόποινης πράξης, τιμωρείται με φυλάκιση έως ένα (1) έτος, αν δεν συντρέχει περίπτωση να τιμωρηθεί αυστηρότερα με άλλη διάταξη.

2. Αν ο υπαίτιος της παράλειψης είναι πρόσωπο που έχει την επιμέλεια του ανηλίκου και ιδίως γονέας ή επίτροπος υπό την υπεύθυνη επιμέλεια του οποίου έχει τεθεί ο ανήλικος σύμφωνα με τα άρθρα 122 και 123, επιβάλλεται φυλάκιση έως δύο (2) έτη.». Άρθρο 120. - Εξέταση ανήλικων μαρτύρων θυμάτων προσβολής προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας - Τροποποίηση της παρ. 1 και αντικατάσταση της παρ. 7 του άρθρου 227 ΚΠΔ

Στο άρθρο 227 ΚΠΔ:

α) τροποποιείται το δεύτερο εδάφιο της παρ. 1 ως προς τη διαδικασία διεξαγωγής της εξέτασης ως μάρτυρα του ανήλικου θύματος,

β) αντικαθίσταται η παρ. 7 και το άρθρο 227 διαμορφώνεται ως εξής:

«Άρθρο 227

Ανήλικοι μάρτυρες θύματα προσβολής προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας

1. Κατά την εξέταση ως μάρτυρα του ανήλικου θύματος των πράξεων που αναφέρονται στα άρθρα 323Α παρ. 4, 324, 336, 337 παρ. 3, 338, 339, 342, 343, 345, 348, 348Α, 348Β, 348Γ, 349, 351Α ΠΚ, καθώς και στα άρθρα 29 παρ. 5 και 6 και 30 του ν. 4251/2014, διορίζεται και παρίσταται, ως πραγματογνώμων, ειδικά εκπαιδευμένος παιδοψυχολόγος ή παιδοψυχίατρος και σε περίπτωση έλλειψής τους, ψυχολόγος ή ψυχίατρος, που υπηρετεί στα Αυτοτελή Γραφεία

Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων ή που περιλαμβάνεται στον πίνακα πραγματογνωμόνων, όπου αυτά δεν λειτουργούν. Η εξέταση ως μάρτυρα του ανήλικου θύματος διενεργείται στα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων της Εφετειακής Περιφέρειας ή, όπου αυτά δεν λειτουργούν, σε χώρους ειδικά σχεδιασμένους και προσαρμοσμένους για τον σκοπό αυτόν, χωρίς υπαίτια καθυστέρηση και με όσο το δυνατόν περιορισμένο αριθμό συνεντεύξεων.

2. Ο παιδοψυχολόγος ή ο παιδοψυχίατρος προετοιμάζει τον ανήλικο για την εξέταση, συνεργαζόμενος προς τούτο με τους προανακριτικούς υπαλλήλους και με τους δικαστικούς λειτουργούς, καθώς και με τους τυχόν διορισμένους τεχνικούς συμβούλους του κατηγορουμένου, μη εφαρμοζόμενου κατά τα λοιπά του άρθρου 207 ως προς το θέμα της προσωπικής επαφής αυτών με τον ανήλικο. Για το σκοπό αυτόν χρησιμοποιεί κατάλληλες διαγνωστικές μεθόδους, αποφαίνεται για την αντιληπτική ικανότητα και την ψυχική κατάσταση του ανηλίκου και διατυπώνει τις διαπιστώσεις του σε γραπτή έκθεση, που αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της δικογραφίας. Η εξέταση του ανηλίκου διενεργείται από τους προανακριτικούς υπαλλήλους και τους δικαστικούς λειτουργούς διά του παρισταμένου παιδοψυχολόγου ή παιδοψυχίατρου. Κατά την εξέταση ο ανήλικος μπορεί να συνοδεύεται από τον νόμιμο εκπρόσωπό του, εκτός αν ο ανακριτής απαγορεύσει την παρουσία του προσώπου αυτού με αιτιολογημένη απόφασή του για σπουδαίο λόγο, ιδίως, σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων ή ανάμειξης του προσώπου αυτού στην ερευνώμενη πράξη.

3. Οι συνήγοροι των διαδίκων έχουν δικαίωμα να ζητήσουν να υποβληθούν στον ανήλικο από τον ανακρίνοντα ερωτήσεις, τις οποίες έχουν προηγουμένως διατυπώσει εγγράφως, εκτός αν κατά την κρίση του παιδοψυχολόγου ή του ψυχιάτρου οι ερωτήσεις αυτές είναι δυνατόν να επηρεάσουν την ψυχική κατάσταση του ανηλίκου.

4. Η κατάθεση του ανηλίκου συντάσσεται εγγράφως και καταχωρίζεται και σε ηλεκτρονικό οπτικοακουστικό μέσο. Η ηλεκτρονική προβολή της κατάθεσης του ανηλίκου αντικαθιστά τη φυσική παρουσία του στα επόμενα στάδια της διαδικασίας.

5. Αν δεν είναι δυνατή η ηλεκτρονική προβολή της κατάθεσης του ανηλίκου, η γραπτή κατάθεσή του αναγιγνώσκεται στο ακροατήριο. Αν ο ανήλικος κατά την ακροαματική διαδικασία έχει συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος, μπορεί να παρίσταται αυτοπροσώπως, εφόσον κρίνεται απολύτως αναγκαίο.

6. Μετά την εισαγωγή της υπόθεσης που αφορά σε πράξεις της παρ. 1 στο ακροατήριο, ο εισαγγελέας ή οι διάδικοι μπορούν να ζητήσουν από τον πρόεδρο του δικαστηρίου την εξέταση του ανηλίκου, αν δεν έχει εξετασθεί στην ανάκριση ή πρέπει να εξετασθεί συμπληρωματικά. Αν η αίτηση γίνει δεκτή, η εξέταση του ανηλίκου γίνεται με βάση ερωτήσεις που έχουν τεθεί σαφώς, χωρίς την παρουσία των διαδίκων, στον τόπο όπου αυτός βρίσκεται, από ανακριτικό υπάλληλο που τον διορίζει ο δικαστής που διέταξε την εξέταση. Οι παρ. 1 και 2 του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται και στις περιπτώσεις αυτές. Οι ερωτήσεις τίθενται από το δικαστήριο μετά από ακρόαση του εισαγγελέα και των παριστάμενων διαδίκων και υποβάλλονται στον ανήλικο, εκτός αν κατά την κρίση του παιδοψυχολόγου ή του ψυχιάτρου είναι δυνατόν να επηρεάσουν την ψυχική κατάσταση του ανηλίκου.

7. Οι παρ. 2 και 3 του άρθρου 68 του ν. 4478/2017 (Α΄91) εφαρμόζονται και στα ανήλικα θύματα των αναφερομένων στην παρ. 1 πράξεων.».

Παράρτημα V. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2101/1992 - ΦΕΚ 192/Α/2-12-1992 - Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα τον παιδιού.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο πρώτο

Κυρώνεται και έχει την ισχύ που ορίζει το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος η διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, που υπογράφτηκε στη Ν. Υόρκη σης 26 Ιανουαρίου 1990, της οποίας το κείμενο στο πρωτότυπο στη γαλλική γλώσσα και σε μετάφραση στην ελληνική έχει ως εξής:

ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Τα Συμβαλλόμενα στην παρούσα Σύμβαση Κράτη

Επειδή, σύμφωνα με τις αρχές που διακηρύσσονται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, η αναγνώριση της εγγενούς αξιοπρέπειας και των Ισων και αναφαίρετων δικαιωμάτων

όλων των μελών της ανθρώπινης οικογένειας, αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο, ,

Έχοντας υπόψη ότι οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών έχουν διακηρύξει εκ νέου, στον Καταστατικό Χάρτη, την πίστη τους στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και στην αξιοπρέπεια και την αξία του ανθρώπου, και έχουν αποφασίσει να προαγάγουν την κοινωνική πρόοδο και να καθορίσουν καλύτερες συνθήκες ζωής μέσα στα πλαίσια μιας μεγαλύτερης ελευθερίας,

Αναγνωρίζοντας ότι τα Ηνωμένα Έθνη, στην Παγκόσμια Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και στις διεθνείς συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα διακήρυξαν και συμφώνησαν ότι καθένας δικαιούται να απολαμβάνει όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που αναφέρονται σε αυτές, χωρίς καμία απολύτως διάκριση ιδίως εξαιτίας, της φυλής, του χρώματος, του φύλου, της γλώσσας, της θρησκείας, των πολιτικών του ή άλλων πεποιθήσεων, της εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, της περιουσίας, της γέννησης ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης,

Υπενθυμίζοντας ότι, στην παγκόσμια Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τα Ηνωμένα Έθνη διακήρυξαν ότι τα παιδιά δικαιούνται ειδική βοήθεια και υποστήριξη,

Έχοντας πεισθεί ότι η οικογένεια όντας η θεμελιώδης μονάδα της κοινωνίας και το φυσικό περιβάλλον για την ανάπτυξη και την ευημερία όλων των μελών της, και ιδιαίτερα των παιδιών, πρέπει να έχει την προστασία και την υποστήριξη που χρειάζεται για να μπορέσει να διαδραματίσει πληρέστατα το ρόλο της στην κοινότητα.

Αναγνωρίζοντας ότι το παιδί, για την αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητας του, πρέπει να μεγαλώνει μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, σ', ένα κλίμα ευτυχίας, αγάπης και κατανόησης.

Επειδή είναι σημαντικό να προετοιμαστεί πλήρως το παιδί για να ζήσει μία ατομική ζωή στην κοινωνία και να ανατραφεί , μέσα στο πνεύμα των ιδανικών που διακηρύσσονται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και ειδικότερα μέσα σε πνεύμα ειρήνης, αξιοπρέπειας, ανοχής, ελευθερίας, ισότητας και αλληλεγγύης,

Έχοντας υπόψη ότι η ανάγκη να παρασχεθεί στο παιδί ειδική προστασία εξαγγέλθηκε στη Διακήρυξη της Γενεύης του 1924 για τα δικαιώματα του παιδιού και στη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιού, που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση στις 20 Νοεμβρίου 1959 και που αναγνωρίσθηκε στην παγκόσμια Διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, στο διεθνές

Σύμφωνο για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα (ιδιαίτερα στα άρθρα 23 και 24), στο Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, τα κοινωνικά και τα πολιτιστικά δικαιώματα (ιδιαίτερα στο άρθρο 10) και στο καταστατικό και στα αρμόδια όργανα των ειδικευμένων οργανισμών και των διεθνών οργανώσεων που μεριμνούν για την ευημερία του παιδιού,

Έχοντας υπόψη ότι, όπως αναφέρεται στη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιού, 'το παιδί, λόγω της φυσικής και διανοητικής του ανωριμότητας, χρειάζεται ειδική προστασία και μέριμνα, συμπεριλαμβανομένης και της νομικής

προστασίας, τόσο πριν όσο και μετά τη γέννηση του',

Υπενθυμίζοντας τις διατάξεις της Διακήρυξης για τις νομικές και κοινωνικές αρχές σχετικά με την προστασία και την ευημερία των παιδιών, ειδικά όσον αφορά την υιοθεσία και την τοποθέτηση σε ανάδοχες οικογένειες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, τις διατάξεις του συνόλου των ελάχιστων κανόνων των Ηνωμένων Εθνών για τη διοίκηση της δικαιοσύνης για ανήλικους (Κανόνες του Πεκίνου), και της Διακήρυξης για την προστασία των γυναικών και των παιδιών σε περίοδο επείγουσας ανάγκης και ένοπλης σύρραξης,

Αναγνωρίζοντας ότι σε όλες τις χώρες του κόσμου υπάρχουν παιδιά που ζουν κάτω από ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες, και ότι είναι αναγκαίο να δοθεί στα παιδιά αυτά ιδιαίτερη προσοχή,

Λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τη σημασία των πολιτιστικών παραδόσεων και αξιών κάθε λαού για την προστασία και την αρμονική ανάπτυξη του παιδιού,

Αναγνωρίζοντας τη σημασία της διεθνούς συνεργασίας για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των παιδιών σε όλες τις χώρες, και ιδιαίτερα στις υπό ανάπτυξη χώρες,

Συμφώνησαν τα εξής:

ΜΕΡΟΣ Ι Άρθρο 1

Για τους σκοπούς της, παρούσας Σύμβασης, θεωρείται παιδί κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία.

Άρθρο 2

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να σέβονται τα δικαιώματα, που αναφέρονται στην παρούσα Σύμβαση και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή της εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής τους κατάστασης, της ανικανότητας τους, της γέννησης τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε να προστατεύεται αποτελεσματικά το παιδί έναντι κάθε μορφής διάκρισης ή κύρωσης, βασισμένης στη νομική κατάσταση, στις δραστηριότητές, στις εκφρασμένες απόψεις ή στις πεποιθήσεις των γονέων του, των νόμιμων εκπροσώπων του ή των μελών της οικογένειας του.

Άρθρο 3

1. Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του, των επιτρόπων του ή των άλλων προσώπων που είναι νόμιμα υπεύθυνοι γι' αυτό, και παίρνουν για το σκοπό αυτόν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και

διοικητικά μέτρα.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε η λειτουργία των οργανισμών, των υπηρεσιών και των ιδρυμάτων που αναλαμβάνουν παιδιά και που είναι υπεύθυνα για την προστασία τους να είναι σύμφωνη με τους κανόνες που έχουν θεσπιστεί από τις αρμόδιες αρχές, ιδιαίτερα στον.

τομέα της ασφάλειας και της υγείας και σε ό,τι αφορά τον αριθμό και την αρμοδιότητα του προσωπικού τους, καθώς και την ύπαρξη μιας κατάλληλης εποπτείας.

Άρθρο 4

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να παίρνουν όλα τα νομοθετικά, διοικητικά και άλλα μέτρα που είναι αναγκαία για την εφαρμογή των αναγνωρισμένων στην παρούσα Σύμβαση δικαιωμάτων. Στην περίπτωση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, παίρνουν τα μέτρα αυτά μέσα στα όρια των πόρων που διαθέτουν και, όπου είναι αναγκαίο, μέσα στα πλαίσια της διεθνούς συνεργασίας.

Άρθρο 5

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται την ευθύνη, το δικαίωμα και το καθήκον που έχουν οι γονείς ή, κατά περίπτωση, τα μέλη της διευρυμένης οικογένειας ή της κοινότητας, όπως προβλέπεται από τα τοπικά έθιμα, οι επίτροποι ή άλλα πρόσωπα που έχουν νόμιμα την ευθύνη για το παιδί, να του παράσχουν, κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του, τον προσανατολισμό και τις κατάλληλες συμβουλές για την άσκηση των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζει η παρούσα Σύμβαση.

Άρθρο 6

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν ότι κάθε παιδί έχει εγγενές δικαίωμα στη ζωή.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μέρη εξασφαλίζουν, στο μέτρο του δυνατού, την επιβίωση και την ανάπτυξη του παιδιού.

Άρθρο 7

1. Το παιδί εγγράφεται στο ληξιαρχείο αμέσως μετά τη γέννηση του και έχει από εκείνη τη στιγμή το δικαίωμα ονόματος, το δικαίωμα να αποκτήσει ιθαγένεια και, στο μέτρο του δυνατού, το δικαίωμα να γνωρίζει τους γονείς του και να ανατραφεί από αυτούς.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν για τη θέση σε εφαρμογή αυτών των δικαιωμάτων, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους και με τις υποχρεώσεις που τους επιβάλλουν οι

ισχύουσες σ’ αυτό το πεδίο διεθνείς συνθήκες, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις κατά τις οποίες, ελλείψει αυτών, το παιδί θα ήταν άπατρις.

Άρθρο 8

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για διατήρηση της . ταυτότητας του, συμπεριλαμβανομένων της ιθαγένειας του, του ονόματος του και των οικογενειακών σχέσεων του, όπως αυτά αναγνωρίζονται από το νόμο, χωρίς παράνομη ανάμιξη.

.2. Εάν ένα παιδί στερείται παράνομα ορισμένα· ή όλα τα στοιχεία που συνιστούν την ταυτότητα του, τα Συμβαλλόμενα

Κράτη οφείλουν να του παράσχουν κατάλληλη υποστήριξη και προστασία, ώστε η ταυτότητα του να αποκατασταθεί το συντομότερο δυνατόν.

Άρθρο 9

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε το παιδί να μην αποχωρίζεται από τους γονείς του, παρά τη θέληση τους, εκτός εάν α αρμόδιες αρχές αποφασίσουν, με την επιφύλαξη δικαστικής αναθεώρησης και σύμφωνα με τους εφαρμοζόμενους νόμους και διαδικασίες, ότι ο χωρισμός αυτός είναι αναγκαίος για το συμφέρον του παιδιού. Μια τέτοια απόφαση μπορεί να είναι αναγκαία σε ειδικές περιπτώσεις, για παράδειγμα όταν οι γονείς κακομεταχειρίζονται ή παραμελούν το παιδί, ή όταν ζουν χωριστά και πρέπει να ληφθεί απόφαση σχετικά με τον τόπο διαμονής του παιδιού.

2. Σε όλες τις περιπτώσεις που προβλέπονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στις διαδικασίες και να γνωστοποιούν τις απόψεις τους.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού που ζει χωριστά από τους δύο γονείς του ή από τον έναν από αυτούς να διατηρεί κανονικά προσωπικές σχέσεις και να έχει άμεση επαφή με τους δύο γονείς του, εκτός εάν αυτό είναι αντίθετο με το συμφέρον του παιδιού.

4. Όταν ο χωρισμός είναι αποτέλεσμα μέτρων που έχει πάρει ένα Συμβαλλόμενο Κράτος, όπως η κράτηση, η φυλάκιση, η εξορία, η απέλαση ή ο θάνατος (συμπεριλαμβανομένου του θανάτου

από οποιαδήποτε αιτία, ο οποίος επήλθε κατά το χρόνο κράτησης) των δύο γονέων ή του ενός από αυτούς ή του παιδιού το Συμβαλλόμενο Κράτος δίνει, μετά από αίτηση, στους γονείς, στο παιδί ή, εάν χρειαστεί, σε ένα άλλο μέλος της οικογένειας τις ουσιώδεις πληροφορίες σχετικά με τον τόπο όπου βρίσκονται το απόν μέλος ή τα απόντα μέλη της οικογένειας, εκτός εάν η αποκάλυψη των πληροφοριών αυτών θα είναι επιζήμια για την ευημερία του παιδιού. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη φροντίζουν εξάλλου ώστε η υποβολή ενός τέτοιου αιτήματος να μην επισύρει δυσμενείς συνέπειες για το ενδιαφερόμενο ή τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα.

Άρθρο 10

1. Σύμφωνα με την υποχρέωση των Συμβαλλόμενων Κρατών δυνάμει της παραγράφου 1 του άρθρου 9, κάθε αίτηση από ένα παιδί ή από τους γονείς του για την είσοδο σε ένα Συμβαλλόμενο Κράτος ή την έξοδο από αυτό με σκοπό την οικογενειακή επανένωση αντιμετωπίζεται από τα Συμβαλλόμενα Κράτη με θετικό πνεύμα, ανθρωπισμό και ταχύτητα. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη φροντίζουν επιπλέον ώστε ή υποβολή μιας τέτοιας αίτησης να μην επισύρει δυσμενείς συνέπειες για τον αιτούντα ή για τα μέλη. της οικογένειας του.

2. Το παιδί του οποίου οι γονείς διαμένουν σε διαφορετικά Κράτη έχει το δικαίωμα να διατηρεί, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, προσωπικές σχέσεις και τακτική άμεση επαφή με τους δύο γονείς του. Για το σκοπό αυτόν και σύμφωνα με την υποχρέωση που βαρύνει τα Συμβαλλόμενα Κράτη δυνάμει της παραγράφου 2 του άρθρου 9. τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα που έχουν το παιδί και οι γονείς του να εγκαταλείψουν οποιαδήποτε χώρα, συμπεριλαμβανομένης της χώρας αυτού του ίδιου του Συμβαλλόμενου

Κράτους και να επιστρέψουν στη δική τους χώρα. Το δικαίωμα εγκατάλειψης οποιασδήποτε χώρας μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μόνο των περιορισμών που ορίζει ο νόμος και που είναι αναγκαίοι για την προστασία της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημόσιων ηθών, ή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων, και που είναι συμβατοί με τα υπόλοιπα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση.

Άρθρο 11

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν μέτρα εναντίον των αθέμιτων μετακινήσεων παιδιών στο εξωτερικό και εναντίον της μη επανόδου τους.

2. Για το σκοπό αυτόν, τα Συμβαλλόμενα Κράτη ευνοούν τη σύναψη διμερών ή πολυμερών συμφωνιών ή την προσχώρηση στις ήδη υπάρχουσες συμφωνίες.

Άρθρο 12

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με το βαθμό ωριμότητας του.

2. Για το σκοπό αυτόν θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.

Άρθρο 13

1. Το παιδί έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία αναζήτησης, λήψης και διάδοσης πληροφοριών και ιδεών οποιουδήποτε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, υπό μορφή προφορική, γραπτή ή τυπωμένη, ή καλλιτεχνική ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο της επιλογής του.

2. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μόνο των περιορισμών που ορίζονται από το νόμο και που είναι αναγκαίοι:

α) Για το σεβασμό των δικαιωμάτων και της υπόληψης των άλλων ή

β) Για τη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημόσιων ηθών.

Άρθρο 14

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα και το καθήκον των γονέων ή, κατά περίπτωση, των νόμιμων εκπροσώπων του παιδιού, να το καθοδηγούν στην άσκηση του παραπάνω δικαιώματος κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του:

3. Η ελευθερία της δήλωσης της θρησκείας του ή των πεποιθήσεων του μπορεί να υπόκειται μόνο στους περιορισμούς που ορίζονται από το νόμο και που είναι αναγκαίοι για τη διαφύλαξη της δημόσιας ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημόσιων ηθών, ή των ελευθεριών και των θεμελιωδών δικαιωμάτων των άλλων

Άρθρο 15

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν τα δικαιώματα του παιδιού στην ελευθερία του να συνεταιρίζεται και του να συνέρχεται ειρηνικά.

2. Δεν τίθενται περιορισμοί για την άσκηση των δικαιωμάτων αυτών, εκτός από αυτούς που ορίζει ο νόμος και που είναι αναγκαίοι σε μια δημοκρατική κοινωνία, προς το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας ασφάλειας ή της δημόσιας τάξης ή για την προστασία της δημόσιας υγείας ή των δημόσιων ηθών, ή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων.

Άρθρο 16

1. Κανένα παιδί δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επέμβασης στην ιδιωτική του ζωή, στην οικογένεια του, στην κατοικία του ή στην αλληλογραφία του, ούτε παράνομων προσβολών της τιμής και της υπόληψης του.

2. Το παιδί δικαιούται να προστατεύεται από το νόμο έναντι τέτοιων επεμβάσεων ή προσβολών.

Άρθρο 17

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν τη σημασία του έργου που επιτελούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και φροντίζουν ώστε το παιδί να έχει πρόσβαση σε ενημέρωση και σε υλικό, που προέρχονται από διάφορες εθνικές και διεθνείς πηγές, ιδίως σ' αυτά που αποσκοπούν στην προαγωγή της 'κοινωνικής, πνευματικής και ηθικής ευημερίας του, καθώς και της σωματικής και πνευματικής υγείας του. Για το σκοπό αυτόν, τα Συμβαλλόμενα Κράτη:

α) Ενθαρρύνουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στη διάδοση πληροφοριών και υλικού που παρουσιάζουν κοινωνική και πολιτιστική χρησιμότητα για το παιδί και που είναι σύμφωνα με το πνεύμα του άρθρου 29.

β) Ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία για την παραγωγή, ανταλλαγή και διάδοση πληροφοριών και υλικού αυτού του τύπου, που προέρχονται από διάφορες πολιτιστικές, εθνικές και διεθνείς πηγές.

γ) Ενθαρρύνουν την παραγωγή και τη διάδοση παιδικών βιβλίων.

δ) Ενθαρρύνουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης να λαμβάνουν ιδιαίτερα υπόψη τους τις γλωσσολογικές ανάγκες των αυτοχθόνων παιδιών ή των παιδιών που ανήκουν σε μια μειονότητα.

ε) Ευνοούν την επεξεργασία κατάλληλων κατευθυντήριων αρχών που να προορίζονται για την προστασία του παιδιού από την ενημέρωση και το υλικό που βλάπτουν την ευημερία του, λαμβάνοντας υπόψη τις διατάξεις των άρθρων 13 και 18.

Άρθρο 18

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την εξασφάλιση της αναγνώρισης της αρχής, σύμφωνα με την οποία και οι δύο γονείς είναι από κοινού υπεύθυνοι για την ανατροφή του παιδιού και την ανάπτυξη του. Η ευθύνη για την ανατροφή του παιδιού και για την ανάπτυξη του ανήκει κατά κύριο λόγο στους γονείς ή, κατά περίπτωση, στους νόμιμους εκπροσώπους του. Το συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί τη βασική τους μέριμνα.

2. Για την εγγύηση και την προώθηση των δικαιωμάτων που εκφράζονται στην παρούσα Σύμβαση, τα Συμβαλλόμενα Κράτη παρέχουν την κατάλληλη βοήθεια στους γονείς και στους νόμιμους εκπροσώπους του παιδιού, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους για την ανατροφή του παιδιού, και εξασφαλίζουν τη δημιουργία οργανισμών, ιδρυμάτων και υπηρεσιών επιφορτισμένων να μεριμνούν για την ευημερία των παιδιών.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν στα παιδιά των οποίων οι γονείς εργάζονται το δικαίωμα να επωφελούνται από τις υπηρεσίες και τα ιδρύματα φύλαξης παιδιών, εφόσον τα παιδιά πληρούν τους απαιτούμενους όρους.

Άρθρο 19

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή βίας,

προσβολής ή βιαιοπραγιών σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανόμενης της σεξουαλικής βίας, κατά το χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του ή του ενός από τους δύο, του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί.

2. Αυτά τα προστατευτικά μέτρα θα πρέπει να περιλαμβάνουν, όπου χρειάζεται, αποτελεσματικές διαδικασίες για την εκπόνηση κοινωνικών προγραμμάτων, που θα αποσκοπούν στην παροχή της απαραίτητης υποστήριξης στο παιδί και σε αυτούς οι οποίοι έχουν την επιμέλεια του, καθώς και για άλλες μορφές πρόνοιας και για το χαρακτηρισμό, την αναφορά, την παραπομπή, την ανάκριση, την περίθαλψη και την παρακολούθηση της εξέλιξης τους στις περιπτώσεις κακής μεταχείρισης του παιδιού που περιγράφονται πιο πάνω, και. όπου χρειάζεται, για διαδικασίες δικαστικής παρέμβασης.

Άρθρο 20

1. Κάθε παιδί που στερείται προσωρινά ή οριστικά το οικογενειακό του περιβάλλον ή το οποίο για το δικό του συμφέρον δεν είναι δυνατόν να παραμείνει στο περιβάλλον αυτό δικαιούται ειδική προστασία και βοήθεια εκ μέρους του Κράτους.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προβλέπουν γι’ αυτό το παιδί μια εναλλακτική επιμέλεια, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους.

3. Αυτή η επιμέλεια μπορεί να έχει, μεταξύ άλλων, τη μορφή της τοποθέτησης σε μία οικογένεια, της KAFALAH του ισλαμικού δικαίου, της υιοθεσίας ή, σε περίπτωση ανάγκης, της τοποθέτησης σε ένα κατάλληλο για την περίσταση ίδρυμα για παιδιά. Κατά την επιλογή ανάμεσα σ’ αυτές τις λύσεις, λαμβάνεται δεόντως υπόψη η ανάγκη μιας συνέχειας στην εκπαίδευση του παιδιού, καθώς και η εθνική, θρησκευτική, πολιτιστική και γλωσσολογική καταγωγή του.

Άρθρο 21

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη που αναγνωρίζουν και/ή επιτρέπουν την υιοθεσία διασφαλίζουν ότι εκείνο που λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη στην προκειμένη περίπτωση είναι το συμφέρον του παιδιού και:

α) Μεριμνούν ώστε η υιοθεσία ενός παιδιού να μην επιτρέπεται παρά μόνο από τις αρμόδιες αρχές, οι οποίες αποφαίνονται, σύμφωνα με το νόμο και με τις εφαρμοζόμενες διαδικασίες και επί τη βάσει όλων των αξιόπιστων σχετικών πληροφοριών, εάν η υιοθεσία είναι δυνατή εν όψει της κατάστασης του παιδιού σε σχέση με τον πατέρα και τη μητέρα του, τους συγγενείς του και τους νόμιμους εκπροσώπους του και εάν, εφόσον αυτό απαιτείται, τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα έδωσαν τη συναίνεση τους για την υιοθεσία, έχοντας γνώση των πραγμάτων και μετά από την αναγκαία παροχή συμβουλών.

β) Αναγνωρίζουν ότι η υιοθεσία στο εξωτερικό μπορεί να αντιμετωπισθεί ως ένα άλλο μέσο εξασφάλισης στο παιδί της αναγκαίας φροντίδας, εάν αυτό δεν μπορεί να τοποθετηθεί σε μία ανάδοχη ή σε μία υιοθετούσα οικογένεια ή να ανατραφεί σωστά στη χώρα της καταγωγής του.

γ) Μεριμνούν ώστε, σε περίπτωση υιοθεσίας στο εξωτερικό, το παιδί να απολαμβάνει των Ίδιων προστατευτικών μέτρων και προδιαγραφών με εκείνα που υπάρχουν στην περίπτωση εθνικής υιοθεσίας.

δ) Παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι, σε περίπτωση διακρατικής υιοθεσίας, η τοποθέτηση του παιδιού δεν απολήγει σε ανάρμοστο υλικό όφελος για τα πρόσωπα που είναι αναμιγμένα σ' αυτή.

ε) Προωθούν τους αντικειμενικούς σκοπούς του παρόντος άρθρου με τη σύναψη διμερών ή πολυμερών διακανονισμών ή συμφωνιών, ανάλογα με την περίπτωση, και προσπαθούν, μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, να επιτύχουν οι τοποθετήσεις παιδιών στο εξωτερικό να πραγματοποιούνται από αρμόδιες αρχές ή αρμόδια όργανα.

Άρθρο 22

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου ένα παιδί, το οποίο επιζητεί να αποκτήσει το νομικό καθεστώς του πρόσφυγα ή που θεωρείται πρόσφυγας δυνάμει των κανόνων και των διαδικασιών του ισχύοντος διεθνούς ή εθνικού δικαίου, είτε αυτό είναι μόνο είτε συνοδεύεται από τους γονείς του ή από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, να χαίρει της κατάλληλης προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας, που θα του επιτρέψουν να απολαμβάνει τα δικαιώματα που του αναγνωρίζουν η παρούσα Σύμβαση και τα άλλα διεθνή όργανα τα

σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου ή ανθρωπιστικού χαρακτήρα, στα οποία μετέχουν τα εν λόγω Κράτη.

2. Για το σκοπό αυτόν τα Συμβαλλόμενα Κράτη συνεργάζονται, όπως αυτά το κρίνουν αναγκαίο, σε όλες τις προσπάθειες που γίνονται από τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών και τους άλλους αρμόδιους διακυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς οργανισμούς που συνεργάζονται με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να προστατεύσουν και να βοηθήσουν τα παιδιά που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση, και προκειμένου να αναζητήσουν τους γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας κάθε παιδιού πρόσφυγα και για να συλλέξουν πληροφορίες αναγκαίες για την επανένωση του παιδιού με την οικογένεια του. Σε περίπτωση που ούτε ο πατέρας -ούτε η μητέρα ούτε κανένα άλλο μέλος της οικογένειας είναι δυνατόν να ανευρεθεί, το παιδί έχει δικαίωμα να τύχει της ίδιας προστασίας που παρέχεται σε οποιοδήποτε άλλο παιδί στερημένο οριστικά ή προσωρινά του οικογενειακού , του περιβάλλοντος για οποιονδήποτε λόγο, σύμφωνα με τις αρχές της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 23

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν ότι τα πνευματικώς ή σωματικώς ανάπηρα παιδιά πρέπει να διάγουν πλήρη και αξιοπρεπή ζωή, σε συνθήκες οι οποίες εγγυώνται την αξιοπρέπεια τους, ευνοούν την αυτονομία τους και διευκολύνουν την ενεργό συμμετοχή τους στη ζωή του συνόλου.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ανάπηρων παιδιών να τυγχάνουν ειδικής φροντίδας και ενθαρρύνουν και εξασφαλίζουν, στο μέτρο των διαθέσιμων πόρων, την παροχή, μετά από αίτηση, στα ανάπηρα παιδιά που πληρούν τους απαιτούμενους όρους και σε αυτούς που τα έχουν αναλάβει, μιας βοήθειας προσαρμοσμένης στην κατάσταση του παιδιού και στις περιστάσεις των γονέων του ή αυτών στους οποίους τα έχουν εμπιστευθεί.

3. Εν όψει των ειδικών αναγκών των ανάπηρων παιδιών, η χορηγούμενη σύμφωνα με την παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου βοήθεια παρέχεται δωρεάν, εφόσον αυτό είναι δυνατό, κατόπιν υπολογισμού των οικονομικών πόρων των γονέων τους και αυτών στους οποίους έχουν εμπιστευθεί Το παιδί, και σχεδιάζεται κατά τέτοιον τρόπο ώστε τα ανάπηρα παιδιά να έχουν αποκλειστική πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην επιμόρφωση, στην περίθαλψη, στην αποκατάσταση αναπήρων, στην επαγγελματική εκπαίδευση και στις ψυχαγωγικές

δραστηριότητες, έτσι που να επιτυγχάνεται η όσο το δυνατόν πληρέστερη κοινωνική ένταξη και προσωπική τους ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένης της πολιτιστικής και πνευματικής τους εξέλιξης.

4. Μέσα σε πνεύμα διεθνούς συνεργασίας, τα Συμβαλλόμενα Κράτη προωθούν την ανταλλαγή κατάλληλων πληροφοριών στον τομέα της προληπτικής περίθαλψης και της ιατρικής, ψυχολογικής και λειτουργικής θεραπείας των ανάπηρων παιδιών, συμπεριλαμβανομένης της διάδοσης και της πρόσβασης στις πληροφορίες που αφορούν τις μεθόδους αποκατάστασης αναπήρων και τις υπηρεσίες επαγγελματικής κατάρτισης, με σκοπό να επιτραπεί στα Συμβαλλόμενα Κράτη να βελτιώσουν τις δυνατότητες και τις αρμοδιότητες τους και να διευρύνουν την πείρα τους σε αυτούς τους τομείς. Σ' αυτό το πεδίο λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη οι ανάγκες των υπό ανάπτυξη χωρών.

Άρθρο 24

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού να απολαμβάνει το καλύτερο δυνατόν επίπεδο υγείας και να επωφελείται από τις υπηρεσίες ιατρικής θεραπείας και αποκατάστασης αναπήρων. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επιδιώκουν να διασφαλίσουν το ότι κανένα παιδί δεν θα στερείται το δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες αυτές.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επιδιώκουν να εξασφαλίσουν την πλήρη εφαρμογή του παραπάνω δικαιώματος και ιδιαίτερα παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα για:

α) Να μειώσουν τη βρεφική και παιδική θνησιμότητα.

β) Να εξασφαλίσουν σε κάθε παιδί την απαραίτητη ιατρική αντίληψη και περίθαλψη δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη της στοιχειώδους περίθαλψης.

γ) Να αγωνιστούν κατά της ασθένειας και της κακής διατροφής και μέσα στα πλαίσια της στοιχειώδους περίθαλψης, με την εφαρμογή ανάμεσα στα άλλα- της ήδη διαθέσιμης τεχνολογίας και με την παροχή θρεπτικών τροφών και καθαρού πόσιμου νερού, λαμβάνοντας υπόψη τους κινδύνους της μόλυνσης του φυσικού περιβάλλοντος.

δ) Να εξασφαλίσουν στις μητέρες κατάλληλη περίθαλψη πριν και μετά από τον τοκετό.

ε) Να μπορούν όλες οι ομάδες της κοινωνίας, ιδιαίτερα οι γονείς και τα παιδιά, να ενημερώνονται για τα θέματα της υγείας και της διατροφής του παιδιού, για τα πλεονεκτήματα του φυσικού θηλασμού, την υγιεινή και την καθαριότητα του περιβάλλοντος και την πρόληψη των ατυχημάτων και να βρίσκουν υποστήριξη στη χρήση των παραπάνω βασικών γνώσεων.

στ) Να αναπτύξουν την προληπτική ιατρική φροντίδα, την καθοδήγηση των γονέων και την εκπαίδευση και τις υπηρεσίες του οικογενειακού προγραμματισμού.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέτρα για να καταργηθούν οι παραδοσιακές πρακτικές που βλάπτουν την υγεία των παιδιών.

4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προωθήσουν και να ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία, ώστε να επιτύχουν σταδιακά την πλήρη πραγματοποίηση του δικαιώματος που αναγνωρίζεται στο παρόν άρθρο. Εν όψει αυτού, λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη οι ανάγκες των υπό ανάπτυξη χωρών.

Άρθρο 25

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν στο παιδί, που τοποθετήθηκε από τις αρμόδιες αρχές σε μία οικογένεια, με σκοπό την παροχή φροντίδας, προστασίας ή θεραπείας της σωματικής ή πνευματικής του υγείας, το δικαίωμα σε μια περιοδική αναθεώρηση της παραπάνω θεραπείας και κάθε άλλης περίστασης σχετικής με την τοποθέτηση του.

Άρθρο 26

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί το δικαίωμα να επωφελείται από την κοινωνική πρόνοια, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών ασφαλίσεων, και παίρνουν τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίσουν την πλήρη πραγματοποίηση του δικαιώματος αυτού, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους.

2. Τα ωφελήματα, όπου είναι αναγκαία, πρέπει να δίνονται, αφού ληφθούν υπόψη οι πόροι και η κατάσταση του παιδιού και των προσώπων που έχουν αναλάβει την ευθύνη της συντήρησης του, καθώς και κάθε άλλη εκτίμηση σχετιζόμενη με την αίτηση παροχής ωφελημάτων που γίνεται από το παιδί ή για λογαριασμό του.

Άρθρο 27

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε παιδιού για ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής που να επιτρέπει τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξη του.

2. Στους γονείς ή στα άλλα πρόσωπα που έχουν αναλάβει το παιδί ανήκει κατά κύριο λόγο η ευθύνη της εξασφάλισης, μέσα στα όρια των δυνατοτήτων τους και των οικονομικών μέσων τους, των απαραίτητων για την ανάπτυξη του παιδιού συνθηκών ζωής.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υιοθετούν τα κατάλληλα μέτρα, σύμφωνα με τις εθνικές τους συνθήκες και στο μέτρο των δυνατοτήτων τους για να βοηθήσουν τους γονείς και τα άλλα πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για το παιδί, να εφαρμόσουν το δικαίωμα αυτό και προσφέρουν, σε περίπτωση ανάγκης, υλική βοήθεια και προγράμματα υποστήριξης,

κυρίως σε σχέση με τη διατροφή, το ρουχισμό και την κατοικία.

4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσουν την είσπραξη της διατροφής του παιδιού από τους γονείς του ή από τα άλλα πρόσωπα που έχουν την οικονομική ευθύνη γι αυτό, είτε εντός της επικράτειας είτε στο εξωτερικό. Ειδικά στην περίπτωση που το πρόσωπο το οποίο έχει την οικονομική ευθύνη για το παιδί ζει σε ένα Κράτος διαφορετικό από εκείνο του παιδιού, τα Συμβαλλόμενα Κράτη ευνοούν την προσχώρηση σε διεθνείς συμφωνίες ή τη σύναψη τέτοιων συμφωνιών, καθώς και την υιοθέτηση κάθε άλλης κατάλληλης ρύθμισης.

Άρθρο 28

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση και, ιδιαίτερα, για να επιτευχθεί η άσκηση του δικαιώματος αυτού προοδευτικά και στη βάση της ισότητας των ευκαιριών:

α) Καθιστούν τη στοιχειώδη εκπαίδευση υποχρεωτική και δωρεάν για όλους.

β) Ενθαρρύνουν την ανάπτυξη διαφόρων μορφών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τόσο γενικής όσο και επαγγελματικής, τις καθιστούν ανοιχτές και προσιτές σε κάθε παιδί, και παίρνουν

κατάλληλα μέτρα, όπως η θέσπιση της δωρεάν εκπαίδευσης και της προσφοράς χρηματικής βοήθειας σε περίπτωση ανάγκης.

γ) Εξασφαλίζουν σε όλους την πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία με όλα τα κατάλληλα μέσα, σε συνάρτηση με τις ικανότητες του καθενός.

: δ) Καθιστούν ανοιχτές και προσιτές σε κάθε παιδί τη σχολική και την επαγγελματική ενημέρωση και τον προσανατολισμό.

ε) Παίρνουν μέτρα για να ενθαρρύνουν την τακτική σχολική φοίτηση και τη μείωση του ποσοστού εγκατάλειψης των σχολικών σπουδών.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την εφαρμογή της σχολικής πειθαρχίας με τρόπο που να ταιριάζει στην αξιοπρέπεια του παιδιού ως ανθρώπινου όντος, και σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προάγουν και ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία στον τομέα της παιδείας, με σκοπό να συμβάλλουν κυρίως στην εξάλειψη της άγνοιας και του αναλφαβητισμού στον κόσμο και να διευκολύνουν την πρόσβαση στις επιστημονικές και τεχνικές γνώσεις και στις σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους. Για το σκοπό αυτόν, λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη οι ανάγκες των υπό ανάπτυξη χωρών.

Άρθρο 29

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη συμφωνούν ότι η εκπαίδευση του παιδιού πρέπει να αποσκοπεί:

α) Στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και στην πληρέστερη δυνατή ανάπτυξη των χαρισμάτων του και των σωματικών και πνευματικών ικανοτήτων του..

β) Στην ανάπτυξη του σεβασμού για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες και για τις αρχές που καθιερώνονται στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

γ) Στην ανάπτυξη του σεβασμού για τους γονείς του παιδιού, την ταυτότητα του, τη γλώσσα του και τις πολιτιστικές του αξίες, καθώς και του σεβασμού του για τις εθνικές αξίες της χώρας στην οποία ζει, της χώρας από την οποία μπορεί να κατάγεται και για τους πολιτισμούς

που διαφέρουν από το δικό του.

δ) Στην προετοιμασία του παιδιού για μία υπεύθυνη ζωή σε μία ελεύθερη κοινωνία μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων και φιλίας ανάμεσα σε όλους τους λαούς και τις εθνικιστικές, εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και στα πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής.

ε) Στην ανάπτυξη του σεβασμού για το φυσικό περιβάλλον.

2. Καμία διάταξη του παρόντος άρθρου ή του άρθρου 28 δεν μπορεί να ερμηνευτεί με τρόπο που να θίγει την ελευθερία των φυσικών ή νομικών προσώπων για τη δημιουργία και τη διεύθυνση εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, υπό τον όρο ότι θα τηρούνται οι εκφρασμένες στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου αρχές και ότι η παρεχόμενη στα ιδρύματα αυτά εκπαίδευση θα είναι σύμφωνη με τις ελάχιστες προδιαγραφές που θα έχει ορίσει το Κράτος.

Άρθρο 30

Στα Κράτη όπου υπάρχουν εθνικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες ή πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής, ένα παιδί αυτόχθονος ή που ανήκει σε μία από αυτές τις μειονότητες δεν μπορεί να στερηθεί το δικαίωμα να έχει τη δική του πολιτιστική ζωή, να πρεσβεύει και να ασκεί τη δική του θρησκεία ή να χρησιμοποιεί τη δική του γλώσσα από κοινού με τα άλλα μέλη της ομάδας του.

Άρθρο 31

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν στο παιδί το δικαίωμα στην ανάπαυση και στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, στην ενασχόληση με ψυχαγωγικά παιχνίδια και δραστηριότητες που είναι κατάλληλες για την ηλικία του και στην ελεύθερη συμμετοχή στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται και προάγουν το δικαίωμα του παιδιού να συμμετέχει πλήρως στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή και ενθαρρύνουν την προσφορά κατάλληλων και ίσων ευκαιριών για πολιτιστικές, καλλιτεχνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες και για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.

Άρθρο 32

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού να προστατεύεται από την οικονομική εκμετάλλευση και από την εκτέλεση οποιασδήποτε εργασίας που ενέχει κινδύνους ή που μπορεί να εκθέσει σε κίνδυνο την εκπαίδευση του ή να βλάψει την υγεία του ή τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική ή κοινωνική ανάπτυξη του.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα για να εξασφαλίσουν την εφαρμογή του παρόντος άρθρου. Για το σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των άλλων διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα Κράτη ειδικότερα:

α) Ορίζουν ένα κατώτατο όριο ή κατώτατα όρια ηλικίας για την είσοδο στην επαγγελματική απασχόληση.

β) Προβλέπουν μία κατάλληλη ρύθμιση των ωραρίων και των συνθηκών εργασίας.

γ) Προβλέπουν κατάλληλες ποινές και άλλες κυρώσεις, για να εξασφαλίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή του παρόντος άρθρου.

Άρθρο 33

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων νομοθετικών, διοικητικών, κοινωνικών και εκπαιδευτικών μέτρων, για να προστατεύσουν τα παιδιά από την παράνομη χρήση ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, όπως αυτές προσδιορίζονται σης σχετικές διεθνείς συμβάσεις, και για να εμποδίσουν τη χρησιμοποίηση των παιδιών στην παραγωγή και την παράνομη διακίνηση αυτών των ουσιών.

Άρθρο 34

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και σεξουαλικής βίας. Για το σκοπό αυτόν, τα Κράτη, ειδικότερα, παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν:

α) Την παρακίνηση ή τον εξαναγκασμό των παιδιών σε παράνομη σεξουαλική δραστηριότητα.

β) Την εκμετάλλευση των παιδιών για πορνεία ή για άλλες παράνομες σεξουαλικές δραστηριότητες.

γ) Την εκμετάλλευση των παιδιών για την παραγωγή θεαμάτων ή υλικού πορνογραφικού χαρακτήρα.

Άρθρο 35

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν την απαγωγή, την πώληση ή το δουλεμπόριο παιδιών, για οποιονδήποτε σκοπό και με οποιαδήποτε μορφή.

Άρθρο 36

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προστατεύουν το παιδί από κάθε άλλη μορφή εκμετάλλευσης επιβλαβή για οποιαδήποτε πλευρά της ευημερίας του.

Άρθρο 37

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επαγρυπνούν ώστε:

α) Κανένα παιδί να μην υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή σε άλλες σκληρές, απάνθρωπες ή εξευτελιστικές τιμωρίες ή μεταχείριση. Θανατική ποινή ή ισόβια κάθειρξη χωρίς δυνατότητα απελευθέρωσης δεν πρέπει να απαγγέλλονται για παραβάσεις, τις οποίες έχουν διαπράξει πρόσωπα κάτω των δεκαοκτώ ετών.

β) Κανένα παιδί να μη στερείται την ελευθερία του κατά τρόπο παράνομο ή αυθαίρετο. Η σύλληψη, κράτηση ή φυλάκιση ενός παιδιού πρέπει να είναι σύμφωνη με το νόμο, να μην αποτελεί παρά ένα έσχατο μέτρο και να είναι της μικρότερης δυνατής χρονικής διάρκειας.

γ) Κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία να αντιμετωπίζεται με ανθρωπισμό και με τον οφειλόμενο στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου σεβασμό, και κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ηλικίας του. Ειδικότερα, κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία θα χωρίζεται από τους ενήλικες, εκτός εάν θεωρηθεί ότι είναι προτιμότερο να μη γίνει αυτό για το συμφέρον του παιδιού, και έχει το δικαίωμα να διατηρήσει την επαφή με την οικογένεια του δι' αλληλογραφίας και με επισκέψεις, εκτός εξαιρετικών περιστάσεων.

δ) Τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους να έχουν το δικαίωμα για ταχεία πρόσβαση σε νομική ή σε άλλη

κατάλληλη συμπαράσταση, καθώς και το δικαίωμα να αμφισβητούν τη νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας τους ενώπιον ενός δικαστηρίου ή μιας άλλης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής, και για τη λήψη μιας ταχείας απόφασης πάνω σ' αυτό το ζήτημα.

Άρθρο 38

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται και να διασφαλίζουν το σεβασμό στους κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που εφαρμόζονται σε αυτά σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης, και των οποίων η προστασία επεκτείνεται στα παιδιά.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα δυνατά μέτρα για να διασφαλίσουν ότι τα πρόσωπα κάτω των δεκαπέντε ετών δεν θα συμμετέχουν άμεσα στις εχθροπραξίες.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη απέχουν από την επιστράτευση στις ένοπλες δυνάμεις τους κάθε προσώπου κάτω των δεκαπέντε ετών. Κατά την επιστράτευση ανάμεσα σε πρόσωπα άνω των δεκαπέντε ετών αλλά κάτω των δεκαοκτώ ετών, τα Συμβαλλόμενα Κράτη προσπαθούν να δίνουν προτεραιότητα στα πρόσωπα μεγαλύτερης ηλικίας.

4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη, σύμφωνα με την υποχρέωση που έχουν, δυνάμει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, να προστατεύουν τον άμαχο πληθυσμό σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης, παίρνουν όλα τα δυνατά μέτρα για την προστασία και τη φροντίδα των παιδιών, που θίγονται από την ένοπλη σύρραξη.

Άρθρο 39

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να διευκολύνουν τη σωματική και ψυχολογική ανάρρωση και την κοινωνική επανένταξη κάθε παιδιού θύματος: οποιασδήποτε μορφής παραμέλησης, εκμετάλλευσης ή κακοποίησης, βασανισμού ή κάθε άλλης μορφής σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας ή ένοπλης σύρραξης. Η ανάρρωση αυτή και η επανένταξη γίνονται μέσα σε περιβάλλον, που ευνοεί την υγεία, τον αυτοσεβασμό και την αξιοπρέπεια του παιδιού.

Άρθρο 40

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί ύποπτο, κατηγορούμενο ή καταδικασμένο για παράβαση του ποινικού νόμου το δικαίωμα σε μεταχείριση που να συνάδει με το αίσθημα της αξιοπρέπειας του και της προσωπικής αξίας, που να ενισχύει το σεβασμό του για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των άλλων και που να λαμβάνει υπόψη την ηλικία του, καθώς και την ανάγκη για επανένταξη στην κοινωνία και την ανάληψη από το παιδί ενός εποικοδομητικού ρόλου στην κοινωνία.

2. Για το σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα Κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε:

α) Κανένα παιδί να μην καθίσταται ύποπτο, να μην κατηγορείται και να μην καταδικάζεται για παράβαση του ποινικού νόμου λόγω πράξεων ή παραλείψεων, που δεν απαγορεύονται από το εθνικό ή διεθνές δίκαιο κατά το χρόνο που διαπράχθηκαν.

β) Κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις:

ι) Να θεωρείται αθώο μέχρι να αποδειχθεί νόμιμα η ενοχή του.

ιι) Να ενημερώνεται χωρίς καθυστέρηση και απευθείας για τις εναντίον του κατηγορίες ή, κατά περίπτωση, μέσω των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του και να έχει νομική ή οποιαδήποτε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση για την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισης του.

ιιι) Να κρίνεται η υπόθεση του χωρίς καθυστέρηση από μία αρμόδια, ανεξάρτητη και αμερόληπτη αρχή ή δικαστικό σώμα, σύμφωνα με μία δίκαιη κατά το νόμο διαδικασία, με την παρουσία ενός νομικού ή άλλου συμβούλου και την παρουσία των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του, εκτός αν αυτό θεωρηθεί αντίθετο προς το συμφέρον του παιδιού, λόγω κυρίως της ηλικίας ή της κατάστασης του.

ιν) Να μην υποχρεώνεται να καταθέσει ως μάρτυρας ή να ομολογήσει την ενοχή του, να υποβάλλει ερωτήσεις το ίδιο ή μέσω άλλου στους μάρτυρες κατηγορίας και να επιτυγχάνει την παράσταση και την εξέταση μαρτύρων υπεράσπισης κάτω από συνθήκες ισότητας.

ν) Εάν κριθεί ότι παρέβη τον ποινικό νόμο, να μπορεί να προσφύγει κατ' αυτής της απόφασης και κατά οποιουδήποτε μέτρου που λήφθηκε ως συνέπεια αυτής ενώπιον μιας ανώτερης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής ή δικαστικού σώματος, σύμφωνα με το νόμο.

νι) Να έχει τη δωρεάν βοήθεια ενός διερμηνέα, σε περίπτωση που δεν καταλαβαίνει ή δεν μιλάει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται.

νιι) Να αντιμετωπίζεται η ιδιωτική του ζωή με απόλυτο σεβασμό σε όλα τα στάδια της διαδικασίας.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προσπαθούν να προαγάγουν τη θέσπιση νόμων, διαδικασιών, αρχών και θεσμών εφαρμοζόμενων ειδικώς στα παιδιά που είναι ύποπτα, κατηγορούμενα ή καταδικασμένα για παράβαση του ποινικού νόμου και ιδιαίτερα:

α) Τη θέσπιση ενός ελάχιστου ορίου ηλικίας κάτω απ' το οποίο τα παιδιά θα θεωρούνται ότι δεν έχουν την ικανότητα παράβασης του ποινικού νόμου.

β) Την εισαγωγή μέτρων, εφόσον αυτό είναι δυνατόν και ευκταίο, για την αντιμετώπιση τέτοιων παιδιών, χωρίς ανάγκη προσφυγής στη δικαιοσύνη, με την προϋπόθεση βέβαια ότι τηρείται ο απόλυτος σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις νόμιμες εγγυήσεις.

4. Μία σειρά διατάξεων σχετικών κυρίως με την επιμέλεια, την καθοδήγηση και την επιτήρηση, τους συμβούλους, τη δοκιμασία, την τοποθέτηση σε οικογένεια, τα προγράμματα γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και τις άλλες εναλλακτικές δυνατότητες πλην της επιμέλειας, θα εξασφαλίζει στα παιδιά μια μεταχείριση που να εγγυάται την ευημερία τους και που να είναι ανάλογη και με την κατάσταση τους και με την παράβαση:

Άρθρο 41

Καμιά από τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης δεν θίγει διατάξεις ευνοϊκότερες για την πραγματοποίηση των δικαιωμάτων του παιδιού και οι οποίες είναι δυνατόν να περιέχονται:

α) Στη νομοθεσία ενός Συμβαλλόμενου Κράτους ή β) Στο ισχύον γιο το Κράτος αυτό διεθνές δίκαιο.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Άρθρο 42

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν να κάνουν ευρέως γνωστές τόσο στους ενήλικες όσο και στα παιδιά, τις αρχές και τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης με δραστήρια και κατάλληλα μέσα.

Άρθρο 43

1. Με σκοπό την έρευνα της προόδου που έχει συντελεστεί από τα Συμβαλλόμενα Κράτη σε σχέση με την τήρηση των υποχρεώσεων, οι οποίες συμφωνήθηκαν δυνάμει της παρούσας Σύμβασης, συγκροτείται Επιτροπή για τα δικαιώματα του παιδιού, η οποία επιτελεί τα καθήκοντα που ορίζονται παρακάτω.

2. Η Επιτροπή αποτελείται από δέκα εμπειρογνώμονες υψηλού ήθους και αναγνωρισμένης ικανότητας στον τομέα που καλύπτει η' παρούσα Σύμβαση. Τα μέλη της εκλέγονται από τα Συμβαλλόμενα Κράτη ανάμεσα στους υπηκόους τους και συμμετέχουν υπό την ατομική τους ιδιότητα, αφού ληφθούν υπόψη η ανάγκη εξασφάλισης δίκαιης γεωγραφικής κατανομής και τα κύρια νομικά συστήματα.

3. Η εκλογή των μελών της Επιτροπής γίνεται με μυστική ψηφοφορία από έναν κατάλογο προσώπων που υποβάλλουν τα Συμβαλλόμενα Κράτη. Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος έχει τη δυνατότητα να υποδεικνύει έναν υποψήφιο από τους υπηκόους του.

4. Η διεξαγωγή των πρώτων εκλογών θα γίνει το αργότερο έξι μήνες μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας Σύμβασης. Στη συνέχεια οι εκλογές θα γίνονται κάθε δύο χρόνια. Τέσσερις τουλάχιστο μήνες πριν από την ημερομηνία κάθε εκλογής ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών καλεί γραπτώς τα Συμβαλλόμενα Κράτη να προτείνουν τους υποψηφίους τους εντός δύο μηνών. Στη συνέχεια, ο Γενικός Γραμματέας ετοιμάζει έναν κατάλογο με τα ονόματα όλων των υποψηφίων σε αλφαβητική σειρά, αναφέροντας τα Συμβαλλόμενα Κράτη που έχουν υποδείξει αυτούς και τον υποβάλλει στα Συμβαλλόμενα στην παρούσα Σύμβαση Κράτη.

5. Οι εκλογές γίνονται κατά τις συνόδους των Συμβαλλόμενων Κρατών, οι οποίες συγκαλούνται από το Γενικό Γραμματέα στην Έδρα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Στις συνόδους αυτές, κατά τις οποίες η απαρτία σχηματίζεται από τα δύο τρίτα των Συμβαλλόμενων Κρατών,

εκλέγονται μέλη της. Επιτροπής εκείνοι που έλαβαν το μεγαλύτερο αριθμό ψήφων και την απόλυτη πλειοψηφία από τους παρόντες και ψηφίσαντες εκπροσώπους των Συμβαλλόμενων Κρατών.

6. Τα μέλη της Επιτροπής εκλέγονται για χρονική περίοδο τεσσάρων ετών. Είναι επανεκλέξιμα εάν προταθεί εκ νέου η υποψηφιότητα τους. Η θητεία πέντε μελών από τα εκλεγμένα κατά την πρώτη εκλογή λήγει μετά τη συμπλήρωση δύο ετών. Τα ονόματα των πέντε αυτών μελών επιλέγονται με κλήρο από τον πρόεδρο της συνόδου, αμέσως μετά από την πρώτη εκλογή.

7. Σε περίπτωση θανάτου ή παραίτησης ενός μέλους της Επιτροπής, ή εάν, για έναν οποιονδήποτε άλλο λόγο, ένα μέλος δηλώσει ότι δεν μπορεί πλέον να ασκεί τα καθήκοντα του στα πλαίσια της Επιτροπής, το Συμβαλλόμενο Κράτος,

που είχε υποδείξει αυτό το μέλος, διορίζει έναν άλλο εμπειρογνώμονα από τους υπηκόους του, για να υπηρετήσει για το υπόλοιπο της θητείας, με την επιφύλαξη της έγκρισης της Επιτροπής.

8. Η Επιτροπή θεσπίζει η ίδια τον εσωτερικό κανονισμό της.

9. Η Επιτροπή εκλέγει τους αξιωματούχους της για μία περίοδο δύο ετών.

10. Οι σύνοδοι της Επιτροπής συγκαλούνται κανονικά στην Έδρα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών ή σε οποιονδήποτε άλλο κατάλληλο τόπο, που καθορίζεται από την Επιτροπή.

Η Επιτροπή συνέρχεται κανονικά κάθε χρόνο.

Η διάρκεια των συνόδων της καθορίζεται και τροποποιείται, εάν είναι αναγκαίο, από μία συνέλευση των Κρατών Μελών στην παρούσα Σύμβαση, με την επιφύλαξη της έγκρισης από τη Γενική Συνέλευση.

11. Ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών θέτει στη διάθεση της Επιτροπής το απαραίτητο προσωπικό και τις εγκαταστάσεις για την αποτελεσματική εκτέλεση των καθηκόντων που της έχουν ανατεθεί, δυνάμει της παρούσας Σύμβασης.

12. Τα μέλη της Επιτροπής που συγκροτήθηκε δυνάμει της παρούσας Σύμβασης εισπράττουν, με την έγκριση της Γενικής Συνέλευσης, απολαβές από τους πόρους του Οργανισμού των

Ηνωμένων Εθνών, σύμφωνα με τους όρους και με τις προϋποθέσεις που ορίζει η Γενική Συνέλευση.

Άρθρο 44

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να υποβάλλουν στην Επιτροπή, μέσω του Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, εκθέσεις σχετικά με τα μέτρα που έχουν υιοθετήσει για την ενεργοποίηση των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση, καθώς και σχετικά με την πρόοδο που σημειώθηκε ως προς την απόλαυση αυτών των δικαιωμάτων:

α) Εντός των δύο πρώτων ετών από την έναρξη ισχύος της παρούσας Σύμβασης για κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος, β) Κατόπιν, κάθε πέντε χρόνια.

2. Οι εκθέσεις που συντάσσονται σε εφαρμογή του παρόντος άρθρου, πρέπει να επισημαίνουν τους παράγοντες και τις δυσκολίες, εάν υπάρχουν, που εμποδίζουν τα Συμβαλλόμενα Κράτη να τηρήσουν πλήρως τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στην παρούσα Σύμβαση. Πρέπει επίσης να περιέχουν επαρκείς πληροφορίες, για να δώσουν στην Επιτροπή μια ακριβή εικόνα της εφαρμογής της Σύμβασης στην εν λόγω χώρα.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη τα οποία έχουν υποβάλει στην Επιτροπή μια αρχική πλήρη έκθεση, δεν χρειάζεται να επαναλάβουν στις επόμενες εκθέσεις που υποβάλλουν, σύμφωνα με το εδάφιο β’ της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, τις βασικές πληροφορίες που έχουν ήδη κοινοποιήσει.

4. Η Επιτροπή μπορεί να ζητά από τα Συμβαλλόμενα Κράτη συμπληρωματικές πληροφορίες, σχετικές με την εφαρμογή της Σύμβασης.

5. Η Επιτροπή υποβάλλει κάθε δύο χρόνια στη Γενική Συνέλευση, μέσω του Κοινωνικού και Οικονομικού Συμβουλίου, εκθέσεις για τις δραστηριότητες της.

6. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη καθιστούν ευρέως προσιτές τις εκθέσεις τους στο κοινό της χώρας τους.

Άρθρο 45

Για την προώθηση της αποτελεσματικής εφαρμογής της Σύμβασης και για την ενθάρρυνση της διεθνούς συνεργασίας στο πεδίο το οποίο καλύπτει η Σύμβαση:

α) Οι ειδικοί οργανισμοί, το Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την παιδική ηλικία και άλλα όργανα των Ηνωμένων Εθνών έχουν το δικαίωμα να εκπροσωπούνται κατά την εξέταση της εφαρμογής των διατάξεων της παρούσας Σύμβασης, οι οποίες εμπίπτουν στην αρμοδιότητα τους. Η Επιτροπή μπορεί να καλέσει τις ειδικευμένες οργανώσεις, το Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την παιδική ηλικία και άλλους αρμόδιους οργανισμούς, τους οποίους κρίνει κατάλληλους, να παράσχουν ειδικευμένες γνώμες για την εφαρμογή της Σύμβασης στους τομείς που ανήκουν στις αντίστοιχες αρμοδιότητες τους. Μπορεί να καλεί τις ειδικευμένες οργανώσεις, το Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την παιδική ηλικία και άλλα όργανα των Ηνωμένων Εθνών να της υποβάλουν εκθέσεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στους τομείς που ανήκουν στο πεδίο δραστηριότητας τους.

β) Η Επιτροπή διαβιβάζει, εάν το κρίνει αναγκαίο, στις ειδικευμένες οργανώσεις, στο Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την παιδική ηλικία και στους άλλους αρμόδιους οργανισμούς κάθε έκθεση των Συμβαλλόμενων Κρατών που περιέχει ένα αίτημα ή υποδεικνύει μια ανάγκη για τεχνική συμβουλή ή. βοήθεια, μαζί με τις παρατηρήσεις και τις προτάσεις της Επιτροπής, εάν υπάρχουν, σχετικά με το παραπάνω αίτημα ή υπόδειξη.

γ) Η Επιτροπή μπορεί να συστήσει στη Γενική Συνέλευση να ζητήσει από το Γενικό Γραμματέα να αναλάβει για λογαριασμό της μελέτες πάνω σε ειδικά θέματα, σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού

δ) Η Επιτροπή μπορεί να κάνει υποδείξεις και συστάσεις γενικής φύσεως βασισμένες στις πληροφορίες που έχει δεχτεί κατ' εφαρμογή των άρθρων 44 και 45 της παρούσας Σύμβασης. Οι υποδείξεις αυτές και οι συστάσεις γενικής φύσεως διαβιβάζονται σε κάθε ενδιαφερόμενο Συμβαλλόμενο Κράτος και αναφέρονται στη Γενική Συνέλευση, μαζί με τις παρατηρήσεις των Συμβαλλόμενων Κρατών μερών, όπου υπάρχουν.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Άρθρο 46

Η παρούσα Σύμβαση είναι ανοιχτή για υπογραφή σε όλα τα Κράτη.

Άρθρο 47

Η παρούσα Σύμβαση υποβάλλεται σε επικύρωση. Τα έγγραφα της επικύρωσης θα κατατεθούν στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.

Άρθρο 48

Η παρούσα Σύμβαση είναι ανοιχτή για προσχώρηση οποιουδήποτε Κράτους. Τα έγγραφα της προσχώρησης θα κατατεθούν στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.

Άρθρο 49

1. Η παρούσα Σύμβαση θα αρχίσει να ισχύει την τριακοστή ημέρα μετά από την ημερομηνία κατάθεσης στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών του εικοστού εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης.

2. Για κάθε Κράτος που επικυρώνει την παρούσα Σύμβαση ή προσχωρεί σε αυτήν μετά την κατάθεση του εικοστού εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης, η Σύμβαση θα αρχίσει να ισχύει την τριακοστή ημέρα μετά από την ημερομηνία κατάθεσης από το Κράτος αυτό του δικού του εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης.

Άρθρο 50

1. Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος μπορεί να προτείνει μια τροπολογία και να καταθέσει το κείμενο της στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Εν συνεχεία ο Γενικός Γραμματέας διαβιβάζει όλα τα σχέδια τροπολογιών στα Συμβαλλόμενα Κράτη ζητώντας τους να του γνωρίζουν εάν επιθυμούν να συγκληθεί διάσκεψη των Συμβαλλόμενων Κρατών, με σκοπό να εξεταστούν και να τεθούν σε ψηφοφορία αυτά τα σχέδια. Εάν, εντός τεσσάρων μηνών από την ημερομηνία της διαβίβασης αυτής, το ένα τρίτο τουλάχιστον των Συμβαλλόμενων Κρατών κηρυχτεί υπέρ της σύγκλησης μιας τέτοιας διάσκεψης, ο Γενικός Γραμματέας συγκαλεί τη διάσκεψη υπό την αιγίδα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Κάθε τροπολογία, που υιοθετείται από την πλειοψηφία των παρόντων και ψηφισάντων στη διάσκεψη Συμβαλλόμενων Κρατών, υποβάλλεται για έγκριση στη Γενική Συνέλευση.

2. Κάθε τροπολογία, που υιοθετήθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, αρχίζει να ισχύει όταν εγκριθεί από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών και γίνει δεκτή με πλειοψηφία των δύο τρίτων των Συμβαλλόμενων Κρατών.

3. Όταν μια τροπολογία αρχίσει να ισχύει έχει αναγκαστική ισχύ για τα Συμβαλλόμενα Κράτη που την αποδέχτηκαν, ενώ τα υπόλοιπα Συμβαλλόμενα Κράτη παραμένουν δεσμευμένα από τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης και από όλες τις προηγούμενες τροπολογίες που έχουν αποδεχτεί.

Άρθρο 51

1. Ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών θα δεχτεί και θα διαβιβάσει σε όλα τα Κράτη το κείμενο των επιφυλάξεων που έκαναν τα Κράτη κατά το χρόνο της επικύρωσης ή της προσχώρησης:

2. Δεν επιτρέπεται καμία επιφύλαξη, πού είναι ασυμβίβαστη με το αντικείμενο και το σκοπό της παρούσας Σύμβασης.

Οι επιφυλάξεις μπορούν να αποσυρθούν ανά πάσα στιγμή με γνωστοποίηση προς το Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, ο οποίος ενημερώνει γι’ αυτό όλα τα Συμβαλλόμενα στη Σύμβαση Κράτη. Η γνωστοποίηση παράγει τα αποτελέσματα της από την ημερομηνία κατά την οποία παρελήφθη από το Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο 52

Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος μπορεί να καταγγείλει την παρούσα Σύμβαση με γραπτή γνωστοποίηση προς το Γενικό

Γραμματέα τού Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Η καταγγελία παράγει τα αποτελέσματα της ένα χρόνο μετά από την ημερομηνία κατά την οποία η γνωστοποίηση παρελήφθη από το Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο 53

Ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών ορίζεται θεματοφύλακας της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 54

Το πρωτότυπο της παρούσας Σύμβασης, της οποίας τα κείμενα στην αγγλική, αραβική, κινεζική, ισπανική, γαλλική και ρωσική γλώσσα έχουν την ίδια ισχύ, θα κατατεθεί στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.

Για να πιστοποιηθούν τα παραπάνω οι υπογράφοντες, ειδικά εξουσιοδοτημένοι από τις αντίστοιχες Κυβερνήσεις τους, υπέγραψαν την παρούσα Σύμβαση.

Η ισχύς του νόμου αυτού αρχίζει από τη δημοσίευση του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, της δε χυρουμένης Σύμβασης από την ολοκλήρωση των προϋποθέσεων που καθορίζονται στο άρθρο 49 αυτής.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεση του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 2 Δεκεμβρίου 1992